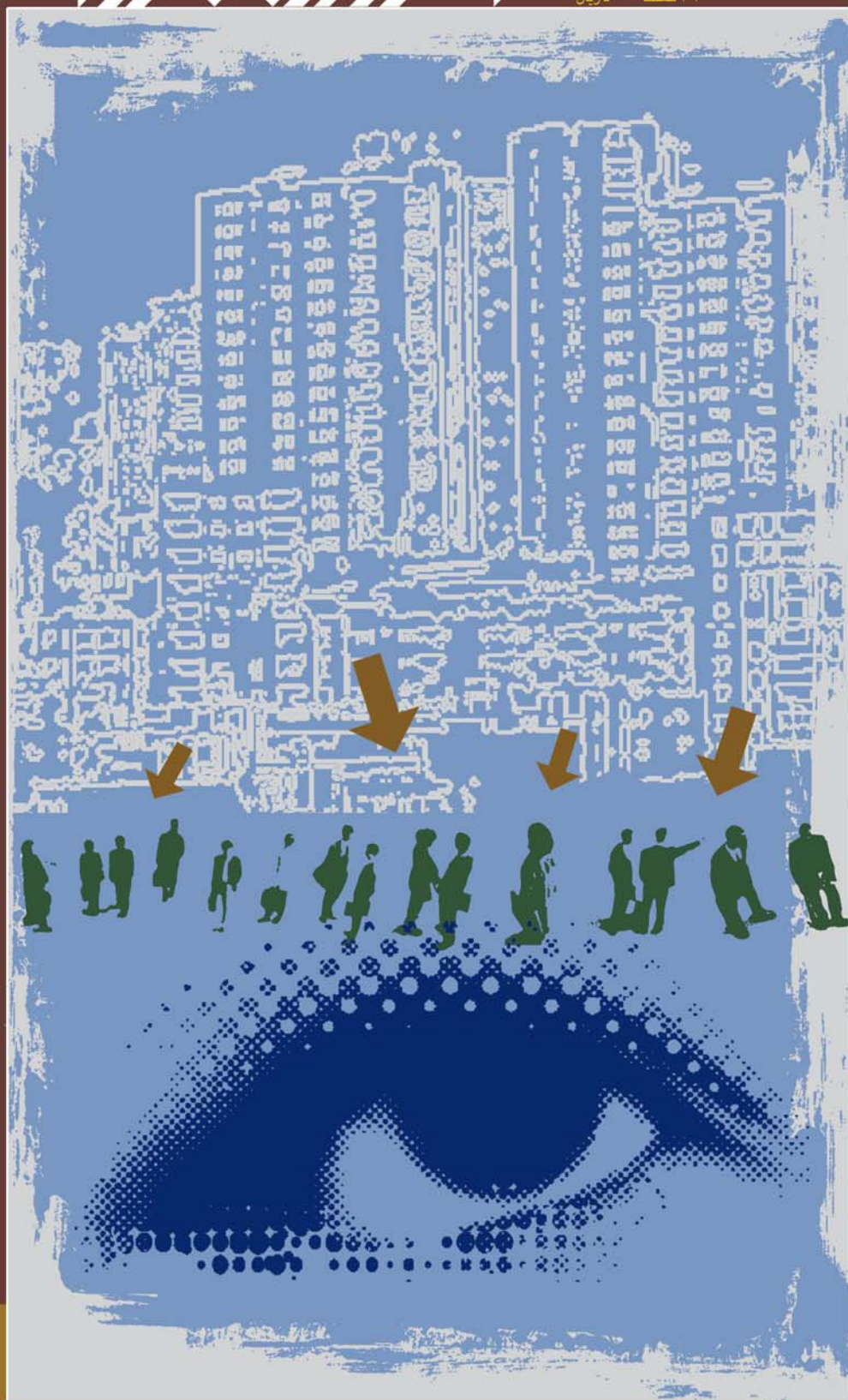

شماره ۶

ماهنامه پژوهشی، آموزشی، اطلاع‌رسانی
برنامه‌ریزی و مدیریت شهری
دوره جدید - سال پنجم - شماره ۶۰ - اردیبهشت ۱۳۸۳
۱۰۴ صفحه - ۵۰۰۰ ریال

- آموزش در مدیریت شهری، اولویت‌ها و موانع
- ایده آرمان شهر و تکوین دانش شهرسازی
- رویکرد محیطی در برنامه‌ریزی و طراحی
- نقدی بر قوانین و دستورالعمل‌های اجرایی فضای سبز
- محلات، جشن‌گل‌های لاله و داوودی
- انجمن‌های بلدیة و تشدید نارضایتی‌ها
- گوآنگزو، موفق در توسعه پایدار
- کارون، توان محیطی و مدیریت شهری
- مدیریت شهری و رویارویی با تخریب فضای سبز
- برنامه‌ریزی و مدیریت سوانح رابه سطح آموزش عالی ارتقاء دهیم
- باززنده سازی بخش قدیمی و فرسوده شهرها

شهرداری ها و آموزش نیروی انسانی

طرح روی جلد: فرزین گلپاد - مربوط به گزارش اصلی
عکس پشت جلد: پاریس - موزه رودن

- ۱- مطالب مندرج لزوماً بیانگر نظرات «شهرداریها» نیست.
- ۲- «شهرداریها» در ویرایش و تلخیص مطالب آزاد است.
- ۳- مطالب ارسالی به هیچ وجه باز گردانده نخواهند شد.
- ۴- استفاده از مطالب و طرحهای ماهنامه تنها با ذکر مأخذ مجاز است.

صاحب امتیاز: وزارت کشور - سازمان شهرداری‌های کشور
مدیر مسئول: محمد حسین مقیمی
زیر نظر: علی افتخاری
دبیر تحریریه: کیومرث ایران دوست
هیئت تحریریه: عباس جلالی - مرجان ذکایی - شهرزاد فرزین پاک - نازیلا مرادی
مدیر اجرایی: فرشته عمرانی
ویراستار: حمید خادمی
طراح: صفحه‌آرا و اجرای ماهنامه الکترونی: حمید اسفندیاری
تصویرساز: مهدی یارمحمدی
امور عکس: خاتون میراشد
حروفچینی: فاطمه دودله
نمونه‌خوان: فرحناز نوبخت
مجری چاپ: شرکت خورشید تمدن روز
شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه

- یادداشت ۴
- گزارش اصلی / آموزش در مدیریت شهری / مرجان ذکائی، علیرضا ترابی ۵
- اندیشه و پژوهش
- ایده آرمان شهر و تکوین دانش شهرسازی / فرح حبیب ۱۱
- کاربری فضای سبز شهری، از برنامه تا واقعیت / فریده باروقی ۱۷
- گفت و گو
- رویکرد محیطی در برنامه‌ریزی و طراحی / ایرج اسدی ۲۴
- مشاور حقوقی / شاپور نظریور ۲۸
- مشاور اداری - مالی / جمشید رضایی ۳۱
- شهرداری‌ها به روایت اسناد / تهران در آینه آمار بلدیہ ۳۵
- قانون شهر
- نقدی بر قوانین و دستورالعمل‌های اجرایی فضای سبز / کیانوش سوزنجی ۳۷
- از نگاه شهردار
- محلات، جشن گل‌های لاله و داوودی / گفت و گو با شهردار محلات ۴۱
- شورا و مشارکت
- دولت و شوراها در ایران / انجمن‌های بلدیہ و تشدید نارضایتی‌ها / حسن شفیعی ۴۴
- القبای شهر / فضای سبز شهری / محمود برآبادی ۴۶
- تجربیات جهانی
- ئولی، شهر گل و سبزه / مینو موسوی ۴۸
- گوانگژو، موفق در توسعه پایدار / بهرام هراتی خلیل آباد ۵۲
- شهرها و شهرداری‌های جهان
- آموزش مدیران شهری در سنگال / زیبایی و ترافیک آرام، ارمنان شهرداری بالتیمور / آموزش همگانی در امریکای لاتین / دغدغه شهرداری استانبول / اتاوا، مشارکت سبز در شهر سبز / و ۵۶
- طرح و شهر
- کارون، توان محیطی و مدیریت شهری / محمدحسین بوچانی ۶۱
- آموزش
- مدیریت شهری و رویارویی با تخریب فضای سبز / رحیم بیرامزاده آذر، فرج‌الله رشید مردان ۶۷
- دیدگاه
- برنامه‌ریزی و مدیریت سوانح را به سطح آموزش عالی ارتقا دهیم / علی عسگری ۷۳
- گزارش‌های خبری
- فرصت‌های قانون تجمیع عوارض / کارگاه آموزشی شهرداران سمنان / باززنده‌سازی بخش قدیمی و فرسوده شهرها ۷۷
- اخبار کوتاه
- انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور، حضوری دیگر / نخستین جشنواره مطبوعات حوزه شهری / آموزش کارکنان شهرداری قم / قمصر، میزبان سومین جشنواره گل و گلاب / ترفیع درجه زنان آتش‌نشان کرج / بوستان بانوان در یزد / و ... ۸۶
- یک شهر و یک نگاه
- اهواز، بندر ترکمن، تهران، تبریز، خوی، شاهین شهر و ۹۳
- آمار شهر
- شوراها در نخستین انتخابات / داتن جلالی ۹۴
- واژگان شهری / ناصر برک‌پور ۹۶
- با مخاطب ۹۷
- معرفی پایگاه‌های شبکه / شهروز فرزین پاک ۱۰۰
- تازه‌های نشر / عباس جلالی ۱۰۱

ماهنامه در این شماره نگاه خود را به آموزش و مدیریت نیروی انسانی شهرداری معطوف کرده است. آموزش نیروی انسانی در همه سطوح سازمان‌ها و اجتماع، در جامعه ایران به عنوان یکی از مهم‌ترین راه‌حل‌ها برای کاهش مسائل و مشکلات اداره شهر و کشور تلقی می‌شود. بدون توجه به اینکه چنین تلقی و انتظاری از آموزش بجا باشد یا نباشد، آنچه که در این سال‌ها بسیار متداول شده است، صرف هزینه برای ارتقای سطح دانش و مهارت نیروی انسانی کشور است. آموزش همیشه یکی از شیوه‌های ایجاد تغییرات در سطوح نگرشی و رفتاری در افراد و توانمندسازی آنها در شناسایی حقوق و عمل به مسئولیت‌ها تلقی می‌شود.

اما پرسش‌هایی که پس از این مطرح می‌شوند، عبارتند از اینکه محتوای آموزش باید در چه جهت و هدفی تهیه شود؛ چه کسانی در حوزه فعالیت شهرداری‌ها در اولویت دریافت آموزش هستند؛ و چه شیوه یا روش‌هایی برای انتقال محتوای آموزشی مناسب و مؤثرترند؟ پاسخ ماهنامه که نتیجه مطالعات، گفت و گوها و مشاهدات انعکاس یافته در مطالب این شماره است، بدین ترتیب است. خط مشی یا جهت‌گیری آموزش در حوزه فعالیت شهرداری باید در جهت گسترش و توسعه مدیریت شهری و ارتقای دانش و مهارت‌های لازم برای اداره شهر با توجه به وظایف جدید و گذشته شهرداری‌ها باشد. به عبارت دیگر، آنجا که بر اساس ماده ۱۳۶ قانون برنامه سوم وظایف جدیدی نیز بر عهده شهرداری واگذار خواهد شد و بر حجم فعالیت‌های آن افزوده می‌شود، آموزش در این دوره از واگذاری مسئولیت‌های تازه، هم می‌تواند گامی در جهت ایجاد آمادگی و پذیرش مسئولیت‌ها و وظایف جدید باشد و هم بهبود شیوه‌های انجام وظایف پیشین شهرداری.

دوم، در مورد اینکه چه کسانی برای آموزش در اولویت قرار گیرند، به نظر می‌رسد بیش از همه تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران شهرداری و اعضای شورای شهر باید در آموزش همراهی و مشارکت ورزند. زیرا با پذیرش تغییر و اتخاذ روش‌های جدید توسط مدیران شهری فضایی ترغیبی و مناسب برای کارشناسان و کارکنان شهرداری و شورای شهر در جهت ارتقای دانش و مهارت آنها را فراهم می‌کند.

به عبارت دیگر، آموزش کارمندان بدون آموزش مدیران و تصمیم‌گیران، فضای اجرایی را نه تنها بهبود نمی‌بخشد بلکه بر تنش‌ها و

ناکارآمدی‌ها می‌افزاید. تجربه نشان داده است که مدیران به بهانه‌های مختلف همچون کمبود وقت و حجم کار نمی‌توانند در دوره‌ها و برنامه‌های آموزشی مشارکت کنند و در عمل بیش از همه، کارمندان نیازمند تقویت دانش مدیریتی و تخصصی خود هستند.

سوم، از سوی دیگر باید در شیوه‌های آموزش و انتقال اطلاعات بازنگری و نوآوری کرد، زیرا اغلب شیوه‌های آمرانه و مدرس مدار بر ارتباط دانشجویان و مدرسان برقرار است و مهم‌ترین نقص این شیوه در انفعالی نگاه داشتن فرد آموزش‌پذیر و نادیده گرفتن تجربه‌ها، نیازها و جهت‌گیری‌ها فرد در محتوای آموزش و شیوه همکاری او با مربی است.

تجربه برگزاری سمینارها و نشست‌های سراسری در سازمان شهرداری‌ها یا در وزارت کشور نشان می‌دهد که شرکت‌کنندگان بیش از آنکه از محتوای رسمی ارائه شده بهره ببرند، از گفت و شنودهای صمیمانه و تبادل نظر با همکاران و صاحب نظران در فاصله برنامه رسمی سود می‌برند. به عبارت دیگر، محتوای غیررسمی ارتباط چهره به چهره بین اعضای شهرداری و شورای شهر و انتقال تجربه‌ها و مسائل درگیر با آن بسیار اهمیت دارد. بنابراین باید در روش‌ها و شیوه‌های آموزشی نیز تجدید نظر اساسی کرد. مگر نه این است که خیل تحصیل‌کردگان دانشگاهی و مؤسسات آموزشی دیگر در محیط کار ناچار به دریافت آموزش‌های دیگری هستند تا به وقوف بیشتری از مسائل و منابع اجرایی کار برسند؟ از این رو باید هم محتوا و هم شیوه آموزشی به گونه‌ای تدوین شود که این فاصله بین واقعیت و آموخته‌ها به حداقل برسد.

و سرانجام اینکه، شیوه‌های جذب و ارتقای نیروهای آموزش دیده باید اصلاح شود و این تنها با اصلاح ساختار تشکیلات و انعطاف‌پذیر کردن این ساختار در مقابل نوآوری‌ها و توانایی‌های افراد میسر می‌گردد. به عبارت دیگر، آموزش هنگامی مؤثر واقع می‌شود که فرد آموزش دیده در شرایط و موقعیت مساعد و مناسب برای عمل و به کارگیری آموخته‌ها و تجربه قرار گیرد. در غیر این صورت آموزش تنها نگرش افراد را تغییر می‌دهد و انتظار آنها را بالا می‌برد و میزان پذیرش و انطباق با شرایط نامساعد را کاهش می‌دهد و بر حجم تنش‌ها و نارضایتی‌ها می‌افزاید.

آموزش در مدیریت شهری اولویت‌ها و موانع

علیرضا ترابی

کارشناس ارشد جامعه‌شناسی

مرجان ذکائی

کارشناس ارشد برنامه‌ریزی و توسعه اقتصادی

است. بدیهی است آموزش به این طیف وسیع مخاطب، سطوح آموزشی کاملاً متفاوتی را طلب می‌کند و افزون بر آن شیوه‌های آموزشی نیز در گستره‌ای از تنوع و تفاوت جای می‌گیرند.

آموزش برای چه هدفی؟ با چه تعریفی؟

اولین گام پیش از اقدام عملی برای آموزش، تعیین اهداف آن است. برای سنجش کارایی هر مجموعه، ابتدا ضروری است که میزان بهره‌وری سرمایه - اعم از فیزیکی و انسانی - اندازه‌گیری شود. تأکیدهای تازه بر بهره‌وری سرمایه انسانی، ضرورت آموزش را به منظور توسعه منابع انسانی آشکار می‌سازد.

رضا رحیمی مدیر کل دفتر آموزش و توسعه منابع انسانی سازمان شهرداری‌ها، از جمله مهم‌ترین اهداف تشکیل سازمان شهرداری‌ها را آموزش و توسعه منابع انسانی شهرداری‌ها برمی‌شمارد و معتقد است: «در دنیای امروز، دوام و بقای سازمان‌ها و جوامع بستگی به توسعه منابع انسانی و رشد و بالندگی نیروهای انسانی دارد؛ و توسعه نیروی انسانی نیز خود وابسته به آموزش در سازمان است. در نتیجه در جوامع یا سازمان‌های نوپا که به دنبال رشد و بالندگی هستند باید به آموزش توجه ویژه داشت».

اما رضا ثانی‌نژاد معتقد است که: «پیش از هر چیز ابتدا باید معلوم گردد که مجموعه مدیریت شهری به دنبال تحول است یا بهبود. به نظر می‌رسد از چند سال پیش با طرح مقوله مدیریت شهری به جای شهرداری، گام‌هایی به سوی تحول برداشته شده است و اکنون می‌بایست تکمیل گردد». به نظر وی، مقوله آموزش شهرداری به نوعی نگاه قدیمی و سنتی به اداره شهر است و امروز به جای آن باید عبارت توسعه مدیریت شهری را به کار برد. وی در این باره می‌گوید: «شهرداری، با شهر نشین مواجه است و مدیریت شهری با شهروند باید تعیین کرد که شهروند با شهر نشین، و مدیریت شهری با شهرداری چه تفاوت‌ها و شباهت‌هایی دارد. تدوین ماده ۱۳۶ بدین منظور بوده است که وظایف اداره‌های آب و فاضلاب، زمین شهری، آموزش و پرورش و نظایر اینها (در حوزه شهر)، از سوی شهرداری مدیریت شود. اما اشکال شهرداری در تفسیر این ماده و خواست او برای اجرای ماده ۱۳۶ در این است که می‌خواهد وظایف را در شهرداری متمرکز کند، در صورتی که تنها وظیفه هماهنگی و برنامه‌ریزی بر عهده شهرداری است و سطوح دیگر کار می‌بایست به بخش خصوصی و مردم منتقل گردد. ماده ۱۳۶، یعنی مدیریت واحد شهری و کاهش تصدی‌گری - نه افزایش آن. به این ترتیب ملاحظه می‌شود که توسعه مدیریت شهری، علمی است که باید تمامی ملزومات آن را آموخت. در زمان حاضر آموختن

سرمایه انسانی امروز منشأ هر چه کارآمدتر شدن فعالیت سازمان‌ها به شمار می‌آید و از این رو هر آنچه به ارتقای این سرمایه بینجامد در خور توجه است. آموزش نیروی انسانی هر سازمان می‌تواند تحقق اهداف سازمانی و همچنین رضایت مندی افراد آموزش دیده را به دنبال داشته باشد.

«در بررسی آموزش مجموعه دخیل در مدیریت شهری»، می‌بایست به دو مفهوم نهفته در این عبارت توجه داشت؛ نخست خود آموزش و سپس مجموعه دخیل در مدیریت شهری. در هر برنامه‌ریزی آموزشی باید اهداف آموزش و مراحل مختلف آموزش را، همچون نیازسنجی و اجرا و ارزیابی، در نظر داشت.

برای شناخت مجموعه دخیل در مدیریت شهری نیز باید تعریف از مدیریت شهری را مد نظر قرار داد. اگر چه در گذشته شهرداری تنها نهاد مدیریت شهری تلقی می‌شد، اما امروز شوراهای مردم و سایر سازمان‌های درگیر در مدیریت شهر - از جمله آب و فاضلاب، گاز و نظایر اینها - نیز در این مجموعه حضور دارند و تمامی آنها باید برای آموزش در نظر گرفته شوند.

در گزارش حاضر تلاش شده است که ضمن گفت و گو با کارشناسان و دست‌اندرکاران عرصه آموزش مدیریت شهری، به هدف از آموزش، تحلیلی از وضعیت موجود، مخاطب‌شناسی، شیوه‌های آموزش و ارزیابی آموزش مدیریت شهری پرداخته شود.

آموزش چیست؟ مدیر شهری کیست؟

آموزش به مجموعه دخیل در مدیریت شهری، نیازمند شناخت ضروریات آموزش و همچنین معرفی چنین مجموعه‌ای است. برنامه‌ریزی برای آموزش به منظور حرکت از وضع موجود به سمت وضعیت مطلوب، نیازمند طی کردن مراحل چون نیازسنجی، تدوین برنامه، اجرا و ارزیابی است. پیش از طی این مراحل لازم است هدف از آموزش - که همان تعیین نقطه مقصد است - تبیین گردد.

نخستین پرسشی که در این میان می‌تواند مطرح گردد، این است که اصولاً منظور از مجموعه دخیل در مدیریت شهری چیست؟ رضا ثانی‌نژاد کارشناس ارشد مدیریت استراتژیک و معاون پیشین دفتر توسعه مدیریت شهری شهرداری تهران، مدیران شهری را در دو بخش عمده جای می‌دهد: خدمتگزاران و مردم. خدمتگزاران که - به گفته وی - همان مسئولان هستند، در برگیرنده نیروی انسانی شهرداری‌ها، شوراها، وزارتخانه‌های مرتبط با امور شهری و سایر رده‌های مسئولان

حسن ایمانی جاجرمی
دکتر در جامعه‌شناسی توسعه، و معاون دفتر
برنامه‌ریزی و آموزش شوراهای در وزارت کشور

تمامی جنبه‌های مدیریت شهری در کشور ما اگر چه به هر حال ناممکن نیست لیکن با دشواری‌های بسیاری رو به روست. شهردار در کشور ما صرفاً مدیر اجراست و چنین نیست که کار مطالعه و تحقیق یا تربیت انجام دهد، بلکه صرفاً به اداره وضع موجود می‌پردازد. از سویی هم متون مدیریت شهری، و همچنین استادان متخصص در این زمینه وجود ندارد. به این ترتیب رضا ثانی‌نژاد، هدف از آموزش را نه بهبود وضعیت موجود بلکه اصولاً در تحول مفاهیم می‌داند، چرا که مفهوم مدیریت شهری مفهومی مدرن است و با حفظ ساختار موجود نمی‌توان به حل مسائل آن پرداخت. او می‌گوید: «مدیریت شهری در زمان حاضر، نهادی است که پراکندگی قدرت دارد؛ بخشی از این قدرت در شهر است، بخشی در وزارت کشور، بخشی در وزارت مسکن و بخشی در سایر سازمان‌های دولتی است و اصلاً مردم در این مفهوم جایی برای حضور ندارند. مدیریت شهری به مفهوم مدرن، که در آن مهم‌ترین عنصر انسان است، اصلاً در کشور ما وجود ندارد».

این نگاه به مجموعه مدیریت شهری، نگاهی از بیرون و با توجه به شهر به مثابه کلیتی متنوع و پیچیده است و سوگیری بلندمدت آموزش را تعیین می‌کند. اما این نگاه نباید موجب غفلت از وضعیت کنونی شهرداری‌ها و به طور کلی مدیریت شهری و نیاز آنها به آموزش بشود. از جمله مهم‌ترین سازمان‌های مرتبط با شهرداری‌ها، سازمان شهرداری‌های کل کشور است که با هدف پشتیبانی و حمایت از شهرداری‌ها تشکیل شده است. بدین ترتیب، از جمله بنیادی‌ترین محورهایی که در اساسنامه و اهداف سازمان شهرداری‌ها ذکر شده، آموزش به شهرداری است که بر تعاقب آن دفتر آموزش و توسعه منابع انسانی در سازمان شکل گرفته است. این دفتر در دو قالب به شهرداران آموزش می‌دهد: بدو خدمت و حین خدمت؛ و موارد و شیوه‌هایی را نیز برای آموزش به سایر سطوح شهرداری‌ها در نظر گرفته است. اما از آنجا که سازمان نوپایی است هنوز درگیر فراهم آوردن شرایط مقدماتی کار است، که از آن جمله‌اند شناسایی مشاغل موجود در شهرداری، تشخیص آنچه برای آموزش مورد نیاز است، شناخت سطح تحصیلات و اطلاعات فعلی شهرداری‌ها و مواردی از این دست، که ضروری و البته - به دلیل فقدان آمار و اطلاعات - زمان بر است. رضا رحیمی می‌گوید: «این دفتر به دنبال آن است که اطلاعات کاملی از وضع موجود نیروی انسانی، نیازهای آموزشی و تطبیق این آموزش‌ها با آموزش‌های داخل و خارج کشور به دست آورد تا آن گاه بتوان به نظام جامع مدیریت

آموزش به مجموعه مدیران شهری، نخبگان و رسانه‌ها - که خود منبعی برای آموزش‌اند - باید به گونه‌ای باشد که متوجه عقب افتادگی مدیریت شهری بشوند، آن وقت حتماً به راه حل توسعه مدیریت شهری خواهند رسید

آموزشی شهرداری‌های کشور دست یافت. چه بسا ظرف ۶ ماه آینده اطلاعات روشن و واضحی از پرسنل و نیازهای آموزشی تک تک شهرداری‌های کشور در دست باشد. اما هم‌اکنون نیز کار برای دریافت نتایج طرح معطل گذاشته نشده است و علاوه بر برگزاری دوره‌های کوتاه مدت - که از پیش نیز از سوی معاونت عمرانی وزارت کشور ارائه می‌شد - آموزش‌های پودمانی نیز راه‌اندازی شده است».

ناصر مشهدیزاده کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری در این باره

می‌گوید: «شرط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی برای ارتقای شغلی کارکنان این است که آنان سالی ۷۰ تا ۹۰ ساعت آموزش ببینند، اما عنوان نکرده است که چه نوع آموزشی. حتی مشخص نشده است که آموزش متناسب با پست سازمانی باشد. از این رو مشاهده می‌شود که افراد عمدتاً آموزش‌های عمومی مانند زبان و کامپیوتر و نظایر اینها را برمی‌گزینند تا مدرکی دریافت کنند که برای‌شان افزایش حقوق به دنبال داشته باشد. از سویی به نظر می‌رسد که شروع آموزش با هدف تربیت فوق دیپلم، تنها با نگاه به امکانات موجود است، نه با توجه به نیازهای مدیریت شهری؛ و معلوم نیست چه قدر زمان می‌برد تا امکانات تربیت کارشناس و کارشناس ارشد با آموزش‌های ضمن خدمت فراهم شود».

اعضای شورا که با رأی مردم انتخاب می‌شوند و عمدتاً نسبت به مسائل شهر و حتی مسئولیت‌های خود ناآگاه‌اند، چنانچه با برنامه‌ای مشخص و مدون و در زمان معلوم آنچه را که نیاز دارند، نیاموزند، باید با صرف زمان بیشتر و به کارگیری شیوه سعی و خطا این کاستی را جبران کنند

حسین ایمانی جاجرمی دکتر در جامعه‌شناسی توسعه و معاون دفتر برنامه‌ریزی و آموزش شوراهای وزارت کشور، از جمله مهم‌ترین وظایف این دفتر را تعیین هدف برای آموزش به شوراهای می‌داند و می‌گوید: «زمانی که دفتر آموزش شوراهای وزارت کشور فعالیت خود را آغاز کرد، کارش فقط توزیع بودجه بود و هیچ‌گونه برنامه‌ریزی برای فعالیت آموزشی خود نکرده بود. اما اولین پرسشی که در اینجا برای ما مطرح شد، این بود که آموزش‌ها با چه هدفی باید صورت پذیرد. آیا در این جهت است که مشروعیت شوراهای بیشتر کند؟ آیا باید کمک کند تا شوراهای ارتباط بهتری با مردم داشته باشند؟ یا اینکه فقط مجموعه‌ای از دانش‌های مهارتی را به اعضای شورا ارائه دهد؟ این پرسش‌ها خود منجر به این پرسش محوری شد که شوراهای در مسیر چه اهدافی باید حرکت کنند: سیاسی، اقتصادی یا اجتماعی و فرهنگی؟ پاسخی که این دفتر به آن رسید توسعه محلی بود، که البته تمام مسیرها و اهداف پیش گفته را در خود جای می‌داد. یعنی هدف از شکل‌گیری شوراهای همچنین جهت دهی آموزش آنها دستیابی به توسعه محلی در زمینه‌های پیش گفته است. این اولین کاری بود که در این دفتر انجام گرفت؛ و اگر چه هنوز کامل نیست، اما ظاهراً نقطه شروع خوب و صحیحی است».

به نظر می‌رسد از آنجا که نمی‌توان مجموعه مدیریت شهری و آموزش به آن را متوقف کرد و پس از شناسایی وضعیت موجود و وضعیت مطلوب، و تعیین اهداف آموزشی، به تدوین برنامه‌های آموزشی پرداخت، سازمان‌های مرتبط با آموزش شهرداری و شورا ضمن ارائه مواد آموزشی مورد نیاز در زمان حال، مشغول تعیین هدف و تدوین برنامه‌های بلندمدت آموزش نیز هستند. این نگاه اگر چه در جای خود درست است اما این پرسش را نیز در بر دارد که چگونه پس از گذشت چنین زمان طولانی از عمر مدیریت شهری در ایران، هنوز تعریف واحد و مسیر حرکت مشخصی برای آن وجود ندارد؛ و به تبع آن چگونه می‌توان آموزش را برای چنین مجموعه‌ای سامان داد.

رضا رحیمی
مدیر کل دفتر آموزش و توسعه منابع انسانی
سازمان شهرداری‌های کشور

آموزش به چه کسانی؟

عبارت کلی «آموزش به مجموعه دخیل در مدیریت شهری»، همان گونه که پیش‌تر نیز به آن پرداخته شد، نیازمند شناخت و معرفی مخاطب است.

سازمان شهرداری‌ها، و در واقع دفتر آموزش و توسعه منابع انسانی این سازمان، آموزش را صرفاً به سطوح مختلف پرسنل شهرداری ارائه می‌کند. دفتر آموزش شوراهای وزارت کشور فقط مسئولیت آموزش به اعضای شوراها را بر عهده دارد. پژوهشکده اقتصاد دانشگاه تربیت مدرس - که البته هیچ‌گونه مسئولیتی در قبال آموزش به مجموعه مدیریت شهری ندارد - دوره‌هایی را برگزار می‌کند که اعضای شورا و شهرداری به تناسب احساس نیاز خود در این دوره‌ها ثبت نام می‌کنند. بنابراین، به نظر می‌رسد که تلفی از مجموعه دخیل در مدیریت شهری، صرفاً شورا و شهرداری است؛ آن هم نه در کنار یکدیگر، بلکه کاملاً جدا؛ چندان جدا که حتی سازمان‌های متولی آموزشی آنها نیز از یکدیگر جدا هستند. در این میان هیچ حرفی از دیگر سازمان‌های دخیل در مدیریت شهری در میان نیست، حتی آنهایی که قرار است طبق ماده ۱۳۶ وظایف یا نظارت بر وظایف آنها بر عهده شهرداری‌ها گذاشته شود؛ و بالطبع اندیشه‌ای هم برای آموزش به آنها وجود ندارد. گروه دیگری که در تعریف «مجموعه دخیل در مدیریت شهری» - و به طریق اولی آموزش آن - مغفول مانده است، شهروندانند. شهروندان نیز باید بدانند که شهر چیست، مدیریت شهری به چه مفهوم است و خود جایگاه‌شان در مجموعه مدیریت شهری کدام است؛ تا به این ترتیب بتوانند با حقوق و تکالیف‌شان در حوزه شهر و مدیریت شهری آشنا شوند.

رضا ثانی نژاد در این باره می‌گوید: «منابع اصلی شهر آدم‌ها هستند، نه پول و تراکم. آدم‌ها هستند که فکر می‌کنند، آدم‌ها هستند که از محله‌ها خاطره دارند و به آنها احساس تعلق می‌کنند و به همین دلیل می‌توانند در بهبود وضعیت شهر و اداره آن مفید باشند. اما همین آدم‌ها در مفهوم مدیریت شهری اصلاً تعریف نشده‌اند و هیچ ارتباطی هم با شهر ندارند. سازمان‌های غیرانتفاعی، سازمان‌های خیریه، سازمان‌های داوطلب در اداره امور مختلف شهری و سایر نهادهای از

تأیید دوره‌های آموزشی از سوی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، به منظور ارتقای شغلی کارکنان شهرداری، اگر چه اقدام شایسته‌ای است، اما از سویی مدرک‌گرایی را در میان کارکنان افزایش داده است و آموزش بیننده‌ها بیش از محتوای دوره، به گذراندن آن توجه دارند

این دست، خارج از چارچوب مدیریت شهری تعریف شده‌اند. این در حالی است که دیگر کشورها با به رسمیت شناختن فعالیت این نهادها، بهره‌های بسیاری از کمک‌های شان در اداره شهر می‌برند. از جمله مهم‌ترین این گروه‌ها، بخش شهری رسانه‌هاست. مشخصاً در کشور ما خبرنگار شهری وجود ندارد؛ در نتیجه حتماً باید کسانی را برای این کار آموزش داد.

به نظر من یکی از راه‌های ارتقای مدیران شهری، تربیت خبرنگار شهری و ایجاد رسانه‌های شهری متخصص و حرفه‌ای است که هم مشکلات را خوب ببینند و هم راه‌حل‌ها را از کارشناسان دریافت کنند».

دو گروه رسمی و شناخته شده برای دریافت آموزش در مجموعه مدیریت شهری عبارتند از شوراها و شهرداری‌ها. برای ارائه آموزش به هر یک از این دو گروه، لازم است که پس از تعیین هدف آموزش، اطلاعات دقیق از مخاطبان - به لحاظ تعداد، سطح سواد و اطلاعات و آموزش‌های مورد نیاز - به دست آید. اعضای شورا و شهرداری اگر چه در مجموعه واحد مدیریت شهری کار می‌کنند اما ویژگی‌های فردی و شغلی و همچنین نیازهای شغلی متفاوتی دارند که به هنگام آموزش باید به آنها توجه کرد.

معاون دفتر برنامه‌ریزی و آموزش شوراهای وزارت کشور، در این زمینه چنین می‌گوید: «۷۶۶۴ نفر عضو شوراهای شهر و ۱۴۷ هزار و ۹۶۸ نفر عضو شوراهای روستا هستند. طبیعی است که آموزش به این تعداد افراد - خصوصاً با توجه به تفاوت بسیار زیاد در نیازها و اطلاعات‌شان - بسیار دشوار است و نیاز به برنامه‌ریزی و امکانات دارد. چون اعضای شوراها با رأی مردم انتخاب می‌شوند و شرط تحصیلی شرکت آنها در انتخابات سواد خواندن و نوشتن است، اعضای شوراهای شهرهای مختلف و حتی اعضای شورای شهری مشخص، دارای سطوح مختلف آگاهی و تحصیلات هستند. بی‌گمان برای آموزش به آنها، می‌بایست به این تفاوت سطوح عمیقاً توجه کرد. از دیگر ویژگی‌های اعضای شوراها این است که برای دوره چهار ساله انتخاب می‌شوند. آموزش به آنها نیز می‌بایست در طول این دوره متفاوت باشد و باید این را در نظر داشت که پس از پایان چهار سال، مخاطبان تازه‌ای عضو شورا خواهند بود».

در پژوهشکده اقتصاد دانشگاه تربیت مدرس، که مبنای مدیریت شهری در آن آموزش داده می‌شود، اعضای شورا و شهرداری در کنار یکدیگر آموزش می‌بینند. تجربه کار این پژوهشکده نشان از آن دارد که در دوره‌هایی که ابتدا مدیران ارشد شهرداری‌ها شرکت کردند، خود آنان ضمن مفید یافتن این آموزش‌ها تسهیلات حضور کارمندان‌شان را نیز در این دوره‌ها فراهم ساختند. موارد بسیاری از این دست مشاهده شده است که شهردار پس از شرکت در برخی از دوره‌های این پژوهشکده، برخی از معاونان و کارمندان خود را نیز برای شرکت در دوره‌ها معرفی کرده است.

محمد مزینانی، کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری که هماهنگی برگزاری این دوره‌ها را بر عهده دارد، می‌گوید: «کارکنان مدیریت شهری هر چه سطح سوادشان بالاتر باشد، استقبال‌شان از آموزش نیز بیشتر است. به عنوان مثال، اعضای شوراهای دوره دوم که - طبق آمارهای رسمی وزارت کشور - سطح سواد بالاتری نسبت به دوره قبل دارند، از کلاس‌های پژوهشکده استقبال بیشتری کرده‌اند».

دفتر آموزش و توسعه منابع انسانی سازمان شهرداری‌ها، که به منظور آموزش کارکنان شهرداری در سطوح مختلف تشکیل یافته، آموزش‌های حین خدمت خود را عمدتاً برای کارکنان دیپلمه شهرداری در نظر گرفته است. رضا رحیمی مدیر کل این دفتر می‌گوید: «بسیاری از وزارتخانه‌ها از فرصت ادامه تحصیل از طریق مراکز دانشگاهی و دولتی، خوب استفاده کردند ولی شهرداری‌ها نتوانستند از این امکان بهره کافی ببرند. از همین رو این دفتر با همکاری دانشگاه جامع علمی - کاربردی دوره‌های کاردانی را برای کارکنان دیپلمه شهرداری به شیوه دوره‌های بودمانی برگزار می‌کند؛ اما ناگفته نماند که هنوز برای سطوح کارشناس و کارشناسی ارشد امکانی فراهم نشده است».

اگر چه سازمان شهرداری‌ها در تلاش است که سطح آگاهی و

رضا ثانی نژاد
فوق لیسانس مدیریت استراتژیک و معاونت پیشین
توسعه مدیریت شهری تهران

تحصیلات کارکنان شهرداری را افزایش دهد، اما این پرسش جدی نیز همواره مطرح است که چرا متخصصان رشته‌های مختلف شهری چندان علاقه‌ای به جذب در شهرداری ندارند. ناصر مشهدیزاده معتقد است: «درست است که همه نهاد‌های ما گرفتار ضعف و عقب افتادگی هستند؛ اما در همین ساختار، دانشگاه از شهرداری پیش‌روتر، تحول پذیرتر و روزآمدتر است. فارغ التحصیلان دانشگاه باید بتوانند آموخته‌های خود را در عرصه‌های شهری به کار گیرند؛ اما شهرداری‌ها به هر حال این امکان را ندارند. شهرداری‌ها موظف‌اند خصوصی عمل کنند و دولتی استخدام کنند، و به همین دلیل در جذب و نگهداری نیروهای متخصص ناتوان‌اند. شهرداری‌ها حتی اگر هم بتوانند چنین نیروهایی را جذب کنند، سلطه نظام سنتی در آنها به گونه‌ای است که فارغ التحصیل بهنگام و فعال و هوشمند، یا از مجموعه دفع می‌شود و یا اینکه پس از چند سال با بقیه هم‌سان می‌گردد. در چنین شرایطی نتیجه مقاومت، یا تسلیم است و یا خروج! این درست به جریان سرمایه شبیه است. وقتی سرمایه گذار نتواند بهره لازم را از سرمایه‌اش ببرد و ارزش افزوده مورد انتظارش ایجاد نشود، سرمایه را به جای دیگری منتقل می‌کند. روند حاضر نشان از این دارد که شهرداری‌ها روز به روز از نیروهای متخصص محلی تهی می‌شوند.»

به نظر می‌رسد که اگر شهرداری‌ها بتوانند محیط کار جذاب برای فارغ التحصیلان مرتبط با امور شهری را فراهم آورند، از این طریق ارتباط دانشگاهیان با شهرداری برقرار می‌شود و انرژی کمتری برای آموزش بدو و ضمن خدمت صرف خواهد شد.

آموزش بر عهده کیست؟

تا بدین جا از نهادهای آموزش دهنده به مجموعه مدیریت شهری نام برده شد. در ادامه مطلب به شناخت ماهیت این نهادها پرداخته می‌شود. همان‌طور که پیش‌تر نیز ذکر گردید، سایر سازمان‌های مرتبط با امور شهری و شهروندان بخش‌های مغفول برای آموزش مدیریت شهری‌اند که به طریق اولی فاقد متولی آموزش هستند. اما متولیان دو بخش شناخته شده مدیریت شهری - یعنی شورا و شهرداری - نیز دو نهادی هستند که نسبت به طول عمر مدیریت شهری، قدمت چندانی ندارند و هر دو نهادهایی دولتی‌اند.

حسین ایمانی جاجرمی می‌گوید: «اگر این دفتر متولی آموزش به اعضای شورا است اما دولت نهاد مناسبی برای آموزش نیست، چون اصلاً از جنس این کار نیست؛ و چه در تخصیص بودجه و چه در ارائه آموزش‌های کارآمد مشکلاتی در آن به چشم می‌خورد. در دستگاه‌های دولتی اصلاً دغدغه کارآمدی - در عمل - وجود ندارد، مگر اینکه افرادی که در این دستگاه‌ها کار می‌کنند، شخصاً این دغدغه‌ها را داشته باشند. در همین دفتر آموزش اغلب افرادی که مشغول به کارند تخصص دیگری دارند. این دفتر قبلاً فقط بودجه آموزش را توزیع می‌کرده است و کارشناسان قدیمی آن تقریباً هیچ کدام کار آموزشی نکرده‌اند. به نظر من آموزش به شوراها باید بر عهده نهادهایی از جنس خود شورا باشد. به تعبیری، تناقضی وجود دارد در اینکه آموزش شوراها بر عهده حاکمیت، یا بخشی از بدنه حاکمیت که منافع دولت را در نظر می‌گیرد باشد، چون به هر حال گفتمان آن دولتی است و دانشی هم که گسترش می‌یابد به دنبال تأمین منافع دولت است.

دولت فقط می‌تواند از آموزش حمایت کند و تسهیلات لازم را برای انجام آن فراهم سازد. آموزش به شوراها را می‌توانند احزاب بر عهده

بگیرند. احزابی که می‌خواهند نماینده در شورای شهر داشته باشند انگیزه کافی برای تربیت نیروی متخصص نیز دارند.»

به هر حال اکنون که نهادهای دولتی متولی آموزش به مدیریت شهری‌اند، دست کم شاید بتوان اجرای این کار را غیرمتمرکز ساخت و یا آن را بر عهده نهادها گذاشت.

معاون دفتر برنامه‌ریزی و آموزش شوراها تمرکز زدایی از انجام آموزش شوراها را این گونه شرح می‌دهد: «بودجه آموزش بر حسب تعداد اعضای شوراهای هر استان، میان استان‌ها توزیع می‌شود. البته توزیع اعتبارات پیش‌تر نیز به همین منوال بود؛ اما تلاش شده است که جهت‌گیری آموزش‌ها، در شهر و روستا و همچنین شهرهای کوچک و بزرگ تعریف شود - و استانداری‌ها نیز از این کار استقبال کرده‌اند. در واقع در هر استان کمیته‌های آموزشی تشکیل شده است که اعضای آن علاوه بر مدیر کل‌های دفاتر مختلف استانداری، رئیس شورای شهر مرکز استان و همچنین دو نفر از اعضای شورای استان هستند. کمیته‌های آموزشی شهرستان نیز فعال شده است که جزئیات آموزش، محتوای برنامه‌های آموزشی، مدرس مورد نظر و بودجه لازم برای این کار را خود تعیین می‌کنند و فقط کافی است که با این دفتر مرتبط باشند و هماهنگی‌های لازم را برقرار سازند. سیاست آموزشی برای این کمیته‌ها و محورهای آموزشی‌شان، با توجه به نظرسنجی‌ای که قبلاً از خودشان صورت گرفته بود به آنها ابلاغ شد، که این محورها برای شهرها حدوداً ۲۵ محور است.»

آموزش دهندگان در هر زمینه باید علاوه بر شیوه‌های سنتی آموزش بر حسب نوع مخاطب، مواد آموزشی - و البته امکانات شان - شیوه‌های تازه‌ای را که در آنها آموزش به شکلی در دسترس، کم هزینه و کارآمد ارائه می‌گردد، برگزینند

علاوه بر اینها، به استانداری‌ها ابلاغ شده است که تا آنجا که امکان دارد مجریان آموزش را دانشگاه‌ها و NGOها در نظر بگیرند و خودشان اجرای آموزش را بر عهده نگیرند و فقط نظارت داشته باشند.»

به نظر می‌رسد که جریان تمرکز زدایی و واگذاری اجرای آموزش، در سازمان شهرداری‌ها نیز آغاز شده است. رضا رحیمی، مدیر کل دفتر آموزش و توسعه منابع انسانی سازمان، در این باره می‌گوید: «بودجه آموزش به همراه سرفصل دروس در اختیار استانداری‌ها گذاشته شده است و سازمان فقط نظارت می‌کند. آنچه اهمیت دارد، این است که تشکیلات آموزشی سازمان در استان‌ها زودتر راه‌اندازی شود. ناگفته نماند که هم اکنون این وظیفه بر عهده دفاتر شهری و روستایی است. حال اگر نیروهایی صرفاً و به طور تخصصی برای آموزش در هر استان مستقر باشند بهتر می‌توانند نیاز سنجی‌ها و برنامه‌ریزی‌ها را انجام دهند.

به منظور واگذاری بخش اجرا به نهادهای خارج از سازمان، بخشی از آموزش‌ها بر اساس توانمندی‌های جهاد دانشگاهی بر عهده این مرکز گذاشته شده است و بخش دیگری از آموزش را یکی از مراکز وابسته به دفتر مسکن و شهرسازی انجام می‌دهد. آموزش‌های پودمانی نیز در دانشگاه جامع علمی - کاربردی ارائه می‌شود. رضا رحیمی همچنین خبر از تشکیل مؤسسه خودگردان آموزش عالی شهرداری‌ها می‌دهد که بتواند در هر یک از استان‌ها شعبه داشته باشد

ناصر مشهدیزاده
کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری

و تمامی دوره‌های آموزشی را هم در سطوح مختلف شهرداری‌ها ارائه کند. اما در این میان هیچ یک از دو نهاد رسمی متولی آموزش مدیران شهری با پژوهشکده اقتصاد دانشگاه تربیت مدرس که حدود چهار سال است در این زمینه فعالیت می‌کند، وارد گفت و گو نشده‌اند. این پژوهشکده اگر چه متولی آموزش به مدیران شهری نیست اما چه بسا بتواند مجری خوبی برای برنامه‌های آموزشی شوراها و شهرداری‌ها باشد. این مجموعه تاکنون کاملاً مستقل و خودگردان عمل کرده و مستقیماً دوره‌های آموزشی خود را به شهرداری‌ها و شوراها معرفی کرده است و آنها نیز بر حسب نیازشان در این دوره‌ها شرکت کرده‌اند. همان گونه که ملاحظه شد، در مقوله تولی‌گری آموزش مجموعه دخیل در مدیریت شهری، چند اشکال اساسی وجود دارد، که عمده‌ترین‌شان از این قرارند:

- ۱) مجموعه گسترده دخیل در مدیریت شهری فاقد متولی آموزش است، و فقط دو نهاد شورا و شهرداری متولی آموزشی دارند.
- ۲) متولیان آموزش شورا و شهرداری هر دو دولتی‌اند - که این خصوصاً در مورد شورا محل اشکال است.
- ۳) با اینکه شورا و شهرداری هر دو با هم مدیریت شهر را بر عهده دارند، اما برنامه‌های آموزشی آنها کاملاً جدا از یکدیگر و حتی بدون هماهنگی با هم تدوین و اجرا می‌شود. به عبارت دیگر، متولیان آموزشی شورا و شهرداری هیچ گونه هماهنگی‌ای با یکدیگر نمی‌کنند.
- ۴) نهادهایی که جداگانه به آموزش مدیران شهری می‌پردازند، بی هیچ گونه هماهنگی با متولیان رسمی آموزش، کاملاً مستقل عمل می‌کنند.

محتوای آموزش

برای تصمیم‌گیری در مورد محتوای آموزش به مجموعه دخیل در مدیریت شهری، باید اول به پرسش‌هایی نظیر هدف از آموزش، مخاطب‌شناسی، وضعیت موجود و وضعیت مطلوب پاسخ داد. رضا ثانی نژاد - با توجه به آنچه تاکنون از او گفته شد - معتقد است: «راه حل معضل مدیریت شهری، آموزش به مدیران نیست. این آموزش‌ها اگر چه به بهبود وضعیت موجود کمک می‌کند، اما به هر حال مهم‌ترین معضل در مدیریت شهری عقب ماندگی آن و همچنین فقدان تعریفی جامع و صحیح از آن است. بنابراین علاوه بر پرداختن به آموزش‌های متعارف که نیاز روزمره مدیران شهری را بر طرف می‌کند، لازم است مفاهیم بنیادی مدیریت شهری و اصلاً مفهوم خود مدیریت شهری و اهداف آن به مدیران و شهروندان آموزش داده شود. مدیران شهری و مردم باید بیاموزند و آگاه شوند که شهر را نمی‌توان متمرکز و اقتدارگرایانه اداره کرد و هر محله شهر باید بتواند خودش را اداره کند و مدیریت‌های کلان جامعه فقط مسئول سیاستگذاری هستند، نه برنامه‌ریزی و اجرا. مدیریت شهری باید بیاموزد که مردم را نیز جزو مدیریت ببیند و فقط هر چهار سال یک بار مردم را برای شرکت در انتخابات شوراها مخاطب خود قرار ندهد. اگر مردم باور کنند که جزئی از مدیریت هستند، خودشان مسئله‌یابی می‌کنند، خوشان راه حل می‌یابند و خودشان هم در اجرا کمک می‌کنند.

آموزش به مجموعه مدیریت شهری نباید به تمامی در پی ارائه راه حل باشد، بلکه باید به مدیران کمک کند تا مسئله را به درستی شناسایی و تحلیل کنند. برای این کار، آموزش دو وظیفه اصلی ظرفیت‌سازی و توانمندسازی را بر عهده دارد. اینکه خدمتگزاران (شهرداران و

معاون‌های شان، اعضای شورا، نیروی انسانی وزارت کشور و سایر مسئولان) بپذیرند که فقط اینها مدیران شهری نیستند، بلکه مردم نیز در همین دسته جای می‌گیرند، ظرفیت‌سازی است. اینکه مردم (نخبگان، رسانه‌ها، NGOها و نمایندگان مجلس) بیاموزند که فقط نباید اعتراض کنند بلکه فضا آماده است که خودشان مشکل و راه برطرف کردن آن را بیابند، توانمندسازی است.

آنچه ذکر گردید، نگاهی است به محتوای آموزش در برنامه بلندمدت آموزش به مجموعه دخیل در مدیریت شهری در مفهوم وسیع آن.

لیکن از آنجا که مدیریت شهری - با هر تعریفی - به هر حال مجموعه‌ای است که هم اکنون مشغول به کار است، باید برنامه‌ریزی آموزشی نیز برای رفع نیاز کنونی آن وجود داشته باشد. اگر چه ارائه آموزش‌هایی برای تغییر نگرش اعضای شورا و شهرداری ضروری است، اما نباید از نیازهای آموزشی فعلی آنها غافل بود.

اعضای شورا که با رأی مردم انتخاب می‌شوند و عمدتاً نسبت به مسائل شهر و حتی مسئولیت‌های خود ناآگاه‌اند، چنانچه با برنامه‌های مشخص و مدون و در زمان معلوم آنچه را که نیاز دارند، بیاموزند، باید با صرف زمان بیشتر و به کارگیری شیوه سعی و خطا این کاستی را جبران کنند. دفتر برنامه‌ریزی و آموزش شوراهای وزارت کشور، که مسئولیت آموزش به شوراهای شهر و روستا (هر دو) را بر عهده دارد، بر اساس اینکه نیاز و توانمندی‌های شوراهای شهر و روستا به شدت با یکدیگر متفاوت است، سرفصل‌های جداگانه‌ای را برای آموزش هر یک تدوین کرده است. این دفتر، تفکیک چندانی میان محتوای آموزشی اعضای شورا و شهرداری قائل نیست، یا دست کم معتقد است در مواردی چون «آشنایی با نظام اداری و حقوقی کشور»، «ادارات دولتی و استفاده از مشارکت‌های مردمی»، «منابع مالی شهر» و مواردی از این دست سازمان شهرداری‌ها و دفتر آموزش شوراها می‌توانند با یکدیگر برنامه‌ریزی کنند و به مجموعه مدیریت شهری - شورا و شهرداری - آموزش دهند.

رضا رحیمی، محتوای آنچه را که تاکنون به شهرداری‌ها آموزش داده شده است این گونه معرفی می‌کند: «در سال ۷۹ تعداد ۲۳۰ دوره در رده‌های اداری، مالی، پشتیبانی و برنامه‌ریزی؛ ۱۲۳ دوره عمومی؛ ۲۹ دوره آتش‌نشانی؛ ۵۹ دوره فنی و مهندسی و عمرانی؛ ۷۸ دوره حقوقی و ۶۳ دوره در حوزه کامپیوتر و فناوری اطلاعات برای شهرداری‌ها برگزار شد. هم‌اکنون سازمان در پی استاندارد کردن این فعالیت‌هاست تا به تأیید سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی برسد و ضمن ارتقای علمی کارمندان، ارتقای شغلی آنها را نیز به دنبال داشته باشد.

ناصر مشهدیزاده، آموزش‌های کامپیوتر را طبق استانداردهای جهانی، آموزش در حد سواد آموزی می‌داند و معتقد است: «نباید بودجه و زمان آموزش کارکنان را صرف چنین آموزش‌هایی کرد و بر این اساس برای شان ارتقای شغلی نیز در نظر گرفت. سیستم باید به گونه‌ای طراحی شود که کارکنان شهرداری خود را ملزم به دانستن این اطلاعات بدانند و سازمان باید انرژی خود را صرف آموزش‌های تخصصی بکند». وی از سویی به آموزش‌هایی برای جلب مشارکت مردمی و نگاه فرهنگی - اجتماعی به شهر اشاره دارد و مطالبی را که هم اکنون از سوی سازمان آموزش داده می‌شود، فاقد این رویکرد می‌داند. به نظر می‌رسد که تأیید دوره‌های آموزشی از سوی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، به منظور ارتقای شغلی کارکنان شهرداری، اگر چه اقدام

شایسته‌ای است، اما از سویی مدرک‌گرایی را در میان کارکنان افزایش داده‌است و آموزش بیننده‌ها بیش از محتوای دوره، به گذراندن آن توجه دارند و از دوره‌های عمومی یا آنچه از پیش می‌دانند، بیشتر استقبال می‌کنند.

به نظر می‌رسد متولیان آموزش باید به این امر توجه داشته باشند، که علاوه بر مواردی که اعضای شورا و شهرداری خود احساس نیاز به آموزش می‌کنند باید مواردی را هم که در آینده نزدیک مورد نیازشان خواهد بود آموزش ببینند. همچنین آموزش مواردی که نگاه تازه‌ای به مقوله شهر، شهروندی و مدیریت شهری را ایجاد می‌کند، الزامی است. در گفت و گوها از تلاش برای جذب نیروهای مردمی، حضور مردم در تصمیم‌گیری‌ها، مشارکت جوانان، برقراری ارتباط با NGOها و نظایر اینها سخن بسیار رانده می‌شود؛ اما همان گونه که ملاحظه شد، محتوای آموزش به مدیران شهری عاری از این نگاه است.

از جمله، در مقوله مهمی چون ماده ۱۳۶ قانون برنامه سوم توسعه کشور که غالب شهرداری‌ها آن را مفید و در جهت تحقق مدیریت واحد شهری می‌دانند، هیچ آموزشی به شهرداران و اعضای شورا صورت نگرفته است. به این ترتیب با آنکه پنج سال از تصویب این قانون می‌گذرد و کم‌کم برنامه چهارم توسعه آغاز می‌گردد، شهرداری‌ها به هیچ وجه آماده پذیرفتن وظایف جدید نیستند و حتی نمی‌دانند چه موضعی می‌توانند در برابر آن اتخاذ کنند. در چنین شرایطی آموزش بی‌گمان در همه این موارد ضروری و مفید می‌نماید.

یکی از مهم‌ترین شیوه‌های آموزش، آموزش شهرداری‌ها و به طور کلی شهرها به یکدیگر است. شهرداری‌ها و شوراهای سرشار از تجربه و دانش محلی‌اند و به ویژه می‌توانند در مقیاس‌های جمعیتی در سطوح اقلیمی در پهنه‌های همگون از نظر طبیعی، اقتصادی یا منطقه‌ای این دانش را به یکدیگر انتقال دهند

دنبال تجربه اندوزی در داخل باشند، به کارگیری ظاهری تجارب جهانی را جست و جو می‌کنند. تجربه اندوزی اگر چه مزایایی دارد اما اگر شکلی بومی نیابد شکست آن حتمی است. هم اکنون ناموفقیت‌هایی از این دست در شهرها به چشم می‌خورد و امری صورت می‌گیرد که به تقلید از نمونه‌های خارجی، چیزی شبیه به تقلید و مضحکه از آب در می‌آید.

دوم اینکه تمام تجربه در ذهن مدیران شهری است و بر روی کاغذ نیامده است. شهرداری‌ها و شوراهای آگاهی لازم را از روش تحقیق، چگونگی به تحریر درآوردن تجربه‌ای عملی، شیوه‌درست ارسال خبر و تنظیم مقاله ندارند و حتی سخنرانی‌هایی هم که انجام می‌شود عموماً ذهنی است. دانش تا زمانی که بر روی کاغذ نیاید امکان ماندگاری و انتقال پیدا نمی‌کند. به همین دلیل است که یکی از مهم‌ترین پیامدهای نیندیشیده همایش‌ها و جلسات تبادل تجربه‌های خارج از دستور کار جلسه است. دلیل سوم این است که مشارکت به طور عمومی در جامعه ما ضعیف است و مدیران شهری نیز به مانند همه شهروندان چندان بهره‌ای از فرهنگ گفت و گو و مشارکت نبرده‌اند. دلیل چهارم اینکه، حتی در مواردی هم که فرهنگ مشارکت وجود دارد به دلیل ساختار سازمانی نامناسب و پیچیدگی امور شهرداری‌ها به قدری مدیران شهری درگیر مسائل اجرایی روزمره هستند که فرصت تعامل نمی‌یابند. از این رو شاید مناسب باشد که سازمان شهرداری‌ها به این نیاز توجه جدی کند و امکانات لازم را برای تحقق فضای گفت و گو و تبادل اندیشه و تجربه فراهم آورد».

امروزه علاوه بر شیوه‌های سنتی آموزش که عمدتاً بر مبنای شرکت در کلاس‌های آموزشی است، شیوه‌های آموزشی مکاتباتی و از راه دور با اقبال بیشتری مواجه شده است. تهیه فیلم‌ها و نوارهای آموزشی، تدوین کتاب، جزوه و نشریه آموزشی و بهره‌گیری از رایانه به منظور آموزش از راه دور از جمله شیوه‌هایی است که به دلیل کمبود وقت برای شرکت در دوره‌های آموزشی و مقید نبودن به زمان و مکان برای استفاده، با استقبال مواجه می‌شود. البته این آموزش‌ها یکسویه است و امکان فعال بودن مخاطب را سلب می‌کند.

ارزیابی آموزش

مرحله‌نهایی هر برنامه‌ریزی، ارزیابی است. در ارزیابی آموزش باید ضمن آموزش یا پس از پایان دوره یا مهلت مورد انتظار اثربخشی آموزش، به این پرسش پاسخ داده شود که آموزش تا چه حد توانسته است اهداف مورد انتظار را محقق کند.

آموزش مدیران شهری در کشور ما همواره فرض گرفته شده و این نیز پذیرفته شده است که آموزش بر کارایی کارکنان مفید است؛ اما حتی دو نهاد رسمی آموزشی مدیران شهری کشور، تاکنون ارزیابی‌ای از اثر بخشی آموزش‌های خود انجام نداده‌اند. آنچه این دفاتر تاکنون به آن پرداخته‌اند، افزایش کمی دوره‌های آموزشی، تنوع بخشی به محتوای آموزش و پرداختن به شیوه‌های جدید آموزش بوده است.

آموزش بی‌تردید برای مدیران شهری مفید و لازم است اما ارزیابی کیفی آموزش‌ها و تعیین میزان اثربخشی انواع آموزش برنامه‌ریزان را مطلع می‌کند که نقاط ضعف و قوت‌شان چیست، تا به این ترتیب با تجربه اندوزی بتوانند شیوه‌های مناسب‌تر و عناوین آموزشی بهتری را به شهرها ارائه کنند.

شیوه‌های آموزش

شیوه‌های مختلف آموزشی می‌تواند تأثیر مستقیم بر اثر بخشی و کارایی آموزش‌ها داشته باشد. آموزش دهندگان در هر زمینه باید علاوه بر شیوه‌های سنتی آموزش، بر حسب نوع مخاطب، مواد آموزشی - و البته امکانات‌شان - شیوه‌های تازه‌ای را که در آنها آموزش به شکلی در دسترس، کم هزینه و کارآمد ارائه می‌گردد، برگزینند.

ناصر مشهدیزاده، کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری شیوه آموزش مشارکتی را مناسب‌ترین شیوه می‌داند. وی آموزش‌های کارگاهی و گروهی را که آموزش گیرندگان نیز به شکل فعال در کلاس ظاهر می‌شوند، توصیه می‌کند. مشهدیزاده از سویی بر این عقیده است که: «یکی از مهم‌ترین شیوه‌های آموزش، آموزش شهرداری‌ها و به طور کلی شهرها به یکدیگر است. شهرداری‌ها و شوراهای سرشار از تجربه و دانش محلی‌اند و به ویژه می‌توانند در مقیاس‌های جمعیتی در سطوح اقلیمی در پهنه‌های همگون از نظر طبیعی، اقتصادی یا منطقه‌ای این دانش را به یکدیگر انتقال دهند. اما مدیران شهری ما متأسفانه به چند دلیل از این کار غافل‌اند. اول اینکه بیش از آنکه به

ایده آرمان شهر تکوین دانش شهرسازی^۱

فرح حبیب

دکتر در شهرسازی - واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی

مقدمه

نقش قاطعی در تأمین رفاه، سلامت و آسایش ساکنان خود داشته باشد. اما شهرهای معاصر مکان‌های نامناسبی برای زندگی انسان‌ها هستند و این نارضایتی نیز همواره در طول حیات شهرها وجود داشته است. هستی انسان در جهان پیرامون باید همواره در حال تعادل و هماهنگی باشد، و در واقع هر نوع آشفتگی - چه درونی و چه بیرونی - برای انسان تحمل‌ناپذیر است. در هر عصری از تاریخ، انسان در جست و جوی تعادل، در مواجهه با طبیعت و انسان‌های دیگر بوده و به این ترتیب از طریق سازماندهی درونی و بیرونی به نظم بالقوه و فطری خود دست یافته است. انسان به منظور دستیابی به حداکثر آسایش محیطی (هوای مناسب، سایه، نور، دید و منظر) و دستیابی به ارزش‌های هویتی (فرهنگی، قومی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، مذهبی، تاریخی، و زیبایی) و دستیابی به حداکثر ایمنی و حفاظت در برابر خطرهای طبیعی و انسانی (زلزله،

مفهوم آرمان شهر یا جامعه‌ای آرمانی در دنیای خیال، همواره زمینه‌ای مناسب برای بحث‌های موافق و مخالف بوده است. بعضی از اندیشه‌وران آن را چراغ امید به آینده دانسته‌اند. برخی دیگر، تفکرات آرمان‌شهری را چون شر تلقی می‌کنند و آرمان‌شهرها را، هر قدر هم که با نیت خیر مطرح شده باشند، شریک جرم نظام‌های سرکوبگر می‌دانند. دیدگاه سومی نیز هست که می‌گوید هر چند آرمان‌شهرها در عمل به طور کامل تحقق نیافته‌اند، اما اندیشه‌های موجود در آنها انگیزه‌هایی هستند برای پژوهش‌های ثمر بخش. در این مقاله دیدگاه نگارنده معطوف بر تأثیر ایده آرمان شهر بر شهرسازی معاصر بوده است. لذا بررسی ایده آرمان شهر مورد توجه قرار گرفت، تا از طریق شناخت جنبه‌های قوی و نکات مثبت و کوتاهی‌های این ایده و اینکه چنین ایده‌هایی چه مزایایی برای شهرسازی امروز می‌توانند داشته باشند، بتوان دید و وسعت نظر شهرساز را در کوشش برای ایجاد شهری مطلوب و شایسته زندگی معاصر گسترش داد.

در عین حال، ضعف‌های این ایده‌ها به ما می‌آموزاند که از نکات تخیلی و دور از واقعیت بپرهیزیم.

بدین منظور تعاریف مختصری از آرمان شهر ارائه گردیده و سپس آرمان شهرها در تاریخ شهر طرح و دسته‌بندی شده‌اند و با مطالعه چگونگی تحقق ایده‌های آرمان‌شهری نکات قوت و ضعف آنها مورد بررسی قرار گرفته و نهایتاً در جمع‌بندی، تأثیرات عمده دیدگاه‌های مطرح در شهرسازی معاصر طرح و عنوان گردیده است.

شهر به عنوان ارگانیزم پیچیده زنده رشد می‌کند و دائماً در حال تحول و دگرگونی است. شهر مکانی است که باید امکانات، ایده‌آل‌ها و تجارب انسانی را شکل دهد و

آرمان‌شهر (اُتوپیا)^(۱) که نامش را از سرزمین خیالی کتاب سرتامس مور^(۲) گرفته، اکنون به اسم عامی میدل شده است که به همه جهان‌های اساساً متفاوت با جهان ما اطلاق می‌شود. آرمان‌شهر معمولاً از هر لحاظ به دنیای واقعی برتری دارد و به نظر می‌رسد نگاه به آرمان‌شهر یکی از محرک‌های تاریخ بشر بوده است، اعم از آنکه با آزمون واقعیت روبه‌رو شود یا نشود، یا آنکه جاذبه محال داشته باشد، به هر حال در نهایت این "امید" است که بشر را به پیش می‌راند.

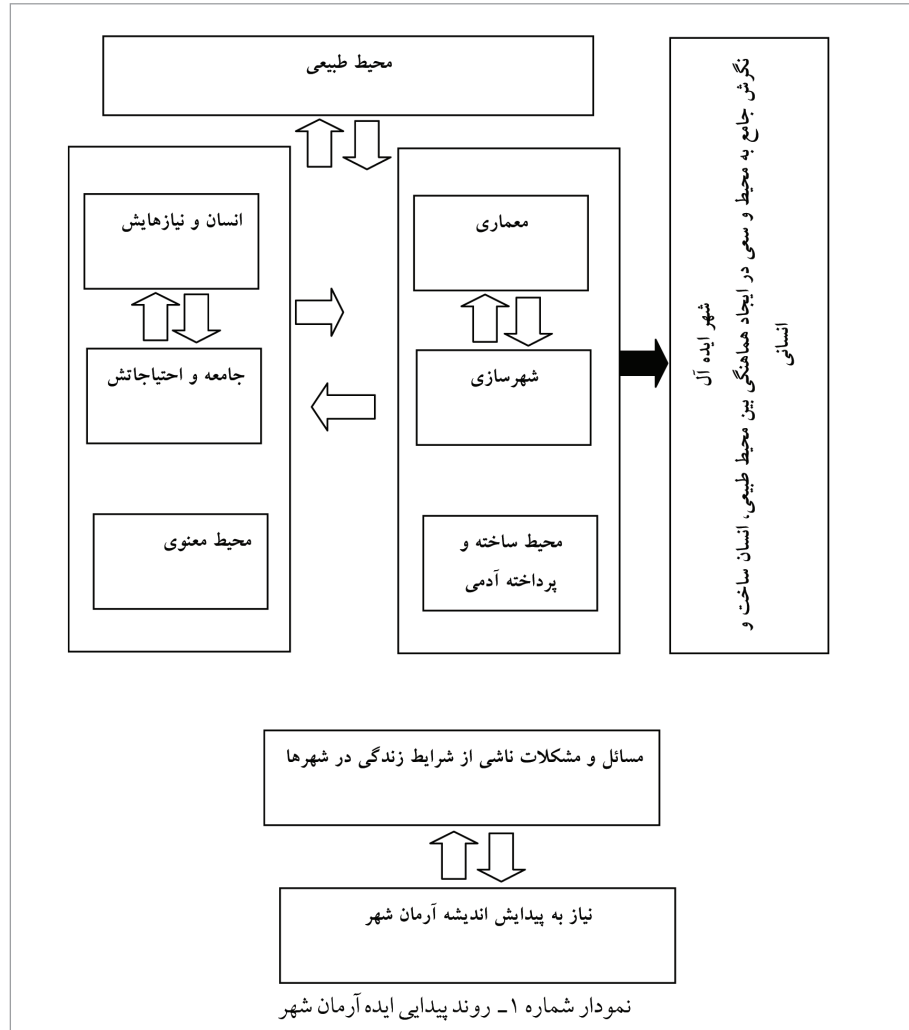
امروزه بسیاری از پژوهشگران تمایل عمومی برای فراتر رفتن از واقعیت موجود را نشانه کشش به سوی آرمان‌شهر و میلی شدید برای دگرگونی تلقی می‌کنند. بیشتر این متفکران معتقدند که هر ماجرای بزرگ انسانی، خواه علمی، خواه مذهبی، و خواه سیاسی، ریشه در شکلی از تفکر آرمان‌شهری دارد. شاید آرمان‌شهر ترسیم‌کننده نقشه‌ای مقطعی از آینده باشد. ولی کدام آرمان‌شهر؛ و با چه شرایطی؟ آرمان‌شهر برتر از تعریف است؛ فرزند افراط است که بی‌شک در چارچوب عقل نمی‌گنجد. این «افراط عاقلانه» می‌تواند با برانگیختن الهام‌ها، بی آنکه لحظه‌ای بینش محترم شمردن انسان را از دست بدهد، در جهان واقعی تأثیر کند. آیا همین نوع بلند پروازی و آرمان‌شهر گرایی الهام بخش مارتین لوتر کینگ^(۳)، مهاتما گاندی^(۴) و نلسن ماندلا^(۵) نبود؟ این تیزبینی درباره آرمان‌شهر گرایی را باید نیرویی رهایی بخش و پویا برای عمل و مشوق تفکر تهورآمیز به شمار آورد. برای اینکه قدرت تخیل را به این شیوه افزایش دهیم و اشتیاق انسان‌ها را برای پیش‌تر رفتن تقویت کنیم، باید انسان‌ها را برای رویارویی با واقعیت و پاسخگویی به نامنظر مجهز کنیم.

آرمان‌شهر چیست و آیا می‌تواند ضامن آزادی باشد؟ روشن است که هنوز پاسخی نهایی برای این پرسش پیدا نشده است؛ ولی طرح آن از این رو لازم به نظر می‌رسد که محرک اندیشه‌های نو شود.

فرهنگ بریتانیکا در تعریف اُتوپیا چنین اشاره می‌کند: «مجموعی [شهری] همگانی که ساکنان آن تحت شرایط کمال یافته زندگی کنند»^(۶). در فرهنگ لاروس، ذیل اُتوپیا، چنین آمده است: «هر سیستم اجتماعی و سیاسی تخیلی که در آن روابط بین افراد و حکومت در حد کمال است»^(۷).

در واژگان شهرسازی ما نیز آرمان‌شهر تحت عنوان «مدینه فاضله» مطرح گردیده که به صورت مدون و مکتوب در کتاب مدینه فاضله ابونصر محمدبن محمد فارابی مطرح گردیده و در فرهنگ معین آمده است: «مدینه فاضله، مدینه‌ای است که ساکنان آن کوشش کنند که سعادت حقیقی را به دست آورند. اداره چنین مدینه‌ای به دست حکیمان و فاضلان باشد»^(۸).

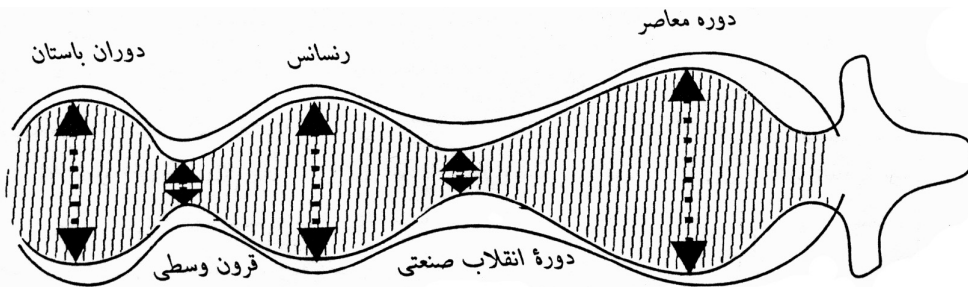
در آستانه ورود به قرن بیست و یکم مشاهده می‌گردد دگرگونی‌هایی که در زمینه‌های مختلف فعالیت‌های آدمی رخ می‌دهد چنان عظیم و سریع است و دنیای ما، فی‌المثل، نسبت به سی سال پیش به قدری تغییر کرده است که به سختی می‌توان آن را شناخت. همه نقطه عطف‌هایی که از دوران جنگ بین‌الملل دوم به بعد ابدی می‌پنداشتیم، به گذشته‌ای پیوسته‌اند که خود به طرزی شتابان در خاطره‌های مان در حال محو شدن است. در عین

سپل، و جنگ) به وسیله تمهیداتی به دخل و تصرف در محیط خود پرداخته است. با همه اینها، ملاحظه می‌شود که ناراضی‌تری از وضعیت زندگی در شهرها، در طول تاریخ شهر همواره وجود داشته است و ریشه در تاریخی کهن دارد. مطرح شدن اندیشه آرمان‌شهرها خود گویای این واقعیت است (نمودار شماره ۱).

در واقع سنگ بنای تفکرات و بسیاری از نظریه‌های دوران معاصر را در دل ایده‌های آرمان‌شهرها می‌توان یافت. اما باید توجه داشت که این ایده‌ها در آغاز (تقریباً آغاز قرن بیستم) عمدتاً به وسیله فیلسوفان و متفکران علوم انسانی و اجتماعی و مصلحان جامعه طرح گردیدند و بعدها (دهه ۳۰ تا ۵۰ قرن حاضر) معماران در این زمینه پیش قدم شدند. بدین ترتیب، مفهوم شهرسازی که در قالب علمی و امروزی آن مدت زمان زیادی از پیدایشش نمی‌گذرد، برای ایجاد محیط مناسب برای زندگی انسان‌ها، یعنی به عنوان عکس‌العملی در برابر کیفیت نامساعد محیط‌های شهری، به وجود آمد. به عبارتی:

شهرسازی امروز ما محصولی است از ایده‌ها، تفکرات، تجربیات و اقداماتی که در طول تاریخ شهر به وسیله نسل‌های مختلف حاصل آمده است.

نمودار شماره ۲ - نوسان اهمیت کالبد در اندیشه های آرمان شهری

پانویسها:

- 1- Utopia
- 2- Whittick,
- Arnold (Editor-in-Chief) 'Encyclopedia of Urban Planning', Mc Graw Hill Book Company, New York, 1974. P. 1158-1159.
- 3- Martin Lutter King
- 4- Mahatma Gandhi
- 5- Nelson Mandela
- 6- Encyclopaedia
- 'Britannica', Vol. 22, London, 1968 p. 915.
- 7- Larousse 'Illustrated International Encyclopedia and Dictionary', Mc. Graw Hill International Book Company, Paris, 1972, p. 971.
- ۸- معین، دکتر محمد: «فرهنگ فارسی»، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۴۵، ص. ۳۹۷۴.
- 9- Akhet Aton
- 10- Hippodamos
- 11- Vitruvius
- 12- St. Augustine
- 13- More, T.
- 14- Averlino, A.
- 15- Cataneo, p.
- 16- Lorini, B.
- 17- Martini, F.
- 18- Scamozzi, V.
- 19- Davinci, L.
- 20- Owen, R.
- 21- Fourier, Ch.
- 22- Phalanste're
- 23- Cabet, E.
- 24- Icaria
- 25- Moris, W.
- 26- Soriay Mata, A.
- 27- Howard, E.
- 28- Garnier, T.
- 29- Wright, F.L.
- 30- Braadacre
- 31- Fritsch, T.
- 32- Sient Elia, A.
- 33- Cita Nora
- 34- Goodman, P.
- 35- Le Corbusier
- 36- Communitas
- 37- Leonidort
- 38- Seimer, H.
- 39- Miletus
- 40- Utopist
- 41- Pen, W.
- 42- Shakers

شهری را ساختار سیستم اجتماعی می‌دانند. اینان را می‌توان آرمان‌گرایان اجتماعی نامید، که شهر ایده‌آل را شهری می‌دانند با جامعه آرمانی.

با مطالعاتی که در زمینه هر یک از دیدگاه‌های مطرح و نحوه تحقق آنها در واقعیت صورت گرفت، جمع‌بندی ای در مورد چگونگی تحقق این ایده‌ها در طول تاریخ شهر صورت پذیرفت که در نمودار شماره ۴ مشخص گردیده است.

مروری بر تاریخ آرمان‌شهرها و بررسی چگونگی تحقق آنها در عمل نشان می‌دهد که سرنوشت آرمان‌شهرها این بوده است که هرگز به طور کامل متحقق نشوند. هرگاه مشتاقان آنها کوشیده‌اند تصویر آنها را از نوشته‌ها به جهان واقعی منتقل کنند، خواه از وسایل انقلابی استفاده کرده باشند، و خواه دموکراتیک، یا به حاشیه اجتماع رانده شده‌اند و یا ناچار گردیده‌اند که تا حدی با نظام موجود سازش کنند - و همواره به خود قبولانده‌اند که لازم نیست واقعاً تسلیم شوند. بنابراین تاریخ آرمان‌شهر از یک لحاظ سلسله‌ای ناگسستنی از شکست‌هاست، زیرا رؤیای جامعه کامل هرگز به ثمر ننشسته است.

ولی با نگاه از جنبه دیگر، می‌توان دید که صفحات این تاریخ سرشار از موفقیت‌هاست؛ و این در صورتی است که تعداد بی‌شمار دستاوردهای اصیل و عملی ملهم از دیدگاه آرمان‌شهری در نظر گرفته شود. در پرتو این دیدگاه آرمان‌شهر را بیشتر نیروی محرکی می‌بینیم که با آفریدن افق‌های تازه برای پیشرفت اجتماعی، قدرت عوض کردن مسیر تاریخ را دارد، نه صرفاً طرح و چارچوبی برای عمل و مسلماً تخیل الهام بخش آنان بوده است، زیرا شرایطی که به جست و جوی آن‌اند هنوز به وجود نیامده است. هیچ دگرگونی نوآورانه‌ای بدون این بعد تخیلی ممکن نیست.

نقش تخیل مطرح کردن الگوهای نویی است که برای برآوردن نیازهای متغیر فرد مناسب‌تر از الگوهای موجود باشد. منطق باید این دیدگاه‌ها را بیازماید و آنها را که ماندنی‌اند به عمل درآورد.

راه رسیدن به واقعیت مطلوب از تخیل خلاق می‌گذرد

نهایتاً آنچه مطالعات در این زمینه آشکار می‌سازد، تأثیر فراوان این تفکرات بر دانش شهرسازی است که دسته‌بندی مورد نظر این پژوهش به شرح زیر ارائه می‌گردد:

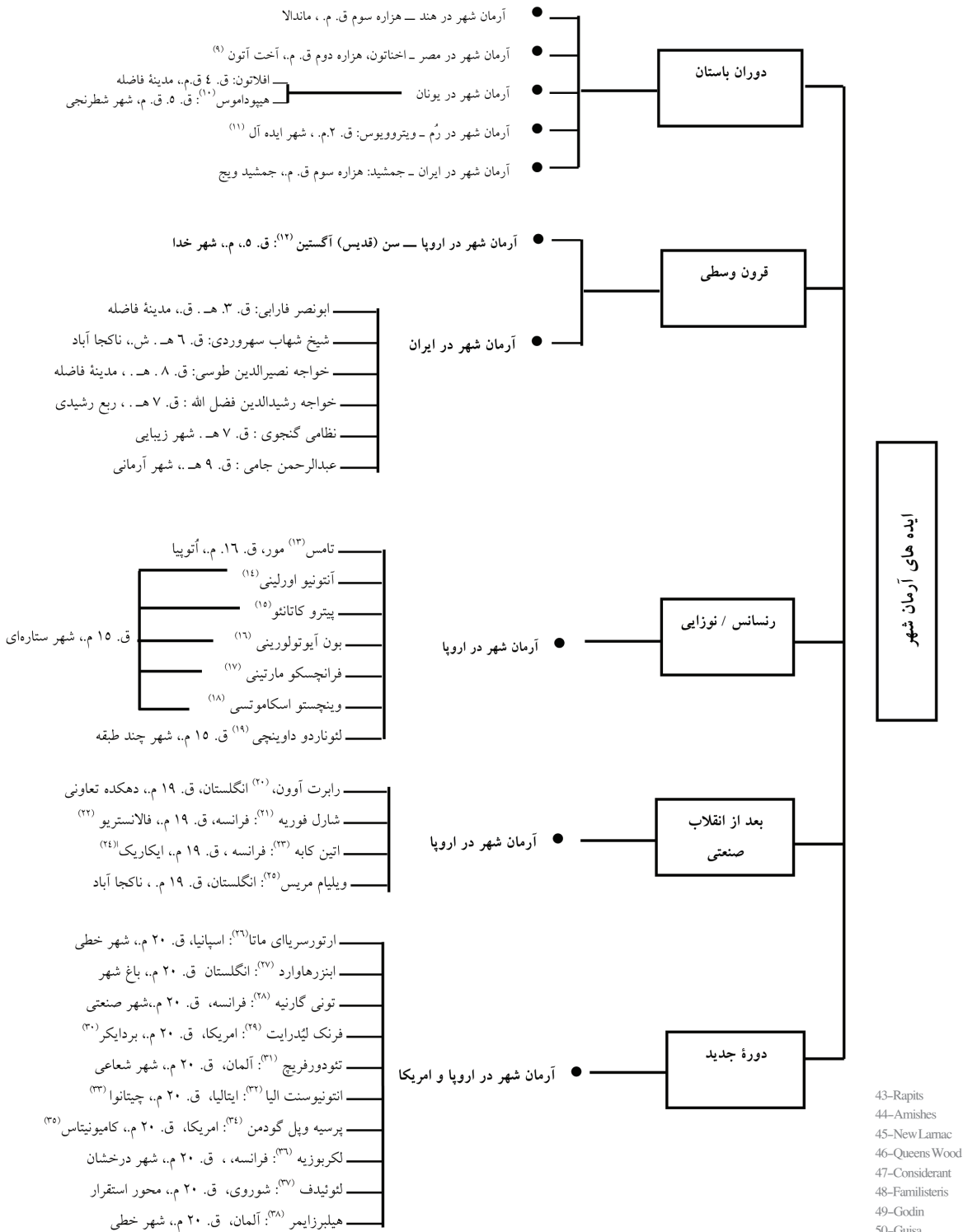
حال ترکیب مواردی که در آینده روی خواهد داد هنوز ناروشن است. ما در گرگ و میش بامدادان، در امواج مه‌آلود پگاهی نو فرو رفته‌ایم که به آرامی به ما نزدیک می‌شود. اکنون زمان پرس‌وجوست؛ زمانی که ما را به تفکرات بی‌پروا و اندیشه‌های نو برمی‌انگیزد. تفکر برای هموارسازی راه آینده، آینده‌ای که در آن در پی آفرینش محیط‌های مناسب برای زندگی انسان‌ها باشیم.

به طوری که تاریخ شهر نشان می‌دهد، همزمان با پیدایش شهرها و زندگی شهری پدیده‌ای که امروزه آن را «آرمان‌شهر» می‌نامیم نیز پا به عرصه وجود گذاشته است. ظهور این پدیده بیانگر عدم رضایت از وضعیت زندگی در شهرهاست، چرا که تاریخ اندیشه‌های انسان مشحون است از ابراز نارضایتی نسبت به وضعیت زندگی و نامساعد بودن شرایط زیست در جوامع انسانی، که این نارضایتی در ظهور ایده‌های آرمان‌شهری تجلی یافته است. بدین منظور اجمالاً نظری به ایده‌های آرمان‌شهرها در طول تاریخ شهر خواهیم داشت که چارچوب این بررسی در نمودار شماره ۳ مشخص و دسته‌بندی گردیده است.

با مطالعه دیدگاه‌های آرمان‌شهری ملاحظه می‌گردد که در نظریات این اندیشمندان، در مقطعی توجه به ساخت و شکل کالبد آرمان‌شهر اهمیت داشته است (دوران باستان) و در مقطع بعدی (دوران قرون وسطی) این اهمیت کمرنگ شده است و در تفکرات آرمان‌شهری این دوره عمدتاً جامعه ایده آل ترسیم گردیده است. مجدداً با رواج فرهنگ انسان‌گرایی و دوره رنسانس، محیط کالبدی مورد توجه قرار گرفته است و سپس ملاحظه می‌شود که در دوران انقلاب صنعتی مجدداً آنچه در زمینه شهر ایده آل مطرح می‌گردد، اصلاح نظام سیاسی و اقتصادی و اجتماعی جامعه است و شکل کالبدی در واقع به صورت پس زمینه‌ای برای طرح جامعه ایده آل و محیط مطلوب طرح می‌گردد. سپس مجدداً با ظهور شهرسازان، مباحث کالبدی اهمیت مجدد می‌یابند و عمدتاً طرح شهر ایده آل متمرکز بر زمینه‌های کالبدی می‌گردد و همان گونه که ملاحظه می‌شود، به صورت تناوبی و رفت و برگشتی این اهمیت شدت و ضعف می‌یابد.

به عبارتی، آرمان‌گرایان شهری خود به دو دسته تقسیم می‌شوند:

- ۱- آرمان‌گرایان کالبدی، که بیشتر به شکل شهر توجه دارند و معتقدند که با خلق و ساخت یک شکل مناسب، می‌توان به اصلاح شهر موجود اقدام کرد و اهداف مورد نظر را به دست آورد.
- ۲- متفکرانی که در شهر و برنامه‌ریزی شهری اصالت را به جامعه مدنی و جامعه ایده‌آل می‌دهند، و منشأ تغییرات و تحولات

برانگیخته‌اند تا برای ساختن دنیایی نو تلاش کنند؛ و اگر چه در موارد بسیار در عمل ناموفق بوده، اما تاکنون مشوق طرح‌ها و آزمایش‌های بیشماری در بسیاری از نقاط جهان بوده‌اند و به همین دلیل نقش مهمی در تکامل شهرسازی کنونی بازی کرده‌اند.

جمع بندی و نتیجه گیری

به طوری که مطالعات در این زمینه نشان می‌دهد، تفکرات اندیشمندانی که برای حل مسائل شهرها راه حل‌های مبتکرانه‌ای طرح کردند، خوب یا بد، بر روش کنونی زندگی ما تأثیر گذاشته‌اند و چندان شگفت آور نیست که این تفکرات مردمان بسیاری را

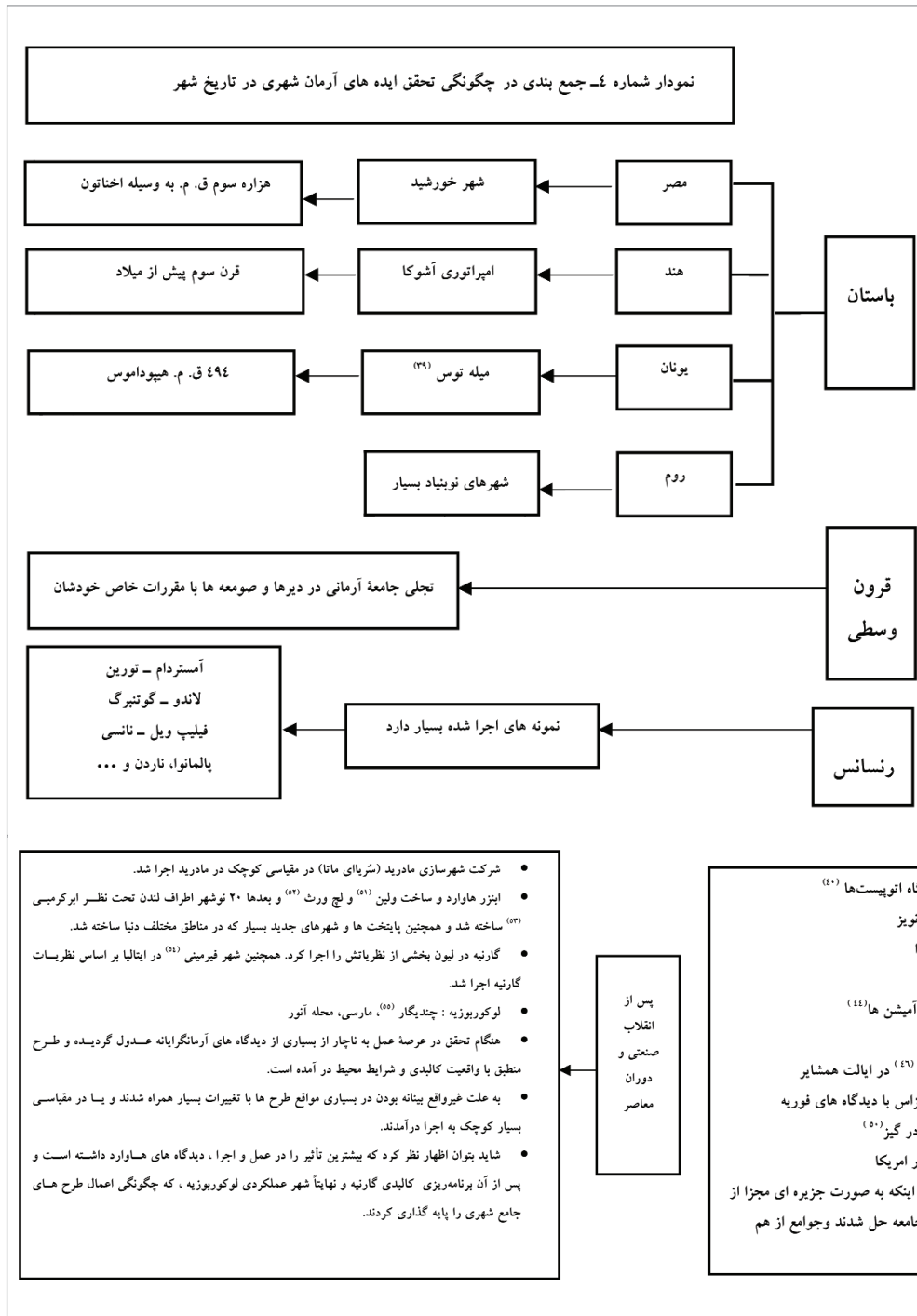
منابع:

– استرفسکی، واتسلاف؛ شهرسازی معاصر، ترجمه لادن اعتضدی، مرکز نشر دانشگاهی، تهران، ۱۳۷۱.
عاصیل، حجت‌الله؛ آرمان‌شهر در اندیشه ایرانی، نشر نی، تهران،

هر پروژه‌ای برای ایجاد جامعه‌آرمانی، تلاشی برای خلق آینده است. آرمان‌شهرگرایی در واقع الهام بخش ترقی اجتماعی بوده است.

بسیاری از اصلاحات اخیریه که در شرایط زندگی مردم صورت گرفته است، دیرزمانی آرزوهای آرمان‌شهری تلقی می‌شد. مور، کامپانلا، بیکن و برخی دیگر، چه در مورد ساعت کار، برابری بین دو جنس، سیاست‌های رفاهی استراحت، منابع انرژی جایگزین، حفاظت از محیط زیست و چه در مورد برنامه‌های شهرسازی،

پیامبرانی به شمار می‌روند که رؤیاهای شان در بسیاری موارد به حقیقت پیوسته و در بسیاری موارد بر واقعیات تأثیر گذاشته است. پس ملاحظه می‌کنیم آنچه به عنوان دانش شهرسازی امروز مطرح است، حاصلی است از اندیشه‌ها و تجارب اندیشمندانی که در طول تاریخ شهر به شهر، کالبد آن و زندگی در آن اندیشیده، آن را نقد کرده و برای آن راه حل ارائه کرده‌اند. در واقع تأثیرات اساسی و شکل‌دهنده این تفکرات بر دانش امروزی شهرسازی را نمی‌توان کم‌اهمیت شمرد.

تأثیرات	دوره
<ul style="list-style-type: none"> کالبد شهر به عنوان تجلی دیدگاه فلسفی، فکری، اعتقادی کالبد شهر به عنوان تجلی قدرت حاکمه کالبد شهر نمود مذهب کالبد شهر نشان دهنده ساختار حاکمیت انسانی استفاده از عناصر شکلی خاصی در تداعی معنی 	آرمان شهرهای دوران باستان
<ul style="list-style-type: none"> تأثیر بر ارزش و ایده آل‌ها در مورد جامعه مدنی 	آرمان شهرهای قرون وسطی
<ul style="list-style-type: none"> مباحث کالبدی با توجه به اصول هنری قواعد هندسی معیارهای زیبایی شناسانه تناسبات تقارن نظم پرسپکتیو دور منظر، ویستا استفاده از شومان و ابلیسک 	آرمان شهرهای دوره رنسانس
<ul style="list-style-type: none"> الگوی مسکن جمعی تعیین حدود جمعیت در مجتمع زیستی مقررات پیشگیرانه ساختمانی سال‌های ۱۸۰۰ م. پیشنهاد مجتمع مسکونی با تعداد ثابت ساکنان اصل بهداشت اصل منظر و دیدگرایی^(۹۱) مجموعه مسکونی مجهز به تجهیزات مرکزی حیاط مجهز خیابان‌های داخلی نظم شطرنجی طبقه بندی عملکردها (منطق عملکردی) سادگی و خوانایی 	فوریه
<ul style="list-style-type: none"> تجهیزات و تجربیات بسیار جالب در سازماندهی مدارس تدوین تجارب او در سازماندهی مدارس مجموعه مسکونی با تعداد ثابت ساکنان تجهیزات مرکزی، حیاط مجهز و خیابان داخلی توجه به هوای کافی، فضای سبز، بهداشت تشکیل اتحادیه ملی در انگلستان در ۱۸۷۷ م. تنظیم سلسله قوانین بهداشتی و ساختمانی 	آئن
<ul style="list-style-type: none"> توجه به بهداشت، نظم، زیبایی تشکیل دهکده‌های روستایی خودکفا با تجهیزات عمومی توجه به افراد پیاده در حمل و نقل تشکیل بنگاه‌های خصوصی تلفیق با طبیعت توجه به دو اصل مفید بودن و ضروری بودن 	کابه
<ul style="list-style-type: none"> اندیشه ایجاد نوشهر طرح کمربند سبز به دور شهر قانون تأسیس شهرهای جدید ۱۹۴۶ م. انگلستان 	هاوارد
<ul style="list-style-type: none"> توجه به مسائل ترافیک توجه به وسایل نقلیه عمومی زیر یا روی زمین توجه به توسعه شهر و دسترسی‌ها 	سرایای ماتا
<ul style="list-style-type: none"> پیوند با طبیعت و احاطه شهر با فضای سبز استفاده از فناوری پیشرفته ارگانیک بودن توجه به بستر طبیعی و خصوصیات سایت توجه به خصایص و جنبه‌های انسانی 	فرانک لوید رایت
<ul style="list-style-type: none"> بخش‌های شهر بر حسب عملکرد مکان‌یابی می‌شوند تقسیم صنایع و انتقال آنها به بیرون شهر کارخانه سبز و استفاده از فضای سبز توجه به توسعه آینده صنایع پایه گذار برنامه‌ریزی کالبدی توجه به زونینگ، سطح شهر متناسب با عملکردهای خاص تفکیک می‌شود توجه به مجتمع‌های مسکونی مجهز به خدمات عمومی اولیه دسته بندی خیابان‌ها بر اساس حجم ترافیک و نوع آن تأمین نور و هوای کافی برای ساختمان‌ها 	گارتیه
<ul style="list-style-type: none"> توجه به نیازهای ترافیک مدرن تفکیک عملکردها زونینگ شهر کارکردی توجه به فناوری مدرن خلوص و سادگی تراکم بالا یکی از پایه گذاران اصلی شهرسازی مدرن 	لوکوربوزیه

کاربری فضای سبز شهری

از برنامه تا واقعیت

فریده باروقی

کارشناس ارشد شهرسازی

سلسله مراتب تقسیمات
کالبدی این فضاها و
همچنین قوانین و

مقررات مربوط به فضاها سبز مرور

شده است. سپس برای مطالعات دقیق تر، تعداد شش

شهر که دوره برنامه‌های قبلی آنها به اتمام رسیده و

برای آنها طرح جامع جدید در فاصله سال‌های ۸۱-۱۳۷۹

تهیه و تصویب گردیده، انتخاب شده است. از لحاظ تحقق پذیری

سطوح کاربری فضاها سبز پیشنهادی برنامه‌های قبلی در

وضع موجود شهرها با استفاده از روش قیاسی مورد بررسی و

تحلیل قرار گرفته است و در پایان نیز راهکارهای پیشنهادی

برای بهبود مدیریت فضاها سبز و افزایش کمی و کیفی این

فضاها ارائه شده است.

تعریف فضای سبز

اوقات فراغت (Leisure) زمانی است که فرد از

مسئولیت‌های تولید درآمد و از فعالیت‌های شخصی و

خانوادگی آزاد است و تمام یا بخشی از این زمان را به

فعالیت‌های سازنده - چه برای خود و چه جامعه - می‌پردازد.

اوقات فراغت با سه هدف انجام می‌گیرد: تأمین آسایش، تأمین

تفریح و تأمین ابزار برای توسعه فردی و اجتماعی^(۱).

فعالیت‌های گذران اوقات فراغت در فضاهایی اتفاق می‌افتد

که جای دهنده این گونه فعالیت‌ها هستند. این فضاها ممکن

است بر حسب نوع، باز یا بسته باشند. این فعالیت‌ها را می‌توان

مقدمه

فضاهای سبز به عنوان تلطیف کننده

هوا همیشه در طول تاریخ اهمیت داشته‌اند.

نمونه‌های آنها باغ‌های ایرانی‌اند که همواره به

عنوان فضاهای تفرجگاهی مورد توجه قرار داشته‌اند. با

گسترش و توسعه بدون برنامه شهرها باغ‌ها به تدریج مورد

هجوم ساخت و سازهای شهری قرار گرفتند و تخریب گردیدند.

با گسترش شهرنشینی، تغییر الگوهای زندگی، تخریب باغ‌ها

و فضاهای تفرجگاهی سنتی، کاهش سطوح و فضای مسکونی

(باغچه و حیاط اختصاصی برای هر خانوار) نیاز مردم به

فضاهای سبز عمومی و تفرجگاهی احساس گردید.

به منظور پاسخگویی به این نیاز شهری پارک‌ها و فضاهای

سبز از قرن ۱۹ وارد شهرها شدند. در ایران از دوران پهلوی،

موضوع پارک و فضاهای سبز مطرح گردید. اولین فضای سبز

عمومی به شکل امروزی پارک شهر است که به جای محله

قدیمی سنگلج طراحی و ساخته شده است. امروزه در برنامه‌های

توسعه شهری کاربری پارک و فضای سبز به عنوان یکی از

مهم‌ترین عناصر شهری از سوی برنامه ریزان و مدیران شهری

مورد توجه قرار گرفته و آنان را بر آن داشته‌است تا با بهره‌جستن

از خلاقیت خود در طراحی فضاهای مطلوب، رابطه شهروندان را

با یکدیگر و همچنین با فضای شهری برقرار سازند.

هدف از ارائه این مقاله ارزیابی میزان تحقق پذیری

پیشنهادها برنامه‌های توسعه شهری از طریق بررسی سطوح

و سرانه‌های پیشنهاد شده در برنامه‌های توسعه شهری قبلی و

قیاس آنها با مطالعات وضع موجود است.

برای دستیابی به هدف مذکور، در این مقاله ابتدا فضاهای

سبز شهری از لحاظ عملکرد تعریف و تحدید گردیده‌اند. سپس

شهر است که استفاده از آنها اختصاصاً به مالکان آنها محدود می‌شود.

مقوله سطوح و سرانه‌های فضای سبز را صرفاً می‌توان در مورد فضاهای سبز عمومی مطرح کرد، زیرا فضاهای سبز خصوصی، نیمه عمومی و فضاهای سبز حاشیه معابر هر چند در بازدهی اکولوژیکی نقش مؤثری دارند، اما بنا بر ماهیت شان فاقد عملکرد اجتماعی‌اند. در مطالعات طرح‌های جامع و تفصیلی به طور معمول فضاهای سبز حاشیه معابر و حرایم سبز با فضاهای سبز عمومی با هم محاسبه می‌گردند؛ حال آنکه سطوح اختصاص یافته بر این کاربری می‌بایست به صورت جداگانه در نظر گرفته شود.

استاندارد فضای سبز

مفهوم سرانه فضای سبز تنها می‌تواند در مورد فضای سبزی به کار رود که برای گذران اوقات فراغت بازی و تفریح تدارک دیده شده است.

فضای سبز صرفاً مساحت کلیه فضاهای سبز اجتماعی (عمومی) را شامل می‌شود.

تعیین استاندارد مناسب و تعمیم دادنی به همه کشورها و مناطق وجود ندارد. حتی در گستره یک کشور نیز نمی‌توان استاندارد واحدی را ارائه داد. بنابراین استاندارد فضای سبز می‌تواند به عنوان سطح هدایتگر فعالیت‌ها و خط مشی‌ها عمل کند.

بر اساس مطالعات و بررسی‌های وزارت مسکن و شهرسازی، سرانه متعارف و مناسب فضاهای سبز شهری در شهرهای ایران بین ۷ تا ۱۲ متر مربع است. استاندارد بین‌المللی سرانه فضای سبز شهری ۱۵ تا ۵۰ متر مربع است.

در بیش از ده دسته طبقه‌بندی کرد، که از جمله عبارتند از: فضاهای بسته شامل فضاهای ورزشی، آثار تاریخی، رستوران و هتل، بازار، موزه، نمایشگاه، فرهنگسرا، سینما و تئاتر، کتابخانه، فضاهای مذهبی؛ و فضاهای باز شامل پارک، باغ و فضای سبز و تفریحی و جز اینها. موضوع مورد بحث در این مقاله پارک و فضاهای سبز و تفریحی است.

فضای سبز، محدوده‌ای است که سطح و فضای غالب آن را پوشش گیاهی در بر گرفته است. پارک‌های عمومی فضاهای سبزی هستند که مورد استفاده مستقیم مردم قرار می‌گیرند و علاوه بر پوشش گیاهی (درختکاری، گل کاری، حاشیه کاری و جز آن) قسمتی از سطح آنها نیز به فضاهای تفریحی، ورزشی، اجتماعات هنری و فرهنگی اختصاص یافته است.

عملکردهای فضای سبز

فضاهای سبز را می‌توان در چهار دسته کلی تقسیم‌بندی کرد:^(۲)

۱- فضاهای سبز عمومی: اینها فضاهای سبز شهری و پارک‌ها هستند که عملکردهای اجتماعی دارند. این فضاها برای عموم مردم در گذران اوقات فراغت، تفریح و گردهمایی‌های اجتماعی و فرهنگی مورد استفاده قرار می‌گیرند. این فضاها اساساً برای همین منظور طراحی و تجهیز می‌گردند. وجود نیمکت، روشنایی، آب‌خوری، دستشویی، کف‌سازی معابر و دسترسی، از مشخصه‌های فضاهای سبز اجتماعی (عمومی) به شمار می‌روند. از این فضاهای سبز معمولاً به نام پارک/ بوستان نام برده می‌شود. در واقع فضاهای سبز اجتماعی شامل همه فضاهای سبز عمومی مجهز به خدمات و تسهیلات است.

۲- فضاهای سبز نیمه عمومی: فضاهای سبزی است که استفاده کنندگان آنها نسبت به فضاهای سبز عمومی محدودترند. محوطه‌های باز بیمارستان‌ها، ادارات دولتی و نظایر اینها از این دسته‌اند.

۳- فضاهای سبز معابر و خیابان‌ها: از جمله فضاهای سبز شهری‌اند که به طور معمول درختکاری حاشیه باریکی از حد فاصل مسیرهای پیاده‌رو و سواره‌رو را تشکیل می‌دهند و یا به صورت متمرکز در فضاهای نسبتاً کوچک میدان‌ها و یا در زمین‌های پیرامون بزرگراه‌ها و خیابان‌ها شکل گرفته‌اند. آنچه از دیدگاه محیط اجتماعی در مورد فضای سبز شهری اهمیت می‌یابد، میزان فضای سبز عمومی است؛ یعنی فضای سبزی که رفت و آمد عموم در آنها بدون مانع باشد.

از دوران پهلوی، اولین فضای سبز عمومی به شکل امروزی در ایران، پارک شهر است که به جای محله قدیمی سنگلج طراحی و ساخته شده است

۴- فضاهای سبز خصوصی: فضاهای سبز خصوصی شامل کلیه فضاهای سبز اعم از باغچه‌ها و باغ‌های موجود در سطح

جدول شماره ۱- سرانه پارک و فضاهای سبز در تقسیمات کالبدی مختلف

ناحیه	محل	واحد همسایگی	رده معیار
۱۶۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰ نفر	۳۵۰ تا ۵۵۰ نفر	۱۵۰ تا ۲۰۰ کودک	جمعیت تحت پوشش
۶۵۰ تا ۷۵۰ متر	۳۰۰ تا ۳۷۵ متر	۲۲۰ تا ۲۵۰ متر	شعاع دسترسی
۳ تا ۶ متر مربع	۲ تا ۴ متر مربع	۳ تا ۱ متر مربع برای هر کودک	سرانه و فضای مورد نیاز

مأخذ: حبیبی، سید محسن، و صدیقه مسائلی؛ سرانه کاربری‌های شهری، ۱۳۷۸.

واحدهای تجاری است. در مقیاس محله مدارس ابتدایی، واحدهای تجاری و بوستان محله‌ای مستقر می‌شود. در مقیاس ناحیه، مدارس راهنمایی، فعالیت‌های تجاری در حد ناحیه‌ای و کاربری ورزشی و پارک ناحیه‌ای مستقر می‌گردند و در مقیاس منطقه نیز فعالیت‌های فرهنگی، باشگاه ورزشی، فعالیت‌های درمانی، پارک منطقه‌ای، دبیرستان می‌توانند مستقر شوند.

فضای سبز، محدوده‌ای است که سطح و فضای غالب آن را پوشش گیاهی در بر گرفته است. پارک‌های عمومی فضاهای سبزی هستند که مورد استفاده مستقیم مردم قرار می‌گیرند

پارک‌ها و فضاهای سبز در هر یک از رده‌های تقسیمات کالبدی شهر بر اساس نوع استفاده کنندگان و گروه‌های سنی مختلف می‌بایست طراحی و تجهیز گردند و هر یک امکانات مختلف و متفاوتی در اختیار استفاده کنندگان قرار دهند. جدول شماره ۱ سرانه پارک و فضای سبز در تقسیمات مختلف کالبدی را نشان می‌دهد.

شاخص تعیین شده از سوی محیط زیست سازمان ملل متحد ۲۰ تا ۲۵ متر مربع برای هر نفر است. در محاسبه استاندارد فضای سبز، همه فضاهای سبز اعم از پارک‌های کوچک و بزرگ، فضای سبز شبکه راه‌ها، پارک‌های جنگلی، میدان‌ها و جز آن در نظر گرفته می‌شود؛ در حالی که چنین محاسبه‌ای اشتباه است. با توجه به تعریف فضای سبز شهری و عملکرد آن، خیابان یا فضای سبز شبکه راه‌ها کاربرد خاص خود را دارند و پارک‌های شهری دارای عملکرد خاص و هویتی مستقل‌اند. بنابراین در تهیه برنامه‌های توسعه شهری این گونه فضاها بایستی به طور کامل از یکدیگر منفک شوند و سطوح سرانه کاربری پارک و فضای سبز جداگانه محاسبه گردد.

سلسله مراتب فضاهای سبز در تقسیمات کالبدی شهری

شهر از لحاظ تقسیمات کالبدی به رده‌های مختلف، واحد همسایگی، محله، ناحیه و منطقه تقسیم می‌گردد. تعدادی از کاربری‌های خدماتی نیز می‌بایست در این تقسیمات کالبدی گنجانده شود. از جمله خدمات قابل استقرار در واحد همسایگی، بوستان کودک، مهد کودک و کودکان و

۱- بررسی نمونه‌های موردی انتخاب شده

به منظور بررسی و ارزیابی کاربرد فضاهای سبز شهری و پارک‌ها در برنامه‌های توسعه شهری و میزان تحقق‌پذیری آنها، شش نمونه از شهرها انتخاب شده است^(۳). نمونه‌های انتخاب شده دارای مشخصات زیر است:

- همه نمونه‌های انتخاب شده دوره طرح قبلی شان به اتمام رسیده و برنامه‌های جامع جدید برای شان تهیه گردیده است^(۴). این برنامه‌ها در فاصله سال‌های ۸۱-۱۳۷۹ به تصویب رسیده است. لذا امکان بررسی قیاسی آنها و میزان تحقق‌پذیری پیشنهاد برنامه‌های قبلی با وضع موجود شهرها فراهم است.

- نمونه‌های انتخاب شده از لحاظ اندازه جمعیتی جزء شهرهای متوسط به شمار می‌آیند و جمعیت این شهرها بین ۲۰ الی ۷۵ هزار نفر متغیر است.

- سال افق برنامه‌های قبلی شهرهای انتخاب شده عمدتاً فاصله سال‌های ۷۵ - ۱۳۷۲ بوده است و برنامه‌های قبلی همگی تقریباً در یک دوره زمانی (سال ۱۳۶۵) تهیه و تصویب گردیده بودند.

۱-۱- مشکین شهر

طرح تفصیلی قبلی مشکین شهر برای سال افق ۱۳۷۲ تهیه گردیده بود. جمعیت این شهر طبق پیش‌بینی طرح قبلی ۴۹۷۰۸ نفر و مساحت آن ۷۵۰/۳۸ هکتار بوده است. مساحت کاربری فضای سبز و پارک برای انتهای دوره حدود ۲۲/۲۷ هکتار و سرانه این کاربری ۴/۴۸ متر مربع پیشنهاد گردیده بود.

مفهوم سرانه فضای سبز تنها می‌تواند در مورد فضای سبزی به کار رود که برای گذران اوقات فراغت بازی و تفریح تدارک دیده شده است

طبق مطالعات طرح جامع جدید شهر که در سال ۱۳۷۹ انجام گرفته، جمعیت شهر ۵۳۰۰۰ نفر و سطح کل شهر در محدوده محاسباتی ۱۰۶۳/۴ هکتار است.

مساحت کاربری پارک و فضای سبز محاسبه شده ۹/۲ هکتار و سرانه آن ۱/۷ متر مربع است. در شهر مشکین شهر به لحاظ مهاجرپذیری نه تنها جمعیت پیش‌بینی شده طرح قبلی محقق گردیده بلکه این شهر با افزایش جمعیت نیز رو به رو بوده است. اکثر اراضی، به ویژه اراضی حاشیه شهر زیر ساخت و ساز (اسکان غیررسمی به ویژه به وسیله مهاجران روستایی) قرار گرفته و بخشی از فضاهای سبز پیشنهاد شده طرح قبلی به مسکونی تبدیل گردیده، و به همین خاطر سرانه این کاربری بسیار پایین آمده است. در این شهر حدود ۴۱ درصد از سطوح پیشنهادی برای پارک و فضای سبز تحقق یافته است.

۱-۲- عجب شیر

برنامه قبلی عجب شیر که برای سال افق ۱۳۷۸ تهیه گردیده بود، جمعیت شهر را برای پایان دوره ۳۵۵۶۵ نفر

قوانین مربوط به فضای سبز و وظایف شهرداری‌ها

بر طبق بند اول ماده ۵۵ قانون شهری (مصوب ۱۳۳۴/۴/۱۱) ایجاد باغ‌های عمومی در حدود قوانین موضوعه از وظایف و تکالیف شهرداری‌ها شمرده شده است. همچنین به موجب ماده یک قانون نوسازی و عمران شهری (مصوب ۱۳۷۴/۹/۷) وظایف شهرداری ایجاد، حفظ و نگهداری پارک‌های عمومی و باغ‌های عمومی است. در تبصره ۳ ماده ۹۶ قانون شهرداری به شهرداری‌ها این اختیار داده شده است تا برای ایجاد فضای سبز و باغ‌های عمومی تمام یا قسمتی از اراضی یا املاک و یا ابنیه واقع در محدوده شهر را به تصرف خود درآورند. طبق ماده ۴ لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها (مصوب ۱۳۵۹/۳/۳) تمامی درختان اعم از اینکه شناسنامه داشته باشند یا نه، تحت حفاظت و حمایت شهرداری‌ها هستند و قطع کردن آنها جرم محسوب می‌شود، مگر در شرایط خاص و با اجازه شهرداری‌ها.

بنابراین، هر آنچه که به کاشت و نگهداری فضاهای سبز شهری مربوط می‌گردد از وظایف قانونی شهرداری‌های ایران در توسعه و بهسازی و نگهداری فضاهای سبز در داخل محدوده قانونی مصوب شهرهاست. حفاظت از فضاهای سبز خارج از محدوده به عهده سایر سازمان‌ها و نهادهای اجرایی به ویژه سازمان حفاظت محیط زیست است.

پیش‌بینی کرده بود. در برنامه قبلی مساحت کلی شهر حدود ۴۰۰ هکتار و مساحت اراضی ساخته شده حدود ۲۴۶/۰۵ هکتار پیشنهاد گردیده بود. بر اساس مطالعات برنامه قبلی سطوح اختصاص یافته به کاربری فضای سبز ۱۳/۷۷ هکتار و سرانه آن ۳/۸۷ بوده است.

طرح جامع جدید شهر که در سال ۱۳۸۱ به تصویب رسیده، جمعیت شهر را در سال ۱۳۸۰ به میزان ۲۵۴۰۷ نفر برآورد کرده است و مساحت کل شهر بر طبق محاسبات ۴۹۱/۰۳ هکتار و مساحت بافت پر ۲۴۶/۰۵ هکتار است. از مساحت ساخته شده شهر ۱/۵ درصد - یعنی ۳/۶۲ هکتار - را فضای سبز تشکیل می‌دهد و سرانه این کاربری ۱/۴۳ متر مربع است. مقایسه سطح اراضی ساخته شده با کاربرد فضای سبز کمبود شدید پارک‌ها و فضاهای سبز شهری را نشان می‌دهد. در این شهر حدود ۲۶ درصد فضاهای اختصاص یافته برای این کاربری تحقق پیدا کرده است.

۱-۳- آذرشهر

سال انتهای برنامه جامع قبلی شهر آذر شهر سال ۱۳۷۶ بوده است. طبق آن جمعیت شهر ۳۵۷۹۷ نفر و مساحت آن ۵۹۸/۸ هکتار پیش‌بینی شده بود. مساحت کاربری پارک و فضای سبز در این شهر بر اساس پیشنهادهای برنامه قبلی ۳۰/۷۵ هکتار و سرانه آن ۸/۵۹ متر مربع بوده است. طرح جامع شهر، که در سال ۱۳۸۱ به تصویب رسیده، مساحت کل شهر را در وضع موجود ۶۴۶/۸۶ هکتار محاسبه کرده است و جمعیت آذر شهر برای سال ۱۳۸۰ حدود ۳۲۹۰۰ نفر برآورد شده است. سطح کاربری فضای سبز ۷/۳ هکتار و سرانه آن ۲/۲۲ متر مربع است. مقایسه سطوح در وضع موجود شهر با پیشنهادهای طرح قبلی نشان می‌دهد که تنها ۲۴ درصد از پیشنهادهای طرح قبلی محقق گردیده و شهرداری موفق به تملک اراضی اختصاص یافته برای این کاربری نشده و پیشنهادهای به طور کامل تحقق نیافته است.

۱-۴- بناب

طبق طرح جامع قبلی بناب که برای افق سال ۱۳۷۵ تهیه شد، جمعیت شهر ۷۴۶۱۰ نفر پیش‌بینی شده بود. مساحت کل شهر ۷۷۵/۶۶ هکتار و مساحت کاربری فضای سبز ۴۶/۳ هکتار پیشنهاد گردیده بود، که سرانه‌ای معادل ۶/۲۱ متر مربع را برای هر شهروند شامل می‌شد. طرح جامع جدید شهر که از سال ۱۳۷۵ شروع شده بود، در سال ۱۳۸۱ به تصویب رسید. بر اساس مطالعات طرح جامع جدید جمعیت شهر حدود ۶۷۰۰۰ نفر است. سطح کل شهر ۱۵۶۷/۴۲ هکتار و سطوح ساخته شده (بافت پر) معادل ۶۸۷/۸۹ هکتار است. پارک‌ها و فضاهای سبز حدود ۴/۵۵ هکتار از اراضی شهر را به خود اختصاص داده و سرانه آن حدود ۰/۶۸ متر مربع است.

مقایسه برنامه قبلی شهر با مطالعات جامع جدید شهر حاکی از محقق نشدن پیشنهادهای برنامه قبلی و عدم تملک فضاهای اختصاص یافته به این کاربری به وسیله شهرداری است؛ به طوری که تنها حدود ۹/۸۲ درصد از پیشنهادهای پایان دوره قبلی محقق گردیده است.

۱-۵- تویسرکان

قبل از تهیه طرح جامع شهر تویسرکان این شهر دارای طرح هادی بوده است. پایان دوره طرح هادی قبلی سال ۱۳۷۴ بود که جمعیت شهر را برای این سال ۶۷۰۰۰ نفر پیش‌بینی کرد. مساحت کل شهر ۸۹۶ هکتار و فضای ساخته شده ۴۶۳ هکتار پیشنهاد گردیده بود. کاربری فضای سبز حدود ۴۹/۸۵ هکتار پیشنهاد گردیده بود، که سرانه‌ای معادل ۷/۴۴ متر مربع را شامل می‌شد.

در مطالعات طرح جامع تویسرکان که در فاصله سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۸۱ انجام گرفته جمعیت شهر در سال ۱۳۸۰، ۴۲۵۰۰ نفر بوده است. سطح کل شهر در این سال ۸۹۸/۴۶ هکتار و سطح بافت پر

جدول شماره ۲- میزان تحقق پذیری فضای سبز در وضع موجود نسبت به پیشنهادهای طرح‌های قبلی در شهرهای

نمونه

نام شهر	جمعیت شهر در زمان تهیه طرح	جمعیت پیش‌بینی شده شهر در طرح جامع یا تفصیلی قبلی	مساحت کل شهر در زمان تهیه طرح (هکتار)	مساحت فضاهای ساخته شده در زمان تهیه طرح (هکتار)	مساحت کل شهر در طرح قبلی (هکتار)	مساحت کاربری پارک و فضای سبز در طرح قبلی (هکتار)	سرانه کاربری فضای سبز در طرح قبلی (متر مربع)	سرانه کاربری فضای سبز در طرح قبلی (متر مربع)	درصد فضای سبز از مساحت کل شهر در وضع موجود	درصد فضای سبز از مساحت کل شهر در وضع موجود	میزان تحقق پذیری فضای سبز در وضع موجود نسبت به پیشنهادهای طرح‌های قبلی
عجب شیر	۲۵۴۰۷	۳۵۵۶۵	۴۹۱/۰۳	۲۴۶/۰۵	۴۰۰	۱۳/۷۷	۳/۶۲	۱/۴۳	۰/۲۹	۱/۴۷	٪۲۶
آذرشهر	۳۲۹۰۰	۳۵۷۹۷	۶۴۶/۸۶	۳۲۵/۵۱	۵۹۸/۸۴	۳۰/۷۵	۷/۳	۲/۲۲	۰/۳	۲/۲	٪۲۴
بناب	۶۷۰۰۰	۷۴۶۱۰	۱۵۶۷/۴۲	۶۸۷/۸۹	۷۷۵/۶۶	۴۶/۳۴	۴/۵۵	۰/۶۸	۰/۳	۰/۷	٪۹/۸۲
مشکین شهر	۵۳۰۰۰	۴۹۷۰۸	۱۰۶۳/۴	۵۰۶/۷۷	۷۵۰/۳۸	۲۲/۲۷	۹/۲	۱/۷	۰/۹	۱/۸	٪۴۱/۳
اسدآباد	۵۴۲۵۰	۸۸۰۰۰	۷۷۱	۳۳۵/۸	۷۵۰	۶۵/۴۷	۷/۳	۲/۲	۰/۹	۲/۲	٪۱۱/۵
تویسرکان	۴۲۵۰۰	۶۷۰۰۰	۸۹۸/۴۶	۴۵۶/۹۶	۸۹۶	۴۹/۸۵	۱۰/۷	۲/۳۹	۱/۱	۲/۲	٪۲۰

۴۵۶/۹۶ هکتار بوده است و سطوح اختصاص یافته به کاربری فضای سبز ۱۰/۱۷ هکتار و سرانه آن معادل ۲/۳۹ متر مربع بوده است. این کاربری ۱/۱۳ درصد مساحت کل شهر و ۲/۲۳ درصد مساحت بافت پُر را به خود اختصاص داده است. در این شهر تنها ۲۰ درصد از فضاهای پیشنهاد شده برای پارک و فضای سبز تحقق یافته است.

۱-۶- اسد آباد

قبل از تهیه طرح جامع شهر اسد آباد این شهر دارای طرح هادی و سال پایان طرح ۱۳۷۵ بوده است. طرح قبلی جمعیت را برای انتهای دوره ۸۸۰۰۰ نفر پیش بینی کرده و مساحت آن را ۷۵۰ هکتار پیشنهاد داده بود. جمعیت شهر به لحاظ شرایط خاص کشور در سال های ۱۳۶۵، و نرخ رشد بالا پیش بینی گردیده بود؛ که با کاهش روند رشد جمعیت این پیش بینی محقق نگردید، به طوری که این شهر در سال ۱۳۷۹ حدود ۵۴۲۵۰ نفر جمعیت داشته است. کاربری فضای سبز و پارک در طرح قبلی ۶۵/۴۷ هکتار پیشنهاد گردیده و سرانه ای معادل ۷/۴۴ متر مربع را برای هر شهروند در نظر گرفته بود. طرح جامع جدید شهر اسدآباد که در فاصله سال های ۸۰-۱۳۷۹ تهیه گردیده، مساحت کل شهر را ۷۷۱ هکتار محاسبه کرده و فضای ساخته شده شهر نیز حدود ۳۵۵/۸ هکتار است. فضای سبز حدود ۷/۳ هکتار از مساحت شهر و ۲/۲ متر مربع از سرانه کاربری ها را به خود اختصاص داده است. مقایسه سطح سرانه فضای سبز در وضع موجود شهر با پیشنهاد های برنامه قبلی فاصله زیادی را بین وضع موجود و برنامه قبلی نشان می دهد (بخشی از این اختلاف به لحاظ جمعیت زیاد پیش بینی شده و مساحت زیاد پیشنهاد شده توجیه پذیر است).

جدول شماره ۲ جمعیت، مساحت و سطوح سرانه کاربری فضای سبز و میزان تحقق پذیری آن را در وضع موجود نسبت به پیشنهاد های طرح قبلی نشان می دهد.

- تجزیه و تحلیل نمونه های موردی

مطالعات انجام شده در مورد شهر های نمونه نشان می دهد که:

- سطح و سرانه فضاهای سبز شهری در مقایسه با استانداردهای جهانی و استاندارد پذیرفته شده وزارت مسکن و شهر سازی بسیار پایین است. سطوح و سرانه های محاسبه شده برای پارک و فضای سبز در این شهرها صرفاً فضاهای سبز عمومی و پارک ها را شامل نمی شود بلکه سطوح مربوط به حاشیه شبکه های معابر، میدان ها و حریم های سبز را نیز در برمی گیرد. بدون احتساب آنها سطوح و سرانه این کاربری بسیار پایین خواهد آمد.

- در تمام این نمونه ها فضای سبز و پارک ها کمتر از ۳ درصد از فضاهای ساخته شده شهر را در برمی

گیرند. این نشانگر فقدان و کمبود شدید این گونه فضاها در شهر های مورد مطالعه است. مقایسه مطالعات طرح های جامع جدید با پیشنهاد های طرح های قبلی نیز حاکی از این است که در این شهرها بالاترین میزان تحقق پذیری این کاربری مربوط به شهر مشکین شهر با ۱/۳ درصد است و کمترین آن مربوط به بناب با ۹/۸۳ درصد است.

- در نمونه های مطالعه شده، به تقسیمات کالبدی محله، ناحیه و منطقه در تخصیص فضای پارک ها و فضاهای سبز عمومی و عملکرد هر کدام در هر رده شهری توجه چندانی نشده است و اراضی اختصاص یافته به این کاربری در برنامه های قبلی در رده های مختلف شهری یا به تملک در نیامده و یا تغییر کاربری یافته است.

مطالعات انجام شده نشان می دهد که سطح و سرانه فضاهای سبز شهری در مقایسه با استانداردهای جهانی و استاندارد پذیرفته وزارت مسکن و شهر سازی بسیار پایین است

جمع بندی مشکلات و ارائه راهکار های پیشنهادی

ایجاد، توسعه و نگهداری فضای سبز از دو جنبه اهمیت دارد که عبارتند از: برنامه ریزان و توسعه دهندگان، و استفاده کنندگان و مصرف کنندگان این گونه فضاها.

۱- برنامه ریزان و توسعه دهندگان پارک فضای سبز

- مشکلات مالی در توسعه فضاهای سبز و پارک ها:

فضای سبز در کشور ما طبق قانون در اختیار دستگاه اجرایی یعنی شهرداری قرار دارد. شهرداری به طور خاص ایجاد و حفظ و نگهداری این گونه فضاها را به عهده دارد. در شهر های کوچک متأسفانه شهرداری ها درآمدهای زیادی ندارند و به همین خاطر برای توسعه این گونه فضاها با مشکلات مالی متعدد مواجه اند. همچنین تملک اراضی و خرید آنها برای احداث پارک و فضای سبز مستلزم هزینه است و شهرداری ها به دلیل مشکلات ذکر شده امکان تملک بسیاری از اراضی را که در برنامه های توسعه شهری به عنوان کاربری پارک و فضای سبز در نظر گرفته شده است ندارند. در بسیاری از موارد برای تأمین هزینه و نیز تملک زمین شهرداری ها مجبور به توافق با مالک در ازای تغییر کاربری بخشی از زمین به مسکونی یا کاربری های دیگر می شوند. این امر نیز خود موجب می گردد سطحی که برای مثال برای پارک محله در نظر گرفته شده به دلیل تقلیل مساحت و تغییر ابعاد آن کیفیت و عملکرد خود را از دست بدهد و مناسب توسعه فضای سبز نباشد؛ و یا اینکه زمین سال ها بدون تملک و بلا تکلیف باقی بماند. بدین ترتیب شاید به جرئت بتوان گفت که کاربری فضای سبز تنها کاربری خدماتی است که به راحتی تغییر کاربری داده می شود. حتی پس از تملک و احداث این کاربری نیز خطر تبدیل آن به سایر کاربری ها وجود دارد.

– وجود تصور نادرست در خصوص ضرورت وجود فضای

سبز:

یکی دیگر از عوامل محقق نشدن فضاهای سبز عمومی در طرح‌های شهری، تصور غلطی است که در خصوص ضرورت ایجاد این کاربری در برابر سایر کاربری‌های شهری در ذهنیت مجموعه مدیریت شهری کشور وجود دارد. از این دیدگاه از آنجا که فضاهای سبز عمومی به نیازهای ضروری و میرم و پاسخ نمی‌گویند، می‌توان اراضی اختصاص یافته به آنها را در طرح‌های شهر بدون آنکه اختلالی در شهر فراهم آید، به کاربری‌های دیگر و از جمله کاربری مسکونی تبدیل کرد. در حقیقت درک نقش فضاهای سبز عمومی شهری در تعاملات اجتماعی و سلامت روانی مردم شهر مقوله‌ای پیچیده است که نیازمند دانش شناخت تمامی ابعاد نیازهای ساکنان شهر است. عدم طبقه‌بندی و تفکیک فضاهای سبز شهری از فضاهای سبز حرایم و حاشیه معابر در تعیین سطوح و سرانه پیشنهادی می‌تواند موجب گرفتن تصمیمات نادرست از سوی مدیریت

عدم نظارت و کنترل کامل بر پارک‌ها و فضاهای سبز عمومی موجب تغییر کاربری این فضاها و تبدیل آنها به کاربری‌های انتفاعی می‌گردد

شهری شود. چنین اقدامی می‌تواند میزان بهره‌مندی واقعی مردم را از فضاهای سبز عمومی، بیشتر از آنچه هست به نمایش گذارد.

– کمبود نیروی انسانی به ویژه کادر متخصص در بخش مدیریت شهری:

این معضل از دیگر ضعف‌ها و مشکلاتی است که تحقق‌پذیری پیشنهادهای طرح‌ها و برنامه‌های توسعه شهری را دشوار می‌سازد. عدم نظارت و کنترل کامل بر پارک‌ها و فضاهای سبز عمومی موجب تغییر کاربری این فضاها و تبدیل آنها به کاربری‌های انتفاعی می‌گردد. تقویت نیروی انسانی متخصص شهرداری، تدوین ضوابط و مقررات و به کارگیری ابزارهای قانونی مناسب در جهت مقابله با تعدی کنندگان به فضاهای سبز و جلوگیری از تغییر کاربری آن برای کاربری‌های انتفاعی می‌تواند در حفاظت فضاهای سبز شهری مؤثر باشد.

– فقدان تشکیلات منسجم برای احداث و نگهداری فضاهای سبز:

در بعضی از شهرهای بزرگ از جمله تهران، مشهد، اصفهان برای احداث، توسعه، تجهیز و نگهداری فضاهای سبز و باز شهری، شهرداری با استناد به ماده ۸۴ قانون شهرداری‌ها، تشکیلاتی تحت عنوان «سازمان پارک‌ها و فضاهای سبز» به وجود آمده است؛ ولی در شهرهای کوچک چنین تشکیلات و سازمان‌هایی موجود نیست. پارک‌ها و فضاهای سبز مستقیماً به وسیله شهرداری اداره می‌گردد.

توصیه می‌گردد که در سایر شهرها نیز با سنجش امکانات شهرداری‌ها، اقدامات مشابهی در این زمینه انجام گیرد.

– فقدان طراحی متناسب با ویژگی‌های جغرافیایی هر منطقه:

این معضل مسئله دیگری است که در ایجاد و توسعه فضای سبز (به ویژه در شهرهای مورد مطالعه) مطرح است. این گونه فضاها اغلب بدون طرح مناسب احداث می‌گردند و بیشترین سطح آنها با سنگفرش و آسفالت پوشیده می‌شود و وسعت کمی از آن را چمن یا درخت تشکیل می‌دهد. به همین دلیل در بسیاری از موارد پارک‌ها و فضاهای سبز احداث شده فاقد مشخصات پارک‌های مطلوب و مناسب‌اند.

پارک‌ها و فضاهای سبز شهری می‌بایست از لحاظ نوع طراحی، کاشت گونه‌های گیاهی متناسب با شرایط آب و هوای محلی و نیز متناسب با جنس خاک توسعه یابند. طراحی نامناسب نمی‌تواند تأثیرات لازم را از لحاظ ایجاد آرامش بصری – روانی و ایجاد منظر مناسب شهری بر جای بگذارد.

– احداث کاربری‌های متعدد با عملکردهای گوناگون با ابعاد وسیع در درون پارک‌ها و فضاها بدون توجه به رده خدماتی (در سلسله مراتب تقسیمات شهری):

در این فضاها به مرور و به تدریج ساخت و سازهایی از قبیل رستوران، فرهنگسرا و ساخت و سازهای دیگری که عمدتاً عملکرد انتفاعی دارند، بدون در نظر گرفتن مساحت کاربری فضای سبز انجام می‌گیرد. این شیوه برخورد در سال‌های اخیر رواج یافته است. در حالی که در برنامه‌های توسعه شهری برای کاربری‌های فرهنگی و پذیرایی سطوح و سرانه جداگانه‌ای اختصاص داده می‌شود. با توجه به تعریفی که از پارک و فضای سبز ارائه گردید و با حاکم بودن این شرایط فضاهای سبز نخواهند توانست نقش و عملکردی را که در ایجاد آسایش و تأمین تفریح و پالایش هوا از آنها انتظار می‌رود برآورده سازند.

– حفاظت و نگهداری:

علاوه بر موضوع احداث و توسعه فضاهای سبز عمومی در شهرها مهم‌ترین مسئله همانا حفاظت و نگهداری فضاهای احداث شده است. در شهرهای ما اغلب مشاهده می‌شود که فضاهای سبز با صرف هزینه‌های زیاد احداث می‌گردند ولی پس از احداث به حال خود رها می‌گردند و نگهداری لازم از آنها به عمل نمی‌آید.

۲- استفاده کنندگان و مصرف کنندگان پارک و فضای

سبز:

موضوع دیگری که به استفاده کنندگان و مصرف کنندگان این گونه فضاها مربوط می‌شود، جلب مشارکت مردم در این زمینه است. در شهرها مردم معمولاً برای پیشبرد اهداف خود در مقابل قوانین و مقررات مقاومت می‌کنند. با توجه به جرایمی که بر اساس قانون برای قطع درختان و از بین بردن فضای سبز وجود دارد، مردم برای فرار از قانون، موانع قانونی را از طریق غیرقانونی از پیش پای خود برمی‌دارند.

تهیه و تدوین ضوابط جامع و اصلاح قوانین نگهداری فضای سبز، به کارگیری سیاست‌های تشویقی، آموزش شهروندان در نگهداری و حفاظت فضاهای سبز و جلب مشارکت آنها و ایجاد تشکل‌های مردمی و نهادهای محلی از اقدامات مثبت و مؤثر در زمینه توسعه مدیریت فضای سبز شهری به شمار می‌آید.

پانویسها:

- ۱- دانشپور، زهره؛ مجله معماری شهرداری شماره ۲۶ و ۲۷، دوره ششم، صفحه ۱۰۴.
- ۲- مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری-وزارت کشور- فضای سبز شهری- جلد نهم، کتاب سبز شهری، صفحات ۴۷، ۴۸، ۴۹.
- ۳- دراستاد طرح جامع نمونه‌های مورد بررسی فضای سبز و پارک با فضاهای سبز حاشیه معابر، رفوز و حرایم شبکه ارتباطی با هم محاسبه گردیده است.
- ۴- نگارنده در تهیه طرح جامع جدید تمامی نمونه‌های موردی انتخاب شده مشارکت داشته است.

منابع:

- بهبهانی، هما؛ «از باغهای دیروز تا پارک‌های امروز»، ماهنامه شهرداریها، شماره ۱۱، فروردین ۱۳۷۹.
- دانشپور، زهره؛ «ارزیابی فضای سبز تهران»، مجله معماری و شهرداری، شماره ۲۶ و ۲۷، دوره ششم.
- نشریه هم‌شهری، شماره ۱۱ و ۱۲.
- کتاب سبز شهری‌ریزی، جلد نهم، فضاهای سبز شهری، مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری وزارت کشور، ۱۳۷۹.
- تشکر زهره؛ فضای سبز، شناخت هدف‌ها و روش‌ها، ماهنامه شهرداریها، شماره ۱۱، فروردین ۱۳۷۹.
- حبیبی، سعید محسن، و صدیقه مساللی؛ «سرانه کاربری‌های شهری، سازمان ملی زمین و مسکن، ۱۳۷۸.
- مهندسین مشاور پائیان؛ اسناد طرح جامع شهر مشکین شهر، وزارت مسکن و شهرداری، ۱۳۷۸.
- مهندسین مشاور پائیان؛ اسناد طرح جامع شهر بناب، وزارت مسکن و شهرداری، ۱۳۷۸.
- مهندسین مشاور نقش محیط؛ اسناد طرح جامع شهر عجب شیر، وزارت مسکن و شهرداری، ۱۳۷۹.
- مهندسین مشاور نقش محیط؛ اسناد طرح جامع شهر آتر شهر، مهندسین مشاور نقش محیط، وزارت مسکن و شهرداری، ۱۳۷۹.
- مهندسین مشاور آمایش محیط؛ اسناد طرح جامع شهر تویسرکان، وزارت مسکن و شهرداری، ۱۳۸۰.
- مهندسین مشاور آمایش محیط؛ اسناد طرح جامع شهر اسدآباد، وزارت مسکن و شهرداری، ۱۳۸۰.

رویکرد محیطی در برنامه‌ریزی و طراحی تبادل بین محیط طبیعی و انسان ساخت

ایرج اسدی

کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای

در باره بهناز امین زاده :

بهناز امین زاده متولد سال ۱۳۳۵، فارغ التحصیل فوق لیسانس طراحی شهری از دانشگاه تهران (۱۳۶۸) و دکترای همان رشته از دانشگاه نیوساوث ولز (۱۳۷۴) است. وی از سال ۱۳۷۵ عضو هیئت علمی دانشکده محیط زیست دانشگاه تهران است. امین زاده هم اکنون مدیر گروه مهندسی طراحی محیطی دانشکده محیط زیست است. کتاب «الگو، ادراک و فرایند» عنوان ترجمه جدیدی است که از وی در سال ۱۳۸۲ منتشر شده است.

حتی وقتی به مقیاس مکانی مانند شهر نیز محدود می‌گردد و با عبارت طراحی محیطی شهر از آن یاد می‌شود، باز هم گسترده است و تغییرات در آن بسته به تغییر عوامل ساختاری شامل محیط جغرافیایی، ساختار کالبدی، ویژگی‌های بیولوژیکی، محیط اجتماعی و فرهنگی و فضای اقتصادی و سیاسی جامعه است. به عبارت دیگر، عملکرد این عوامل و تأثیر و تأثرات آنها از و بر یکدیگر است که محیط شهری را دارا یا فاقد کیفیت زیست مناسب می‌سازد. بنابراین رویکرد محیطی به مقوله طراحی ابعاد وسیعی را در حوزه طراحی در برمی‌گیرد؛ از جمله طراحی شهری، طراحی معماری، طراحی صنعتی و جز آن. آنچه فصل مشترک این دست فعالیت‌ها به شمار می‌آید رعایت ملاحظات زیست محیطی در آنهاست. ایده‌هایی هم که عمدتاً در چند دهه اخیر در این زمینه مطرح بوده‌اند همین مفهوم از طراحی محیطی را در مقیاس کلان مد نظر داشته‌اند؛ ایده‌هایی مانند اکوسیستی، شهر پایدار، طراحی اکولوژیک، معماری پایدار و جز اینها همگی به نوعی با طراحی محیطی به عنوان نوعی رویکرد مربوط اند. هدف عمده این رویکرد ارائه راهکارهای طراحی است که از طریق آن بتوان شهرهایی سالم، انسانی، محیطی آرام و راحت، زیبا و پایدار خلق کرد. مطابق این رویکرد، تمام منابع موجود در شهر تنها متعلق به ساکنان آنها در همان دوره زمانی نیست بلکه نسل‌های آینده نیز باید بتوانند از آن بهره‌برداری کنند. اما طراحی محیطی به عنوان رشته‌ای دانشگاهی (تلقی پایین‌تر از سطح رویکرد) بیشتر به ایجاد نوعی تعادل بین محیط طبیعی و انسان ساخت مربوط می‌شود. هدف آن نیز ارتقای کیفیت زیستی محیط مصنوع با استفاده از اعمال الگوها و متغیرهای طبیعی و در نهایت ایجاد سکونتگاه‌هایی

از ورود ملاحظات زیست محیطی در هر گونه تصمیم‌گیری، چه در صنعت و کشاورزی و چه در برنامه‌ریزی شهری مدت زمان زیادی نمی‌گذرد. مدت‌ها بود که محیط و طبیعت صرفاً به عنوان منبعی که بیشترین استفاده ممکن از آن باید صورت گیرد قلمداد می‌شدند؛ اما اکنون از حاشیه به مرکز در آمدن محیط و توجه به تأثیرات زیست محیطی تصمیمات انسان و بوم‌گرایی به عنوان ارزشی مسلم در فهرست معیارهای ارزیابی کلیه برنامه‌ها نشان از ورود به دوره‌ای با غلبه پارادایم‌های محیطی در کلیه عرصه‌های تصمیم‌گیری دارد. در رویکرد محیطی همچنان که تصمیمات باید با شرایط محیطی و اکولوژیک سازگار باشند، توجه به خواست‌ها و علائق مخاطبان برنامه‌ها و به مشارکت طلبیدن آنها به عنوان جزئی از اجزای بوم نیز از جمله اصولی است که پایداری و اجرایی شدن بیشتر سیاست‌ها و برنامه‌ها را تضمین خواهد کرد. گفت و گوی حاضر طراحی محیطی را به عنوان رویکرد پایه و استراتژی کلان در عصر کنونی برای دستیابی به توسعه پایدار به بحث گذاشته است.

□ به نظر می‌رسد تلقی دوگانه‌ای از مفهوم طراحی محیطی وجود دارد: در برداشت بسیار وسیع، چونان رویکردی است که دربرگیرنده ایده‌های دوستداران محیط زیست است و گاهی نیز حوزه محدودی را به عنوان یک رشته دانشگاهی در کنار برنامه‌ریزی و مدیریت محیطی در برمی‌گیرد. نظرتان در این باره چیست؟

○ طراحی محیطی اصطلاح فراگیری است، به طوری که

است که در آن عناصر و متغیرهای طبیعی همچون اقلیم، پوشش گیاهی، عوارض طبیعی زمینی، رودخانه‌ها، کوه‌ها و دره‌های درون یا همجوار شهر نقش عمده در شکل‌گیری و توسعه آن ایفا می‌کنند. طراحی محیطی، رشته دانشگاهی جوانی است و در خارج از کشور بیشتر با گرایش‌هایی که دارد محدود می‌شود؛ مانند طراحی محیط و منظر شهری، مرمت و بهسازی پهنه‌های طبیعی، طراحی فضای سبز و باغ‌سازی، مرمت محیطی پهنه‌های تاریخی و نظایر اینها.

□ آیا می‌توان همان قیاس بین برنامه‌ریزی و طراحی شهری را بین برنامه‌ریزی و طراحی محیطی نیز صادق دانست؟

○ در قیاس برنامه‌ریزی و طراحی محیطی با برنامه‌ریزی و طراحی شهری می‌توان به این نکته اشاره کرد که برنامه‌ریزی و طراحی شهری در قالب تعریف شده‌ای چون شهر محدود هستند. برنامه‌ریزی و طراحی محیطی اگر چه هر دو به ملاحظات محیطی و متغیرهای آن در حوزه عمل خود می‌پردازند اما مقیاس آنها متفاوت است. در برنامه‌ریزی محیطی، برنامه‌ریزی در مقیاس کلان مانند آمایش سرزمین یا حوزه‌های آبخیز مطرح می‌گردد؛ اما طراحی محیطی عمدتاً روی محیط انسان ساخت متمرکز است.

در طراحی محیطی اگر چه جنبه‌هایی از بهسازی محیط‌های طبیعی نیز مد نظر قرار می‌گیرد اما عمده فعالیت آن با هدف ارتقای محیط انسان ساخت صورت می‌پذیرد که می‌تواند شهر، روستا یا یک مجتمع زیستی باشد. در فرایند طراحی محیطی از عناصر، الگوها و قوانین حاکم بر محیط‌های طبیعی الهام گرفته می‌شود و حفاظت، بهسازی ساماندهی و مرمت فضاهای ساخته شده را در مقیاس محدودتر از برنامه‌ریزی در نظر دارد.

شاید مهم‌ترین تفاوت این دو را می‌توان در این دانست که به هر حال طراحی تفکری سه بعدی است که در طراحی و خلق فضا وارد می‌شود و در طراحی محیطی هر دو جنبه کیفیات اکولوژیکی و زیباشناسی را مد نظر قرار می‌دهد.

□ این دسته رویکردهای محیطی در واکنش به چه تغییرات و ناکامی‌هایی به وجود آمدند. نگرش‌های سنتی در برنامه‌ریزی و طراحی به چه دلایلی از ساماندهی نابسامانی‌های شهر معاصر ناکام ماندند؟

○ در سیر تاریخی شهرنشینی کشور تاکنون چنین هجومی از گسترش بی‌برنامه شهری وجود نداشته است. شهرها که زمانی مرکز بدعت‌گذاری و رشد نیروهای فرهنگی محسوب می‌شدند، امروزه به مکان‌های بحران‌زایی تبدیل شده‌اند که وسیع‌ترین تأثیر را در اکوسیستم‌های طبیعی می‌گذارند. شهرها در عین حال مهم‌ترین مصرف‌کنندگان منابع طبیعی‌اند، بیشترین آلودگی‌ها را تولید می‌کنند و عمدتاً کانون‌های مصرف مواد و انرژی‌های به دست آمده از مناطق خارج از حوزه‌های طبیعی خود هستند. فرایند مدرنیته بر پایه روش جدیدی از تفکر و زندگی بیشترین تأثیر را بر ساختار فضایی شهرها داشته است، در حالی که در فرهنگ طراحی سنتی که

بسیار غنی است شهر مرکز تمدن و حیات اجتماعی بوده است و رشد بطئی شهرها و جمعیت آنها سبب می‌شده است تا کمترین آسیب‌های زیست محیطی در شهرها به وجود آید و در واقع نوعی تلفیق محیط طبیعی با محیط انسان ساخت در شهرها بوده و ایده‌هایی مانند باغ شهرها را نیز مطرح ساخته است.

در شرایط حاضر به جای آنکه رویکرد درست‌تری در زمینه محیط‌های طبیعی و انسان ساخت اختیار گردد، به نحوی که به حفظ و نگهداری فضاهای طبیعی از جمله باغ‌ها، فضاهای سبز، تقویت مناظر و نیز عناصر طبیعی درون یا همجوار شهرها بینجامد، سیاست‌هایی اتخاذ می‌شود که عمدتاً مبتنی بر ارزش‌های اقتصادی‌اند و فارغ از ملاحظات زیست‌محیطی تدوین می‌شوند.

در طراحی محیطی اگر چه جنبه‌هایی از بهسازی محیط‌های طبیعی نیز مد نظر قرار می‌گیرد اما عمده فعالیت آن با هدف ارتقای محیط انسان ساخت صورت می‌پذیرد که می‌تواند شهر، روستا یا یک مجتمع زیستی باشد.

در شهرهای کهن، توسعه ویژگی‌ارگانیک داشته است و شهر اگر چه دارای رشد خود به خودی بوده، به لحاظ ارزش‌گذاری بر طبیعت که در فرهنگ هر جامعه مطرح بوده، مشارکت مردم در شکل‌دهی به محیط زیست آثار زیست محیطی نامحسوس داشته است. بعد از انقلاب صنعتی بود که با رشد و گسترش بی‌رویه شهرها، پدیده‌های جدیدی چون آلودگی هوا، خاک، آب و نیز دید و منظر و جز آن سبب شکل‌گیری و توسعه دیدگاه‌ها و رویکردهای مداخله برای چیرگی بر آنها شدند.

□ در پذیرش رویکردهای محیطی در برنامه‌ریزی و طراحی شهری چه اهدافی تحقق می‌یابد و به تبع آن از چه چیزهایی باید چشم‌پوشید (از لحاظ اقتصادی - اجتماعی زیست محیطی)؟

○ آن چیزی که به دست می‌آید کیفیت بالای محیط زیست شهری است؛ و این چیزی است که اکنون در شهرهای کشور - به ویژه شهرهای بزرگ - وجود ندارد. این گونه شهرها اساساً مکانی برای زندگی نیستند. اتخاذ رویکرد محیطی می‌تواند بسیار بیشتر و بهتر محیط طبیعی و انسان ساخت را که اکنون با غلبه یک سوی معادله رو به روست با هم ترکیب و تعدیل کند تا محیط انسانی‌تر برای زندگی به وجود آید. همان گونه که در ابتدای بحث نیز ذکر شد، عوامل متعددی در شکل‌گیری شهر و تعیین کیفیت محیط زیست شهری دخالت دارند و محیط زیست شهری معلول است نه علت؛ و بنابراین برای شناخت و حل نابسامانی‌های آن می‌بایست به ریشه‌یابی علت‌ها پرداخت. اگر تخصیص کاربری‌ها مطلوب نباشد، تراکم‌های شهری به درستی تعریف نشوند، اگر تعادلی میان محیط طبیعی و انسان ساخت به وجود نیاید، تعادل بین افزایش جمعیت و تأمین نیازهای انسانی وجود نداشته باشد، اینها همه باعث می‌شوند

کیفیت محیط شهری تنزل یابد. ضرورت پرداختن به این موارد آنقدر است که به نظر می‌رسد همه چیز باید از دریچه آن تعریف شود.

رویکرد زیست محیطی در برنامه‌ریزی و طراحی و مدیریت بدان معنا نیست که باید با روی آوردن به چنین دیدگاهی از اقتصاد یا نیازهای اجتماعی چشم‌پوشید. برعکس، این رویکرد بسیار جامع است و هدف آن با اهداف اقتصاد پایدار نیز بسیار هماهنگ است و حفاظت از منابع و بهینه‌سازی مصرف، کنترل متابولیسم و مکانیسم چرخش ماده و انرژی در درون و پیرامون شهرها را مد نظر قرار می‌دهد.

□ اکنون ارزیابی‌های زیست محیطی از تأثیرگذاری‌های تصمیمات، سیاست‌ها و استراتژی‌های توسعه در هر زمینه‌ای، مرحله‌ای تعیین‌کننده در تصمیم‌گیری‌های بزرگ توسعه محسوب می‌شود. در نگاهی کلی تأثیر ارزیابی‌های محیطی را در برنامه‌ریزی‌ها و طراحی‌هایی که تاکنون در شهرها صورت گرفته و به اجرا در آمده‌اند، چگونه ارزیابی می‌کنید؟

○ ارزیابی برای استفاده کاربردی از آن باید به شیوه‌ای روش‌مند و دقیق انجام گیرد. تاکنون ارزیابی‌های مناسبی در این زمینه صورت نگرفته است و این از جمله خلأهای مهم در مدیریت شهری است. ارزیابی زیست محیطی یا EIA امروزه در همه دنیا متداول است. به ویژه اگر چنین ارزیابی‌هایی قبل از اجرای طرح صورت پذیرد، می‌تواند جنبه‌های منفی طرح را با ارائه راهکارهای عملی کاهش دهد.

رعایت موازین زیست محیطی همگام با روند پیشرفت مباحث توسعه پایدار شهری در سال‌های اخیر در دستور کار مدیریت شهری قرار داشته است. در هر صورت غفلت از عواقب گریزناپذیر آلودگی محیط‌های شهری در کوتاه مدت در واقع گریز از واقعیت است. ارزیابی طرح‌های بزرگ شهری قبل از احداث برای تصمیم‌گیری صحیح و منطقی بسیار ضروری است؛ اما همان‌طور که ذکر شد این مقوله چندان مورد توجه قرار نگرفته است و بالطبع طرح‌های ارائه شده در کشور مبتنی بر نتیجه ارزیابی طرح‌ها و سیاست‌های گذشته نیستند. برنامه‌ها و طرح‌های شهری در هر دوره‌ای که تعریف و اجرا می‌شوند، چه با شکست روبه‌رو شوند و چه با موفقیت، می‌توانند تجربه خوبی برای طرح‌های بعدی باشند. به‌طور کلی در یافته‌اندوژی از تجربیات گذشته و کاربست آن در تصمیم‌گیری‌های حاضر سیری قهقرایی به چشم می‌خورد.

□ از ویژگی‌های برنامه‌ریزی و طراحی بوم‌گرا، یافته‌اندوژی از تجربیاتی است که در شهرهای کهن کشور در تحقق ناخودآگاه تعادل محیطی و پایداری وجود داشته است. آیا درس‌های مشخص را می‌توان برای کاربست در شهر معاصر از شهرهای سنتی آموخت؟ آیا می‌توان از اصول جهان شمولی در تحقق پایداری صحبت به میان آورد؟

○ شیوه زندگی در زمان حاضر بسیار متفاوت از شیوه سنتی

است. این قیاس که شهرنشینی در آن زمان پایدار بوده ولی شهرهای کنونی پایدار نیستند پذیرفتنی نیست. توسعه و رشدی که شهرهای امروزی پیدا کرده‌اند با سرعت رشد بطنی شهرهای سنتی مقایسه‌شدنی نیست. اما اصولی وجود دارد که در حقیقت جهان شمول هستند و اگر رعایت شوند در هر دوره‌ای مؤثر خواهند بود. این اصول را می‌توان با توجه به ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی هر جامعه‌ای تعریف کرد. به عنوان مثال، همزیستی با طبیعت که در فرهنگ اسلامی بسیار به آن تأکید شده است، با شناخت صحیح عناصر طبیعی و ارتباط آنها با یکدیگر و آگاهی از نقشی که طبیعت در بقا و تداوم حیات انسان دارد مرتبط است. از جمله این اصول می‌توان به تعاون و وحدت اجتماعی و مشارکت جدی مردم در انجام کارهای بزرگ مانند حفر قنات، لایروبی و نظایر اینها اشاره کرد؛ زیرا محیط را از آن خود می‌دیدند. قناعت شاید اصل دیگری است که علاوه بر زمینه‌سازی استفاده بهینه از مواهب طبیعی و اجتناب از اسراف و تبذیر باعث رشد و اعتلای ویژگی‌های انسانی نیز بوده است؛ و بسیاری از اصول دیگر. در هر حال به نظر می‌رسد که در طراحی‌های گذشته بیشتر از قوه ابتکار و خلاقیت استفاده می‌شده است و برخی مناطق مانند شهرهای حاشیه کویری به رغم شدت شرایط زیست محیطی مناسب و با کیفیت مطلوب برای تداوم حیات به وجود می‌آمده‌اند و اختلال زیست محیطی مبتنی بر فرهنگ جامعه اسلامی، بیشتر مشهود بوده است.

□ آیا ایده‌ها و اصول کلی پایداری، به صورت ضوابط و اصول طراحی محیطی مشخص برای تحقق آن درآمده‌اند؟

○ ایده‌های کلی در پاسخ به پرسش‌های گذشته اشاره شد؛ اما اگر تفصیلی‌تر به آن بپردازیم باید گفت این رویکرد به نوعی نه تقلید صرف از طبیعت ولی الگوبرداری از آن و شناخت بیشتر ویژگی‌های «نظام طبیعت» را ترغیب می‌کند. تمایز بین مفهوم نظام طبیعت و عناصر طبیعی (گیاه، کوه، دره، رودخانه و جز آن) بسیار مهم است. نظام شامل ویژگی‌هایی چون وحدت، ارتباط کل و جزء، تعادل و هماهنگی و مانند اینهاست که ضامن پایداری است. اینها همان اصول هستند که در طراحی می‌توان از آنها بهره برد. باید مشارکت عمومی را نیز به اصول پیش گفته افزود که عدم توجه به آن هر نوع برنامه‌ریزی و طراحی را ناکام خواهد گذاشت. این اصل اگر چه همیشه به نوعی اظهار شده است اما در واقع در همه طرح‌ها و سیاستگذاری‌ها در حاشیه قرار داشته و یا شکل استفاده از آن مناسب نبوده است. البته مشارکت موضوع پیچیده‌ای است و برخورد با آن به این راحتی امکان‌پذیر نیست. اکنون دنیا در موضوع مشارکت مردمی و در نظر گرفتن اهداف و منافع گروه‌های ذی‌نفع بسیار پیشرفته است. حتی در روش‌های جدیدتر از مردم خواسته می‌شود که در تعریف اهداف پروژه محل خود مشارکت کنند. منظور از مردم، گروه‌های ذی‌نفع یا افرادی هستند که به هر نحوی از اجرای طرح تأثیر می‌پذیرند. مردم همواره می‌توانند بهترین رهنمودهای طراحی را به مسئولان بدهند و از خصوصیات طرح خوب آن است که شهروندان به راحتی آن را بپذیرند. در تصمیم‌گیری باز و مشارکتی، برخورد عقاید مردم، مسئولان،

برنامه ریزان و طراحان درک واقع بینانه تری از فرایند برنامه ریزی و طراحی ایجاد می کند.

□ **بستر کنونی را از دیدگاه سازمانی، تکنیکی و انسانی برای زمینه سازی تحقق پایداری و پذیرش ایده های محیطی در تصمیم گیری های مرتبط با توسعه شهری چگونه ارزیابی می کنید؟**

○ به نظر نمی رسد که بستر کنونی زمینه موفقیت چندانی در پی داشته باشد؛ زیرا فعالیت ها در زمینه پایداری به صورت پراکنده، جزئی، ناهماهنگ و گاه حتی متضاد در بخش های مختلف صورت می گیرد که مسلماً قادر به تحقق هدف مورد نظر نیستند. با وجود عوامل و عناصر مؤثر متعدد در مدیریت برنامه ریزی محیطی شهرها، هماهنگی بین سازمانی در بین آنها در حداقل میزان است. حتی در خود شهرداری نیز سازمان ها و نهاد های مختلفی وجود دارند که همگی هماهنگ با یکدیگر عمل نمی کنند. تا زمانی که تمام نهادها چه در شهرداری ها و چه در دیگر سازمان ها و وزارتخانه های دولتی در چارچوب سیاست های منسجمی با همدیگر هماهنگ نشوند و سیاست ها و شاخص های پایه ای برای تحقق توسعه پایدار تعریف نشود و به صورت اصول قانونی لازم الاجرا برای کلیه عناصر و وزارتخانه ها و سازمان های فعال و مؤثر در نیاید، نمی توان درباره دیگر زمینه های پیش نیاز این موفقیت صحبت کرد.

رویکرد زیست محیطی در برنامه ریزی و طراحی و مدیریت بدان معنا نیست که باید با روی آوردن به چنین دیدگاهی از اقتصاد یا نیازهای اجتماعی چشم پوشید. بر عکس، این رویکرد بسیار جامع است و هدف آن با اهداف اقتصاد پایدار نیز بسیار هماهنگ است

مانع اصلی در زمان حاضر این است که هنوز درباره شاخص ها، اصول و سیاست های پایه برای تحقق توسعه پایدار در کشور توافقی حاصل نشده است. اگر چه برخی تلاش ها در این زمینه به صورت جسته و گریخته صورت گرفته اما اینها به صورت برنامه ای جامع و فراگیر در کل کشور در نیامده است. برای مثال، تعیین اندازه مطلوب برای شهری مثل تهران و اینکه از کجا شروع و به کجا ختم می شود و تعیین استراتژی های پایداری برای آن هیچ گاه چندان مورد توجه نبوده اند. در این زمینه، تصمیم گیری ها بیشتر موضعی و مقطعی و بدون جامع نگری هستند که این امر، تحقق پایداری را با دشواری رو به رو می سازد.

□ **آیا محدود کردن بستر زمینه ساز به تدوین شاخص های پایدار به تنهایی کافی است؛ و آیا عوامل اجرایی و سازمانی در این میان فراموش نشده اند؟**

○ البته بخشی از آن مربوط به تدوین شاخص های پایداری

است اما قبل از آن اتخاذ خط مشی های کلی مربوط به طراحی و برنامه ریزی پایدار شهری می بایست مورد توجه قرار گیرد. این موارد مباحث تئوریک هدف پایداری را تأمین می کنند. با توجه به اینکه پایداری اصولاً به مکان وابسته است، ویژگی های مکان شهرها نیز می توانند در تعیین مبانی دخالت کنند. در زمینه های برنامه ریزی و طراحی، همان طور که گفته شد، ارزیابی طرح ها قبل از اجرا می تواند بسیار مهم باشد و در اجرا نیز می توان از ابزارهای گوناگونی سود برد. فراهم آوردن زمینه مشارکت مردمی، نوسازی ساختار مدیریت شهری و تغییر نگرش مدیران شهری نسبت به محیط زیست و خارج ساختن آن از موضع کنونی انفعالی آن در زمره آنها به شمار می آید.

□ **چه راهکارهایی برای پذیرش این رویکرد در کل ساختار تصمیم گیری و مدیریت محلی پیشنهاد می کنید؟**

○ بخشی از این راهکارها را می توان از مواضع تئوریک مربوط به مدیریت شهری جست و جو کرد و بخشی دیگر از آن را با توجه به جنبه های اجرایی دید و اینکه چگونه می توان راهکارهایی تعریف کرد که با ساختار و نظام مدیریت شهری کشور انطباق داشته باشد. البته اگر چه مدیریت شهری نیاز به نوسازی دارد تا چنین رویکردهایی را در خود بپذیرد ولی مقصود دگرگونی همه جانبه نیست.

مشارکت مردم در ساخت محیط شهری موجب خواهد شد تا آنها با امکانات و محدودیت های موجود در شهر و مدیریت شهری آشنا شوند. بدین ترتیب مردم یاد می گیرند که می بایست در حل مسائل شهری خود سهیم باشند و در عین حال از سطح توقع آنها نیز کاسته می شود و در ضمن توانایی بهتری برای کنترل، نگهداری و بهره برداری از منابع و خدمات شهری پیدا می کنند. آموزش در این زمینه بسیار مؤثر است.

رسانه های گروهی باید اخلاق محیطی را به مردم بیاموزند. اینها باید در محتوای آموزش رسمی کشور نیز گنجانده شود. باید در برنامه درسی سطوح مختلف تحصیلی احترام به محیط زیست مورد تأکید قرار گیرد. از NGOها باید حمایت بیشتری صورت گیرد تا بتوانند فعال تر کار کنند.

مردم از طریق NGOها می توانند روحیه تعادل خود را تقویت کنند، شهر را متعلق به خود و نه دولت بدانند و در حفاظت و مراقبت از آن به مانند خانه خود بیندیشند. اگر قرار باشد تمامی بخش های مدیریت و ارائه خدمات شهری را دولت بر عهده بگیرد، به رغم صرف وقت و هزینه و تلاش زیاد نمی توان نتایج چندان مطلوبی انتظار داشت. در حقیقت بدون مشارکت مردم دستیابی به اهداف برنامه ریزی و طراحی محیطی متحقق نمی شود و ویژگی بوم گرا بودن آن تأمین نمی گردد؛ زیرا آنچه واضح می نماید این است که تنها عواملی چون توپوگرافی، اقلیم و جغرافیا و دیگر ویژگی های طبیعی تعریف کننده بوم نیستند. انسان و فرهنگ انسانی خود از اجزای مهم همین بوم تلقی می شود. به این ترتیب معلوم می شود که تأمین مشارکت مردمی از پیش شرط های موفقیت طراحی محیطی و هرگونه فعالیت بوم گراست، زیرا مردم مهم ترین عامل در حفاظت از منابع طبیعی سرزمین به شمار می آیند.

مشاور حقوقی

دفتر حقوقی سازمان شهرداری ها

شاپور نظر پور

تجمیع عوارض لغو گردیده است. بنابراین مالکان مکان‌های اشاره شده در سؤال موظف به پرداخت عوارض‌اند و معافیت‌های مقرر قبلی لغو شده است. بدیهی است هر گونه معافیت یا تخفیفی در پرداخت عوارض شهرداری باید به صراحت در قوانین بعدی قید شود. هدف و فلسفه اصلی وضع قانون تجمیع عوارض حمایت از شهرداری‌ها و یکپارچه و واحد کردن قوانین در وضع و وصول عوارض بوده است و چنانچه قانونگذار لزومی به استثنا یا تخفیف و معافیت خاصی را می‌دید، در متن قانون یا قوانین مصوب بعدی به آن اشاره می‌کرد. از جمله در قانون بودجه سال ۱۳۸۲ نیز خانواده معظم شهدا و جانبازان و آزادگان و برخی از گروه‌های دیگر از پرداخت عوارض پذیره و ساخت و ساز برای یک بار و با سرانه مشخص معاف شده‌اند و این حکم قانون احکام قانون تجمیع را تخصیص زده است.

□ شهرداری رباط کریم این پرسش را مطرح کرده است: برخی از مالکان اراضی بزرگ با کاربری‌های مختلف پس از توافق و دادن قسمتی از اراضی خود به شهرداری و موافقت سایر مراجع ذی صلاح اقدام به تفکیک زمین‌های مذکور می‌کنند. نظر به اینکه عده‌ای از این مالکان برای یکپارچه‌سازی و استفاده بهینه از زمین خود درخواست خرید اراضی سهم شهرداری را به قیمت کارشناسی دارند، در خصوص نحوه عمل شهرداری توضیح دهید.

○ همان‌طور که از متن مسئله نیز پیداست، زمین سهم شهرداری پس از طی مراحل قانونی به مالکیت شهرداری درآمده است. در این موارد شکی نیست که ملک مذکور جزء دارایی‌های غیر منقول شهرداری شده است و همان قواعد و مقرراتی که حاکم بر اموال غیر منقول شهرداری است، از جمله ثبت و نحوه نگهداری و فروش که در آیین‌نامه مالی شهرداری به تفصیل بیان شده است، بر املاک مذکور نیز حاکمیت پیدا خواهد کرد. طبیعی است در چنین مواردی فروش املاکی که به این طریق به مالکیت شهرداری درمی‌آید مستلزم طی تشریفات مقرر در آیین‌نامه مالی شهرداری‌ها یعنی اعلان از طریق مزایده با رعایت سقف‌های قانونی است. در چنین مواردی شهرداری نمی‌تواند بدون برگزاری مزایده و رعایت صلاح و صرفه شهرداری حتی با قیمت کارشناسی ملک را به مالک اصلی آن بفروشد. بدیهی است صلاح و صرفه شهرداری، و همچنین این واقعیت که اموال اختصاصی شهرداری نیز مشمول احکام اموال عمومی است، شهرداری را مجاز به عدم رعایت تشریفات آیین‌نامه مالی شهرداری نمی‌کند. منطق حقوقی نیز مؤید چنین وضعیتی است. در هر حال شهرداری باید ضوابط آیین‌نامه مالی را در فروش اموال غیر منقول، در این موارد رعایت کند.

□ سؤالی مطرح شده است مبنی بر اینکه عده‌ای از مالکان ساختمان‌های مسکونی، تجاری و صنعتی که

□ در شماره ۵۸ ماهنامه این پرسش درج گردیده بود که آیا اعضای شوراهای اسلامی برای شرکت در انتخابات مجلس شورای اسلامی نیاز به استعفا دارند یا خیر؛ که پاسخ آن بدون لحاظ قانون اصلاح قانون شوراها، مصوب ۸۲/۷/۶ مجلس شورای اسلامی درج شده بود. با عرض پوزش از خوانندگان گرامی، جواب کامل به شرح ذیل اصلاح می‌شود.

○ با توجه به تبصره ۳ ماده ۱۰ قانون اصلاح قانون شوراها مصوب ۸۲/۷/۶ نامزد شدن اعضای شوراهای اسلامی روستا و شهر در انتخابات مجلس شورای اسلامی منوط به پذیرش استعفای آنها از سوی شورا در مهلت مقرر قانونی است. البته در قانون قبلی تشکیلات و وظایف شوراهای اسلامی مصوب سال ۷۵ چنین قیدی وجود نداشت و استعفای اعضای شوراهای اسلامی برای کاندیدا شدن در انتخابات مجلس شورای اسلامی قید نشده بود. که در اصلاحیه به آن اشاره شده است. منظور از مهلت مقرر قانونی در این تبصره نیز مهلت دو ماهه‌ای است که در قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۷۸ به آن اشاره شده است. یعنی داوطلبان نمایندگی مجلس شورای اسلامی که دارای سمت‌های اشاره شده در این قانون هستند و اعضای شوراهای اسلامی شهر و روستا باید حداقل دو ماه قبل از ثبت نام از سمت خود استعفا کنند و این استعفا مورد پذیرش مقامات مافوق و مراجع ذی‌ربط نیز قرار بگیرد.

□ شهرداری رباط کریم سؤال کرده است با توجه به اینکه مالکان احداث بناهای مذهبی (مساجد، تکایا، حسینیه‌ها) که مورد تأیید اداره اوقاف نیز هستند و بعضاً به صورت سنددار و یا قولنامه‌اند، مدعی معافیت از پرداخت عوارض شهرداری هستند؛ لذا با توجه به حکم تبصره ۳ ماده ۵ قانون تجمیع عوارض وضعیت این‌گونه مکان‌ها چگونه است؟

○ همان‌طور که کراراً پاسخ داده شده است، حکم تبصره ۳ ماده ۵ قانون تجمیع عوارض حکمی عام و کلی است. بر اساس این حکم کلیه معافیت‌ها و تخفیفات در پرداخت عوارض و وجوه به شهرداری‌ها لغو شده است و براساس حکم ماده ۱۰ همین قانون کلیه قوانین عام و خاص مغایر با احکام مندرج در قانون

مشاوره حقوقی این شماره به پرسش‌هایی در خصوص شرکت اعضای شورای شهر در انتخابات مجلس شورای اسلامی، نحوه عمل شهرداری در مورد فروش سهم شهرداری برای یکپارچه‌سازی اراضی، پرداخت عوارض صدور پروانه جدید، صدور پروانه ساختمان با گرفتن تعهدنامه و جز اینها پاسخ می‌دهد. لازم به یادآوری است که پاسخ‌ها صرفاً دربرگیرنده دیدگاه‌های مشاور ماهنامه‌اند.

سالیان قبل - مثلاً بیست سال قبل - اقدام به دریافت جواز ساخت کرده‌اند و یا از طریق پرداخت جریمه کمیسیون ماده صد و عوارض قانونی متعلق به آن پایان کار گرفته‌اند، در هنگام تخریب و نوسازی بناهای مذکور اعتقاد دارند از پرداخت عوارض صدور پروانه جدید معاف هستند و نمی‌بایست وجه دیگری پرداخت کنند. این در حالی است که شهرداری معتقد است این قبیل افراد موظف به پرداخت عوارض صدور پروانه جدید هستند. با توجه به اختلاف در این موضوع، ارائه طریق فرمایید.

○ پرداخت عوارض ساخت و گرفتن پایان کار در هر مقطعی مانعی برای پرداخت عوارض نوسازی و تجدید بنا - که عوارض جداگانه‌ای به شمار می‌آید و تابع ضوابط خاص خود است - نیست. بدیهی است این استدلال که مالکی قبلاً به دلیل تخلفات ساختمانی در کمیسیون ماده صد جریمه شده است و با پرداخت جریمه مذکور پایان کار دریافت کرده است و یا قبلاً پرداخت جریمه مذکور پایان کار دریافت کرده است، نمی‌تواند مانع برای احداث بنا عوارض ساخت را پرداخته است، نمی‌تواند مانع پرداخت عوارض نوسازی باشد. با این حال برای پاسخ دقیق‌تر لازم است سؤال با تمام زوایای آن مطرح شود.

□ شهرداری به‌شهر پرسشی را مطرح کرده است مبنی بر اینکه شخصی بدون پروانه ساختمان نسبت به احداث واحد تجاری اقدام کرده و فعلاً برابر طرح تفصیلی مصوب حدود سی سال قبل کل مغازه مورد نظر در تعریض قرار دارد و مالک فعلاً مغازه را به فرد دیگری اجاره داده است؛ و مستأجر برای کسب جدید و تغییر شغل بدون اجازه و بدون اعتنا به اخطارهای مکرر شهرداری نسبت به نوسازی و مرمت مغازه اقدام کرده است. پرسشی که مطرح گردیده، این است:

۱- با توجه به اینکه کل ملک در طرح تعریض قرار دارد و مستأجر بدون مجوز نسبت به نوسازی اقدام کرده است، به جهت اینکه تعریض خیابان با مشکلات جدیدی مواجه نشود، تکلیف شهرداری چیست؟

۲- آیا حق پیشه مالک که فعلاً محل کسب را به دیگری اجاره داده است پایدار خواهد بود؟

○ اولاً موضوعی که در این سؤال مبهم می‌نماید، این است که آیا در زمان ساخت بنای اولیه که حدود سی سال قبل بوده است و مالک بدون گرفتن پروانه ساختمان اقدام به احداث بنا کرده، شهرداری مرجع صدور پروانه بوده است یا خیر؟ آیا ملک مذکور در زمان مورد بحث در محدوده‌های مورد عمل مقررات شهرداری بوده است، یا اینکه در محدوده مقررات مرجع دیگری قرار داشته است؟ اما در مورد نوسازی بدون مجوز بنا به وسیله مستأجر و عدم توجه به اخطارها و مقررات شهرسازی، لازم است شهرداری با ذکر مورد تخلف پرونده را برای تصمیم‌گیری به کمیسیون ماده ۱۰۰ ارسال کند. بدیهی است تصمیم کمیسیون ماده ۱۰۰ در این مورد قاطع است.

در مورد پایداری حق کسب و پیشه مالک پس از اتخاذ تصمیم کمیسیون ماده ۱۰۰ و روشن شدن وضعیت ملک، موضوع قابل بررسی است.

□ شهرداری کوار استان فارس سؤال کرده است که آیا هنوز بخشنامه شماره ۱۵۶۰/دش مورخ ۷۱/۸/۶ وزارت کشور مبنی بر گرفتن تعهدنامه محضری و صدور پروانه ساختمان اعتبار اجرایی دارد و شهرداری کماکان می‌تواند با گرفتن تعهدنامه در خصوص زمین‌هایی که فاقد سند رسمی هستند، نسبت به صدور پروانه ساختمان اقدام کند؟

○ با توجه به اینکه مصوبه اشاره شده مبنی بر صدور پروانه برای زمین‌هایی که فاقد سند رسمی هستند با گرفتن تعهدنامه محضری با رأی هیئت عمومی دیوان عدالت اداری ابطال شده است و دیوان لزوم ارائه سند رسمی را برای صدور پروانه ساختمان ضروری دانسته است، بدین ترتیب استناد به بخشنامه مذکور فاقد وجهت قانونی است. در عین حال تعریف سند رسمی در ماده ۲۲ قانون ثبت و قانون مدنی ایران به صراحت بیان شده است؛ و لازم است شهرداری‌ها با در نظر گرفتن این تعاریف برای اسنادی که دارای شرایط بیان شده در مقرره‌های قانونی مذکور باشند، پروانه ساختمانی صادر کنند. البته رأی هیئت عمومی دیوان عدالت اداری تضمینی برای دوراندیشی است که قانونگذار برای حمایت از مالکیت خصوصی و عمومی در نظر گرفته است.

□ سؤالی که مطرح شده این است که چرا افرادی که در استخدام شهرداری‌اند - شامل قراردادی و کارگری و روزمزد و رسمی و ثابت - دو نوع عیدی و پاداش پایان سال دریافت می‌دارند، در حالی که همه آنها در مجموعه‌ای واحد مشغول به کار هستند؟

○ پرداخت عیدی و پاداش بر حسب نوع استخدام متفاوت است. به طور کلی پرداخت پاداش پایان سال بر حسب مصوبات هیئت وزیران و شورای عالی امری اجباری نیست و دستگاه‌های دولتی و کارفرمایان عمومی و خصوصی و مؤسسات عمومی غیردولتی می‌توانند آن را بر حسب نوع کار و میزان رضایت از بهره‌وری کارمندان در طول یک سال خدمت به آنها پرداخت کنند. اما در پرداخت پاداش پایان سال برخی از مشاغل کارگری‌اند و تابع ضوابط و مقررات قانون کار هستند که هر سال میزان عیدی و پاداش سال آنها با تصویب شورای عالی کار به وسیله وزارت کار و امور اجتماعی اعلام می‌شود؛ و بدیهی است کارفرمایان موظف‌اند بر اساس مصوبات مذکور نسبت به پرداخت اقدام کنند. اما برخی دیگر از مشاغل، غیرکارگری و تابع نظام استخدام کشوری و یا نظام استخدامی خاص هستند، که میزان پاداش پایان سال این گونه مشاغل با تصویب هیئت وزیران اعلام می‌شود. بنابراین با توجه به نوع استخدام تبعیض در پرداخت پاداش پایان سال وجود ندارد و نوع استخدام معیار و میزان پاداش پایان سال است. در آیین‌نامه استخدامی شهرداری‌ها نیز انواع استخدام با طبقه‌بندی استخدام شوندگان در شهرداری‌ها بیان گردیده است.

□ آیا شهرداری‌ها می‌توانند از زمین‌هایی که در

مالکیت دارند، برای ساخت مسکن به پرسنل خود واگذار کنند؟

○ زمین‌های در اختیار شهرداری جزء اموال اختصاصی و غیرمنقول شهرداری است و هرگونه فروش و واگذاری آنها تابع ضوابط مقرر در آیین‌نامه مالی شهرداری هاست. اموال اختصاصی شهرداری نیز با توجه به رویه‌های قضایی، دربرگیرنده خصوصیات اموال عمومی شهرداری است و هرگونه تعدی و تفریط و تضییع آنها دارای مجازات‌های قانونی خاص خود است. بدیهی است شهرداری خارج از ضوابط و مقررات آیین‌نامه مالی خود حق دخل و تصرف در اموال غیرمنقول خود را ندارد. اگر چه شهرداری مؤسسه عمومی غیردولتی به شمار می‌آید، ولی به دلیل ارتباط بی‌قید و شرط آن با حقوق عام، همواره قانونگذار آنچه را که در مورد دستگاه‌های صرفاً دولتی وضع کرده، در مورد شهرداری نیز مورد حکم قرار داده است. اموال شهرداری هم از جمله موضوعات مهمی است که قانونگذار احکام مربوط به آنها را با وسواس خاصی مقرر کرده است. شهرداری‌ها می‌توانند از طریق تشکیل صندوق‌های قرض‌الحسنه و بر طبق هماهنگی با بانک‌های عامل و سایر مراجع کارکنان خود را در تأمین مسکن مورد نیاز مساعدت کنند؛ ولی واگذاری اموال غیرمنقول شهرداری برای ساخت مسکن پرسنل دارای ممنوعیت قانونی است. تشکیل تعاونی‌های مسکن کارکنان شهرداری‌ها مهم‌ترین راه حل در این زمینه است. ناگفته نماند که مصوبات اخیر هیئت وزیران در تأمین مسکن کارکنان دربردارنده تسهیلات خوبی است.

○ آیا می‌توان در شهرک‌هایی که دارای شورای اسلامی نیز هستند دهیاری تأسیس کرد؟

○ بر اساس ماده واحده قانون تأسیس دهیاری‌های خودکفا در روستاهای کشور مصوب ۷۷/۴/۱۴ مجلس شورای اسلامی، به وزارت کشور اجازه داده شده است که به منظور اداره امور روستاها، با توجه به موقعیت محل با درخواست اهالی و به صورت خودکفا با شخصیت حقوقی مستقل در این روستاها سازمانی به نام دهیاری تأسیس کند. این سازمان‌ها نهادهای عمومی غیردولتی محسوب می‌شوند. همان‌طور که مفاد ماده واحده اشعار می‌دارد، تشکیل سازمان دهیاری به عنوان شخصیت حقوقی مستقل تنها در روستا به عنوان یکی از واحدهای تقسیمات کشوری امکان‌پذیر است و در مکان‌های جمعیتی دیگر که فاقد عنوان روستا هستند و شرایط بیان شده در ماده ۲ قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب ۱۳۶۲/۴/۱۵ مجلس شورای اسلامی را ندارند، نمی‌توان سازمان دهیاری تأسیس کرد. بر اساس ماده ۲ قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب ۶۲/۴/۱۵ روستا واحد مبدأ تقسیمات کشوری است که از لحاظ محیط زیستی (وضع طبیعی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) همگن است با حوزه و قلمرو معین ثبتي یا عرفی مستقل که حداقل تعداد ۲۰ خانوار یا صد نفر (اعم از متمرکز یا پراکنده) در آنجا سکونت داشته باشند. اکثریت ساکنان دائمی آن نیز می‌بایست به طور مستقیم یا غیرمستقیم به یکی از فعالیت‌های کشاورزی، باغداری به

طور اعم و صنایع روستایی و صید - و یا ترکیبی از این فعالیت‌ها - اشتغال داشته باشند. همچنین می‌بایست در عرف نیز به عنوان ده، آبادی، دهکده یا قریه نامیده شده باشند. در ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری مصوب ۶۷/۷/۲۲ نیز روستا به عنوان واحد پایه، اساس و بنیان تشکیل واحدهای دیگر تقسیمات کشوری شناخته شده است. تعریف ارائه شده در مواد پیش گفته اگر چه جامع است، ولی با کاربرد عبارات عام و کلی و قابل تفسیر و تأویل مانع نیست.

البته قانونگذار در مواد ۱۱ الی ۱۶ قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران مصوب ۷۵/۳/۱ - که بعداً با مصوبه ۸۲/۷/۶ مجلس برخی از مواد آن اصلاح شد - تا حدودی قلمرو محدوده‌های مقرر در قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری را معین کرده است، ولی هنوز هم ابهاماتی در این زمینه وجود دارد. مطابق ماده ۱۲ قانون شوراها مصوب ۱۳۷۵ شورای روستا و شورای بخش در واحدها و عناصری از تقسیمات کشوری تشکیل می‌شود که به ترتیب طبق مواد ۲ و ۳ قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری به نام روستا و بخش شناخته شده باشند. همچنین بر اساس ماده ۱۳ همین قانون، «در مجتمع‌های مسکونی واقع در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها و روستاها که واحدهای مسکونی آن به صورت مستقل یا آپارتمان قابل تملک اشخاص باشد و طبق مقررات شهرک خوانده شود، شورایی به نام شورای اسلامی شهرک تشکیل می‌گردد».

البته این مقرره قانونی در اصلاحات ۸۲/۷/۶ حذف گردیده و تکلیف شهرک‌ها در بهره‌مند شدن از حقی که دارای آن بوده‌اند نیز مشخص نشده است. به نظر نمی‌رسد عدم پیش‌بینی تشکیل شوراهای اسلامی شهرک در اصلاحیه قانون شوراها مجوزی برای قلمداد کردن آنها به عنوان روستا و تشکیل سازمان دهیاری باشد. با این حال، مکان‌های جمعیتی که دارای شرایط و خصوصیات بیان شده در مواد ۲ قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری و ماده ۲ آیین‌نامه اجرایی آن باشند و شرایط پیش‌بینی شده در اساسنامه، تشکیلات و سازمان دهیاری‌ها مصوب ۸۰/۱۱/۲۱ هیئت وزیران را نیز داشته باشند و از نظر وزارت کشور به عنوان مجری قوانین پیش گفته واجد صلاحیت تشخیص داده شوند، می‌توانند دارای سازمان دهیاری شوند. به طور مثال، ممکن است مکانی جمعیتی دارای تمامی خصوصیات و شرایط پیش گفته باشد ولی در عرف و تداول محلی و منطقه‌ای عنوان «روستا» نداشته باشد. این تلقی عرفی نمی‌تواند مکان مذکور را از خصوصیات ذاتی روستا بودن دور سازد و قطعاً مکان مذکور می‌بایست از تسهیلات در نظر گرفته شده بهره‌مند گردد.

تشکیل شورای اسلامی روستا در مکان‌های جمعیتی مورد بحث خود دلیل روشنی بر روستا بودن آنها محسوب می‌شود. امید است که این توضیح مفصل بر طرف‌کننده ابهامات متعددی باشد که به کرات مطرح شده است.

مشاور اداری - مالی

جمشید رضایی
مشاور ماهنامه

را در جلسه شورا مطرح کردند، که با رأی موافق اکثریت مطلق اعضای شورا به تصویب رسید. حال، آیا شورای اسلامی شهر می تواند رأساً به اشخاص حقیقی یا حقوقی کمک مالی کند، یا اموال شهرداری را ببخشد؟

○ براساس بند ۱۰ ماده ۵۵ قانون شهرداری، اهدا و قبول اعانات و هدایا به نام شهر با تصویب شورای اسلامی شهر از وظایف شهرداری است. هر گونه کمک مالی که شهرداری می خواهد به اشخاص اعم از حقیقی یا حقوقی بکند، می بایست در چارچوب و سازوکار بند مذکور باشد. بنابراین شورای اسلامی شهر نمی تواند رأساً و بدون پیشنهاد شهرداری اقدام به چنین کاری کند. به علاوه در بودجه‌ای که به وسیله شهرداری تهیه می شود و به تصویب شورای اسلامی شهر می رسد، در ماده‌ای از آن سقف و میزان اعتبارات مربوط به کمک مشخص شده است. با این حال می بایست هر گونه کمک مالی به اشخاص در حدود اعتبارات مذکور و براساس پیشنهاد شهرداری و تصویب شورای اسلامی شهر صورت پذیرد.

□ در خصوص این موضوع که ملاک تشخیص مشاغل کارگری از مشاغل کارمندی چیست، و بر عهده کدام مرجع است، توضیح دهید.

○ به موجب تبصره ذیل ماده ۲ آیین نامه استخدامی کارکنان شهرداری‌های کشور مصوب ۱۳۸۱/۸/۱۵ هیئت وزیران، مشاغل کارگری در شهرداری بنا به پیشنهاد هر یک از شهرداری‌ها و تأیید وزارت کشور و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور مشخص می شوند.

□ همان طور که می دانید، به موجب ماده ۹۲ آیین نامه استخدامی کارکنان شهرداری‌های کشور انتقال و مأموریت مستخدمان ثابت و رسمی شهرداری و سازمان‌های وابسته به سایر دستگاه‌ها - و بر عکس - با درخواست کتبی مستخدم و موافقت دستگاه‌های یاد شده مجاز اعلام گردیده است. آیا شهرداری می تواند به استناد ماده مذکور با درخواست یکی از کارمندان خود مبنی بر انتقال به یکی از دستگاه‌های دولتی موافقت کند یا خیر؟ به بیان دیگر، آیا عبارت «سایر دستگاه‌ها» - مندرج در متن ماده ۹۲ - ناظر به دستگاه‌های دولتی نیز هست یا خیر؟

○ با عنایت به اینکه عبارت «سایر دستگاه‌ها» مندرج در ماده ۹۲ آیین نامه استخدامی کارکنان شهرداری‌های کشور مصوب سال ۱۳۸۱ عام است و دستگاه‌های دولتی را نیز شامل می شود، لذا شهرداری می تواند با درخواست کتبی مستخدم وی را به یکی از

□ همان طور که می دانید، رئیس شورای اسلامی شهر مسئولیت اداری و مالی شورا را دارد و به خاطر همین مسئولیت حکم مرخصی اعضای شورا را وی امضا می کند. حال چنانچه رئیس شورای شهر بخواهد از مرخصی استفاده کند، امضای حکم مرخصی وی به عهده چه مقامی است؟

○ در قوانین و مقررات موجود در خصوص مرجع صدور حکم مرخصی رئیس شورای اسلامی شهر حکم صریحی وجود ندارد ولی با عنایت به اصل حاکم بر صدور مرخصی‌ها که مقام مافوق آن را امضا می کند و در مانحن فیه شورای اسلامی شهرستان مافوق شورای اسلامی شهر است، بنابراین مرجع صدور حکم مرخصی رئیس شورای اسلامی، رئیس شورای اسلامی شهرستان است. با این حال، با توجه به اینکه به موجب ماده ۳۵ قانون اصلاح قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران مصوب ۱۳۸۲/۷/۶ «آیین نامه سازمانی، تشکیلاتی و تعداد و نحوه تشکیل جلسات شوراها و امور مالی دبیرخانه کلیه شوراها و تعداد کارکنان آنها و هزینه‌های مربوط و هر گونه پرداختی به اعضای شوراها توسط شورای عالی استان‌ها تهیه [می شود] و به تصویب هیئت وزیران می رسد»، بنابراین می بایست در آیین نامه سازمانی و تشکیلاتی که برای شورای اسلامی شهرها تهیه می گردد این موضوع به صراحت آورده شود.

□ مطابق تصویب نامه مورخ ۱۳۸۲/۴/۱ هیئت وزیران، که در اجرای ماده ۲۰ مکرر الحاقی به آیین نامه مالی شهرداری‌ها تصویب شده است، حد نصاب‌های مقرر در بندهای الف، ب و ج ماده ۴ آیین نامه مالی شهرداری‌ها تغییر یافته است؛ به طوری که در معاملات تا مبلغ دویست و بیست و سه میلیون ریال با پیشنهاد شهردار و تصویب شورای اسلامی شهر معامله بدون رعایت تشریفات مناقصه انجام خواهد شد. حال، آیا شهرداری می تواند پس از تصویب ترک مناقصه به وسیله شورای اسلامی شهر، مورد مناقصه را به هر کس که بخواهد واگذار کند؟

○ آنچه که در اینجا اهمیت دارد، تشخیص ضرورت ترک مناقصه است که قانونگذار سازوکار آن را در معاملات تا مبلغ دویست و بیست و سه میلیون ریال تعیین کرده است. بدیهی است که پس از تصویب شورای اسلامی شهر، شهرداری می تواند مورد مناقصه را به هر شخص واجد شرایطی واگذار کند. البته به نظر نگارنده، اصل این است که شهرداری ضمن درخواست ترک تشریفات مناقصه نام شخص واجد شرایطی را که قرار است مورد مناقصه به وی واگذار شود نیز ذکر کند.

□ اخیراً شورای اسلامی شهر براساس درخواست سازمان تربیت بدنی استان و موافقت اکثریت اعضای شورا مبلغ یکصد میلیون ریال کمک بلاعوض در اختیار سازمان مذکور قرار داده است. توضیح بیشتر اینکه تعدادی از اعضای شورا براساس درخواست سازمان تربیت بدنی طرح کمک یکصد میلیون ریالی

مشاوره اداری - مالی این شماره به پرسش‌هایی از این دست پاسخ می دهد: مرخصی رئیس شورای اسلامی شهر، اختیارات شهرداری در حوزه مناقصات، اختیارات شورای شهر در خصوص کمک مالی به اشخاص حقیقی و حقوقی، ملاک تشخیص مشاغل کارگری و مأموریت مستخدمان ثابت و رسمی شهرداری و سازمان‌های وابسته به سایر دستگاه‌ها، پست سازمانی و مدرک مرتبط.

ناگفته نماند که پاسخ‌ها صرفاً دربرگیرنده دیدگاه‌های مشاور ماهنامه‌اند.

دستگاه‌های دولتی منتقل کند. به علاوه، به موجب ماده ۹۳ آیین‌نامه مذکور، انتقال و مأموریت مستخدمان شهرداری بر اساس مقررات و آیین‌نامه‌های مورد عمل مستخدمان رسمی مشمول قانون استخدام کشوری و قانون نظام هماهنگ پرداخت کارکنان دولت انجام می‌شود.

□ یکی از کارکنان شهرداری در یکی از شهرهای کشور این پرسش را مطرح کرده است: ۱- با توجه به اینکه تعدادی از کارگران بیمه‌ای در شهرداری‌های کلان کشور در پست‌های کارمندی به عنوان مسئول مشغول خدمت هستند و در عین حال با فعالیت و کوشش صادقانه موفق به گرفتن مدارک عالی (لیسانس - فوق لیسانس - دکتری) گردیده‌اند و دارای سابقه خدمت بیش از دوازده سال هستند، حال با توجه به تصویب آیین‌نامه جدید استخدامی شهرداری‌های کشور خط‌مشی تغییر وضعیت استخدامی کارگران چگونه است؟

۲- با توجه به مراتب مذکور و نظر به اینکه در برنامه پنج‌ساله سوم توسعه اقتصادی برای جلوگیری از افزایش و جذب نیروی انسانی در بدنه دولت تذکر داده شده است، لذا منطبق بر آن است که در سازمان براساس تصویب چارت سازمانی در هر یک از شهرداری‌های کلان کشور به لحاظ بهینه‌سازی و بهبود روند کارهای سازمانی نسبت به تغییر وضعیت استخدامی نیروهای موجود اقدام مقتضی به عمل آید. لطفاً اظهار نظر شود.

○ همان‌طور که می‌دانید، شهرداری برای استخدام ثابت افراد مورد نیاز خود ابتدا می‌بایست وفق ماده ۱۳ آیین‌نامه استخدامی کارکنان شهرداری‌های کشور مصوب سال ۱۳۸۱ در صورت داشتن اعتبار لازم در بودجه مصوب و پست بدون تصدی با موافقت وزارت کشور مجوز استخدام بگیرد (ماده ۱۳- شهرداری‌ها مکلف‌اند در صورت داشتن اعتبار لازم در بودجه مصوب، نیروی انسانی مورد نیاز خود را برای تصدی پست‌های سازمانی از بین داوطلبان واجد شرایط پس از اخذ مجوز استخدام از مراجع ذی‌صلاح و موافقت وزارت کشور تأمین نمایند)؛ و سپس مطابق ماده ۱۲ آیین‌نامه مذکور اقدام به برگزاری مسابقه و امتحان کنند (ماده ۱۲ - استخدام برای تصدی پست‌های سازمانی از طریق امتحان یا مسابقه به عمل می‌آید. تبصره - برگزاری امتحان و مسابقه در شهرداری‌ها به موجب آیین‌نامه‌ای خواهد بود که توسط وزارت کشور تهیه خواهد شد) و به تأیید سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور خواهد رسید. همچنین، افرادی که به صورت غیر ثابت (قراردادی) در مشاغل کارمندی برخی شهرداری‌ها و سازمان‌های وابسته مشغول به کار هستند براساس ماده ۱۴ آیین‌نامه یاد شده در صورت وجود پست بالتصدی، داشتن شرایط احراز شغل مورد نظر، داشتن حداقل سه سال سابقه خدمت متوالی و ادامه داشتن خدمت آنها و تصویب شورای اداری و استخدامی مربوط از شرط امتحان معاف شده‌اند (ماده ۱۴ - افرادی که در تاریخ ابلاغ این آیین‌نامه به صورت غیر ثابت در استخدام شهرداری‌ها و سازمان‌های وابسته هستند و در مشاغل کارمندی انجام وظیفه می‌کنند، در صورت وجود پست بالتصدی و داشتن شرایط احراز شغل مورد نظر و حداقل سه سال سابقه خدمت متوالی، در صورتی که خدمت آنها ادامه داشته باشد، با تصویب شورا از شرط مسابقه موضوع این ماده معاف هستند). با عنایت به مراتب پیش گفته، تغییر وضعیت استخدامی کارگران مورد نظر مشروط به رعایت موارد زیر است:

۱- وجود اعتبار لازم در بودجه مصوب شهرداری؛ ۲- گرفتن مجوز استخدام؛ ۳- وجود پست بالتصدی؛ ۴- داشتن شرایط احراز شغل مورد نظر؛ ۵- داشتن دست کم سه سال سابقه خدمت متوالی و ادامه داشتن خدمت آنها؛ و ۶- تصویب شورای اداری و استخدامی.

بدین ترتیب، بدیهی است شهرداری می‌تواند پس از گرفتن مجوز استخدام و با تصویب شورای اداری و استخدامی افراد مورد نظر را به استخدام ثابت خود درآورد.

در خصوص پرسش دوم نیز گفتنی است که این امر هیچ مغایرتی با قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ندارد. در واقع مرجع صادر کننده مجوز استخدام می‌بایست سیاست‌های کلی حاکم بر به کارگیری افراد در دستگاه‌ها و قوانین و مقررات مربوط را رعایت کند. بدیهی است که پس از صدور مجوز استخدام، تغییر وضعیت استخدامی کارگران یاد شده هیچ منع قانونی ندارد.

□ تعدادی از همکاران در سال ۱۳۸۰ پس از گذراندن مراحل مختلف گزینشی و آزمایشی در پست مسئول خدمات شهری به استخدام ثابت شهرداری‌های استان آذربایجان شرقی درآمدند. ولی با وجود ارائه مدرک لیسانس بر طبق آگهی استخدام که نوشته بود مدرک مورد نیاز این پست کاردانی یا کارشناسی است، و پس از گذشت حدود سه سال از استخدام هنوز با این توجیه که در طبقه بندی مشاغل برای پست مذکور مدرک فوق دیپلم تعریف شده است، اینان نتوانسته‌اند از حقوق و مزایای مسلم کارشناسی خود استفاده کنند. لذا خواهشمند است با عنایت به قوانین موجود، در خصوص سؤالات زیر راهنمایی فرمایید: ۱- کارشناسی تعریف نشدن این پست سازمانی تا کی ادامه خواهد داشت؟ ۲- در صورت حل شدن این مشکل، آیا ما به التفاوت حقوق و مزایا - از جمله ارتقای گروه - محاسبه و پرداخت خواهد شد؟

○ ۱- یکی از شرایط لازم برای تصدی هر پستی داشتن مدرک تحصیلی مورد نیاز آن پست است، که در طبقه بندی مشاغل آورده می‌شود. حقوق و مزایای آن پست نیز براساس مدرک تحصیلی تعریف شده در طرح طبقه بندی مشاغل محاسبه و پرداخت می‌گردد.

حال اگر متصدی پست مورد نظر مدرک تحصیلی بالاتر از مدرک تحصیلی تعریف شده در طرح طبقه بندی مشاغل ارائه کند، تغییری در حقوق و مزایای وی ایجاد نخواهد شد. با این حال، چون در طبقه بندی مشاغل بالاترین مدرک تحصیلی مورد نیاز برای تصدی پست مسئول خدمات شهری، مدرک فوق دیپلم قرار داده شده است، بنابراین هر چند متصدی پست مذکور دارای مدرک کارشناسی باشد، محاسبه و پرداخت حقوق و مزایا براساس مدرک تحصیلی فوق دیپلم صورت خواهد گرفت، مگر اینکه طرح طبقه بندی مشاغل اصلاح شود و مدرک تحصیلی مورد نیاز برای تصدی آن پست از فوق دیپلم به لیسانس تغییر یابد.

۲- در صورتی که طرح طبقه بندی مشاغل اصلاح گردد و مدرک تحصیلی مورد نیاز برای تصدی پست مسئول خدمات شهری از فوق دیپلم به لیسانس تغییر یابد، از تاریخ تغییر و اعلام آن حقوق و مزایا محاسبه و پرداخت خواهد شد، ولی البته به گذشته تسری پیدا نخواهد کرد.

رأی هیئت عمومی دیوان عدالت اداری مبنی بر ابطال ماده ۱۵ آیین نامه اجرایی موضوع ماده ۵۶ قانون نظام صنفی

تاریخ: ۱۳۸۲/۹/۹ شماره دادنامه: ۲۱۳ کلاسه پرونده: ۵۸/۸۱

مرجع رسیدگی: هیئت عمومی دیوان عدالت اداری. شاکی: آقای.....

موضوع شکایت و خواسته: ابطال ماده ۱۵ آیین نامه اجرایی موضوع ماده ۵۶ قانون نظام صنفی.

مقدمه: شاکی طی دادخواست تقدیمی اعلام داشته است: مفاد ماده ۵۶ قانون نظام صنفی تصریح دارد که تنظیم امور اصناف در خارج از محدوده حفاظتی شهر در غیاب شورای شهرستان و بخش به عهده بخشداری مربوطه خواهد بود. لیکن هیئت عالی نظارت بر قانون نظام صنفی با تسری مقررات موصوف به مناطق «خارج از محدوده قانونی شهر» در ماده ۱۵ آیین نامه اجرایی مربوط به ماده قانونی مذکور مقرر داشته است «کلیه وظایف پیش بینی شده در قانون نظام صنفی مربوط به اتحادیه‌ها، مجمع امور صنفی و شورای مرکزی اصناف در خارج از محدوده قانونی شهرها به عهده بخشداری می‌باشد.» مع الوصف نظر به اینکه محدوده حفاظتی شهر مندرج در ماده ۵۶ قانون نظام صنفی حسب مورد به موجب مقررات ماده ۹۹ قانون شهرداری‌ها و یا مطابق مصوبه طرح جامع شهری تعیین می‌گردد و این محدوده غیر از محدوده قانونی شهر است که به موجب مقررات تبصره یک ماده ۴ قانون تقسیمات کشوری معین می‌شود و علی‌الاصول حريم استحفاظی شهر بزرگ‌تر و در برگیرنده محدوده قانونی شهر است، لذا بدین وسیله تقاضای ابطال ماده ۱۵ آیین نامه اجرایی موضوع ماده ۵۶ قانون نظام صنفی را دارد.

مدیرکل امور اصناف و بازرگانان و دبیر هیئت عالی نظارت در پاسخ به شکایت مذکور، ضمن ارسال تصویر نامه شماره ۶۶۹۰/۳۳۰۳ مورخ ۱۳۸۱/۸/۸ وزارت کشور اعلام نموده است: در زمان تصویب آیین نامه مذکور معنی و مفهوم واژه محدوده حفاظتی شهرها و محدوده قانونی شهرها یکسان منظور گردیده است. بنابراین واژه محدوده حفاظتی شهرها که در متن ماده ۵۶ قانون مزبور تصریح گردیده صحیح می‌باشد. علی هذا محدوده حفاظتی شهرها در مفاد ماده ۱۵ آیین نامه مذکور جایگزین واژه محدوده قانونی شهرها می‌گردد و شکواییه شهرداری... در این مورد فاقد موضوعیت می‌باشد. لذا خواهشمند است نسبت به رد دادخواست شهرداری مزبور اقدام لازم معمول فرمایند.

هیئت عمومی دیوان عدالت اداری در تاریخ فوق به ریاست حجت‌الاسلام و المسلمین دری نجف‌آبادی و با حضور رؤسای شعب بدوی و رؤسا و مستشاران شعب تجدیدنظر تشکیل و پس از بحث و بررسی و انجام مشاوره با اکثریت آرا به شرح آتی مبادرت به صدور رأی می‌نماید.

رأی هیئت عمومی

به صراحت ماده ۵۶ قانون نظام صنفی تنظیم امور اصناف و پیشه‌وران و نظارت بر مقررات صنفی منحصرأ در خارج از محدوده حفاظتی شهرها مادام که شورای شهرستان یا بخش وجود ندارد به عهده بخشداری مربوط محول شده است. بنابراین مفاد ماده ۱۵ آیین نامه اجرایی ماده ۵۶ قانون نظام صنفی که وظایف مندرج در ماده ۵۶ قانون فوق‌الذکر را علی‌الاطلاق و در خارج از محدوده قانونی شهرها با عنایت به افتراق و تمایز آن با محدوده خارج از حوزه استحفاظی شهرها به عهده بخشداری محول نموده است، مغایر هدف و حکم مقنن تشخیص داده می‌شود و به استناد قسمت دوم ماده ۲۵ قانون دیوان عدالت اداری ابطال می‌گردد.

رئیس هیئت عمومی دیوان عدالت اداری - دری نجف‌آبادی

تاریخ: ۱۳۸۲/۹/۹ شماره دادنامه: ۳۶۱ کلاسه پرونده: ۲۸۳/۸۱

مرجع رسیدگی: هیئت عمومی دیوان عدالت اداری. شاکی: آقای...

موضوع شکایت و خواسته: ابطال آیین نامه اجرایی نحوه وضع و وصول عوارض توسط شوراهای اسلامی شهر، بخش و شهرک مصوب ۱۳۷۸/۷/۷ هیئت وزیران.

مقدمه: شاکی به شرح دادخواست تقدیمی اعلام داشته است، هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۷۸/۷/۷ با استناد به مواد ۹۴ و ۷۷ قانون تشکیلات و وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور مصوب ۱۳۷۵ و بند ۱۶ ماده ۷۱ قانون مذکور آیین نامه اجرایی نحوه وضع و وصول عوارض توسط شوراهای اسلامی شهر، بخش و شهرک را به تصویب رسانده که آیین نامه مزبور بنا به جهات ذیل مغایر و مخالف قانون بوده که مستنداً به ماده ۲۵ قانون دیوان عدالت اداری تقاضای ابطال آن را دارد:

۱- به موجب بند ۱۶ ماده ۷۱ و ماده ۷۷ قانون تشکیلات و وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی وضع هرگونه عوارض در صلاحیت شوراهای اسلامی شهر می‌باشد و تنها موضوع پیش بینی شده در مواد مزبور رعایت سیاست‌های عمومی دولت می‌باشد.

بدین توضیح که شوراها اختیار وضع هرگونه عوارض را دارند، منتهی با رعایت سیاست‌های عمومی دولت. این در حالی است که در تبصره ماده ۲ آیین نامه وضع و وصول عوارض، اختیار و وضع عوارض بر تعدادی از منابع از جمله عوارض بر درآمدهای ناشی از معادن و منابع و طرح‌های ملی از شوراها سلب شده است، که این امر معنی سلب اختیار وضع عوارض از شوراها در حدود معنی عرفی و حقوقی رعایت در سیاست‌های عمومی دولت که در قانون مذکور گردیده است نمی‌گنجد و آیین نامه پا را فراتر از قانون نهاده و اختیار قانونی شورا در وضع عوارض را سلب و تحدید نموده است.

۲- در ماده ۸ آیین نامه در رابطه با شکایات از عوارض مصوب شوراهای بخش و شهرک هیئتی مرکب از نمایندگان وزارت کشور، وزیر دادگستری و شوراهای اسلامی پیش بینی شده است. این در حالی است که اولاً در قانون شوراهای چنین هیئتی پیش بینی نگردیده است و آیین نامه در این مورد خارج از حدود قانون تعیین تکلیف و وضع قاعده نموده است.

۳- در ماده ۱۰ آیین نامه اختیار لغو، کاهش، افزایش، اعطای تخفیف از عوارضی که موضوع ماده ۲ آیین نامه می‌باشد از شورا سلب گردیده است و این استثنا مغایر با اطلاق و اختیار پیش بینی شده در بند ۱۶ ماده ۷۱ قانون شوراهای می‌باشد.

۴- در تبصره ماده ۱۱ آیین نامه کمیته‌های جهت ارائه راهکار در خصوص مرجع وضع، کاهش، افزایش و اعطای تخفیف و معافیت از عوارض موضوع تبصره، آیین نامه و مرجع حل اختلافات مربوط به آن پیش بینی شده است که این امر مغایر با اطلاق اختیارات شورا در بند ۱۶ ماده ۷۱ قانون شوراها در وضع عوارض است. به علاوه تعیین مرجع حل اختلاف مربوط به عوارض در صلاحیت مقنن می باشد.

۵- ترتیب مذکور در ماده ۱۲ آیین نامه در ارسال مصوبات راجع به عوارض به استانداری و مهلت دو هفته‌ای استانداری در ارسال آن به وزارت کشور و اینکه وزارت کشور از تاریخ وصول ظرف یک ماه مجاز به لغو آن می باشد به لحاظ افزایش مهلت دو هفته‌ای استانداری علاوه بر مهلت مقرر در قانون و ایجاد تکلیف ارسال مصوبه استانداری مغایر با ترتیب تبصره ذیل ماده ۷۷ قانون تشکیلات شوراهاست. همچنین لزوم درج و آگهی مصوبات راجع به عوارض در روزنامه‌ها که در این بند پیش بینی شده مخالف ترتیب مقرر در تبصره ذیل ماده ۷۷ قانون شوراهاست و ماده ۲ قانون مدنی نیز تنها در خصوص قوانین تعیین تکلیف نموده است.

۶- ماده ۱۳ آیین نامه که وضع یا افزایش عوارض مربوط به ادارات و وزارتخانه‌ها و شرکت‌ها را از سال مالی بعد و یا حتی دومین سال مالی بعد قابل وصول دانسته است، مغایر با تبصره ماده ۷۷ قانون شوراها مبنی بر امکان وصول عوارض یک ماه پس از ارسال مصوبه به وزارت کشور می باشد.

۷- تبصره ماده ۱۴ آیین نامه که افزایش عوارض را زودتر از یک سال ممنوع اعلام کرده است، خارج از حدود قانون و اختیار قوه مجریه در وضع آیین نامه و مغایر با اطلاق مواد قانونی راجع به اختیار شوراها در وضع عوارض می باشد.

معاون دفتر امور حقوقی دولت در پاسخ به شکایت مذکور طی نامه شماره ۵۶۶۹۳ مورخ ۱۳۸۲/۷/۱۴ ضمن ارسال تصویر نامه شماره ۹۳۵۸/۳/۳۴ مورخ ۱۳۸۱/۱۱/۸ وزارت کشور اعلام داشته‌اند: در بند ۱۶ ماده ۷۱ قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی مصوب سال ۱۳۷۵ اختیار شورای اسلامی شهر در تصویب لوایح برقراری یا لغو عوارض شهر و همچنین تغییر نوع و میزان آن موکول به در نظر گرفتن سیاست عمومی دولت شده است. به علاوه اختیار هر یک از شوراهای شهر جنبه محلی داشته و محدود به قلمرو شهر مربوط می باشد و نمی تواند برای وضع عوارض برای مواردی که در دیگر شهرها محل مصرف دارد اقدام نماید. از سوی دیگر مطابق ماده ۷۷ قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی تصریح شده که عوارض شورای اسلامی شهر باید به تناسب تولیدات و درآمد اهالی باشد. بنابراین وضع و اخذ عوارض بر صادرات با توجه به بند ب ماده ۱۱۳ قانون برنامه سوم و نیز وضع عوارض بر تولیداتی که جنبه محلی ندارد برای عرضه در سایر نقاط کشور است (مثل نفت، بنزین) و نیز وضع عوارض به معادن و طرح‌های ملی از حوزه اختیارات شوراهای شهر خروج موضوعی دارد. ضمن آنکه اختیار شورا در وضع عوارض موضوع (بند ۱۶ ماده ۷۱ قانون فوق الذکر)، چنان که ذکر شد، مشروط به رعایت سیاست‌های عمومی دولت بوده است. لذا هیئت وزیران به عنوان مرجع تصویب آیین نامه‌های قانونی به ترتیبی که در ماده ۹۴ آن ذکر شده است و نیز بر اساس اصل ۱۳۴ قانون اساسی به عنوان مرجعی که خطمشی و سیاست دولت را تعیین می کند، آیین نامه ماده ۷۱ را تصویب نموده است. بنابراین ایراد شاکی نسبت به مواد مختلف آیین نامه که نهایتاً به نکات فوق برگشت دارد، وارد به نظر نمی رسد و رد آن را خواستار است.

هیئت عمومی دیوان عدالت اداری در تاریخ فوق به ریاست حجت الاسلام و المسلمین دری نجف آبادی و با حضور رؤسا و مستشاران شعب تجدید نظر تشکیل گردید و پس از بحث و بررسی و انجام مشاوره با اکثریت آرا به شرح آتی مبادرت به صدور رأی می نماید.

رای هیئت عمومی

مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۸۱/۱۰/۲۲ قانون اصلاح موادی از قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و چگونگی برقراری و وصول عوارض و سایر وجوه تولیدکنندگان کالا، ارائه دهندگان خدمات و کالاهای وارداتی را تصویب کرده که در مورخ ۱۳۸۱/۱۰/۲۵ به تأیید شورای نگهبان رسیده است و از ابتدای سال ۱۳۸۲ لازم الاجرا می باشد. با توجه به تصویب و لازم الاجرا شدن قانون مذکور و با عنایت به اینکه در این قانون نسبت به انواع تولید کالاها و خدمات و نیز کالاهای صادراتی و نیز فرآورده‌های نفتی و واردات تعیین تکلیف شده و به شرح ماده یک قانون یاد شده برقراری هر گونه وجوه از جمله مالیات و عوارض - اعم از ملی و محلی - از تولیدکنندگان کالاها، ارائه دهندگان خدمات و همچنین کالاهای وارداتی صرفاً به موجب قانون یاد شده مجاز می باشد و سایر قوانین لغو گردیده و در مواد ۲ و ۳ و ۴ انواع عوارض و سایر وجوه دریافتی از کالاهای وارداتی و یا تولیداتی و نیز ارائه خدمات بیان و تعریف شده است و مطابق ماده ۵ قانون مذکور نیز برقراری هر گونه عوارض و سایر وجوه برای انواع کالاهای وارداتی و کالاهای تولیدی و خدمات مذکور در ماده ۴ قانون مزبور، همچنین برقراری عوارض به درآمدها و مأخذ محاسبه مالیات سود سهام شرکت‌ها، سود اوراق مشارکت، سود سپرده‌گذاری و سایر عملیات مالی اشخاص نزد بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی مجاز، توسط شوراهای اسلامی و سایر مراجع ممنوع اعلام شده است. البته در تبصره یک ماده ۵ قانون ترتیب خاصی برای وضع عوارض محلی جدید و یا افزایش نرخ هر یک از عوارض محلی داده شده که حداکثر تا ۱۵ بهمن ماه هر سال برای اجرا در سال بعد باید تصویب و اعلام عمومی گردد. نظریه عموم و اطلاق قانون فوق الاشعار و حکومت آن بر قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران مصوب ۱۳۷۵ و فسخ قسمت‌هایی از قانون اخیرالذکر در نتیجه اختیارات شوراهای اسلامی صرفاً به تبصره یک ماده ۵ قانون اصلاح موادی از قانون برنامه سوم... محدود می گردد. با ملاحظه جهات یاد شده آیین نامه اجرایی نحوه وضع و وصول عوارض توسط شوراهای اسلامی شهر، بخش و شهرک مصوب ۱۳۷۸/۷/۷ هیئت وزیران در محدوده قانون مؤخر اعتبار دارد و وضع هر نوع عوارض توسط شوراهای اسلامی سراسر کشور خارج از محدوده تبصره یک ماده ۵ مذکور و خلاف اختیارات تشخیص [داده می شود] و به همین جهت اولاً آن قسمت از آیین نامه که ترتیبات دیگری را ورای قانون اصلاح موادی از قانون برنامه سوم توسعه... مقرر داشته خلاف قانون و خارج از حدود اختیارات هیئت وزیران تشخیص [داده می شود] و ابطال می گردد.

ثانیاً تبصره ماده ۲ ذیل ماده ۸ که هیئتی را با ترکیب خاص مسئول رسیدگی به شکایات در مورد عوارض محلی می نماید و همچنین ماده ۱۰ و تبصره ۱۱ و ماده ۱۲ و ۱۳ و تبصره ماده ۱۴، مستنداً به ماده ۲۵ قانون دیوان عدالت اداری ابطال می گردد.

دری نجف آبادی - رئیس هیئت عمومی دیوان عدالت اداری

تهران در آینه آمار بلدیہ

عباس جلالی

این بار سندی^(*) را در پیش رو داریم که از نخستین هاست. آغازی است و گامی نخست در «آمار ایران» و شگفت‌تر آنکه چنین گام بزرگی را بلدیہ (شهرداری) برداشته است. این سند بیشتر همچون کتاب است و نه چند برگ پراکنده. سند در زمینه‌ای از رخدادهای سیاسی و اجتماعی شکل گرفته است که نگاهی گذرا به پاره‌ای از آنها را ناگزیر می‌نماید.

سال ۱۳۰۴ خورشیدی است. احمدشاه (پاد. ۱۲۷۴ - ۱۳۰۷ ش.) از ایران رفته و دودمان قاجار عملاً به پایان راه خود رسیده است.

کودتای (۱۲۹۹ ش.) سید ضیاء، حرکت تب‌آلودی برای این پایان به شمار می‌رود. سردار سپه به یاری چکمه پوشان خود، آشوب و اغتشاش را آرام‌سازی می‌کند و هر لحظه به اریکه قدرت نزدیک‌تر می‌شود. در بهمن ماه ۱۳۰۳ مجلس شورای ملی با یک طرح قانونی، ریاست عالیۀ کل قوا را به او تفویض می‌کند. او اینک، رسماً و نه اسماً، شاه ایران شمرده می‌شود. بی‌سروسامانی و آشفتگی دم‌افزون روزگار استبداد صغیر و در پی آن فرمانروایی انفعالی احمدشاه، شیرازه‌ها را یکسره گسیخته است. برای فرمانروایی تمام عیار همراه با فشار نظامی، نظم و انضباط اداری از ضروریات است. مشاوران کارآزموده‌ای همچون محمدعلی فروغی (۱۲۷۵-۱۳۲۱ ش.) همراه گروهی از سیاستگران وی را در این زمینه راه می‌نمایند. با هدف نهادینه کردن همین نظم و ترتیب بود که هیئت دولت در پایان سال ۱۳۰۳ به نخست‌وزیری رضا پهلوی [میرینج؟] سردار سپه، تصویب کرد که در همه وزارتخانه‌ها احصائیه (دایره‌های آمار) مخصوص خودشان تشکیل شود، اما در این میانه بلدیہ نخستین نهادی بود که از چند سال پیش‌تر (۱۳۰۰ خورشیدی) بخش احصائیه داشت و از آنجا که خود را «مرکز شهر و نماینده طهران» برمی‌شمرد، گذشته از گردآوری آمار و البته به شهرداری، خود را موظف می‌دانست که «کلیه اطلاعات بلدی را جمع به سایر وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و ملی را تمرکز دهد.» و چنین شد که نخستین آمارهای شهر تهران را بلدیہ فراهم آورد.

ویژگی‌های سند

این سند که اینک ۸۰ سال از عمر آن می‌گذرد، کتابی است با نام «سالنامه آماری شهر تهران» (۱۳۰۰ - ۱۳۰۳ ش.) - تصویر روی جلد). سالنامه‌ای است در ۱۳۶ صفحه، با جدول و توضیح آماری و گاه نتیجه‌گیری، به همراه پیوستی در ۱۷ صفحه با قطعی متفاوت و خطی ریزتر. این پیوست «خلاصه عملیات بلدیہ

بلدیہ طهران

اداره احصائیه و سجل احوال و نشریات

دائرة احصائیه بلدیہ

سالنامه احصائیه شهر طهران

از سنه ۱۳۰۰ الی ۱۳۰۳ شمسی

۱۳۰۴

شرکت مطبعه «مدرن» - طهران

تعداد فقرای حاضر در دارالمساکین		سیگار کش		چپق کش فقط		ترباکی و سبکاکش		ترباکی فقط		جمع ترباکیها	
مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن
۸۰۰	۴۸۴	۱۵۲	۷	۲۳۵	۲۳	۱۰۱	—	۱۴۴	۲	۲۵۴	۳۸

مقایسه اشخاص ترباکی نسبت به تعداد کل مساکین : ذکور ۳۱,۷ در صد اناث ۷,۸ در صد

(۲) «احصائیه نفوس مطابق سرشماری زمان ناصرالدین شاه [پاد. ۱۲۶۴ - ۱۳۱۳ ق. در ۱۳۰۱ شمسی که در برکه نخست آن چنین آمده است: «سرشماری شهر طهران برای اولین دفعه در عهد ناصرالدین شاه در تاریخ ۱۲۶۲ شمسی در تحت مسئولیت آقای مدیر لشکر به عمل آمده است. به موجب دفاتر ایشان نفوس آن وقت ۱۰۴,۴۹۰ نفر بوده است که از آنها ۴۴,۷۷۲ ذکور و ۴۴,۰۳۷ اناث و ۱۳,۷۸۱ نفر طفل؛ و علاوه بر آنها ۱,۱۳۶ کلیمی و ۵۷۵ ارمنی و ۱۸۱ زرتشتی ثبت شده اند که جمعاً نفوس تهران ۱۰۶,۴۸۲ نفر بوده است...».

(۳) «دموگرافی یا مطالعه تغییرات وارده به جمعیت: این قسمت فقط شامل موالید و متوفیات طهران است. صورت های ازدواج و طلاق - مهاجرت و مسافرین وارد و خارج به واسطه علی که در فوق ذکر شد هنوز تکمیل نگردیده است.».

(۴) احصائیه معاونت عمومی و اجتماعی: این قسمت مؤسسات خیریه و مریضخانه [= بیمارستان]ها که عهده دار آسایش بیچارگان و بیماران و حفظ صحت [= بهداشت] اهالی هستند نشان می دهد.».

(۵) «احصائیه اقتصادی و ارزاق: شامل واردات شهری - اعم از ارزاق و مال التجاره - معرف ارزاق عمومی و مواد مخدره است.» برکه صفحه ۱۱۹ سند با عنوان ملاحظات بسیار جالب و خواندنی است! مهم ترین نکته در آن سرنوشته های دو جدول آماری است: «احصائیه معتادین فقراء دارالمساکین [= نوانخانه ها] بلدی به استعمال دخانیات و ترباک در اول ثور [= اردیبهشت] ۱۳۰۳ و «مصرف دخانیات و ترباک دارالمساکین بلدی به مدت یک ماهه حمل [= فروردین] ۱۳۰۳»؛ و باز جالب تر آمار شیره کش خانه هایی است که رسماً بر پا بوده و جای آنها در برزن های بلدی به مقدار مصرف هر یک مشخص شده است. نگاهی ژرف تر به این صفحه (← عین سند) فاش گوئی بیباکانه دست اندرکاران را نشان می دهد، تا آمار را تیری بسازند در چله کمان اقداماتی که زه آن را سران و نظامیان حکومت نوپا کشیده بودند (← شهرداری ها به روایت اسناد، ماهنامه «شهرداریها»، ش. ۵۹).

(۶) «احصائیه تعلیمات عمومی تهران»: در این قسمت علاوه بر مواضع مندرجه اطلاعات دیگری راجع به مدارس از قبیل عایدات مدارس، تعداد شاگردان نسبت به مراتب کلاس و قبولی های از امتحانات موجود بود، که به واسطه کامل نبودن درج نگردید.».

(۷) «احصائیه متفرقه»: شامل احصائیه هایی می باشد که داخل قسمت های فوق نمی شد و قسمت علی حده را تشکیل داده است.».

طهران» نامیده شده است. این سالنامه در ۱۳۰۴ در «مطبعه مدرن - طهران» چاپ شده است. مقدمه بسیار خوب و رسای حبیب الله صحیحی رئیس «دائرة احصائیه بلدیة» بر خوانایی این آمار نامه افزوده است: «... ضرورت و اهمیت احصائیه و فوائد و نتایج عظیمه که بر آن مترتب است چیزی نیست که امروزه بر احدی پوشیده و مکتوم باشد، در ممالک متمدنه یعنی آن قسمت از دنیایی که سرتاسر آن پر از مؤسسات عام المنفعه و تشکیلات مهمه اجتماعیه است و اساس و بنیان کلیه کارها اعم از فردی و اجتماعی بر محور نظم و ترتیب و نتیجه ثابت و مسلم قرار گرفته است، تنها چیزی که قبل از اقدام و مباشرت به هر عملی هادی و راهنمای اشخاص است و از وجود آن استفاده های کلی و منافع بی شمار می برند احصائیه می باشد.» نام شخصی در این مقدمه توجه را جلب می کند - پاشا خان محیط مافی - که عنوان او رئیس اداره

مصرف دخانیات و ترباک * دارالمساکین بلدیة در مدت یکماهه حمل ۱۳۰۳

توتون چپق		توتون سیگار		ترباک	
سر	من	سیر	من	مقال	سیر
۳۴ ۱/۲	۲۵	۲۲ ۱/۲	۷۶	۰۴	۰۹
				۰۴	۰۴

احصائیه و سجل احوال ذکر شده است. پیشنهاد وی برای چاپ سالنامه، نشان می دهد که این اداره هنوز تحت نظر وزارت داخله یا بلدیة بوده است، زیرا اداره پیش گفته تنها در سال ۱۳۰۷ مستقل گردید. صحیحی در دنباله افزوده است که «امید است این اولین سالنامه که در پایان یک سلسله مطالعات دقیقه به وضع و اسلوب سالنامه های ممالک متمدنه مطابق اصول علمی ترتیب داده شده محل استفاده عمومی واقع گردد. مخصوصاً در این موقع که احصائیه می رود در تمام ایران عمومیت پیدا کند، کتاب مزبور بهترین راهنمای کارکنان جدید احصائیه گردد.».

سند (سالنامه) در هفت بخش گردآوری شده است:

(۱) «احصائیه آثار جویه و آب و هوای طهران»: دقت چشمگیر اعداد در جدول های دمای هوا، وزش باد، بارش و فشار هوا شگفت انگیز می نماید. از جالب ترین برکه ها که هر یک سندی پر ارزش شمرده می شود، یکی - در صفحه ۹ سند - آمار کاریزهای تهران (۳۳ قنات) است که در کمتر سند و منبعی از آن روزگار می توان آنها را یافت؛ و برکه مهم دیگر (صفحه ۱۰)، «تجزیه (آزمایش) شش آب مشروب طهران» است که با دقت بالای علمی در انستیتو پاستور انجام شده است. (← عین سند)

* جای بسی سپاسگزار است از گردانندگان بخش مجلات و نشریات اداری کتابخانه مجلس (شورای ملی) به ویژه آقای مرادی که در نهایت بزرگواری این سند را در اختیار نگارنده قرار دادند.

مفایح:
 (۱) سالنامه آماری شهر طهران، بلدیة طهران، مطبعه مدرن، ۱۳۰۴ ش.
 (۲) عاقلی، باقر: نخست وزیران ایران، انتشارات جاویدان، چاپ دوم، ۱۳۷۴، ص ۲۷۶-۲۷۷.
 (۳) معین، محمد: فرهنگ فارسی، انتشارات امیرکبیر، ج ۵ (اعلام)، آمار و ثبت احوال.

نقدی بر قوانین و دستورالعمل‌های اجرائی فضای سبز

بخش دوم

کیانوش سوزنچی

کارشناس ارشد طراحی محیط

مقدمه

هر زمان یا مکان، یا می‌توان باغ و فضای سبز داشت یا کاربری دیگر، و تفکیک این دو نیز کاملاً روشن است. جمع اعداد ممکن نیست! درختان را صرف نظر از گونه، اندازه، مکان استقرار، میزان اثربخشی و یا هزینه نگهداری نباید قطع کرد، مگر با کسب مجوز و پرداخت جریمه؛ حتی اگر هدف تولید خدمات شهری مورد نیاز باشد. اجرا یا اعمال بدون انعطاف این لایحه قانونی، پیامدهایی دارد که با روح خود این قانون در تعارض قرار می‌گیرد زیرا اسباب و زمینه‌های تقلب، پشت هم اندازی، زدوبند و افزایش دیوان سالاری را فراهم می‌سازد. از سوی دیگر عدم اجرای ماده ۲ مبنی بر تهیه شناسنامه درختان مشمول این قانون که سند تضمین اجرای آن به شمار می‌آید، در واقع آزادی بیشتری به متخلفان داده است.

در بخش اول (شماره قبلی ماهنامه) مقدمه‌ای مشتمل بر دیدگاه نویسندگان درباره مفهوم "فضای سبز" و نقش و جایگاه آن در توسعه ارائه شد و به شاخص اثربخشی فضای سبز اشاره گردید. افزون بر آن، به بررسی اجمالی قوانین و دستورالعمل‌ها و ضوابطی که با امر حفظ و گسترش فضای سبز ارتباطی نظری و عملی می‌یابند، پرداخته شد. در این بخش به قوانین و دستورالعمل‌هایی پرداخته می‌شود که مشخصاً در این مورد صادر شده و یا در این زمینه حد و مرزهایی را ترسیم کرده‌اند؛ و نهایتاً نیز مطالب ارائه شده جمع‌بندی می‌گردد.

۱. لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها،

مصوب ۵۹/۳/۱۱ شورای انقلاب

این لایحه در ۸ ماده و ۷ تبصره تنظیم شده است. هدف اصلی از این لایحه، همان گونه که در ماده ۱ آن ذکر شده، "حفظ و گسترش فضای سبز و جلوگیری از قطع بی‌رویه درختان..." است. تهیه ضوابط اجرایی و چگونگی اعمال این ماده قانونی که در واقع هم اشخاص حقیقی و هم حقوقی را شامل می‌شود، بر عهده شهرداری و تصویب آن بر عهده شورای شهر است.^(۵)

قطع کردن درختان مشمول این قانون ممنوع است، مگر با تحصیل اجازه از شهرداری طبق مقررات و ضوابطی که در ماده ۴ قید شده است. با وجود آنکه زمین‌ها و حتی باغ‌های کوچک‌تر از ۵۰۰ متر مربع از شمول این قانون مستثنی شده‌اند، اما قطع کردن درخت، حتی پس از تفکیک زمین‌ها مطابق با مقررات شهرسازی، بدون تحصیل اجازه طبق مقررات این قانون ممنوع شده است.

نکته مثبت در این لایحه آن است که مالکان زمین‌ها یا محل‌هایی که باغ شناخته شده‌اند، مجازند به "تعداد دو برابر در همان محل و با هر محلی که شهرداری تعیین خواهد کرد، بر طبق ضوابط و دستورالعمل‌های موجود در فصل مناسب غرس کنند"، تا پیامدهای قطع درختان باغ، برای تغییر کاربری - مثلاً ساخت مسکن در جای باغ یا در قسمتی از آن - تا حدودی جبران شود.

از سوی دیگر، جزای مقرر در ماده ۶ متناسب با شرایط امروز نیست و تغییر آن نیازمند حکم حاکم شرع است.^(۶)

در واقع روح این قانون تفکیک موضوعی یا مرز روشنی بین کاربری باغ و دیگر کاربری‌ها مانند مسکن قائل شده است و اساساً آنها را در مغایرت و در تعارض با هم می‌بیند. مفهوم واقعی آن است که از دیدگاه این قانون، در مکان یا زمینی که مسکن یا ساختمان دیگری ساخته می‌شود، دیگر باغ یا فضای سبز وجود نخواهد داشت و با قطع شدن هر تعداد از درختان باغ، اثربخشی فضای سبز آن از میان خواهد رفت. در

۲. ضوابط و مقررات تفکیک باغ‌ها و مزارع در محدوده شهری، مصوب ۱۲ فروردین ۱۳۶۲ شورای عالی شهرسازی و معماری ایران

شورای عالی شهرسازی و معماری ایران دستورالعملی واحد برای تشخیص زمین‌های زراعی و باغ‌ها و تعیین حد تراکم مجاز ساختمانی و یا تغییرات کاربری زمین‌ها در ۹ ماده تدوین و ابلاغ کرده است که تمامی شهرداری‌های کشور ملزم به رعایت آن شده‌اند.

با توجه به تنوع اقلیمی و پوشش گیاهی و دیگر شرایط محیطی بسیار متنوع در استان‌های کشور و همچنین شرایط گوناگون اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی که اسباب ایجاد نیازهای متنوع یا گوناگونی را فراهم می‌آورند، پیروی از دستورالعمل واحد برای تشخیص زمین‌های زراعی و باغ‌ها و تعیین حد تراکم مجاز ساختمانی و یا تغییرات کاربری زمین‌ها در تمامی شهرها و استان‌ها، نه تنها زمینه‌هایی را برای بروز اختلاف، تخلف و مناقشه و مشکلات اجرایی به وجود می‌آورد، بلکه در بسیاری موارد، با توجه به شیوه‌های متمرکز و بدون انعطاف و متعارض با شرایط واقعی گوناگون در کشور، مواعی جدی در راه توسعه ایجاد می‌کند.

توجه به این نکته می‌تواند واجد ارزش باشد که از دیدگاه عمل گرایانه توسعه، می‌توان در تعریف باغ یا مزارع بازنگری کرد. باغ را نبایستی تنها در "درختان" آن دید. باغ محدودده‌ای از زمین با مرزهای مشخص و تعریف شده است که در آن رویتده‌هایی اعم از درخت‌ها و درختچه‌های مثمر یا غیرمثمر یا گل و مانند آنها، تحت شرایطی خاص و با توجه به وجود امکانات آبیاری، کاشت، داشت و برداشت و نیروهای کار و فن ویژه و با هدفی مشخص، و همچنین بازده‌های متناسب با هزینه‌های نگهداری آن، به وجود می‌آیند. "برداشت" از باغ یا مزرعه، تنها به برداشت میوه از درختان مثمر یا محصول غذایی

محدود نمی‌شود و برداشت از باغ یا مرزعه‌ای که روینده‌های مثمر نیز نداشته باشد، می‌تواند در سبزیگی و زیبایی حاصل از آن، تثبیت خاک، تلطیف هوا و مانند آن تعریف شود.

محدوده‌ای از زمین که دارای درختانی باشد، اما فاقد دیگر شرایط پیش گفته و همچنین فاقد بازدهی معقول و متناسب با هزینه نگهداری و حفظ کاربری زمین آن باشد، در زمینه و شرایط استقرار مکانی و زمانی خود، بازدهی سرمایه‌ای توجیه‌پذیر نخواهد داشت. چنانچه تنها ارزش زیست‌شناختی درختان این زمین در نظر قرار گیرد، باید توجه کرد که راه‌های دیگری نیز برای جایگزین ساختن و جبران این ارزش زیست‌شناختی در همین مکان - یا مکان‌های پیرامون آن - وجود دارد. مهم آن است که تحلیل و جمع‌بندی واقعی و درستی از تقابل آنچه از دست می‌رود و آنچه به دست می‌آید انجام گیرد.

لازم به ذکر است که "مزارع" واقع در درون محدوده‌های شهری را نیز از همین دیدگاه عمل‌گرایانه می‌توان تفسیر کرد. وجود مزارع تولیدی کشاورزی با مفهوم کلاسیک تولید آنها در محدوده‌های شهری، جز در موارد کاملاً استثنایی توجیه‌نشده‌اند، زیرا شهرهای امروزی عمدتاً مکان‌های "تولید خدمات" و آن هم از نوع تخصصی‌اند و نه محل تولید محصولات و فرآورده‌های کشاورزی - ولو تخصصی و مدرن شده باشند.

مطابق ماده ۲ این ضوابط: «باغ یا زمین زراعتی به زمین‌هایی گفته می‌شود که طبق نظر کمیسیون تشخیص موضوع ماده ۱۲ قانون اراضی شهری^(۳) دایر محسوب می‌شود و باغ یا زمین زراعتی اعلام می‌گردد». لیکن بهتر است که مرجع اصلی تشخیص باغ‌ها و مزارع واقع در محدوده قانونی شهرها شهرداری‌ها باشند و نه کمیسویی که از سوی مرجعی متمرکز برای تمام کشور تصمیم‌گیری می‌کند.

لازم به ذکر است که بندهای متعددی از این مقررات را دیوان عدالت‌اداری ابطال کرده است و در زمان حاضر در خصوص تفکیک باغ‌ها و اراضی کشاورزی در محدوده قانونی شهرها به دستورالعمل ماده ۱۴ قانون زمین شهری عمل می‌گردد، بدون آنکه ضوابط پیش گفته باطل شده باشد!

۳. ضوابط اجرایی ماده ۱ لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها، مصوب ۲۹ شهریور ۱۳۷۳، وزارت کشور

این ضوابط اجرایی در ۱۸ ماده و ۴ تبصره تنظیم شده است. وزارت کشور به منظور ایجاد هماهنگی بین شهرداری‌ها و شوراهای شهری تمام کشور در چگونگی تفسیر و اعمال ماده ۱ لایحه قانونی، به عنوان قائم مقام شورای شهر، اقدام به تهیه و تنظیم این دستورالعمل کرده است. در زمان حاضر با استقرار شورای شهر باید مطابق ماده یک لایحه قانونی، این ضوابط مجدداً در هر شهر تهیه شود و به تصویب شورای شهر برسد.

۱۸ ماده این ضوابط، شامل تعاریف و تفاسیر و روشن ساختن مواردی است که در عمومی‌ترین شکل قانون مطرح‌اند. در ماده ۱ تعاریف و در بند ۱-۱، درخت این‌گونه تعریف شده است: «... عبارت از هر اصله‌ای است که محیط بن آن کمتر از ۱۵ سانتی‌متر نباشد...».

اندازه‌گیری محیط تنه درخت در بن آن، اطلاعات بیولوژیکی درست و دقیقی از وضعیت و سلامتی و حتی رشد درخت به دست

نمی‌دهد. اندازه‌گیری محیط تنه در حدود ارتفاع سینه از قد یک آدم معمولی، شاخص مناسب‌تری است، زیرا در محل تماس تنه درخت با خاک محل رشد، عوامل زیادی می‌توانند سبب کوچک‌تر یا بزرگ‌تر شدن غیرطبیعی تنه درخت شوند، که این سبب گمراهی در ارزیابی وضعیت درختان می‌شود.

در بند ۲-۱، هر زمینی که برابر ضوابط در آن درختان مثمر و غیر مثمر موجود باشد، باغ محسوب شده است که خود تعریفی صرفاً اداری است و نه فنی.

تبصره ذیل ماده ۳، محل‌هایی را که از نظر ضوابط باغ شناخته می‌شوند مشخص ساخته است:

«در هر متر مربع حداقل یک اصله درخت غیر مثمر و یا در هر ۱۶ متر مربع یک اصله درخت مثمر غرس شده باشد».

از نظر بیولوژیکی و محیطی، در هیچ «باغی»، هیچ‌گونه درختان غیر مثمری نمی‌توانند در فضاها یا روی سطوح یک متر مربعی به

رشد مطلوب و بازدهی مناسب برسند. بر عکس، شاید بتوان با صرف هزینه‌های بسیار بالای نگهداری و تلاش نامتعارف، درختان مثمر را روی چنین سطوح کوچکی به بار نشانند و بهره‌برداری کرد؛ اما در باغی که در هر متر مربع آن حداقل یک اصله درخت غیر مثمر غرس شده باشد، باید در فواصل زمانی لازم هر چند گاه یک بار شماری از درختان را که در وضعیت نامناسب‌تر قرار دارند «فدا» کرد و از جای درآورد، تا پایه‌های سالم‌تر به تدریج برای رشد طبیعی و رسیدن به اثر بخشی حداکثر فضای لازم را بیابند. چنین چیزی را می‌توان «انتخاب غیر طبیعی» برای بقای اصلح نامید؛ زیرا چنانچه این کار انجام نشود، طبیعت خود به این کار اقدام خواهد ورزید، اما در فرآیندی بسیار طولانی‌تر و در نتیجه پرهزینه‌تر.

به هر روی، در جایی که قطع درخت به هر منظوری لازم باشد، قانون‌گذار در ماده ۱۴ این ضوابط، کمیسویی برای رسیدگی و حفظ و گسترش فضای سبز و تعیین محیط بن هر درخت مثمر و غیر مثمر و قطع و انتقال درختان و تشخیص باغ‌ها با توجه به موقعیت جغرافیایی و وضعیت پوشش گیاهی در محدوده قانونی و حریم شهر تعیین کرده است که تصمیمات کمیته به صورت ضابطه به شهرداری ارائه می‌شود^(۴).

این لایحه قانونی و ضوابط اجرایی آن به دلیل تأکید بر بازدارندگی، نه تنها اسباب مشارکت و همیاری مردمی را در حفظ و گسترش فضای سبز در کشور فراهم نیاورده، چه بسا به تخریب سریع‌تر سرمایه‌های موجود و گسترده‌تر شدن تخلفات نیز منجر شده است، زیرا دیدگاه و هدف آن با پیامدهای اجرای آن در تعارض قرار گرفته است. راهکارهای تشویقی به جای تنبیهی، برای افزایش و جلب مشارکت عمومی مردم شهرها برای «توسعه فضای سبز»، پاسخگویی مناسب‌تری به نیازها خواهند داشت.

۴. دستورالعمل ماده ۱۴ قانون زمین شهری (ضوابط و مقررات مربوط به تعیین کاربری، افراز و تقسیم و تفکیک باغ و اراضی کشاورزی یا آیش محدوده قانونی و حوزه استحفاظی شهرها).

این دستورالعمل برای اجرای ماده ۱۴ قانون زمین شهری^(۵) صادر گردیده و از اولین صدور آن تا سال ۱۳۷۳ بارها تغییر کرده است. محتوای دستورالعمل مشابه ضوابط و مقررات تفکیک باغ‌ها و

مزارع در محدوده شهری شورای عالی شهرسازی و معماری (۱۳۶۲) است که با ابطال مکرر بندهای آن به وسیله دیوان عدالت اداری، باقی مانده ناقص آن جوابگوی نام آن نیست.

در ماده ۲ این قانون تعریف اراضی تحت تأثیر به این شکل ارائه شده: "باغ و زمین زراعتی به زمین‌هایی گفته می‌شود که طبق نظر کمیسیون تشخیص موضوع ماده ۱۲ قانون اراضی شهری دایر محسوب و باغ و یا زمین زراعتی اعلام گردد." در حالی که مطابق آنچه در پیش به آن اشاره گردید، مطابق ماده ۵ قانون زمین شهری باغ از شمول اراضی دایر موضوع ماده ۱۲ قانون زمین شهری خارج است. از سوی دیگر تعیین حداقل تفکیک ۲۰۰۰ متر مندرج در بند ۱-۲، که سابقاً در ضوابط و مقررات تفکیک باغ‌ها و مزارع در محدوده شهری (شورای عالی شهرسازی ۱۳۶۲) به وسیله دیوان عدالت اداری ابطال گردید محل اشکال است، ضمن اینکه در لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز قطعات بالای ۵۰۰ متر را مجاز به تفکیک دانسته است. و یا اینکه در عنوان، اراضی تحت شمول قانون زمین شهری محدوده قانونی و حوزه استحفاظی است ولیکن در آیین‌نامه حاضر بخش مربوط به اراضی حوزه استحفاظی را دیوان عدالت اداری ابطال کرده است.

وجود ابهاماتی این چنین، مطابق قانون، باعث بی‌اثر شدن مفاد سایر بندها می‌شود و آن را در محاکم قضایی بی‌اعتبار می‌سازد.

۵. قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها، مصوب ۳۱ خرداد ۱۳۷۴

هدف اصلی از تدوین و ابلاغ این قانون در ماده یک آن مورد توجه قرار گرفته است:

"به منظور حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها و تداوم بهره‌وری آنها از تاریخ تصویب این قانون تغییر کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها در خارج از محدوده قانونی شهرها و شهرک‌ها جز در موارد ضروری ممنوع می‌باشد."

در تبصره ۲ ماده ۱ این قانون نیز "مرجع تشخیص اراضی زراعی و باغ‌ها در خارج از محدوده قانونی شهرها و شهرک‌ها وزارت کشاورزی است و تغییر کاربری اراضی موضوع این قانون در روستاها، طبق ضوابطی که وزارت کشاورزی تعیین خواهد کرد مجاز می‌باشد."

به نظر می‌رسد که در این قانون، اراضی زراعی و باغ‌ها خود هدف قرار گرفته‌اند و نه محصولات که در پی به کار گرفتن زمین‌های زیر این کاربری‌ها به دست می‌آیند. چنانچه افزایش تولید محصولات کشاورزی و رسیدن به خودکفایی غذایی هدف باشد، حفظ و یا ثابت نگه داشتن ابعاد زمین‌های با این گونه کاربری‌ها تنها راه حل آن نیست. پیش‌تر نیز ذکر شد که با صنعتی شدن شیوه‌های کشاورزی، محصولات بیشتری بر روی زمین‌های زیرکشت کمتری به دست می‌آید. چنانچه زیبایی منظر حاصل از زمین‌های زیرکشت کشاورزی مدنظر باشد، این قضیه ابعاد فلسفی دیگری خواهد یافت.

در جهت حفظ این اراضی که عمدتاً حاصلخیزترین زمین‌های کشاورزی‌اند، در تبصره ۲ ماده یک چنین بیان شده است: "وزارت مسکن و شهرسازی مکلف است جهات توسعه شهرها و شهرک‌ها (متصل یا منفصل) را حتی المقدور در خارج از اراضی و باغ‌ها طراحی و از اراضی غیرزراعی و غیرقابل کشاورزی استفاده نماید و تغییر کاربری اراضی و باغ‌های موجود داخل محدوده قانونی شهرها را به

حداقل ممکن برساند."

همچنین در ماده ۶ ضوابط اجرایی این قانون و تبصره آن بر این مورد این گونه تأکید کرده است:

"ماده ۶: وزارت مسکن و شهرسازی در اجرای تبصره ۲ قانون مکلف است جهات توسعه شهرها و شهرک‌ها (متصل یا منفصل) را حتی المقدور و در خارج از اراضی زراعی و باغ‌ها طراحی و از اراضی غیرزراعی و غیرقابل کشاورزی استفاده کند و نظر وزارت کشاورزی را در مورد غیرزراعی و غیرقابل کشاورزی بودن اراضی اخذ کند.

تبصره: وزارت مسکن و شهرسازی موظف است دستورالعمل مربوط به چگونگی به حداقل رساندن تغییر کاربری اراضی زراعی و باغ‌های داخل محدوده قانونی شهرها را ظرف دو ماه از تاریخ ابلاغ این آیین‌نامه تهیه و به دستگاه‌های مربوط ابلاغ کند." لیکن چنین دستورالعملی تاکنون تهیه نشده است!

البته آنچه از فضای سبز مصنوع در محیط زیست شهری و غیرشهری به موضوع این قانون و دیگر کاربری‌ها و فعالیت‌ها در خارج از محدوده شهرها باز می‌گردد، نیاز به بررسی و تحلیل‌های تخصصی در مقیاس خرد و کلان دارد که طبیعتاً از حوصله این نوشته خارج است. بایستی در خاطر داشت که فعالیت‌های باغی و کشاورزی، جنگل‌داری و مرتع‌داری در خارج از محدوده شهرها نیز خود از دیدگاهی گونه‌های "فضای سبز مصنوع" است و نمی‌توان و نباید آنها و قوانین و دستورالعمل‌های آنها را کاملاً مجرد و بی‌ارتباط با فضای سبز مصنوع شهری تحلیل و جمع‌بندی کرد.

مطابق آنچه در این قانون تصریح شده، مرجع تشخیص اراضی و باغ‌ها در خارج از محدوده قانونی شهرها وزارت کشاورزی است، هر چند با توجه به گستردگی و تنوع فعالیت‌های تولیدی سبزی‌های و معیشتی که در خارج از محدوده شهرها به وقوع می‌پیوندد - که پیش‌تر تشریح شدند - و با توجه به بعد زیست محیطی آنها، دخیل بودن شمار دیگری از سازمان‌ها، واحدها و یا وزارتخانه‌های ذی‌ربط در ضوابط اجرایی یا کمیسیون‌های تشخیص این قانون منطقی به نظر می‌رسد. در این میان سازمان حفاظت محیط‌زیست می‌تواند از ارکان عمده محسوب شود.

۶. آرای دیوان عدالت اداری

وجود ابهامات و تناقضات موجب اختلاف در تفسیر قوانین می‌گردد که این اختلافات نهایتاً در دیوان عدالت اداری مطرح می‌شود و رأی نهایی صادر می‌گردد. نکته جالب در زمینه آرای مرتبط با فضای سبز این است که عمده این آرا به حذف بندهایی از قوانین موضوعه منجر گردیده است.

برای نمونه در ادامه به چند مورد اشاره می‌گردد:

□ رأی هیئت عمومی دیوان عدالت در خصوص ابطال مصوبه جلسه ۶۹/۹/۱۷ شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در مورد حداکثر ۳۰ متر طرفین اتوبان‌ها و بزرگراه‌ها برای فضای سبز عمومی (۱۳۷۰):

رأی - مصوبه مورخ ۶۹/۲/۱۷ شورای عالی شهرسازی و معماری ایران مبنی بر تأمین فضای سبز کنار اتوبان‌ها به این عبارت: "در داخل محدوده شهرها به خصوص در شهرهای بزرگ و پرتراکم در طرفین کلیه اتوبان‌ها و بزرگراه‌های داخل محدوده قانونی در کلیه شهرهای کشور به عمق حداقل ده متر و حداکثر ۳۰ متر به

کاربری فضای سبز عمومی شهری اختصاص خواهد یافت و... پس از دو جلسه بحث و بررسی در هیئت عمومی دیوان عدالت اداری، مغایر با اختیارات مصرحه در قانون تأسیس شورای عالی شهرسازی و معماری ایران و قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن شهرسازی مصوب... و خارج از اختیارات قوه مجریه تشخیص و به استناد ماده ۲۵ قانون دیوان عدالت اداری به اکثریت آرا حکم به ابطال مصوبه مذکور صادر و اعلام می نماید.

این رأی به عنوان مثالی از ابطال مصوبات بالاترین مرجع تصمیم گیری معماری و شهرسازی کشور است؛ هر چند که استدلال هیئت عمومی دیوان عدالت اداری روشن نیست و از متن قوانین مورد استناد دیوان عدالت اداری برداشت مذکور حاصل نمی آید.

□ در خصوص ابطال بند ۹ مصوبه شماره ۱۶۴ کمیسیون ماده ۵ قانون تأسیس شورای عالی شهرسازی و معماری در مورد کسر املاک متقاضیان تفکیک و افزاز تحت عنوان سرانه خدمات شهری و شهرسازی (۱۳۷۱).

□ در مورد استحقاق اشخاص حقوقی در استفاده از حدنصاب مالکانه اراضی دایر و بایر شهری (۱۳۷۳)

□ در مورد غیرقانونی بودن اجبار مالکین به واگذاری زمین بلاعوض هنگام تفکیک و افزاز (۱۳۷۳)

□ عدم امکان تملک زمین به اعتبار دو قانون اراضی شهری و زمین شهری (۱۳۷۳)

□ در خصوص خروج باغ از قانون زمین شهری (۱۳۷۴)

□ ...

به استناد سایر قوانین، دیوان عدالت اداری در پی شکایت های انجام شده نسبت به ابطال بندهای آیین نامه ها و مصوبات پیرامون شکایت های صورت گرفته اقدام کرده است، که ناشی از عدم دقت در صدور آیین نامه ها و ضوابط مذکور و یا برداشت متفاوت از معنای قانون است.

مواد ۶۸۶ و ۶۹۰ قانون مجازات اسلامی

این مواد مشخصاً به مجازات های مرتبط با فضای سبز می پردازد که در انتها متذکر می گردد:

ماده ۶۸۶: هر کس درختان موضوع ماده یک قانون گسترش فضای سبز را عمداً و بر خلاف قانون مذکور قطع [کند] و یا موجبات از بین رفتن آنها را فراهم آورد، علاوه بر جبران خسارت وارده حسب مورد بر حبس تعزیری از شش ماه تا سه سال و یا جزای نقدی از سه میلیون ریال تا هجده میلیون ریال محکوم خواهد شد.

ماده ۶۹۰: هر کس به وسیله صحنه سازی از قبیل پی کنی، دیوار کشی، تغییر حدفاصل، امحای مرز، کرت بندی، نهر کشی، حفر چاه، غرس اشجار و زراعت و امثال آن به تهیه آثار تصرف در اراضی مزروعی اعم از کشت شده یا در آیش زراعی، جنگل ها و مراتع ملی شده، کوهستان ها، باغ ها، قلمستان ها، منابع آب، چشمه سارها، انهار طبیعی و پارک های ملی، تأسیسات کشاورزی و دامداری و دامپروری و کشت و صنعت و اراضی موات و بایر و سایر اراضی و املاک متعلق به دولت یا شرکت های وابسته به دولت یا شهرداری ها یا اوقاف و همچنین اراضی و املاک موقوفات و محبوسات و اثاثات باقیه که برای مصارف عام المنفعه اختصاص یافته یا با اشخاص حقیقی یا حقوقی به منظور تصرف یا ذی حق معرفی کردن خود یا

دیگری مبادرت نماید، یا بدون اجازه سازمان تصرف حفاظت محیط زیست یا مراجع ذی صلاح دیگر مبادرت به عملیاتی نماید که موجب تخریب محیط زیست و منابع طبیعی گردد، یا اقدام به هر گونه تجاوز و تصرف عدوانی یا ایجاد مزاحمت یا ممانعت از حق در موارد مذکور نماید، به مجازات یک ماه تا یک سال حبس محکوم می شود. دادگاه موظف است حسب مورد رفع تصرف عدوانی یا رفع مزاحمت یا ممانعت از حق یا اعاده وضع به حال سابق نماید....

جمع بندی

موارد پیش گفته لزوم بازنگری مجدد قوانین موضوعه فضای سبز را که متأسفانه به فراموشی سپرده شده است، متذکر می گردد. وجود ابهامات و تعارضات میان قوانین موضوعه باعث کاستی هایی شده که از آنها در جهت تخریب و تغییر کاربری باغ ها در محدوده قانونی و حوزه استحفاظی شهرها استفاده می شود. از سوی دیگر ارائه برخی دستورالعمل های مقطعی برای موارد خاص بدون توجه به نتایج درازمدت آن منجر به مسائلی می گردد که به سادگی اصلاح پذیر نخواهند بود^(۸).

توصیه های زیر برای پوشاندن کاستی های مذکور پیشنهاد می گردد.

□ تشکیل کمیسیون مشترک فی مابین دستگاه های ستادی و اجرایی در جهت تنظیم قوانین مؤثر و جدید که فاقد کاستی های پیش گفته باشند. این امر جز از طریق نقد روند دو دهه قبل امکان پذیر نیست.

□ با توجه به ابهام در مرجع تشخیص باغ، میان کمیسیون ماده ۱۲ قانون زمین شهری و کمیسیون ماده ۱۴ ضوابط اجرایی ماده یک قانون حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها، تنها راه حل قانونی برای تشخیص باغ، ذکر نام باغ در اسناد ثبتی و ملکی و صحه گذاشتن مراجع قانونی ثبت اسناد بر این موضوع در اسناد و نقشه های شهری است.

□ تسریع در تهیه شناسنامه درختان مطابق ماده ۲ لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز باعث حمایت قوانین کیفری از جلوگیری از تخریب باغ ها خواهد بود.

□ مؤثرترین شیوه قانونی برای حفظ باغ های موجود، تهیه سند وضع موجود باغ های داخل محدوده قانونی و حوزه استحفاظی شهرها، با استفاده از عکس هوایی و نقشه است که به وسیله اداره ثبت اسناد و املاک به صورت رسمی مورد تأیید قرار بگیرد. وجود این سند نتیجه دعای حل اختلاف در خصوص تشخیص باغ ها را از پیش به نفع باغ ها معین می کند.

□ علاوه بر مطالب مذکور، اعلام کاربری فضای سبز عمومی، فضای سبز خصوصی و باغ برای باغ های وضع موجود در طرح های تفصیلی راهکار مؤثری برای حفظ آنهاست.

لازم به ذکر است که کلیه اقدامات پیش گفته باید همراه با صدور دستورالعمل های تشویقی به وسیله شهرداری برای مالکان باغ ها به صورت بخشودگی عوارض، ارائه خدمات آب و برق و تلفن به ازای تجمیع و عدم تفکیک باغ ها باشد تا این سیاست ها بتوانند در جهت حفظ باغ ها مورد عمل قرار بگیرند.

پانوشتها:

۴-استناد این ضوابط به قانون اراضی شهری نشان از قدیمی بودن آن دارد ولی مدرکی دال بر ابطال یا جاگزینی آن ضوابط رؤیت نشده و دستورالعمل ماده ۱۴ که مشابه این ضوابط است فاقد مصوبه شورای عالی شهرسازی و معماری است.

۵-در متن قانون نه تنها اشاره به دستورالعمل واحد نشده است بلکه با توجه به تفاوت های اقلیمی و فرهنگی هر شهر تهیه گردیده و تصویب آن بر عهده شهرداری و شورای شهر آن شهر گذاشته شده است ولیکن در زمان حاضر در سراسر کشور از ضابطه واحدی پیروی می گردد.

۶-ماده ۶: هر کس عمداً یا علماً و بر خلاف مقررات این قانون مرتکب قطع و یا موجبات از بین رفتن درختان مشمول آن قانون را فراهم سازد به حبس جنحه تا سه سال و پرداخت جزای نقدی بر حسب نوع و محیط، سن درخت و موقعیت آن از یک هزار ریال تا یکصد هزار ریال محکوم خواهد شد.

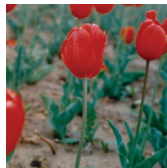
۷-در این ضوابط، انتخاب شورای شهر به عنوان مرجع تجدید نظر محل اشکال است، چرا که نماینده شورا در این کمیسیون عضو است.

۸-ماده ۱۴: تبدیل و تغییر کاربری، افزاز و تقسیم و تفکیک باغ ها و اراضی کشاورزی یا آیش (اراضی موضوع ماده ۲ این قانون) با رعایت ضوابط و مقررات مسکن و شهرسازی و مواد این قانون بلامانع است.

۹-مقتد اصلاحیه ماده ۱۴۷ قانون ثبت اسناد و املاک به استناد آن بر اساس توافق مالک و خریدار برای زمین های تفکیک شده بدون توجه به ضوابط تفکیک اراضی سند صادر می گردد.

محلات

جشن گل‌های لاله و داوودی

گفت و گو با غلامعلی یارمحمدی - شهردار محلات
محمد سالاری راد

□ آقای شهردار، هنگام ورود به شهر انتظار داشتیم با شهری مملو از گل رو به رو شویم، اما استفاده از گل در معابر و بوستان‌های این شهر، حتی کمتر از دیگر شهرها بود. به نظر شما آیا چنین شرایطی برای شهر شما نقیصه به شمار نمی‌آید؟

○ قبول دارم، نقیصه بزرگی است. گردشگرانی که در پی شهرت این شهر به محلات می‌آیند، اثری از گل در خیابان‌های شهر نمی‌یابند و گل‌ها را به طور عمد در نمایشگاه‌ها و گلخانه‌ها پیدا می‌کنند. شهرداری محلات به این نقیصه پی برده و از همین رو کوشیده است که در مبادی ورودی و در چند نقطه شهر، گل‌های گوناگونی را به نمایش بگذارد. به این منظور کوشیده شده که معابر شهر با انواع گل‌هایی تزئین گردد که در هر فصل سال، خیابان‌های این شهر را از وجود گل بی‌نصب نسازند. در اردیبهشت ماه و چند ماه از تابستان، گل‌های رز بیرون می‌آیند. آن وقت شهر محلات رنگ و رویی دیگر می‌یابد. چه بسا اگر گردشگران در آن زمان به این شهر بیایند انتظارشان برآورده شود. همچنین پاییز فصل رویدن و گل دادن گل‌های داوودی است و ممکن است در همان ماه‌ها، جشنواره گل‌های داوودی با ۶۴۰ رنگ بر پا گردد. نکته‌ای را هم اضافه کنم و آن اینکه هر چه تبلیغ کنیم گل روی شاخه زیباتر است، اما گردشگرانی که به شهر ما می‌آیند، با دیدن گل‌های رز، گل و غنچه و شاخه و جوانه‌هایش را

محلات، با جمعیت ۳۰ هزار نفر (در سال ۱۳۷۵)، از جمله شهرهای جنوبی استان مرکزی است که به همراه شهر خمین از همین استان و شهرهای گلپایگان و خوانسار از استان اصفهان، مجموعه‌ای از شهرهای کوچک و خوش آب و هوای شرق زاگرس مرکزی را تشکیل می‌دهند.

همین آب و هوا، مزیتی برای فعالیت‌های کشاورزی تخصص یافته آنها به شمار می‌آید. در این میان، محلات در تولید و پرورش گل‌ها و گیاهان زینتی تخصص پیدا کرده است و این تخصص گر چه متأثر از آب و هوای معتدل و خاک مساعد این شهر است، اما بیش از هر چیز حاصل چرخه فرارونده‌ای است که با کار حاج رضا کیانپور در ۸۰ سال پیش آغاز شد. او روشی را برای پیوند زدن گل‌های رز و پرورش رزهای رنگارنگ و زینتی روی پایه‌های تیغ دار ابداع کرد. دانش و تجربه او و کسانی که راه او را پی گرفتند، در این شهر ماندگار و انباشت شد و به نهادی اقتصادی تبدیل گردید. اکنون شهر محلات، کارگاهی است که گل و گیاه زینتی تولید می‌کند، به فروش می‌رساند و البته صادر هم می‌کند، بی آنکه خود چیزی از آن تولیدات را مصرف کند؛ همچون کوزه گری که از کوزه شکسته می‌نوشد.

در این باره با آقای غلامعلی یارمحمدی شهردار محلات به گفت و گو نشسته‌ایم:

غلامعلی یارمحمدی از سال ۱۳۶۶ وارد شهرداری شد و به عنوان مسئول عمرانی، مسئول فنی و شهرسازی و معاونت فنی به فعالیت پرداخت. در دور نخست، برای عضویت در شورای اسلامی شهر محلات انتخاب شد که در همان حال و با حفظ سمت شهرداری شهر نیمور (در نزدیکی محلات) را نیز پذیرفت. در دور دوم نیز در انتخابات شورای شهر برگزیده شد اما به توصیه اعضای شورا، سمت شهرداری شهر محلات را پذیرفت.

محلات - سرچشمه

یکجا می‌کنند و به این ترتیب خسارت‌های زیادی را به فضاهای سبز شهرداری وارد می‌کنند. شاید یکی از دلایلی که ما به توسعه گل کاری‌های عمومی مان تشویق نمی‌شویم، آن است که گل‌ها چند لحظه‌ای بر شاخه دوام نمی‌آورند.

□ می‌توان از گل‌هایی استفاده کرد که انبوه‌اند و چیدن شان چندان تقاضایی هم ندارد. گل‌هایی همچون بنفشه و اطلسی و یا حتی نسترن و محمدی.

○ از بنفشه هم اکنون در برخی از نقاط استفاده کرده‌ایم اما اطلسی نیازمند خاک خوب و نو است. برای هر بار کشت اطلسی، خاک آن هم باید نو شود و هزینه تولید خاک آن بالاست.

□ شما در تولید خاک، برای انواع گل‌ها و گیاهان با چه فرآیندی عمل می‌کنید و با چه مشکلاتی رو به رو می‌شوید؟

○ به‌رغم آنکه گلکاری‌های شهر ما در پرورش گل‌ها و گیاهان بسیار متخصص شده‌اند، اما هنوز در تولید خاک استاندارد برای گل‌ها با مشکلات زیادی رو به رو هستیم، به طوری که برای صدور گل‌های زینتی مان، مجبور به وارد کردن خاک از کشور هلند شده‌ایم. خاک‌های ما در بهترین شرایط هم آلوده به انواع قارچ‌ها و میکروب‌ها هستند و به گیاهان آسیب می‌رسانند. از این رو ریشه گل‌هایی را که برای صدور آماده می‌کنیم، کاملاً می‌شویم و سپس در خاک‌های وارداتی می‌نشانیم و پس از آن صادر می‌کنیم. در غیر این صورت اگر خاک‌ها را آزمایش کنند و آلودگی داشته باشد، گل‌ها را برمی‌گردانند. بهترین خاک‌های ما ترکیبی از برگ پوسیده چنار با تقاله‌های چای است که حتی همین ترکیب نیازمند مواد شیمیایی و غذاست. اما خاک‌های وارداتی حتی تا ۸-۷ سال نیاز به هیچ گونه مواد افزودنی ندارند. به علاوه، برای خاک چمن هم مشکلاتی وجود دارد. این مشکلات هم فقط به ما مربوط نیست، همه کشور با آن درگیر است که انعکاس آن را می‌توان در چمن زمین‌های ورزشی به عینه دید.

□ در پرورش گل‌های زینتی چه فرآیندی طی می‌شود؟

○ در گلخانه‌ها و نهالستان‌های شهرداری انواع گل‌ها پرورش داده می‌شوند که تریون، رز، رزماری، گل‌های ابری، نازگوش و جز آنها به صورت انبوه تولید می‌گردند و هر کدام از آنها فرایند متفاوتی دارند. مثلاً به منظور تأمین رز مورد نیاز برای آنکه بتوانیم با نیازهای بازار روز پیش برویم، باید از قلمه زنی به سمت پیوند گرایش پیدا کنیم. اما هنوز در پیوند، کاری اساسی انجام نشده است. همچنین، فرایند طولانی و پیچیده‌ای را باید برای تکثیر پیازهای لاله و سنبل طی کرد. این فرایند را شهرهای دیگر، از جمله تهران هم نتوانسته‌اند به طور کامل طی کنند. اما ما توانستیم پیازهای لاله وارداتی از هلند را در محلات تکثیر کنیم و بر اثر آن توانستیم باغ لاله را به وجود آوریم و مقداری از پیازهای تکثیر شده را به شهرهای دیگر از جمله تهران بفروشیم و یا حتی صادر کنیم.

□ آیا ایجاد باغ لاله برای شما هزینه سنگینی داشت؟

○ نه، هزینه آن مثل تولید بقیه گل‌هاست. مشکل اصلی در این زمینه، مسئله تملک این باغ است که زمینی وقتی است.

□ آیا برای آبیاری فضاهای سبز نیز مشکلی وجود دارد؟

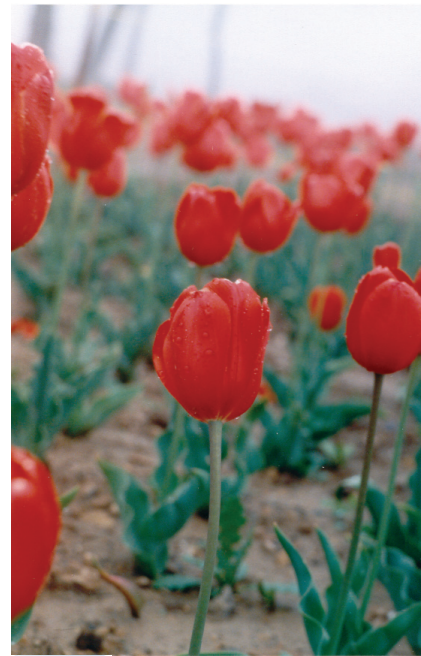
○ شاید مهم‌ترین مشکل کمبود آب است. به همین دلیل امکان آبیاری منظم فضاهای سبز و به ویژه چمن‌ها وجود ندارد. البته کوشش کرده‌ایم که از روش آبیاری قطره‌ای و مکانیزه برای نهالستان‌ها و گلخانه‌های مان استفاده کنیم، اما به هر حال نمی‌توان بر بحران کم‌آبی غلبه کرد.

□ از اینکه شما هم از کم‌آبی شکایت می‌کنید تعجب

می‌کنم، شهری که منابع آبی‌اش بسیار غنی است و از سرچشمه‌ای با آن حجم از آب بهره‌می‌برد، چرا باید با کمبود آب مواجه باشد؟

○ این پرسش را نه تنها شما، بلکه خیلی‌های دیگر - از جمله وزیر نیرو - هم داشتند. دبی چاه‌های ما ۶۲ لیتر در ثانیه و دبی سرچشمه ۱۰۰ لیتر در ثانیه و در مجموع ۱۶۲ لیتر در ثانیه است.

محلات - باغ لاله

با این مقدار آب حتی می‌توان شهری ۵۰ هزار نفری را هم پاسخ داد. مشکل اصلی مقدار آب نیست بلکه به شبکه آبرسانی مربوط می‌شود. این شبکه حدود ۴۰ سال پیش کشیده شده است. به دلیل آنکه محلات بسیار وسیع است، شبکه مورد بحث دارای طول و عرض زیادی است و به احتمال زیاد در نقاط بسیاری دچار شکستگی و نشستی شده است. این مسئله با امور آب و فاضلاب استان هم در میان گذاشته شده است اما آنها می‌گویند لوله کشی مجدد شهر حدود یک میلیارد تومان هزینه خواهد داشت، اما می‌توان کمبود آب را با حفر چند حلقه چاه، که هزینه آن ۴۰ - ۳۰ میلیون تومان می‌شود، برطرف کرد. به هر حال به نظر می‌رسد که مشکل نشستی شبکه روز به روز تشدید می‌گردد و حفر این چاه‌ها دردی را درمان نمی‌کند.

و به ویژه تحصیل کردگان و نخبگان شهر خیلی زود جلای وطن می‌کردند و به تهران می‌رفتند.

اما چند سالی است که این روند تغییر کرده است و از جمله نشانه‌های آن، که بر درآمد‌های شهرداری هم تأثیر گذاشته، افزایش مقدار ساخت و سازها و تقاضا برای تراکم است. اگر درآمد و ثروتی در شهر نبود، هرگز این تقاضاها شکل نمی‌گرفت. در اینجا باید یادآوری کنم که این اتفاقات کمترین انتظار ماست. اگر مسئولان کشور عنایت بیشتری به این سامان داشتند، شرایط بهتری به وجود می‌آمد؛ مثلاً آب گرم محلات کم از آب گرم سرعین ندارد. این آب گرم به همان اندازه می‌توانست جاذب گردشگر باشد.

□ مهم‌ترین طرح عمرانی در زمینه توسعه فضاهای سبز و گردشگری شما چیست؟

○ طرح جامع سرچشمه، مهم‌ترین طرح عمرانی ماست. در این مکان که وسعت آن ۴۵ هکتار است، شهرداری قصد دارد که دریاچه مصنوعی احداث کند، که عملیات آن پیش‌تر آغاز شده است و تا پایان امسال به بهره‌برداری می‌رسد. همچنین کمربندی‌هایی تدارک دیده شده است که دسترسی گردشگران به این سرچشمه را بسیار ساده می‌کند. در سرچشمه فضاهایی برای احداث هتل، کمپینگ و رستوران در دست تهیه است.

همان‌طور که اطلاع دارید، محلات شهری توریستی است و همه ساله از نقاط مختلف کشور، کشورهای عربی و حتی از کشورهای که مشتری گل‌های ما هستند گردشگر می‌پذیرد اما فضاهای پذیرایی آن محدود است و باید برای آنها تدارک دید.

□ فکر نمی‌کنید احداث کمربندی به ضرر اقتصاد گردشگری شهر و حتی درآمد‌های شهرداری بشود. به هر حال گردشگر با تأمین دسترسی مستقیم به اصلی‌ترین منبع گردشگری، به حداکثر رضایت می‌رسد و از همان راه آمده، بازمی‌گردد. اما بهتر نیست که بودجه چنین راهی برای احداث و توسعه شبکه حمل و نقل ریلی سبک صرف‌گردد که گردشگر را از وسط شهر و از بازارها و گلخانه‌های آن عبور می‌دهد؟

○ متأسفانه الگوی رفتاری گردشگران این‌طور است که با خودروی شخصی به مسافرت می‌روند و می‌کوشند با همان وسیله به آخرین مقصد برسند. شبکه خیابان‌های ما پاسخگوی این حجم از گردشگر نیست. روزهای پنجشنبه و جمعه، شهر، کاملاً مختل است و خودروها از مسیرهای پر شیب محلات عبور می‌کنند و شهر را آلوده می‌سازند. اما از یک جهت حق با شماست. به این منظور در طرح جامع سرچشمه، ما می‌کوشیم بازارهای گل و گیاه را جمع کنیم و به نقطه‌ای دیگر از شهر بکشانیم که گردشگر به هر حال از بازار شهر استفاده کند و بدین ترتیب درآمدی برای شهر به وجود آید.

□ آقای شهردار از اینکه وقت خود را در اختیار ما گذاشتید متشکریم.

□ با وجود فصلی بودن کار فضای سبز، شما با نیروی مازاد در فصل‌های بیکاری چه می‌کنید؟

○ گرچه فضاهای سبز ما در فصل سرد تقریباً تعطیل می‌شوند، اما در عوض فصل پرکار گلخانه‌ای شروع می‌شود و کارکنان فضای سبز شهرداری به گلخانه‌ها و نهالستان‌ها می‌روند و برای یک دوره دیگر، فضای سبز و گل و گیاه شهر را تأمین می‌کنند.

□ آیا فعالیت‌های گلخانه‌ای شما درآمدی هم برای شهرداری دارد؟

○ بله، بخشی از درآمد ما با فروش گل، نهال و پیاز تأمین می‌شود.

□ آیا از تولیدات گل و گیاه بخش خصوصی، درآمدی هم برای شهرداری به دست می‌آید؟

○ خیر، تولیدات کشاورزی از پرداخت عوارض معاف هستند. اما گلخانه‌ها هیچ‌گاه در برطرف کردن نیازهای فضای سبز شهری امساک نکرده‌اند.

□ پایه‌های اقتصادی شهر چیست؟ و شهرداری درآمدهای خود را چگونه تأمین می‌کند؟

○ شهر محلات دارای سه پایه اصلی اقتصادی است. پایه اول تولید گل و گیاه است که از محل آن درآمد فراوانی به شهر برمی‌گردد که بخشی از آن درآمد صادراتی است. پایه دوم، گردشگری است. منابع اصلی گردشگری این شهر عبارتند از آب گرم محلات و طبیعت زیبا - که سرچشمه خود یکی از آنهاست - و نمایشگاه‌های گل و گیاه، پایه سوم، هم صنعت و معدنی است که تولید اصلی آن سنگ تراورتن است. این سنگ که به تراورتن حاجی آباد محلات معروف است، به دلیل تنوع رنگ (که یکی از آنها رنگ لیمویی است) شهرت جهانی دارد. این سنگ‌ها در کارخانه‌های سنگ بری همین شهر برش و ساب می‌خورند.

□ این فعالیت‌ها چه تأثیری در اقتصاد شهر و شهرداری دارند؟

○ از زمانی که این فعالیت‌ها در محلات شکل گرفته‌اند، می‌توان روند معکوس مهاجرت - یعنی مهاجرت به درون - را به عینه مشاهده کرد. تا پیش از آن محلات به شدت مهاجر فرست بود.

انجمن های بلدیة و تشدید نارضایتی ها (بخش دوازدهم) (۱۳۱۰-۱۳۰۹)

حسن شفیعی
دکتر در علوم سیاسی

دکانش را قفل بزنند و شرف و آبرویش را ببرند؟ در زمان استبداد هیچ کس چنین حکمی درباره کاسب نکرده است... ما بی گناهان به که پناه ببریم...»^(۱).

نحوه برخورد انجمن بلدی و بلدیة با اصناف و حرف خشونت بار بود، ضمن اینکه برنامه های بلدیة عمدتاً در چارچوب اجرای پروژه نوسازی به شمار می رفت. چنین پارادوکسی را می توان در چارچوب "اقتدارگرایی بوروکراتیک" یا "نوسازی از بالا" تفسیر کرد. بر اساس این نوسازی از بالا بود که برنامه های متعدد نوسازی و تجدد در شهرها اجرا شد. تدریجاً بازار به عقب نشست و سبک و سیاق شهرهای جدید بر تن شهرهای ایران نشست. خیابان های عریض به جای کوچه های تنگ، قهوه خانه به جای چایخانه ها، مراکز خرید به جای بازار و...

سربرآوردند و حیات اجتماعی شهرها یکسره متحول و دگرگون شد. متعاقب این دگرگونی و عدم همگونی و تجانس میان سیاست های دولت و بافت نظام اجتماعی، تعارض این دو آشکار و هویدا شد. یکی از تعارض ها، درگیری میان مؤسسات دولتی به ویژه انجمن های بلدی با مردم بود. انجمن های بلدی و بلدیة مبادرت به تصمیم گیری هایی می کردند که همخوانی با شرایط فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی مردم نداشت. برنامه ها و تصمیمات عمدتاً مدرن و جدید بودند و به رغم اینکه ذات تصمیم منطقی به نظر می رسید، اما شرایط اقتصادی و فرهنگی در حدی نبود که پذیرای این تحولات باشد. یکی از این تصمیمات مجموعه «مقررات صحی و ارزاقی» مراجع به دکاکین خبازی و کارگران آنها» بود که عیناً آورده می شود. این مقررات شامل ۲ بند به شرح زیر است:

«۱- دکاکین خبازی باید مطابق مقررات بلدی، که ضمن اعلان جداگانه اخطار گردیده، طوری ساخته شود که همیشه پاک و تمیز بوده، کف دکان و جدار اطراف آن را تا دو متر بتوان شست و شود داد.

۲- داخل دکان و اطراف خمیر خانه باید همیشه تمیز و عاری از مگس باشد و مخصوصاً محل خمیرخانه باید دارای درب توری فلزی بوده و درب آن همیشه بسته تا مگس و حشرات نتوانند داخل آن محوطه شوند.

انتخابات تیرماه ۱۳۰۹ انجمن های بلدی که با نظارت و کنترل شدید دربار صورت گرفت منجر به انتخاب نامزدهایی شد که به نحوی مجری سیاست های دربار و پروژه شبه نوسازی^(۲) پهلوی دوم بودند. تصمیمات انجمن های بلدی در تهران و شهرستان ها منطبق با حوائج مردم نبود؛ بر همین اساس در طول سال های ۱۰ - ۱۳۰۹ شکواییه ها و اعتراض هایی توأم با استعفا و جایگزینی های متعددی در جامعه و انجمن های بلدی شکل گرفت، که در اینجا به گوشه ای از آنها اشاره می شود.

مطابق ماده ۹ نظام نامه بلدیة، هرگاه عضو یا تعدادی از اعضای انجمن بلدی به هر دلیل مستعفی، برکنار یا فوت می شدند، وزارت داخله مجاز بود بدون برگزاری مجدد انتخابات عضو یا اعضای جایگزین را به ریاست وزرا معرفی کند. بر این اساس چند ماهی از انتخابات نگذشته بود که تعداد زیادی از اعضای انجمن های بلدی استعفا کردند و افراد دیگری رأساً به وسیله دولت انتخاب شدند. از سوی دیگر، دامنه نارضایتی ها از عملکرد بلدیة و انجمن بلدی بسیار بالا بود. مرور بخش هایی از نارضایتی های خبازان تهران، که طی عریضه ای به رضاشاه نوشته شده بود، جالب می نماید. در این عریضه خبازان تهران ضمن ابراز دعاگویی به وجود رضاشاه (!) آورده اند: «... چند یوم قبل رئیس

**انجمن های بلدی و بلدیة مبادرت
به تصمیم گیری هایی می کردند که
همخوانی با شرایط فرهنگی،
اقتصادی و اجتماعی مردم
نداشت.**

بلدیة اعلان کردند که خبازی ده دربند... منحل شود... به امر رئیس بلدیة، رئیس پلیس با عده ای آژان آب به تنور ریختند و خمیرها را نگذاشتند طبخ نماییم. کارگرها را به فضاحت... از دکان بیرون کردند... دکاکین را می زدند. کلید را بردند نظمیة. مگر ما رعیت ایران نیستیم یا مال کسی را سرقت کرده بودیم؟ کدام قانون اجازه می دهد کاسی که سی سال تحصیل آبرو کرده و به لقمه نان زحمت کشی قناعت کرده بی تقصیر و بی گناه

- ۳- طاق دکان خبازی باید همیشه سفید و تمیز بوده و به قدر کافی روزنه برای روشن نمودن دکان داشته باشد.
- ۴- طبخ اغذیه در محوطه جلویی دکان خبازی ممنوع است.
- ۵- جاهایی که نان را برای سرد شدن پهن می نمایند باید از پارچه های تمیز مفروش باشد.
- ۶- تگارها و ظرف آب نمک و سایر اثاثیه باید همیشه تمیز و پاک باشد.

برنامه ها و تصمیمات عمدتاً مدرن و جدید بودند و به رغم اینکه ذات تصمیم منطقی به نظر می رسید، اما شرایط اقتصادی و فرهنگی در حدی نبود که پذیرای این تحولات باشد

- ۷- ظروف آب مشروب باید از آهن سفید و یا برنج بوده و دارای درب باشد و به وسیله شیر از آن استفاده نمایند.
 - ۸- عموم کارگران خبازی موظف اند ماهی یک بار برای معاینه صحت نزد طبیب بلدی ناحیه محل کسب حاضر گردیده تصدیق صحت مزاج دریافت نمایند.
 - ۹- متصدیان دکاکین خبازی موظف اند از قبول کارگرانی که فاقد تصدیق صحت مزاج می باشند خودداری نمایند.
 - ۱۰- تمام کارگران خبازی باید پیراهن سفید تمیز در برداشته، همیشه اوقات آن را تمیز و نظیف نگاه دارند و شاطر و خمیرگیر باید به اضافه پیراهن سفید همیشه پیش بند سفید تمیز در برنمایند که روزی یک بار شسته شود.
 - ۱۱- عموم کارگران خبازی باید سرخود را با ماشین نمرة ۲ از ته بزنند و ناخن های خود را هفته ای دو مرتبه بگیرند.
 - ۱۲- انداختن آب دهان و اخلاط بینی در داخل محوطه دکان ممنوع است و باید ظروف متعدد محتوی خاک اره موجود باشد که آب دهان و اخلاط بینی را در آن بیندازند^(۳).
- فارغ از تمهیدات و مقررات ساماندهی مشاغل و پیشه ها به وسیله بلدیة، منابع درآمدی بلدیة بر مشاغل سنتی در حد نسبتاً بالایی بود. در یکی از تصویب نامه های انجمن بلدی زنجان (به تاریخ ۲۹ شهریور ۱۳۰۹) آمده است که عوارض متعددی بر قپانداری مشروبات الکلی، مستغلات، مهمانخانه ها، گاراژ، رستوران، خانه های شهری، بقالی، قنادی، قصابی، خبازی، مؤسسات و کارخانجات اخذ و به عنوان منبع درآمدی بلدیة محسوب می گردید^(۴). عوارض مذکور هزینه گزاف و سنگینی بود

که عمدتاً اقشار آسیب پذیر جامعه باید آن را تحمل می کردند. بر این اساس بود که نارضایتی ها دوجندان و تشدید می شد. از یک سو مشارکت فعال و جدی در روند انتخاب اعضای انجمن بلدی مشاهده نمی شد و از سوی دیگر طی سال های ۱۰ - ۱۳۰۹ بحران عمیق مالی بر دولت عارض شده بود و دولت ناچار بود بخش عمده هزینه های خود را از محل درآمد مردم تأمین کند. این هزینه ها عمدتاً صرف پروژه های سنگین و کلان می شد و نمی توانست نیازهای فوری و معیشتی مردم را تأمین کند و بنابراین لبه تیز این عوارض متوجه مردم فقیر بود. در یکی از این شکواییه ها چنین آمده است: «... اقدام بلدیة در وضع عوارض سنگین نان ما بیچارگان را بردیده و یکصد نفر عائله ما بیچارگان را گرسنه و بلا تکلیف نموده اند... چاکران هر کدام دارای ده نفر عیال می باشیم... قریب یک ماه است عائله ما گرسنه است و خودمان بیکار می باشیم... تقاضا بر عطف توجه داریم که در این زمستان خود و عائله مان تلف نشویم»^(۵).

روی هم رفته وضع عوارض سنگین توأم با فقر فزاینده و عدم اعتماد مردم به اعضای انجمن های بلدی منشأ بروز تعارض ها و

هرگاه عضو یا تعدادی از اعضای انجمن بلدی به هر دلیل مستغفی، کنار یا فوت می شدند، وزارت داخله مجاز بود بدون برگزاری مجدد انتخابات عضو یا اعضای جایگزین را به ریاست وزرا معرفی کند

تنش هایی شد که تدریجاً از حدود سال های ۱۳۱۱ به بعد دولت و جامعه را به دلایل متعدد دیگر از جمله تن دادن دولت به قرارداد نفتی ۱۹۳۳، انشعاب درون نخبگان سیاسی، پارادوکس در سیاست خارجی و جز اینها رو در روی یکدیگر قرار دارد. در شماره های بعد همین امر از منظر دولت و انجمن های بلدی مرور می گردد.

یادداشت ها:

۱-ریاست جمهوری، همان سند شماره ۱۲۷.

۲- همان سند شماره ۱۳۸.

۳- همان سند شماره ۱۴۰/۲.

۴- همان سند شماره ۱۴۶/۲.

فضای سبز شهری

محمود برآبادی

کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای

طبق ماده ۱ این قانون، برای حفظ و گسترش فضای سبز و جلوگیری از قطع بی‌رویه درختان، قطع هر نوع درخت در معابر، میدان‌ها و بزرگراه‌ها و پارک‌ها، باغ‌ها و محل‌هایی که به صورت باغ شناخته شوند، در محدوده قانونی و حریم شهرها بدون اجازه شهرداری ممنوع است.

ضوابط مربوط به چگونگی اجرای این ماده پس از تهیه به وسیله شهرداری و تصویب شورای شهر، اجراء شده است.

در ماده ۶ همین قانون چنین آمده است: «هر کس عالمأ و عامداً و به خلاف مقررات این قانون مرتکب قطع [درختان شود]، یا موجبات از بین رفتن درختان و فضای سبز مشمول این قانون را فراهم سازد، به حبس جنحه تا سه سال و پرداخت جزای نقدی بر حسب نوع و محیط، سن درخت و موقعیت آن از یک هزار ریال تا یک صد هزار ریال محکوم خواهد شد.» تبصره ۴ این قانون، کاشت و حفاظت و آبیاری درختان معابر، میدان‌ها و بزرگراه‌ها و پارک‌های عمومی را از مهم‌ترین وظایف شهرداری دانسته است.

گسترش جغرافیایی شهرها که ناشی از افزایش جمعیت است، همچنین نوع زندگی امروزی که توأم با هیجان و تنش است، نیاز شهروندان را برای گذران اوقات فراغت افزایش داده و این امر تقاضا برای گسترش فضای سبز و ایجاد پارک‌ها و بوستان‌ها را به دنبال داشته است

انواع فضای سبز شهری

فضاهای سبز شهرها با توجه به مالکیت، نگهداری و بهره‌برداری از آنها به چهار دسته - خصوصی، مشترک، دولتی و عمومی - تقسیم می‌شوند، که در ادامه به تشریح هر یک پرداخته خواهد شد.

□ فضای سبز خصوصی

انسان به اقتضای طبیعت خود سبزی و گیاه را دوست دارد. گیاهان اصلی‌ترین تأمین‌کننده غذای جانداران محسوب می‌شوند و هر کجا گیاه و سبزه باشد انسان می‌تواند در آنجا زندگی کند.

افزون بر این، گیاهان به دلیل آنکه اکسیژن هوا را افزایش می‌دهند و هوا را مرطوب نگه می‌دارند، به مطلوبیت شرایط محیط کمک می‌کنند و به همین خاطر

ایجاد فضای سبز از آن رو که در تلطیف هوای شهر و بالا رفتن کیفیت محیط زیست مؤثر است، امروزه به یکی از اهداف مدیران شهری تبدیل شده است. مردم بخشی از اوقات فراغت خود را در فضای سبز سپری می‌کنند و با قدم زدن در پارک و نشستن در سایه سار درختان، خستگی کار روزانه را از تن به در می‌کنند و به تمديد اعصاب می‌پردازند. افزودن بر این فضاهای سبز شهری و پارک‌ها و بوستان‌ها در ایجاد چشم‌اندازی دلنواز که آرام‌بخش جسم و مفرح روح است، بسیار مؤثرند. نیز از دیدگاه شهرسازی، درختان در نظم بخشیدن به مسیرهای تردد در شهر - به ویژه مسیرهای پیاده - اثر فراوانی دارند.

گسترش جغرافیایی شهرها که ناشی از افزایش جمعیت است، همچنین نوع زندگی امروزی که توأم با هیجان و تنش است، نیاز شهروندان را برای گذران اوقات فراغت افزایش داده و این امر تقاضا برای گسترش فضای سبز و ایجاد پارک‌ها و بوستان‌ها را به دنبال داشته است. پارک‌ها و فضاهای سبز در حقیقت برای شهر به منزله ریه برای انسان است.

فضای سبز با فواید معجزه آسایی که دارد، نقش حیات بخشی در زندگی شهر ایفا می‌کند. آثار مثبت آن نیز فراوان و چند جانبه‌اند: از تولید اکسیژن و اُزن گرفته تا خاصیت نابودکنندگی موجودات مضر؛ از جذب انواع ذرات معلق و مواد آلوده کننده هوا گرفته تا خاصیت کاهش آلودگی‌های صوتی؛ از برقراری توازن اکولوژیک در محیط گرفته تا خاصیت تعدیل‌کنندگی شرایط محیطی؛ و از ایجاد محیط امن و آسایش و تفریح و تفرج گرفته تا مرکز تجمع انسان‌ها و بسیاری فواید دیگر.

استاندارد فضای سبز شهری

استانداردهای بین‌المللی سرانه فضای سبز شهری در کشورهای مختلف با توجه به موقعیت جغرافیایی، آب و هوا و فضاهای سبز طبیعی متفاوت است و سرانه فضای سبز برای هر شهروند بین ۱۵ تا ۵۰ مترمربع در نظر گرفته می‌شود.

به عنوان مثال، با توجه به موقعیت جغرافیایی شهری مانند تهران و شهرهای مشابه آن که آب و هوای خشک و تابستانی گرم دارد و تردد وسایل نقلیه موتوری در آن فراوان است و کارخانه‌ها و صنایع مختلف در داخل و حاشیه آن استقرار یافته‌اند، حداقل سرانه فضای سبز برای یک شهروند تهرانی ۳۰ مترمربع است.

فضای سبز شهری در قانون

لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها در سوم خرداد ۱۳۵۹ به تصویب شورای انقلاب رسید. علت تصویب این قانون، تخریبی بود که در اوایل انقلاب به سبب آشفته‌گی اوضاع، در باغ‌های شهرها به منظور ساخت و سازها صورت می‌گرفت.

گیاه و سبزه از دیرباز برای انسان مقدس و ارزشمند بوده است. فضای سبز خصوصی را می توان به سه گروه دسته بندی کرد: گل ها و گیاهان داخل خانه، فضای سبز منزل، و فضای سبز بیرون منزل. تا قبل از گسترش شهرنشینی و افزایش قیمت زمین در شهرها، باغ های بسیاری

استانداردهای بین المللی سرانه فضای سبز شهری در کشورهای مختلف با توجه به موقعیت جغرافیایی، آب و هوا و فضاهای سبز طبیعی متفاوت است و سرانه فضای سبز برای هر شهروند بین ۱۵ تا ۵۰ مترمربع در نظر گرفته می شود

در داخل یا در حاشیه شهرها وجود داشتند که به افزایش فضای سبز شهر کمک می کردند، اما با افزایش این باغ ها و تبدیل آنها به کاربری مسکونی، اکنون تعداد باغ ها در شهرها کاهش یافته است و این روند نامطلوب همچنان ادامه دارد. گرچه مالکیت و نگهداری فضاهای سبز خصوصی وظیفه شهرداری نیست، اما شهرداری ها می توانند با اتخاذ سیاست ها و تدابیر تشویقی مردم را به افزایش فضاهای سبز خصوصی ترغیب کنند. به یقین سرمایه گذاری و هزینه ای که از دنبال کردن این راه بر شهرداری ها تحمیل خواهد شد، به مراتب کمتر از فایده ای است که نصیب شهر می شود.

پاره ای از اقدامات اینها هستند:

- ۱- بخشودگی مالیاتی و عوارض نوسازی در قبال ایجاد و نگهداری فضای سبز از سوی بخش خصوصی و یا افراد حقیقی.
- ۲- اعطای مالکیت تولیدات و عواید ناشی از کشت فضای سبز به مردم.
- ۳- مشروط کردن اهدای امتیازات مختلف ملکی، کسبی و صنعتی در قبال احداث فضای سبز.
- ۴- در اختیار گذاشتن گل، نهال و درختچه به شهروندان در مناسبت های مختلف.
- ۵- تبلیغات همه جانبه در خصوص فواید نگهداری گل و گیاه در خانه.
- ۶- آموزش شهروندان به منظور چگونگی کاشت و نگهداری گل و گیاه. از جمله شرایط ضروری برای تحقق اقدامات مذکور، تهیه طرح های مطلوب فضای سبز است، به گونه ای که به طور منطقی برای بخش خصوصی ایجاد جاذبه کند تا شهروندان بتوانند در محیط مسکونی خود فضای سبز به وجود آورند و از آن نگهداری کنند.

□ فضای سبز مشترک

با افزایش مجتمع های مسکونی در شهرها فضاهای سبز مشاعی یا اشتراکی در حیاط مجتمع ها روز به روز افزایش می یابد. این فضاهای سبز چنانچه کوچک باشند به دست خود ساکنان و در صورتی که بزرگ تر باشند به وسیله باغبانی تمام وقت یا پاره وقت که از اهالی دستمزد می گیرد، ایجاد و نگهداری می شود. نوع دیگر فضاهای اشتراکی، باغچه ها و فضاهای سبز حاشیه خیابان های محلی اند. گرچه ممکن است شهرداری در ایجاد این باغچه ها مشارکت داشته باشد، اما نگهداری از آن بر عهده اهالی حاشیه آن است.

شهرداری ها باید از علاقه ساکنان محل برای داشتن فضای سبز محلی استقبال کنند و با انتخاب گونه های درختی که بتوانند اهداف چندمنظوره از قبیل زیبایی، سایه بان، بادشکن و کاهش آلودگی های صوتی را تأمین کنند، انگیزه اهالی را افزایش دهند.

شوراهای محلی - در صورت وجود - می توانند در نگهداری و توسعه فضای سبز محله مشارکت داده شوند و رقابت سازنده و دوستانه ای را بین محله های مختلف ایجاد کنند و از جمله مثلاً هر سال بهترین محله از لحاظ نگهداری فضای سبز معرفی و تشویق گردد.

متأسفانه به دلیل مجزا نبودن آب آشامیدنی لوله کشی از آب مصرفی، هزینه آبیاری فضاهای سبز خصوصی و اشتراکی بسیار افزایش یافته و این امر خود به عامل منفی در توسعه و نگهداری فضای سبز تبدیل شده است.

□ فضای سبز دولتی

این گونه فضاهای سبز در داخل ساختمان های دولتی و در محوطه این ساختمان ها واقع اند و هزینه های ایجاد، نگهداری و بهره برداری از آنها بر عهده همان سازمان است. گرچه فضای سبز دولتی به وسیله بخش خصوصی ایجاد و نگهداری نمی شود و از این لحاظ همانند بخش عمومی است، اما از آنجا که بهره برداری از آن عمومیت ندارد، در رده خاصی قرار می گیرد.

گرچه مالکیت و نگهداری فضاهای سبز خصوصی وظیفه شهرداری نیست، اما شهرداری ها می توانند با اتخاذ سیاست ها و تدابیر تشویقی مردم را به افزایش فضاهای سبز خصوصی ترغیب کنند

□ فضای سبز عمومی

فضای سبز عمومی، رایج ترین شکل فضای سبز شهری است که شامل فضای سبز داخل شهر، فضای سبز حومه شهر و فضای سبز خارج شهر می شود. ایجاد و نگهداری فضای سبز عمومی بر عهده شهرداری ها و در مواردی خاص بر عهده سازمان حفاظت محیط زیست و یا سازمان جنگل ها و مراتع است. این فضا جز در مواردی محدود برای استفاده عموم مردم آزاد است. فضای سبز داخل شهر شامل باغچه های حاشیه یا وسط خیابان ها و بزرگراه ها، فضای سبز میدان ها، بولوارها، پارک ها و بوستان های داخل شهر است. فضای سبز حومه شهر، که از آن با عنوان کمربند سبز یاد می کنند، برای جلوگیری از گسترش بی رویه شهر از یک سو و تلطیف هوای شهر از سوی دیگر احداث می شود.

فضای سبز بیرون شهر که مردم به دلیل نزدیکی آن با شهر، به ویژه در روزهای پایانی هفته از آن استفاده می کنند، به صورت پارک های جنگلی مصنوعی و یا پارک های جنگلی طبیعی است که تسهیلات رفاهی و خدماتی در آنها برای استفاده شهروندان تأمین شده است.

فضای سبز بخشی جدایی ناپذیر از شهر به شمار می آید. هم شهر به فضای سبز نیاز دارد و هم فضای سبز به شهر. همان گونه که برای ساماندهی ساخت و سازها، تعیین جهات توسعه شهر و طراحی شبکه عبور و مرور آن نیاز به طرح جامع شهری است، برای توسعه، انتخاب گونه های مناسب با اقلیم، مراقبت و بهره برداری از فضاهای سبز نیز به طرح جامع فضای سبز نیاز است.

منابع:

- ۱- سازمان پارک ها و فضای سبز شهر تهران: مجموعه مقالات سمینار فضای سبز، چاپ اول، تهران ۱۳۷۱.
- ۲- صادق شفیع پور (به کوشش): قانون شهرداری، انتشارات مجد، چاپ سوم، تهران ۱۳۷۹.

نولی^(۱) شهر گل و سبزه

ترجمه و تلخیص: مینو موسوی
کارشناس ارشد زبان فرانسه

شهر نولی و طرح محلی شهرسازی

شهر نولی طبق اصول شهرسازی آتن ساخته شده است و با مدیریت صحیح فضاهای شهری، امروزه مانند نگینی زیبا می درخشد و به شهر گل و دیدنی‌ها تبدیل شده است. این شهر جذاب‌ترین مناظر شهری را در خود جای داده است. نولی که ۲۵ سال از تاریخ پیدایش آن می‌گذرد، امروزه کاملاً متحول گردیده و تغییرات عمده‌ای در تاریخچه این شهر به وجود آمده است. اکثر بناهای شهر باز سازی شده است و پروژه‌های ساخت و ساز در نولی به نحوی طراحی شده‌اند که این امر بهبود و تنوع مسکن را در هر بخش از شهر به همراه داشته است. در قسمت مسکونی این شهر مجتمع‌های مسکونی، ساختمان‌های تجاری و مکان‌های عمومی با سیستم رفت و آمد دو طرفه سازماندهی شده است.

فضاهای بیرونی به زیبایی آمایش شده‌اند و در این زمینه شهر نولی به شکوفایی رسیده، به گونه‌ای که چشم اندازهای فضای سبز این شهر شگفت‌انگیز است. به هنگام ساخت و ساز مجتمع‌های مسکونی درختچه‌هایی به فواصل منظم در اطراف آنها کاشته شده‌اند، که فضایی خاص و دیدنی را به وجود آورده‌اند. شهرداری نولی اقدام به آمایش مجدد و کاشت درخت و درختچه‌های تزئینی در خیابان‌های شهر کرده است. در این طرح سعی شده است که فضاهای طبیعی و تطابق آنها با هر قسمت از شهر و موقعیت آن مکان به خوبی حفظ شود. به ویژه در این کار فضاهای سبز اطراف مناطق مسکونی بسیار مهم تلقی شده‌اند.

شهرداری با اجرای صحیح این طرح در واقع عملکردهای مهم و مفیدی را برای بهبود کیفیت زندگی شهروندان نولی انجام داده است.

طرح محلی شهرسازی، مهم‌ترین تحولات را در نولی به وجود آورده است. این طرح طی ده سال به مرحله اجرا درآمده است، که همچنان نیز ادامه دارد. به دنبال تلاش‌های بسیاری که برای بازسازی بناهای شهر انجام شده، برنامه‌های جدیدی برای بهبود چارچوب کلی زندگی شهروندان نولی به اجرا

شهر نولی در ۲۵ کیلومتری جنوب شهر پاریس قرار دارد. این شهر جدید پس از طرح‌های شهرنشینی دولت فرانسه در دهه ۱۹۶۰ در فضایی ۵۵۲ هکتاری مشتمل بر ۵۰ هکتار پارک و فضای باز ساخته شد. آنچه در ادامه می‌آید خلاصه‌ای است از فعالیت‌های شهرداری این شهر در خصوص بهبود فضای سبز شهری.

است: «مدیریت اصولی و بر اساس اصول زیبایی شناختی و فضاهای سبز».

از جمله اقدامات این واحد کاشت گیاه برای حفظ و بقای فضای سبز و یا کاشت گیاهان متنوع و گوناگون است. واحد مذکور برای تقویت خاک و حفظ گیاهان اطراف منازل شهر، اقدام به ارائه خدمات ویژه به صورت رایگان می کند. برگ ها و کاه هایی که در اطراف گیاهان ریخته می شوند، علاوه بر تقویت خاک از گسترش علف های هرز جلوگیری می کنند و آب نیز برای مدت بیشتری در زمین باقی می ماند. کاشت این کاه ها و برگ ها برای حفظ بیشتر گیاهان نه تنها از نظر مالی مفید بوده بلکه از جنبه اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی نیز تأثیرات مثبتی را به دنبال داشته است.

در هنگام ایجاد فضاهای سبز و کاشت درخت و گیاهان معیارهای خاصی در نظر گرفته می شود و این کار به صورت کاملاً اصولی به مرحله اجرا در می آید.

در هنگام شکل گیری شهر نولی بیشتر از درختانی استفاده شد که خیلی سریع رشد می کنند و تا حدی برای محیط زیست زیان دارند. لیکن در آمایش مجدد این شهر سعی شده است که از گیاهان با کیفیت بالاتر استفاده شود. بدین منظور درختانی انتخاب شده اند که زمان رشد کامل آنها حداقل ۱۵ سال است ولی در عوض کیفیت بالاتری دارند و پایدارتر و ماندگارتر هستند و باعث بهبود کیفیت فضا، زمین و اصول شهرسازی می شوند. این گیاهان همچنین احتیاج به مراقبت کمتری

بهبود توسعه پایدار در شهر وارائه دیدگاه کلی و جامع از محیط زیست از اهداف اصلی واحد خدمات رسانی فضای سبز شهر نولی است

دارند و در نتیجه موجب بالاتر رفتن کیفیت فضاهای طبیعی محیط های مسکونی می شوند. در کاشت درختان عظیم الجثه

درآمده است که عبارتند از: بهبود سیستم جابه جایی در سطح شهر، سازماندهی محدود فضاهای عمومی شهر، توسعه اقتصادی، حفظ و حمایت از محیط زیست.

این برنامه های جدید تأثیر بسیاری بر نحوه ارائه خدمات شهرداری داشته است؛ به ویژه سرویس خدمات دهی فضای سبز - گذرگاه ها و راه های ارتباطی. در واقع طرح محلی شهرسازی محورهای اساسی را برای فضاها و مناظر شهر طبق هر محله تعیین کرده و بدین ترتیب مناظر زیبایی به وجود آمده است که با هر قسمت و شرایط آن هماهنگی خاصی دارد.

شعار واحد خدمات رسانی فضای سبز شهرداری نولی این است: «مدیریت اصولی و بر اساس اصول زیبایی شناختی و فضاهای سبز»

در آمایش این فضاها سعی شده است که نوعی هماهنگی و تطابق میان فضاهای سبز با هر یک از کاربردهای خاص به وجود آید. در واقع فضاهای مربوط به بازی و تفریح، مسیرهای عبور و دیگر فضاها هر کدام مناسب با شرایط خاص شان آمایش شده اند. برخی از درختان همچنان در محل خود حفظ شده و باقی مانده اند و در برخی از قسمت ها درخت های جدید کاشته شده اند. در این طرح از فضاهای سبز شهر محافظت شده و پارک های بزرگ شهر طبقه بندی گردیده اند. در هر محله از شهر، فضای سبز بر طبق اهداف تعیین شده برای موقعیت فضای طبیعی آن محله همچنان باقی مانده و یا اینکه فضاهای مذکور گسترش یافته اند. شهر نولی در جهت توسعه پایدار گام برمی دارد تا برای نسل های آینده شهری دیدنی و زیبا را با حفظ حقوق انسان ها به ارمغان آورد.

توسعه پایدار و فضاهای سبز شهری در نولی
شعار واحد خدمات رسانی فضای سبز شهرداری نولی این

فرانسه - نولی

فرانسسه - ئولی

تلاش‌های مفید گروه ویژه متشکل از ۲۱ باغبان آموزش دیده شهرداری بسیار مهم بوده است. اینان عامل اصلی این موفقیت‌اند، و بدون وقفه در تمام طول سال تلاش کرده‌اند تا شهر ئولی را هر چه زیباتر جلوه گر سازند.

با چاپ ماهنامه «زندگی خوب در ئولی» به همت گروه اطلاع‌رسانی شهرداری و با همکاری و مشارکت واحدهای خدمات‌رسانی فضای سبز، گذرگاه‌ها و راه‌های ارتباطی محیط زیست و اهمیت آن به شهروندان ئولی هر چه بیشتر معرفی شده است

پس از توفان دسامبر سال ۱۹۹۹ در این شهر خسارات بسیاری به وجود آمد و تغییراتی کلی در فضای سبز این شهر رخ نمود.

در پی این توفان در مجموع ۱۸۰۰ درخت از بین رفت که ۳۰۰ درخت آن متعلق به پارک «شمال» شهر بود و تنها ۶۰۹۸۰ یورو هزینه صرف شد تا این خسارت جبران شود. گلکاری تنها ۵ درصد فعالیت‌های سرویس خدمات‌دهی فضای سبز را تشکیل می‌دهد و قسمت عمده عملکردهای شهرداری برای ایجاد چمن‌هایی است که به صورت فرشی سبز رنگ فضاهای عمومی شهر را پوشانده‌اند.

درهای گلخانه‌های شهرداری ئولی در تمام بعدازظهرهای یکشنبه به روی شهروندان گشوده می‌شود و این زمان فرصت مناسبی است تا شهروندان بتوانند از توصیه‌ها و راهنمایی‌های سه‌متصدی که مسئول این گلخانه‌ها هستند، بهره‌مند شوند و به اطلاعات و آگاهی‌شان در مورد گل و گیاه و نحوه

از انواع پایدار و ماندنی استفاده می‌شود زیرا اینها با تأثیرگذاری بر روی مناظر طبیعی شهر، گامی در جهت توسعه پایدار به شمار می‌آیند. در واقع بهبود توسعه پایدار در شهر و ارائه دیدگاه کلی و جامع از محیط زیست از اهداف اصلی واحد خدمات‌رسانی فضای سبز شهر ئولی است. شهرداری و واحد خدمات‌رسانی ویژه دائماً در حال انجام تحقیقات برای رسیدن به روش‌های جدید به منظور بهبود کیفیت زندگی شهروندان هستند.

پل ارتباطی شهر ئولی با ساکنان آن، محیط زیست دیدنی این شهر است. با چاپ ماهنامه «زندگی خوب در ئولی» به همت گروه اطلاع‌رسانی شهرداری و با همکاری و مشارکت واحدهای خدمات‌رسانی فضای سبز، گذرگاه‌ها و راه‌های ارتباطی محیط زیست و اهمیت آن به شهروندان ئولی هر چه بیشتر معرفی شده است. مقاله‌هایی که در این ماهنامه به چاپ می‌رسند، این امکان را به وجود می‌آورند تا شهروندان آگاهی لازم را کسب کنند و انگیزه آنها در حفظ محیط زیست تقویت شود. زیباسازی شهر ئولی تنها با تعیین محورهای استراتژیک به شکوفایی نرسیده است، بلکه شناخت و دانش کافی و تداوم در انجام امور، توسعه اصولی، آمایش صحیح، احترام به حفظ کیفیت محیط زندگی شهروندان همه در تحقق این امر سهیم بوده‌اند. مشارکت تمام عوامل دخیل در محیط زندگی شهروندان برای تحقق صحیح برنامه‌هایی که در جهت بهبود زندگی روزمره تعیین شده‌اند، امری اجتناب‌ناپذیر است.

ئولی، شهر رنگ‌ها

فضای سبز و رنگ‌های زیبای این شهر توجه گردشگران بسیاری را به آن جلب کرده است. گیاهان، درختان و گل‌های زیبا این شهر را مملو از رنگ‌های دیدنی و چشم‌نواز کرده‌اند. اما در پشت زیبایی ظاهری طبیعت سبز و شکوفایی گل‌ها،

نگهداری از آنها افزوده شود. این گلخانه‌ها حدود ۹۰ درصد گیاهان و گل‌های مورد نیاز را تولید می‌کنند.

شهر نولی و خدمات رسانی فضای سبز - گذرگاه‌ها و راه‌های ارتباطی

واحد خدمات رسانی فضای سبز در گذشته تنها در ناحیه بور- اورسی فعالیت می‌کرد؛ اما امروزه گروه آموزش دیده‌ای متشکل از باغبان‌های تعلیم دیده در تمام سطح مشغول به فعالیت هستند. این واحد با همکاری و مشارکت واحد خدمات رسانی راه‌های ارتباطی و گذرگاه‌ها به فعالیت می‌پردازد. پاکیزگی در شهر هدف هر دوی آنهاست که در جهت بهبود کیفیت زندگی شهروندان تلاش می‌کنند. در واقع این دو واحد خدمات رسانی در یک جهت تلاش می‌کنند و بسیاری از فعالیت‌های آنها یکسان است.

واحد خدمات رسانی فضای سبز شامل ۶۵ مأمور است، که ۳۰ نفر آنها در جهت بهبود فضای سبز شهر فعالیت می‌کنند و یک تکنیسین نیز مأمور مسئول اداره مطالعات در زمینه آمایش و بازسازی محله‌های شهر است. هر سال این واحد تعدادی کارآموز می‌پذیرد، تا دوره‌های آموزشی لازم را طی کنند. این کارآموزان از طرف مدارس معرفی می‌شوند. علاوه بر آن، به افرادی که در مورد نحوه نگهداری یا موارد مربوط به محیط زیست و فضای سبز مشکلی دارند نیز آموزش داده می‌شود. این سرویس نقش اجتماعی مهمی را در تشکیلات شهرداری بر عهده دارد و مسئول حفظ و نگهداری میراث فرهنگی و طبیعی، تولید گیاه و گل، حفظ و نگهداری از وسایل کشاورزی و باغبانی وسایل حمل و نقل لازم در این زمینه، مراقبت از فضاهای تفریحی و بازی، میلان شهری، پاکیزگی شهر و بهبود کیفیت زندگی شهروندان است.

واحد خدمات رسانی فضای سبز نولی در برنامه‌ریزی برای مراسم ویژه و آیین‌ها در شهر و تهیه وسایل حمل و نقل لازم در این موارد برای سایر سرویس‌های خدمات‌دهی شهرداری سهیم است.

درهای گلخانه‌های شهرداری نولی در تمام بعد از ظهرهای یکشنبه به روی شهروندان گشوده می‌شود و این زمان فرصت مناسبی است تا شهروندان بتوانند از توصیه‌ها و راهنمایی‌های سه متصدی که مسئول این گلخانه‌ها هستند، بهره‌مند شوند

واحد خدمات رسانی فضای سبز شهرداری در تمام طول سال فعالیت‌هایی را برای بازیافت مواد زائد انجام می‌دهد. به ویژه برای جمع‌آوری زباله‌های خطرناک و سمی. پس از به اجرا درآمدن و موفقیت پروژه‌هایی در محله‌های مهم شهر مانند خیابان سانتیگون برنامه‌هایی در آینده برای بازسازی مرکز شهر و احیای مجدد فضاهای شهری سه محله دیگر به اجرا درآمده است.

پانویس:

1)Ulis

www.mairie-des-ulis.fr

منبع:

شهر نولی و فضاهای سبز مناطق مسکونی

مدیریت فضاهای سبز این مناطق را واحد خدمات رسانی فضای سبز شهرداری و مؤسسات خصوصی بر عهده دارند. این مناطق جزء مهم‌ترین قسمت‌های شهر برای بازسازی و بهبود فضای سبز اطراف آنها به شمار می‌آیند.

نولی و فضاهای سبز پارک‌ها

- **پارک شهر:** این پارک در مرکز شهر قرار گرفته و در سال ۱۹۷۸ به دست دو معمار معروف با همکاری طراحان فضاهای شهری آمایش شده است. این پارک حلقه ارتباطی مرکز و جنوب شهر است و مساحتی حدود ۴ هکتار دارد و در واقع پل ارتباطی تمام قسمت‌های مهم شهر است.

- **پارک جنوب:** در این پارک فضاهای طبیعی کاملاً حفظ شده‌اند. پارک جنوب ۱۵ دقیقه به صورت پیاده از جنوب تا مرکز شهر فاصله دارد و مساحت آن ۲۰ هکتار است، که ۴ هکتار آن دریاچه است. در اطراف این دریاچه سرویس اطلاع‌رسانی در مورد منابع طبیعی نولی وجود دارد. فضاهای ورزشی همچون زمین فوتبال، ژیمناستیک و تنیس نیز در این پارک در نظر گرفته شده‌اند. ناگفته نماند که ۳ هکتار از این پارک به باغ خانوادگی اختصاص داده شده است.

- **پارک شمال:** مساحت این پارک ۳۳ هکتار است. این پارک مکانی برای پرندگان مهاجر است. مجموعه‌ای از دریاچه‌های زیبا با مساحت ۲۷۰۰۰ متر مربع در این پارک به چشم می‌خورد. فضاهای ورزشی مناسب برای تفریح و بازی کودکان به زیبایی طراحی شده‌اند. فضای سبز این پارک به سبک کاملاً کلاسیک در سال‌های دهه ۶۰ طراحی شده است. افزون بر اینها مکانی برای ماهیگیری و استراحت هم در این پارک ایجاد شده است، که شهروندان از آن بسیار استقبال کرده‌اند.

در زمان حاضر شهر نولی با مدیریت صحیح فضای سبز و توجه جدی به طبیعت آن، به شهری زیبا و مطرح تبدیل شده است. در نولی ۱۰۰ هکتار فضای سبز و بیشه وجود دارد. در واقع ۱۴ کل مساحت این شهر را فضای سبز تشکیل داده است که به خوبی آمایش شده‌اند.

آمایش مناظر طبیعی عمومی شهر مانند پارک شمال، پارک شهر و پارک جنوب بسیار دقیق انجام گرفته، به گونه‌ای که کمربندی سبز رنگ در سطح شهر گسترده شده است. فضای سبز مناطق مسکونی، آمایش کنار گذرگاه‌ها و راه‌های ارتباطی شهر و آمایش فضای سبز گورستان نولی بسیار اصولی و دیدنی است. امروزه نولی به شهر گل‌ها و فضاهای سبز دیدنی نام گرفته است. هر سال هزاران گردشگر به سوی آن جلب می‌شوند و این شهر با مدیریت صحیح محیط زیست هر چه سریع‌تر به سمت توسعه پایدار گام برمی‌دارد.

گوانگژو

موفق در توسعه پایدار

ترجمه: بهرام هراتی خلیل آباد
تلخیص و تنظیم: سرویس بین الملل

صورت امری عادی درآمد و محیط زیست به سرعت نابود شد، به طوری که شهروندان، گردشگران و تجار مرتباً از کاهش قدرت سکونت در شهر سخن می‌گفتند و این مسئله خود تهدیدی برای سرزندگی اقتصاد شهر گردید. در نتیجه در سال ۱۹۹۷ میلادی شهرداری گوانگژو یک برنامه ۵ ساله اجرایی را به منظور بهبود بخشیدن به محیط زندگی شروع کرد که برای حفظ و افزایش بیشتر جذابیت‌های گوانگژو به منزله مکانی برای زندگی و نیز انجام فعالیت‌های اقتصادی بود و در سال ۲۰۰۱ با موفقیت کامل شد. طرح استراتژیک شهری گوانگژو چارچوبی کلی را برای اجرا و اثر بخشی توسعه پایدار در زمینه‌های ذیل فراهم ساخت: مدیریت ترافیک، سرسبزی شهری، اقدامات بهداشتی، کنترل جمعیت، حفظ طبیعت و آثار فرهنگی.

با اجرای این برنامه منطقه مرکز شهر نوسازی شد و چهره جدیدی به خود گرفت، به طوری که اکنون ساکنان از زندگی در آنجا لذت بیشتری می‌برند و به خاطر داشتن چنین شهری احساس غرور می‌کنند. این احساس غرور بیشتر به این امر متکی است که آنها فعالانه در طراحی و اجرای برنامه‌های شهر شرکت جستند. دستاوردهای برنامه هنگامی نمود بارز یافت که شهر گوانگژو در ماه دسامبر ۲۰۰۱ جایزه ملی بهترین فعالیت در زمینه بهبود محیط زندگی و جایزه Nations in Bloom (ملل در حال شکوفایی) (سال ۲۰۰۱ را به دست آورد و افزون بر اینها جایزه‌ای بین‌المللی را نیز به عنوان جامعه درخور سکونت کسب کرد. با توجه به این فعالیت‌ها آنچه که برای شهر در سال ۲۰۱۰ تصور می‌شود، شهری اکولوژیکی است. وضعیت شهر قبل از شروع این برنامه طوری بود که با وجود رشد اقتصادی ۲ رقمی آن در طی دو دهه، ۷۳ درصد ساکنان آن از محیط زندگی خود ناراضی بودند و شهر با نام‌هایی همچون «شهر پردازدحام» و «شهر کثیف» خوانده می‌شد و تجسم آن در نزد مردم «راه بندان» بود.

رشد بی‌قواره شهری باعث شد که شرایط زیست محیطی به سرعت نابود شود و آلودگی آب و هوا فزونی بگیرد. تمام این مشکلات ناشی از این بود که در طی دو دهه روش‌های نامناسبی به کار می‌رفت و بیشتر به توسعه اقتصادی توجه می‌شد تا کیفیت زندگی.

مقدمات فعالیت‌ها از اواسط دهه ۱۹۹۰ میلادی شکل گرفت، یعنی هنگامی که شهروندان، جامعه تجاری و سرمایه

مقدمه

مدیریت شهری کلان شهر گوانگژو^(۱)ی چین طرحی را به منظور پایدار ساختن آن به اجرا در آورده است که بیشتر در زمینه طراحی شهری و منطقه‌ای، مدیریت محیط زیست، زیرساخت‌ها، ارتباطات و حمل و نقل است.

از نظر جغرافیایی شهر گوانگژو در کنار رودخانه پرل^(۲) واقع شده است و با جمعیتی ۷ میلیون نفری مساحتی به اندازه ۳۷۰۰ کیلومتر مربع را پوشش می‌دهد و مرکز ایالت کوانگ دونگ است. این شهر یکی از اولین شهرهایی است که به دنبال در پیش گرفتن سیاست آزادسازی اقتصادی از دهه ۱۹۸۰ میلادی، اکنون به خاطر بازار تجاری‌اش شهرت دارد. قدمت این شهر ۲۲۰۰ ساله به دوران شکوفایی جاده ابریشم می‌رسد.

از اواسط دهه ۱۹۸۰ میلادی این شهر با رشد اقتصادی دو رقمی به همراه افزایش ناگهانی جمعیت مواجه بوده است. بر اثر اسکان جمعیت زیاد، زیرساخت‌ها، محیط زیست و آثار فرهنگی به میزان زیادی فرسوده شدند و مورد استفاده بیش از حد قرار گرفتند. از نیمه دهه ۱۹۹۰ میلادی تراکم ترافیک به

گذاران شروع به اظهار نارضایتی کردند و در پی آن شهرداری مشورت‌هایی را با متخصصان انجام داد و سپس مقدمات زیر به تصویب رسید:

- ۱- پی‌ریزی شالوده‌ای محکم به منظور توسعه پایدار شهری؛
- ۲- بهبود زیرساخت‌ها، به خصوص در زمینه حمل و نقل و حل تراکم ناشی از ترافیک؛
- ۳- اقدام به بازسازی جامع شهری شامل بهبود فعالیت‌های بهداشتی و حفظ میراث فرهنگی؛
- ۴- کاهش صنایع، وسایل نقلیه و فاضلاب خانگی برای بهبود کیفیت آب و هوا؛ و
- ۵- سرسبزسازی شهر از طریق پردیس‌ها، باغ‌ها و حفظ منابع طبیعی شهر.

مقدمات پیش گفته بر اساس این تصور جدید شکل گرفت که گوانگژو چونان شهری با رشد تجاری و کیفی زندگی به موازات یکدیگر باشد. به علاوه با گسترش مشاوره‌های عمومی در سال ۱۹۹۷ میلادی مدیریت شهرداری سیاست جدیدی را در پیش گرفت که اولویت آن رفاه افراد و کیفیت زندگی مردم بود. همچنین شهرداری دستورالعمل‌هایی را برای طرح استراتژیک شهری که متضمن اهداف زیر باشد تدوین کرد:

- ۱- روان‌سازی ترافیک از طریق نظام حمل و نقل شهری چند الگویی، شامل: جاده کمربندی، شاهراه‌ها، پل‌های جدید و ۱۸ کیلومتر مترو؛
- ۲- کاهش صنایع آلوده کننده، اجرای فاضلاب منازل، کنترل صدور وسایل نقلیه و جلوگیری از آلودگی با وضع قوانین جدید زیست‌محیطی؛
- ۳- بهبود اکولوژی شهری، افزایش سرانه فضای سبز به میزان دو برابر و حفظ فضای اطراف کوه‌ها، رودخانه‌ها و زمین‌های کشاورزی روستایی؛
- ۴- ساخت املاک جدید و بازسازی نواحی تاریخی به طور همزمان؛ و
- ۵- استفاده مناسب از مجموعه‌های پس مانده، بازیافت و استفاده از آنها.

منابع مالی این برنامه به طور مشترک تأمین می‌شد، به

در اجرای برنامه گوانگژو پایدار رسانه‌های محلی با اعلام عمومی طرح استراتژیک شهری، برنامه کاری آن و تشویق جوامع ذی نفع به شرکت در اجتماعات عمومی شرکت جستند

طوری که مدیریت ایالتی ۳/۵۸ درصد، مدیریت شهرداری ۸۳/۲۶ درصد، مدیریت مناطق و همکاران همسایه ۶/۴۷ درصد، بانک جهانی ۱/۹۴ درصد و بخش خصوصی و بخش‌های اجتماعی ۴/۷۵ درصد این تأمین مالی را بر عهده داشتند. بخش عمده سرمایه‌گذاری شهرداری در زمینه احداث

زیرساخت‌ها و خدمات بود که پوشش آن بر خلاف انتظار از ارقام فروش زمین، هزینه‌های ساخت و مالیات‌ها بیشتر بود. شهرداری برای استفاده از فناوری و دیدگاه‌های کارشناسانه، با بانک جهانی، مؤسسات طراحی شهری معروف و متخصصان طرح استراتژیک توسعه شهری و برنامه ترافیک به همکاری پرداخت و قراردادها از طریق مزایده‌های رقابتی در سطح بین‌المللی با پیمانکاران منعقد گردید.

در اجرای برنامه گوانگژو پایدار رسانه‌های محلی با اعلام عمومی طرح استراتژیک شهری، برنامه کاری آن و تشویق جوامع ذی نفع به شرکت در اجتماعات عمومی شرکت جستند. این کار به بسیج، حمایت و درگیر ساختن فعال جوامع، مؤسسات، گروه‌های علاقه‌مند و سازمان‌های داوطلب کمک کرد.

فرایندهای برنامه

همکاران: مدیریت شهرداری برای تهیه بودجه طرح، در چرخه‌ای بزرگ شروع به مشارکت با مدیریت ایالتی و بخش‌های خصوصی و اجتماعی کرد. همچنین در زمینه ساخت و مدیریت شاهراه‌ها و پل‌ها، ساخت و ساز آن مورد قبول واقع شد و از طرفی برای اطمینان از شفاف‌سازی و جوابگویی نسبت به استفاده منابع مالی و نظارت بر هزینه‌ها، سنجش‌های دقیقی انجام گرفت.

مشارکت: اجرای پروژه حمل و نقل نیازمند اسکان مجدد بیش از ۱۴۰۰۰ خانوار، کسبه و مؤسسات مختلف شامل تشکیلات اقتصادی کوچک و غیررسمی، ۶۷ خانواده آسیب‌پذیر، به خصوص خانواده‌های زنان بی‌شوهر بود. مشکل عمده‌ای که اغلب برای کارهای عمومی در مقیاس بزرگ وجود دارد، مقاومت در برابر جابه‌جایی و اسکان مجدد است، که برای غلبه بر آن، جدول زمان‌بندی اسکان مجدد با افراد و سازمان‌های علاقه‌مند طراحی گردید و به کار گرفته شد. این کار به عنوان نوعی فرصت به منظور بهبود تجارت و کیفیت زندگی در نظر گرفته شد.

اولویت در این میان با فعالیت‌های تجاری کوچک و خانواده‌های آسیب‌پذیر - به خصوص خانواده‌های زنان بی‌شوهر - بود. خطوط تلفن ویژه و گروه‌های میانجی برای بررسی شکایت هر شاکی به وجود آمدند. سرانه فضای مسکونی در طی جدول زمان‌بندی اسکان مجدد به یک‌سان از میزان ۷ متر مربع به ۱۱ متر مربع افزایش یافت و بهبودهای عمده‌ای در دسترسی به خدمات اساسی به دست آمد. همچنین طرح سه‌ساله ترافیک زودتر از جدول زمان‌بندی شده آن تکمیل گردید.

مدیریت و دولت: تمام پیمانکاران برنده، مسائل را به صورت شفاف برای عموم ارائه کردند و مراحل دقیقی برای هزینه و نظارت بر کیفیت به کار گرفته شد. علاوه بر این، استانداردهای دقیقی برای مدیریت منطقه ساخت و ساز پذیرفته شد که در طی دوره ساخت نیز در زمینه آلودگی صوتی، گرد و خاک و ترافیک مزاحم (مختل کننده) از آنها استفاده شد.

رهیافت جامع برای بازسازی و حفظ شهری: اولویت

اجرای این برنامه، حمایت از ناحیه قدیمی مرکز شهر و بازسازی آن بوده است. مقررات و قوانین جدیدی نیز در پیش گرفته شد و اجرای آن شامل سه سطح از مناطق میراثی-شامل حفاظت مناطق، کنترل مناطق و هماهنگی مناطق- بود و به منظور اطمینان هر چه بیشتر، پیشنهادی کلی برای حفاظت از محیط طبیعی در برابر ساخت و ساز نیز ارائه شد.

اشتغال در شهر: بیش از ۳۰۰/۰۰۰ داوطلب شامل

۳۴۵۶ سازمان مختص زنان و هزاران گروه از جوانان در مدیریت ترافیک و بهبود محیط زیست شرکت جستند. هر ساله در ماه مارس (اسفند) میلیون‌ها شهروند در برنامه جنگل کاری به صورت فعالانه شرکت می‌کنند.

همچنین اجتماعات مردمی، شرکت‌ها و سازمان‌های غیردولتی در زمینه فراهم‌سازی بودجه‌های تکمیل پروژه‌هایی

چین- گوانگژو - حاشیه رودخانه پرل

در سطوح همسایگی و نواحی نقش داشته‌اند. پروژه‌های اصلی شهرداری بر اساس مشاوره‌ها و رأی مردم مورد تصویب قرار گرفتند. نظر سنجی‌های عمومی به منظور ارزیابی مستمر اجرای برنامه و شهرداری ادامه داشت.

طرح راهبردی شهر گوانگژو به همراه ۱۵۱ زیر طرح آن، اولین نمونه در نوع خود در چین است که به اجرا در آمد. نتایج عمده به دست آمده از طرح مذکور شامل موارد زیر است:

۱- یک شبکه یکپارچه حمل و نقل، متشکل از ۲۶/۷ کیلومتر جاده کمربندی، ۲۹۶۷ کیلومتر جاده، شاهراه‌ها، ۵ پل و یک سیستم مترو، که هر روزه یک میلیون نفر را جا به جا می‌کند.

۲- خیابان‌ها و جاده‌ها کاملاً پاک‌سازی شده‌اند، نواحی مسکونی نظم یافته‌اند، ساختمان‌های قدیمی بازسازی شده‌اند و نورپردازی خیابان‌ها اصلاح گردیده است. همچنین از معماری سنتی در فضاهای جدید شهری به خوبی حمایت

شده است.

۳- سیستم یکپارچه فضای سبز شهری در حال شکل‌گیری است، شامل ۱۲۵ پارک و باغ با مساحت کل ۷۳۴۸ هکتار؛ و سرانه فضای سبز از ۴/۷۲ متر مربع به ۱۰/۳۶ متر مربع افزایش یافته است.

۴- توزیع سوخت در زمان حاضر به گونه‌ای است که در حد استانداردهای ملی - و گاه بیش از آن - است و ۱۰۰ درصد سوخت مصرفی بیش از ۲۰۰۰۰ هتل و یا رستوران گوانگژو از گازوییل به گاز بنزین و یا گاز طبیعی تبدیل شده است. برای فاضلاب منازل، ۳ کارخانه با ظرفیت ۵۸۰/۰۰۰ تن در هر روز فعالیت دارند و ۴ مورد دیگر در دست ساخت است که در نتیجه این فعالیت‌ها کیفیت آب و هوا به طور چشمگیری بهبود یافته است. امروزه ۱۰۰ درصد ضایعات خانگی و پزشکی به طور کاملاً ایمن و مطمئن تصفیه می‌شوند. از این ضایعات ۴۵ درصد در مبدأ تفکیک شده و ۲۰ درصد بازیافت می‌شوند.

۵- در طی دوره‌های برنامه، کیفیت زندگی شهروندان بهبود یافت - به خصوص برای خانواده‌های آسیب‌پذیر و زنان. این امر از طریق خانه‌سازی بهتر و فرصت‌های شغلی بیشتر (۲۵۷۹۰ شغل جدید برای زنان) فراهم آمد. در زمان حاضر زنان نقش بیشتری را در تصمیم‌گیری‌ها دارند و ۴۴/۹ درصد مناصب اجرایی در دفاتر حکومتی، مؤسسات و سازمان‌های تجاری را به همراه رشدی ۴۰ درصدی در زمینه سطوح بالای حکومتی به دست آورده‌اند.

۶- بررسی‌ها را شهروندان مستقل اداره می‌کردند و مرکز سنجش افکار آشکار ساخت که رضایت شهروندان در زمینه کیفیت زندگی از ۲۷ درصد در سال ۱۹۹۷ به ۹۵/۹ درصد در سال ۲۰۰۱ افزایش یافته است. این نتایج بر اثر تغییر در طرز تلقی و رفتار شهروندان و همچنین شرکت فعالانه آنها در تصمیم‌گیری‌ها و حمایت‌شان از محیط زیست بود.

۷- در سال ۲۰۰۱ شهر گوانگژو جایزه «ملل در حال شکوفایی» را از فدراسیون بین‌المللی مدیریت پارک و تفریحات دریافت کرد.

ناگفته نماند که اغلب شهرهای مهم پرجمعیت این جایزه را برنده شده‌اند. همچنین این شهر جایزه ملی برای بهترین فعالیت در زمینه بهبود محیط زندگی و جایزه ملی ویژه‌ای نیز برای بهبود زیرساخت شهری و محیط زیست از وزارت ساختمان دریافت کرده است.

پایداری

تکمیل برنامه اجرایی پنج ساله باعث پی‌ریزی شالوده‌های محکمی در زمینه توسعه پایدار شهر شد و اصل قرار دادن «مردم و اکولوژی» در ابتدا دگرگونی تغییر ناپذیری را در سیاست عمومی ارائه داد. شهر به مناطق اکولوژیکی با هفت راهرو اکولوژیکی^(۳) تقسیم شد. همچنین برای محدود کردن رشد بی‌ضابطه مناطق در شهر، سیاست‌هایی در زمینه حفظ کوه‌ها و جنگل کاری آنها در شمال، پاک‌سازی رودخانه‌ها در قسمت میانی، حفاظت و نگهداری زمین‌های روستایی،

باغ‌های میوه و سواحل مسیر در جنوب، به همراه سیاست صنعتی جدید اتخاذ گردید، که سیاست مذکور در زمینه جلوگیری از آلودگی و نحوه برخورد با آلودگی اهمیت ویژه دارد.

مقررات خاصی برای ارزیابی تأثیرات زیست محیطی در نظر گرفته شد و سرمایه‌گذاران به اجرای ISO 14000 و ساخت محصولات عاری از آلودگی تشویق شدند. با ترویج انرژی پاک و آموزش‌هایی در مورد سربیزی فضاهایی مانند مدرسه و جامعه، آگاهی‌های عمومی نسبت به محافظت از محیط زیست افزایش یافت.

در زمان حاضر به واسطه پذیرش و اجرای قوانین و مقررات و آگاهی بخشی به شهروندان میراث تاریخی و فرهنگی به شکلی بهتر اداره می‌شوند.

اصل «توجه به شهروند و اولویت دادن به افراد جامعه» به گونه‌ای با ثبات به عنوان معیاری برای مدیریت شهر مد نظر قرار گرفته است.

شهرداری وظیفه اولیه خود را در این دید که نیازمندی‌ها و تقاضاهای شهروندان را برآورده سازد و به سنجش اولیه میزان موفقیت در نتیجه رضایت مندی شهروندان بپردازد. مراحل تصمیم‌گیری از طریق دادن اختیارات به جامعه و جذب مشارکت شهری بسیار شفاف‌تر گردید.

طرح استراتژیک شهر و برنامه اجرایی، به پایداری، اقتصاد، اجتماع و فرهنگ شهر کمک کرد، به طوری که هر ساله مبلغ ۳ میلیارد دلار آمریکا به طور مستقیم به دست خارجی‌ان گوانگژو سرمایه‌گذاری می‌شود و بیش از ۸۰۰۰ کمپانی خارجی، ۲۰۰۰ دفتر نمایندگی از ۶۰ کشور در شهر به فعالیت می‌پردازند.

تولید ناخالص داخلی شهر در سال ۲۰۰۱ به رقم ۳۲/۴ میلیارد دلار آمریکا رسیده که این مقدار در رتبه سوم کشور و در رتبه دوم دوره‌های سرانه با میزان ۴۵۸۶ دلار آمریکاست. اقتصاد پویا باعث تسهیل مستمر تخصیص مالی بیشتر به اصلاحات محیط زیستی می‌شود. مرحله دوم از طرح راهبردی شهری مشتمل بر سرمایه‌گذاری کلان برای گسترش مترو خواهد بود، به طوری که طی سال ۲۰۰۳ تعداد ۲/۴ میلیون نفر را در شهر جا به جا کند و ۷۰ درصد اجرای شبکه فاضلاب منازل طی سال ۲۰۰۴ به اجرا درآید. با توجه به این تغییرات گسترده مردم شهرها و مناطق اطراف برای فعالیت آموزش، ارتباطات تجاری و بازدید به گوانگژو جذب شده‌اند که این بر اثر وجود حمل و نقل کارآمد فضاهای زیبا، وسایل فرهنگی و آموزشی مناسب و اقتصاد نیرومند در شهر است.

درس‌های گرفته شده

۱- مدیریت شهری گوانگژو در سیاست قبلی خود که بیشتر در پی رشد اقتصادی سریع بود، نسبت به هزینه محیط زیست با سهل انگاری برخورد کرد ولی در برنامه اجرایی شهر، فعالیت «جلوگیری از آلودگی» جایگزین فعالیت قبلی «درمان بعد از آلودگی» شد و اصل «اولویت اکولوژی» جایگزین «اولویت اقتصادی» گردید. امروزه در تمام پروژه‌های جدید لازم است

پانوشتها:

- 1)Guangzhou
- 2)Pearl
- 3)Ecologic corridor

منبع:

www.bestpractices.org

که میزان تأثیر آنها بر روی محیط زیست مورد ارزیابی قرار گیرد. بهبود شرایط زندگی نیز بر اطمینان شهروندان و سرمایه‌گذاران افزوده است، که این خود رشد اقتصادی بیشتر را به همراه دارد.

۲- اصل «توجه به شهروندان و اولویت دادن به مردم» مفهومی است توانمند از تغییر شکل نوع حکومت محلی و بهبود مدیریت شهری، که این اصل از طریق فعالیت به خاطر شهروندان باعث رسیدگی دقیق به جذب مشارکت آنها در فرایندهای تصمیم‌گیری می‌شود، به گونه‌ای که اکنون شهر گوانگژو تبدیل به یک مدیریت مردمی واقعی شده است. برای مثال، طراحی و ساخت فرودگاه جدید بین‌المللی و چشم انداز کناره‌های رودخانه پرل بر اساس رأی عمومی بوده است. اجزای تشکیل دهنده پروژه حمل و نقل نمونه دیگری است از علاقه مندی خانواده‌ها و مراکز تجاری، که این پروژه را به فرصتی مناسب برای بهبود تجارت و کیفیت زندگی آنها بدل ساخته است.

۳- برای مراقبت و حفظ محیط‌های فرهنگی تنها منافع تجاری کافی نیستند. قبل از برنامه اجرایی تلاش برای بازگرداندن مرکز قدیمی شهر به حالت اولیه از طریق اتکا بر توسعه املاک تجاری، باعث شده بود که تعداد بسیار زیادی از خیابان‌ها و ساختمان‌های سنتی در موقعیت مخاطره‌آمیزی قرار گیرند. مدیریت شهر گوانگژو راهبرد جدیدی متمرکز بر حفظ و بازسازی مناطق قدیمی در پیش گرفت، مبنی بر اینکه

اصل «توجه به شهروند و اولویت دادن به افراد جامعه» به گونه‌ای با ثبات به عنوان معیاری برای مدیریت شهر مد نظر قرار گرفته است

ساخت و ساز در مناطق جدید باعث برآوردن نیازهای تجاری ناشی از توسعه شهری است و بدین طریق موقعیت موفقیت‌آمیز دو جانبه‌ای فراهم می‌شود.

۴- در طرح سنتی تأکیدات بیش از حدی بر کاربری زمین می‌شد که در مطابقت با مقتضیات و تغییرات سریع و رشد ناموفق بود. راهگشای برنامه اجرایی گوانگژو، برنامه‌ریزی راهبردی مرحله‌ای بود که شامل مراحل تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی - و نه فقط برنامه - است و توسعه شهری پایدار را در بلندمدت محقق می‌سازد.

برنامه اجرایی گوانگژو بعد از اتمام موفقیت‌آمیز از داخل و خارج کشور مورد تشویق قرار گرفت. بیش از ۱۰ هیئت از کشورهای مختلف مانند آمریکا، ویتنام، ژاپن و روسیه و ۳۰ شهر از چین برای فراگیری برنامه مذکور عازم گوانگژو شدند. سیستم کنترل آلودگی خودرو گوانگژو در چین و کون مینگ مورد کاربرد قرار گرفت و روش‌های مدیریت ترافیک آن بر اساس توصیه بانک جهانی به شهر شجیاژوانگ منتقل شد.

اجرای موفقیت‌آمیز برنامه پنج ساله اجرایی به طور وسیعی در مجلات و رسانه‌ها انعکاس یافت و مطبوعات مختلف از وجود شهری مقتدر در چین خبر دادند.

آموزش مدیران شهری در سنگال

مسئولان و مدیران شهرداری‌های سنگال به منظور ارتقای سطح فعالیت‌های خود تحت آموزش قرار گرفتند. این امر با همکاری مؤسسه تحصیلات عالی شهرداری‌های افریقا^(۱) و مرکز تحصیلات عالی افریقا^(۲) در داکار تحقق یافت. مهم‌ترین اهداف این دوره‌های آموزشی را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

– جلب شرکای لایق و کارآمد به منظور توسعه دامنه اقدامات و امکانات اقتصادی شهرداری‌ها؛

انسانی، تغییر و تحول در سازمان‌های وابسته به شهرداری‌ها، سیستم‌های اطلاعاتی و مواردی از این دست آموزش دیدند. در جلسه‌های سوم و چهارم نیز مواردی از این دست مطرح گردید: نظارت بر قراردادهای خدماتی شهرداری‌ها، نحوه عقد قرارداد با بازارهای دولتی محلی، گروه‌های محلی و شرکت‌ها و مؤسسه‌های خصوصی و همچنین بازاریابی برای خدمات دولتی و نحوه جلب مشارکت‌های اجتماعی. سرانجام در آخرین جلسه، مدیران و شهرداران شرکت‌کننده، درباره توسعه مناسبات و رشد ارتباطات خارجی شهرداری‌ها و ارتباط آنها با شبکه نمایندگی‌های فروش مؤسسات و شرکت‌ها و نظایر اینها توجه شدند.

نکته شایان توجه اینکه در هر یک از جلسات یکی از شرکت‌کنندگان بر نحوه برگزاری کلاس نظارت داشت. از سوی دیگر به منظور اعتبار بخشیدن به جلسات، شرکت‌کنندگانی که مایل به دریافت گواهینامه تحصیلات علمی و تخصصی بودند باید به طور مستمر و مداوم جلسات را پی‌گیری می‌کردند و در پایان هر جلسه پاسخگوی سؤالاتی می‌بودند که از آنها پرسیده می‌شد. لازم به ذکر است که این جلسه‌ها به وسیله محقق یا پژوهشگری که قابلیت‌ها و تجربه‌های او از پیش تأیید شده بود، اداره می‌شد. از سوی دیگر، گفت و گو و تبادل نظر بین شرکت‌کنندگانی که از کشورهای مختلف گردهم آمده بودند، اطلاعات ارزشمندی را در اختیار آنها قرار داد.

شرکت‌کنندگان این دوره‌های آموزشی باید دارای مدارک دانشگاهی در سطح کارشناسی ارشد و مدارک معادل آن در رشته‌های حقوق، اقتصاد، مدیریت و یا امور مالی می‌بودند. گفتنی است که هر پنج جلسه، به ویژه جلسه‌ای که در زمینه مدیریت شهرداری‌ها برپا شده بود، با موفقیت برگزار گردید.

در این میان هزینه‌هایی چون خدمات آموزشی، ثبت نام، بازدیدهای علمی، خرید تجهیزات و لوازم آموزشی، اقامت در مجموعه‌های مسکونی، خورد خوراک، رفت و آمد، تهیه ویزا و بلیت و در نهایت هزینه‌های پیش‌بینی نشده‌ای همچون بیمه برای خطرهای احتمالی، به عهده افراد شرکت‌کننده بود. شرکای مالی این پروژه آموزشی، شهرداری‌ها، مؤسسه توسعه بین‌المللی کانادا^(۳)، وزارت امور خارجه فرانسه و اتحادیه اروپا بودند.

– جلب مشارکت افراد با صلاحیت برای عقد قرارداد، و واگذاری امر خدمات شهری به آنها؛ و

– سازماندهی مشارکت شهروندان و تطبیق هر چه بیشتر فعالیت شهرداری‌ها با نیازهای جامعه.

تشکیلات آموزشی

مدیران شهری سنگال در ۵ جلسه سه‌ماهه آموزش دیدند. هر یک از این جلسه‌ها شامل یک مجموعه آموزشی بود؛ مجموعه‌ای هماهنگ و منسجم از روش‌های تضمین‌کننده مدیریت شهرداری‌های سنگال.

در نخستین جلسه، گروه‌های محلی با موضوعات و مفاهیمی از این دست آشنا شدند: توسعه شهری و تأمین بودجه توسعه، برنامه‌ریزی شهری و اقتصاد محلی، مدیریت و اداره سازمان‌های وابسته، عملکرد شورای شهر و راه‌های موفقیت حکومت‌های محلی.

در جلسه بعدی شرکت‌کنندگان در زمینه نظارت بر نیروی

ترجمه: گلنار کریم‌نوری
پانوش‌ها:

1- L'Institut Africain de Hautes Etude Municipales

2- Le Centre Africain d'Etude Supvives

3- Agence Canadienne pour le Developpement

منبع: www.pdm-net.org

زیبایی و ترافیک آرام ارمغان شهرداری بالتیمور

واحد حمل و نقل شهرداری بالتیمور در آمریکا به منظور تأمین بیشتر رفاه شهروندان، مواردی نظیر بازسازی نیمکت‌های سطح شهر، نوسازی خطوط عابر پیاده و کنترل ترافیک شهر در مواقع اضطراری را سرلوحه اقدامات خود قرار داده است.

بهترین شهر آمریکا

این عبارتی بود که در ماه ژوئن سال گذشته، پس از تعویض یا بازسازی و مرمت نیمکت‌های شهر بالتیمور بر روی آنها نقش بست. این اقدام از آنجا صورت گرفت که کارکنان و مدیران واحد حمل و نقل شهرداری بالتیمور، شعار «ارائه بهترین خدمات به بهترین شهر آمریکا» را دستور کار خود قرار دادند.

نوسازی خطوط عابر پیاده

به طور معمول خطوط عابر پیاده در مناطق مرکزی شهرها می‌بایست در حدود چهار سال دوام آورند. این در حالی است که در بالتیمور مدت‌ها بود که این خطوط کمرنگ شده یا کاملاً از بین رفته بودند. به همین منظور واحد حمل و نقل شهرداری بالتیمور با شناسایی تقاطع‌هایی که نیاز به بازسازی داشتند، به رنگ آمیزی مجدد این خطوط و خط کشی آنها به وسیله دستگاه حرارت دهنده پلاستیک اقدام کرد.

در زمان حاضر بازسازی و مرمت خطوط عابر پیاده در مرکز شهر بالتیمور، گامی دیگر در مسیر حمل و نقل شهری مطمئن به شمار می‌رود.

افسران ویژه مجری ترافیک

واحد ویژه مجری ترافیک نخستین بار در سال ۱۹۹۰ میلادی با هشت افسر فعالیت خود را آغاز کرد. این واحد که ابتدا به منظور تسهیل رفت و آمد شهروندان در حد فاصل میان محل سکونت و کار شکل گرفت، اکنون وظایفی فراتر از آن را به عهده گرفته است.

بالتیمور - آمریکا

در زمان حاضر افسران ویژه مجری ترافیک مواردی از این دست را مهم‌ترین وظایف خود می‌دانند: صدور قبض‌های پارکینگ، کنترل ترافیک در مواقع خاص همچون قطع برق، برگزاری مسابقات ورزشی، فستیوال‌ها، اسکورت مقامات عالی رتبه و در نهایت کنترل و توزیع ترافیک در مناطق مرکزی شهر و نظایر اینها. این افسران که زیر نظر پلیس و واحد حمل و نقل شهرداری بالتیمور - تماماً - فعالیت می‌کنند، در مواجهه با حوادثی نظیر آتش سوزی، گروگان‌گیری، تیراندازی و فوریت‌های دیگر کنترل ترافیک شهر را به دست می‌گیرند.

گفتنی است خدمات ارائه شده به وسیله گروه افسران ویژه پلیس را قادر می‌سازد که در شرایط حاد، به جای هدایت ترافیک ناشی از حادثه، بر روی زمان، مدیریت نیروها و عملیات و مأموریت خود متمرکز شوند.

ترجمه: شهرزاد فرزین‌پاک
منبع: www.ci.baltimore.md.us

در این طرح شهر همانند مدرسه‌ای است که تمامی فضاهای آن باید جنبه آموزشی داشته باشند. طرح «آموزش شناخت شهر» منبع تازه‌ای برای شناختی دوباره و صحیح از شهر است و ابزارهای آموزشی و روش‌های لازم را برای فعالیت کارشناسان و

طرح «آموزش شناخت شهر» به منظور تحقق اهداف شهروند مداری و شناخت صحیح افراد از جامعه و مسائل شهری در شهرهای آمریکای لاتین به اجرا درآمد و با موفقیت گسترده‌ای رو به رو شد.

آموزش همگانی در آمریکای لاتین

شهر خود را بهتر بشناسیم

اروگوئه - مونته ویدئو

علاقه‌مندان به توسعه عملکردهای شهری فراهم می‌آورد. در واقع خود شهر، راهنمای اصلی در این پروژه است. برای اجرای این پروژه آموزشی، یک بانک اطلاعاتی در زمینه مسائل شهری با همکاری مدیریت آموزشی شهرداری به وجود آمده است.

تشکیل این بانک اطلاعاتی علاوه بر سازماندهی صحیح اطلاعات، امکان جست و جوی صحیح ابزارهای مورد نیاز برای تحقق عملکردهای شهری را نیز فراهم می‌آورد. در اجرای این پروژه دو جنبه آموزشی و فرهنگی مورد توجه قرار گرفته است. جنبه آموزشی شامل مواردی است که در سیستم آموزش رسمی وجود ندارد اما جنبه فرهنگی این پروژه شامل طبقه‌بندی صحیح و انتشار اطلاعات مفیدی است که رشد فکری افراد جامعه را فراهم می‌کند. به این ترتیب شهروندان علاوه بر اینکه ساکن شهر هستند با مسائل روزمره شهر خود آشنا می‌شوند و در ساخت شهر و تقویت هویت گروهی شهروندی سهیم می‌گردند.

مهم‌ترین اهداف کلی و اساسی در این طرح آموزشی عبارتند از:

— تمرکز و سازماندهی اطلاعات مربوط به شهر؛
— ایجاد امکانات و ابزارهای لازم برای تحقق فعالیت‌های تحقیقاتی و تهیه گزارش‌هایی درباره شهر؛
— امکان استفاده مردم از گزارش‌های پیش گفته و ایجاد نهادهای آموزشی؛

— کمک به مراکز آموزشی رسمی شهر برای بازسازی محله‌های قدیمی شهر؛

— ارتقای وجدان کاری مسئولان و همکاری با آنها برای اجرای طرح‌های شهری؛ و

— مشارکت شهروندان در تقویت ارزش‌ها و عملکردهای مفید فرهنگی، اجتماعی، هنری و معماری شهر.

شایان ذکر است که در این پروژه از طریق موارد مذکور، در کنار آموزش روش‌های صحیح مشارکت و ثبت مشاهده‌های عینی شهروندان از شهر، همه ساکنان در رقم زدن تاریخ معاصر شهرشان سهیم می‌شوند.

ترجمه: مینوموسی
منبع: www.ar.geocities.com

دغدغه شهرداری استانبول طرح ضربتی اشتغال

رشد بی‌سابقه بیکاری در استانبول شهرداری این کلان شهر را به چاره‌جویی واداشته است.

به دنبال رواج دامنگیر معضل بیکاری در استانبول، شهرداری این شهر با همکاری انجمن دوستی ترکیه و آمریکا و با مشورت یک شرکت تحقیقاتی خارجی به دنبال یافتن کار و استخدام برای بیکاران است. شهردار استانبول در کنفرانسی که به منظور بررسی و رفع معضل بیکاری برگزار شد، گفت: «پیش از آنکه مشکلات روحی بیکاران به اختلالات روانی و جنون و در نهایت جرم و جنایت منتهی شود، باید راه حلی یافت». وی در ادامه با اشاره به بررسی‌های انجام شده اظهار داشت: «کسانی که به ناچار به شهرها مهاجرت می‌کنند در روستا با درآمد صد دلار در ماه می‌توانند به زندگی ادامه دهند؛ اما در استانبول هفتصد دلار در ماه نیز جوابگوی احتیاجات آنها نیست. به همین دلیل باید کوشید تا مشکلات آنها در روستاها حل شود، چرا که دامنه مشکلات با

مهاجرت به شهرها بسیار گسترده‌تر می‌گردد». وی با ذکر این نکته که در کلان شهر استانبول ۷۳ شهرداری کوچک و بزرگ با بخشی از مسئولیت‌های وزارتخانه‌ها و سازمان‌های گوناگون، پاسخگوی معضل بیکاری نیستند، اضافه کرد: «این معضل در استانبول ابعاد ملی یافته است اما توان و امکانات ما برای مقابله با آن کمتر از شهرداری یک بخش است». طرحی که شهرداری استانبول با همکاری یک شرکت تحقیقاتی درصدد اجرای آن است، به صورت سیاست‌های کوتاه مدت و ضربتی در برخی از کشورهای مختلف از جمله آرژانتین به اجرا درآمده است. نتیجه اجرای این طرح در آرژانتین ایجاد شغل برای دو میلیون بیکار بوده است.

طرح مذکور در دو مرحله پیش خواهد رفت. در مرحله اول که چهار ماه به طول می‌انجامد، نقشه دقیق بیکاری در تمامی مناطق استانبول ترسیم می‌گردد. به این ترتیب درصد بیکاران در هر

مراقبت از پارک‌ها و خیابان‌ها و جمع‌آوری زباله‌ها را به بیکارانی که تخصص ویژه‌ای ندارند سپرد.
شهردار استانبول موفقیت این طرح را مشروط به تأمین منابع مالی داخلی و خارجی عنوان کرده است.

ترجمه: فرحناز نوبخت
www.tit.com.tr

منطقه معین می‌شود. در مرحله بعدی بیکارانی که برای یافتن شغل در اولویت هستند، به استخدام در می‌آیند. شاخصه این اولویت‌بندی برای افراد بیکار، داشتن فرزند کوچک است. این افراد در مناطقی که ساکن‌اند، با حداقل حقوق رسمی مشغول به کار می‌شوند. لازم به ذکر است که برای پیشبرد طرح مذکور به حمایت سیاست‌استخدامی ملی نیاز است. در شهرهای بزرگ می‌توان کارهایی نظیر ترمیم و پاکسازی معابر و محله‌ها و

اتاوا مشارکت سبز در شهر سبز

محیط زیست سالم و سرشار «اتاوا» نتیجه راهبردها و تدابیر مناسب و بجا و دغدغه‌های دوستداران محیط زیست از گذشته تا به امروز است.

این محیط زیست سالم که هر بیننده‌ای را تحت تأثیر قرار می‌دهد، موجب شده است این شهر کانادا در سراسر دنیا به عنوان یکی از سالم‌ترین و پاکیزه‌ترین شهرهای جهان شناخته شود. اتاوا این پاکیزگی و سلامت را مدیون گروهی است که نه تنها در شهر پایتخت بلکه تمامی نقاط کانادا در زمینه حفظ محیط زیست فعالیت می‌کنند. البته باید گفت اقدامات گروه‌هایی از این دست زمانی به نتیجه مطلوب می‌رسد که کلیه اهالی و سکنه در برنامه‌های زیست محیطی و ارتقای کیفیت زندگی، متعهدانه شرکت کنند. در اتاوا شهروندان این حق را دارند که دربارهٔ تحولات شهر خود ابراز عقیده کنند.

از سوی دیگر اطلاعیه‌هایی که در سراسر شهر منتشر می‌شوند، شهروندان را از تمام برنامه‌ها و خدمات شهری مطلع می‌سازند. به این ترتیب همه شهروندان تشویق می‌شوند در مباحثی که به آینده شهرشان مربوط می‌شود، شرکت کنند. اتاوا در ماه آینده به منظور برگزاری جلسات مشاوره‌ای علنی در مورد آینده شهر و تصویب مباحث مطرح شده در این جلسات، نیازمند آرای شهروندان است. این جلسات بار دیگر این فرصت را برای شهروندان فراهم می‌سازند تا در برنامه‌ریزی‌های آینده شهر خود سهم شوند و در حفاظت از محیط زیست شهرشان مشارکت جویند.

در اتاوا تشکیلات هماهنگی به نام گروه سبز وجود دارد که با به کارگیری ابتکارات تازه، نتایج مثبت و سودمندی را برای محیط زیست به ارمغان می‌آورد. این گروه در زمینه مدیریت سیاست‌های شهرسازی، محیط زیست و زیرساخت‌های شهری مداخله و

نظارت می‌کنند. از دیگر خدمات این گروه می‌توان به حل مشکلات عبور و مرور، ایجاد پارکینگ‌های خودرو، ایجاد شغل و همچنین بررسی شیوه‌های معماری در محیط زیست اشاره کرد. در کنار این گروه مأموران سبز نیز برای افزایش کیفیت محیط زیست تلاش می‌کنند. مأموریت این افراد که داوطلبانه به فعالیت می‌پردازند، بازیافت مواد معدنی و استفاده مجدد از آنها و بالا بردن کیفیت حمل و نقل عمومی است. این دو تشکیلات سبز به منظور آگاهی بیشتر سطوح مختلف جامعه، هر هفته را به یکی از موارد حفظ محیط زیست نام‌گذاری کرده‌اند.

هفته زمین، هفته محیط زیست و هفته کاهش ضایعات از جمله این نام‌گذاری‌های زیست محیطی است.

ترجمه: گلناز کریم‌نوری
www.city.ottawa.on.ca

با به کارگیری شاخص‌های جدید و پیشرفته در شهر گراتز اتریش، اطلاعات ترافیکی از منابع مختلف جمع‌آوری، پردازش و ترکیب می‌شود و در نهایت در اختیار شهروندان و رانندگان حرفه‌ای قرار می‌گیرد.

اطلاعات ترافیکی اشاره شده، از این دست‌اند:
— نمایش وضعیت ترافیکی تقاطع‌ها، که با دوربین‌های دیجیتال ضبط می‌شود؛

— اطلاعات مربوط به پارکینگ‌ها؛

— مکان‌های در دست ساخت و ساز؛

— عبور و مرور روزانه شهروندان در شهر؛

— پایگاه اطلاعاتی جاده‌ها (این پایگاه با کسب اطلاعات از دستگاه‌هایی که مجهز به GPS هستند، همواره اخبار جدید را

اطلاع‌رسانی آمد و شد را در گراتز آسان می‌کند

گزارش می‌دهد)؛

— اطلاعات زیست محیطی.

هم اکنون چنین نیست که این اطلاعات به صورت منظم پردازش شوند؛ لیکن بسیاری از سازمان‌ها همچون پلیس، آتش‌نشانی و راهنمایی و رانندگی (تابلوهای پیام نما و چراغ‌های راهنمایی) از دسترسی به این اطلاعات بهره‌فراوان می‌برند.

در این طرح تحقیقاتی برای توزیع اطلاعات ترافیکی در شهر گراتز کانال‌های اطلاعاتی مناسبی پیش‌بینی شده است که مهم‌ترین آنها عبارتند از:

— تابلوهای پیام‌نمایی که در کنار جاده‌ها نصب می‌شوند و اطلاعات جدید را ارائه می‌دهند. این تابلوها می‌توانند نقش تعیین‌کننده‌ای در مسافرت‌های جاده‌ای داشته باشند، چرا که رانندگان

از حوادثی نظیر مسدود شدن تونل یا پل و مکان‌های در دست تعمیر و ساخت و ساز آگاه می‌شوند.

— چراغ‌های راهنمایی - رانندگی با گردش روان ترافیک و اولویت دادن به عابران وضعیت ترافیکی تقاطع‌ها را به سمت مطلوب پیش می‌برند.

— اطلاعات ترافیکی را می‌توان از طریق اینترنت در خانه، بر روی PDAها، تلفن‌های همراه و یا داخل خودرو با استفاده از سیستم‌های کامپیوتری به دست آورد.

— پیش‌بینی زمان واقعی سفرهای درون شهری، که از طریق پایگاه‌های اطلاعاتی امکان‌پذیر است.

— اطلاعات ترافیکی را می‌توان از طریق رسانه‌های جمعی و پایگاه‌های وب منتشر کرد.

انتظار می‌رود مدیریت پویای ترافیک در گراتز در آینده نزدیک موارد زیر را سرلوحه کار خود قرار دهد:

استفاده از وسایل نقلیه هماهنگ با محیط زیست؛ افزایش پارکینگ؛ تشویق مسافران به تعویض مسیر عادی در ساعات پیک ترافیک؛ کاهش مصرف سوخت؛ و نظایر اینها.

ترجمه: علی عربانی‌دانا
منبع: www.trendsetter-europe.com

سال جاری، در اتاق کنفرانس شهرداری برگزار شد و یک ساعت به طول انجامید.

در این جلسه به موضوعاتی چون تشکیل کمیته کودکان و نشریه ویژه کودکان و محیط زیست پرداخته شد. همچنین از دستاوردهای مهم این جلسه انتخاب اعضای کمیته کودکان از میان کودکان و نوجوانان حاضر در جلسه بود. مهم‌ترین وظیفه این کمیته همکاری با شهرداری در برای برطرف ساختن مشکلات شهری کودکان است.

اعضای منتخب کمیته می‌توانند بر حسب ضرورت با شهردار ارلانگن ملاقات کنند و مشکلات کودکان را در شهر و فضاهای شهری با او در میان بگذارند.

در این جلسات از نشریه جدید شهرداری که ویژه کودکان است نیز صحبت به میان آمد و شهردار ارلانگن هدف از چاپ این نشریه را آشنا کردن کودکان با وظایف شهرداری، خدمات شهری، محیط زیست و حفاظت از آن و مسائلی از این دست عنوان کرد.

این مجله در هر شماره به موضوع خاصی چون حفاظت از محیط زیست، رعایت بهداشت فردی و اجتماعی، رعایت مسائل ایمنی در ساختمان، رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی و نظایر اینها می‌پردازد.

از دیگر نکات جالب در این نشریه کودکانه وجود تصاویر فراوان مربوط به آلودگی هوا، آلودگی صوتی، فضای سبز، رعایت نظافت شهری، عبور و مرور و مفاهیمی از این دست است.

شهرداری ارلانگن از کودکان شرکت کننده در جلسات درخواست کرده است دیدگاه‌های خود را درباره این نشریه به صورت نقاشی و مقاله اعلام کنند. در صفحات پایانی مجله نیز فراخوانی با همین مضمون از مخاطبان کوچک نشریه به چاپ رسیده است.

ترجمه: فرحناز قریبانه
منبع: www.erlangen.de

شهرداری ارلانگن از طریق برگزاری جلساتی با کودکان و نوجوانان، آنها را در اداره شهر مشارکت می‌دهد. این جلسات که با حضور شهردار برگزار می‌شود، فضای مطلوبی را برای تعامل و گفت و گوی دوستانه میان شهردار و کودکان به وجود می‌آورد. نخستین جلسه در اولین روز ماه مارس

شهردار ارلانگن دوست بچه‌ها

کارون توان محیطی و مدیریت شهری

محمد حسین بوچانی

دانشجوی کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری

مقدمه

نقش کنترل کننده و تنظیم کننده را بر عهده گیرد. در این پیش فرض مدیریت شهری در کارون توجه برنامه ریزی برای تنظیم راهبردها و رهایی از چالش‌ها قرار می‌گیرد. با توجه به این دیدگاه، نوشتار حاضر در پی بررسی، تحلیل و تبیین فضاسازی‌های اطراف رودخانه کارون در شهر اهواز، مدیریت و استفاده از توان‌های محیطی آن است.

نگاه مدیران شهری به پتانسیل‌های محیطی شهرها بسته به تخصص و فهم مدیریت شهری، از جمله مباحث زیست محیطی در توسعه پایدار شهرهاست. چالش‌های فراروی شهرها در کارون مدیریت شهری بایستی پاسخ داده شود. اگر عامل پتانسیل‌های محیطی و انسانی به درستی درک نشود، همان توان‌های محیطی شهر که اتفاقاً برخی از آنها کارون اولیه شکل‌گیری آن شهر بوده‌اند، در محیط شهر به چالش و بحران بدل خواهد شد. به نظر می‌رسد مدیریت کلان شهرها می‌بایست ضرورتاً دست‌کم برای سوق دادن شهرها به سوی پایداری، به اصول اولیه برنامه ریزی شهری و شهرسازی توجه داشته باشد. از جمله دخالت معیارهای زیست محیطی در طراحی می‌تواند در ساختار، بافت، سیما و کیفیت محیط‌های شهری بسیار تعیین کننده باشد. از طریق اعمال دیدگاه‌های حفاظت محیط زیست و استفاده از توان‌های محیطی می‌توان به شهر انسان‌گرا نزدیک‌تر شد.

مطالعه تجربه‌های موردی در ایران نشان می‌دهد با اینکه در شرایط کنونی امکانات مختلف برای جلوگیری و کنترل آلودگی‌های زیست محیطی - از جمله آلودگی‌های رودخانه‌ها بسیار زیاد است - ولی به ندرت از این امکانات استفاده می‌شود. نمونه بارز این امر ورود فاضلاب‌های شهری به بزرگ‌ترین رودخانه ایران یعنی کارون در شهر اهواز است. با اینکه این رودخانه بستر اولیه شکل‌گیری کلان شهر اهواز است و می‌تواند کارون بزرگ‌ترین مراکز تفریحی و گردشگری در شهر اهواز و علاوه بر این مکانی برای ارتقای کیفیت فضای شهری اهواز باشد، اکنون به دلایل گوناگون با بحران‌های جدی زیست محیطی رو به روست. با توجه به گرمای طاقت فرسای یک سوم از سال در اهواز، فضاسازی سازگار با رودخانه از جمله فضای سبز می‌تواند در تعدیل هوای گرم و مرطوب بسیار مؤثر و در بهبود کیفیت زندگی اجتماعی و فضای کالبدی شهر تأثیرگذار باشد. هم اکنون متأسفانه فرصت زیادی برای ترمیم معضلات زیست محیطی، بهسازی وضعیت موجود، حفاظت از محیط زیست و استفاده از توان‌های محیطی در پایداری شهر اهواز نمانده است و تعلل مدیران شهری در این زمینه به هر چه بیشتر شدن مشکلات کمک می‌کند. آدمی برای زندگی خود، محیط‌های شهری را بنیان نهاد که فاقد هرگونه قابلیت خودتنظیمی طبیعی‌اند. به این لحاظ خود اوست که باید در شهر

قسمت محدودی از ساحل‌سازی رودخانه کارون

سابقه و ویژگی‌های طبیعی شهر اهواز

سابقه شهر اهواز در کنار رودخانه کارون به قبل از اسلام باز می‌گردد. این شهر در صدر اسلام به تصرف اعراب درآمد و در زمان حکمرانی یعقوب لیث صفاری به دست وی تصرف شد. بعدها به علت شکستن سد اهواز که بر اثر تغییر مسیر شاخه‌ای از رودخانه کارون برای انتقال قسمتی از آب رودخانه اتفاق افتاد، شهر رو به ویرانی و انهدام نهاد. در دوره حکومت ناصرالدین شاه قاجار مجدداً به این شهر توجه شد و با ایجاد بندرگاهی در نزدیکی دهکده اهواز آنجا را «ناصری» نامیدند. این اولین عامل مؤثر پیدایش شهر اهواز جدید به منظور واردات کالا از راه‌های آبی جنوب بود. شکوفایی اقتصادی و فرهنگی شهر اهواز در طول دوره تاریخ با فراز و نشیب‌هایی همراه بوده و این تغییرات عمدتاً به نحوه کنترل و بهره برداری از رودخانه کارون ارتباط داشته است. اکنون بر اساس آخرین آمارهای موجود شهر اهواز دارای ۸۰۴/۹۸۰ نفر جمعیت است.

اسکان غیررسمی و همجواری رودخانه کارون با منازل مسکونی در منطقه عامری

است.

در زمان حاضر فقط قسمت‌هایی از سواحل رودخانه با تثبیت کناره‌ها به صورت بولوار ساحلی درآمده‌اند ولی به طور کلی می‌توان گفت که رودخانه کارون در محدوده شهر اهواز دارای بستر و حریم طبیعی خاص خود است. در واقع شهر اهواز تا حدودی خود را با وضعیت طبیعی و حریم نابسامان رودخانه تطبیق داده است. اکنون همزیستی مجزایی بین شهر اهواز و بزرگ‌ترین رودخانه ایران وجود دارد و چنین نیست که ترکیبی از توانایی‌ها و قابلیت‌های این رودخانه و شهر اهواز برای تأثیر متقابل بر روی یکدیگر در نظر گرفته شده باشد. در واقع از پتانسیل و توان‌های محیطی کارون برای توسعه پایدار شهر اهواز بهره‌گیری نشده است. واقعیت امر این است که توجه به توان‌های محیطی رودخانه کارون در زیباسازی شهر اهواز و اجرای طرح ساماندهی آن می‌تواند در تعامل اجتماعی، رشد فرهنگی، پایداری کالبدی، گسترش عرصه‌های عمومی و جذب گردشگران بسیار مؤثر باشد. رودخانه کارون با عبور از اهواز، با وجود منابع و زیبایی زیادی که به این شهر بخشیده، در مواقع طغیانی مشکلات و خسارات زیادی را به این شهر و تأسیسات اقتصادی آن وارد ساخته است. علاوه بر این ورود فاضلاب شهری و عدم لایروبی رودخانه در شهر اهواز مسائل زیست محیطی زیادی را فراروی مدیریت رودخانه کارون قرار داده است. بر این اساس، اهداف اصلی ساماندهی رودخانه کارون به طور کلی می‌تواند عبارت باشد از:

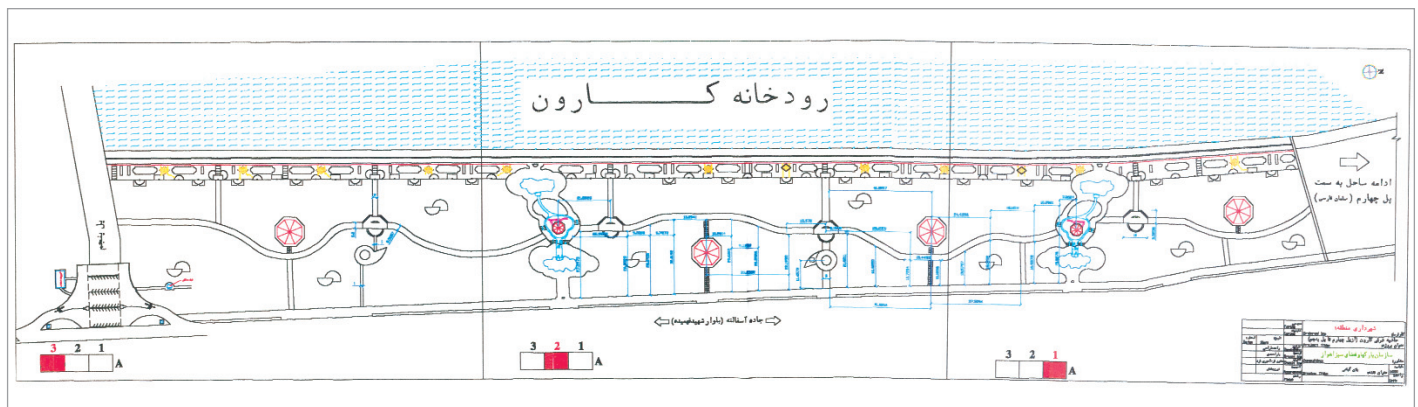
- ۱- تثبیت سواحل رودخانه کارون در محدوده شهر اهواز.
 - ۲- حفاظت محدوده شهر اهواز در برابر سیلاب‌های ناشی از رودخانه کارون در مواقع بارندگی زیاد.
 - ۳- استفاده از توان‌های محیطی کارون در زیباسازی شهر اهواز و ارتقای کیفیت چشم‌انداز فضای شهری.
 - ۴- گسترش فضاهای عمومی مثل فضای سبز و فضاهای گردشگری برای توسعه اقتصادی و اجتماعی شهر اهواز.
- کارون نماد شهر اهواز است. در دهه گذشته با اینکه طرح‌های متفاوتی زیر نظر مدیریت‌های گوناگون برای آن تنظیم شد، ولی تقریباً هیچ کدام از این طرح‌ها تاکنون به اجرا در نیامده است. مدیریت و برنامه‌های کوتاه مدت اولیای شهری اهواز دلیل اصلی نابسامانی حریم و فضاهای اطراف رودخانه کارون در این شهر است.
- مهردل، معاون شهرسازی و معماری اهواز، در این باره می‌گوید:

این شهر در ۴۸ درجه و ۴۰ دقیقه طول جغرافیایی و ۳۱ درجه و ۱۹ دقیقه عرض جغرافیایی قرار دارد. اهواز در جلگه‌ای به ارتفاع ۱۸ متر از سطح دریا واقع گردیده و عبور رود کارون با حداکثر عمق ۶ متر از خصوصیات اصلی طبیعی این شهر است. اهواز از نظر آب و هوایی در منطقه گرم و نیمه مرطوب قرار گرفته و دارای زمستان‌های کوتاه و تابستان‌های طولانی است و حداکثر درجه حرارت آن ۴۵/۹ درجه سانتیگراد در تیرماه است.

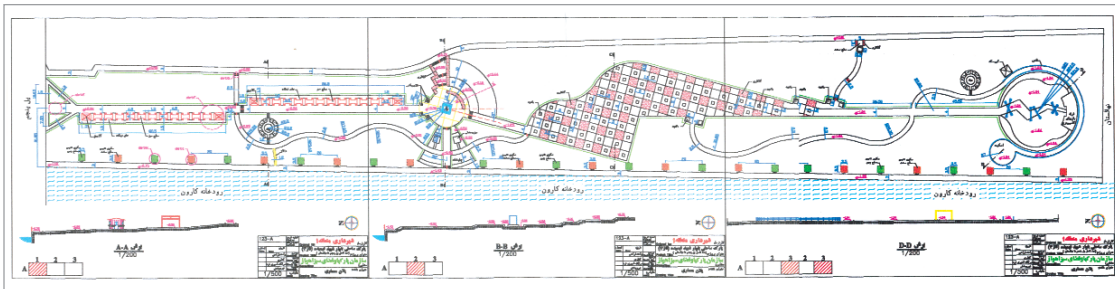
این ویژگی‌های محیطی و افزایش جمعیت بالای ۵ درصدی از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۷۵ در این شهر لزوم گسترش فضای سبز را برای تعدیل هوای گرم ضروری می‌کند. وجود بزرگ‌ترین رودخانه ایران، افزایش شدید جمعیت شهرنشین در دو دهه اخیر، داشتن آب و هوای گرم با تابستان بسیار طولانی و تنوع قومی، زبانی، فرهنگی - اجتماعی چهار ویژگی‌اند که بایستی به صورت طرح‌های سیال شهری در کانون برنامه ریزی شهری و مدیریت شهری اهواز قرار بگیرند.

ساماندهی رودخانه کارون و فضا سازی اطراف آن

رودخانه کارون در جهت شمال به جنوب به طول حدوداً ۱۶ کیلومتر و با دبی متفاوت از میان شهر اهواز می‌گذرد و آن را به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم می‌کند. اکثر مؤسسات دولتی در قسمت غرب رودخانه، و مراکز تجاری و بازار مرکزی در شرق آن استقرار یافته‌اند. ارتباط بین دو قسمت شهر به دلیل وجود این رودخانه عظیم مشکل عمده‌ای به شمار می‌رفته است. احداث دو پل اصلی در دو قسمت رودخانه این مشکل را تا حدی برطرف کرده است که در دو سوی این پل‌ها عمده‌ترین بخش‌های تجاری و مسکونی شهر واقع شده‌اند. بدین ترتیب، مشاهده می‌شود که پیچ و خم‌های رودخانه در محدوده شهر و حریم آن به انضمام محل پل‌های ارتباطی، تأثیر زیادی در شکل شهر و تقسیمات آن داشته

ساحل شرقی رودخانه کارون

نمایشگاه دائمی دو کاربری حمل و نقل، فضای سبز و گردشگری بیشترین الگو را در طرح‌ها دارند. سازمان فضای سبز و پارک‌ها نیز با احداث پارک‌هایی از جمله در مسیر پل پنجم تا پل چهارم اهواز و طراحی ادامه آن تا نهالستان، سعی در گسترش فضای سبز در حاشیه رودخانه کارون دارد. کارون اولین انگیزه ایجاد اجتماع شهری اهواز است و با توجه به موقعیت استقرار آن اهمیت ویژه‌ای دارد که می‌باید به بهترین نحوه ساماندهی گردد و روحیه و آینده

مدیریت و برنامه‌های کوتاه مدت اولیای شهری اهواز دلیل اصلی نابسامانی حریم و فضاهای اطراف رودخانه کارون در این شهر است

شهر را تضمین کند. شکل‌گیری عناصر شهری همچون مراکز تجاری، مراکز اداری و خیابان‌ها و گذرگاه‌های اصلی شهر که در کناره آن صورت گرفته، ضمن اینکه امکانات توسعه و طراحی را در این قسمت محدود ساخته ولی اهمیت و اولویت‌های ویژه‌ای را نیز به وجود آورده است. طرح ساماندهی رودخانه کارون با در نظر گرفتن عبور این رودخانه از مرکز شهر اهواز که از نظر طبیعی فضایی استثنایی را با دید دل‌انگیز در محور شمالی-جنوبی فراهم ساخته است، در طرح شبکه ارتباطی پیشنهادی سعی بر آن داشته است که برای حضور دائمی این عنصر ممتاز در سیما و محیط شهری، گذرگاه‌های جمع‌کننده‌ای را در جبهه‌های شرقی و غربی پیشنهاد کند. این گذرگاه‌ها دسترسی به عناصر مختلف شهری و خصوصاً واحدهای تجاری، تفریحی و پارک‌های نواری و فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی را که در نوار ساحلی رودخانه کارون استقرار خواهند یافت، ایجاد خواهند کرد. تقویت مسیرهای پیاده به صورت نوارهای سبز مجموعه و ترکیبی از زیبایی‌های طبیعی و کالبدی نیز از دیگر ویژگی‌های آنهاست.

فواید اجرای طرح ساماندهی رودخانه کارون

طرح ساماندهی رودخانه کارون فواید ساماندهی این رودخانه را چنین برشمرده است:

- حفاظت شهر و محدوده آن از خطر سیل. با اجرای طرح و به کمک تدابیر لازم محدود مورد مطالعه در برابر سیلاب ۲۰۰ ساله که مستقیماً شهر را تهدید می‌کند حفظ می‌گردد. با لایروبی و انحراف قسمتی از آب در زمان سیل، شهر در برابر سیلاب که از طرف بالادست و پایین دست محدوده شهر را در معرض خطر قرار می‌دهد، محافظت می‌گردد.

«هنوز معلوم نیست متولی اصلی رودخانه کارون و فضا سازی اطراف رودخانه در شهر اهواز کیست. به عبارتی، در وضعیت کنونی سازمان عمران کارون، شهرداری، و سازمان آب و فاضلاب و برخی دیگر هر کدام خود را متولی رودخانه می‌دانند. این وضعیت سبب شده است که مطالعات جامع ساماندهی رودخانه کارون که در سال ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۲ به عمل آمد، هنوز به صورت کامل اجرا نشود. معضل دیگر حاشیه رودخانه کارون در داخل شهر اهواز ساخت و سازهای غیررسمی است که به صورت اسکان غیررسمی شکل گرفته‌اند. این معضل باعث بسته شدن دید رودخانه شده است. علاوه بر این، ورود فاضلاب شهری به رودخانه کارون به نظر می‌رسد اصلی‌ترین مسئله زیست محیطی در شهر اهواز باشد.»

اکنون در شهر اهواز فضاهای گردشگری و تفریحی تنها در ساحل کارون احداث شده‌اند، و این مکان‌ها تنها نقاط تفریح و گردش مردم شهر اهواز هستند. از جمله این فضاها، هتل، پارک و فضاهای سبز و قایق رانی، و جز اینهاست. تاکنون در طرح‌های مختلفی به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به رودخانه کارون پرداخته شده است. فضاهای اطراف این رودخانه که در مسیری حدوداً ۱۶ کیلومتری از شهر اهواز می‌گذرد، در اکثر طرح‌ها به صورت فضای سبز، توریستی و گردشگری دیده شده است. در وضعیت کنونی سازمان پارک‌ها و فضای سبز مدیریت شرق رودخانه کارون را بر عهده دارد و سازمان عمران کارون مدیریت ساحل غربی را. در طرح جامع، طرح ساماندهی کارون و طرح

ساحل‌سازی قسمت جنوبی رودخانه کارون

وضعیت کنونی منابع تفریحی حاصل از این دو جاده ساحلی بیش از استفاده از آن به منظور حمل و نقل شهری است و بدون شک نقش عمده‌ای در توسعه استفاده تفریحی از رودخانه کارون در شهر اهواز خواهد داشت.

با ساماندهی کامل رودخانه می‌توان تا حدودی به زمان توجه به رودخانه کارون در پایداری شهر اهواز نزدیک‌تر شد. دسترسی به رودخانه با ساختن پیاده‌روها و پارک‌هایی در سواحل رودخانه در طول آن به دست می‌آید، و در اکثر طول رودخانه هم استفاده کنندگان از جاده‌های ساحلی و هم عابران پیاده از دیدگاه و منظر رودخانه بهره‌مند می‌شوند. دسترسی به رودخانه به وسیله پل‌هایی که در مکان‌های مناسبی تعیین شده‌اند، و یا از طریق معبرهای مناسب که از روی شیب‌های خاکریز عبور می‌کنند امکان‌پذیر خواهد بود.

احیا کردن اراضی از عرض رودخانه، قسمت اعظم این زمین‌ها در طول و کنار رودخانه قرار دارند و قسمتی نیز در نزدیکی شهر واقع شده‌اند. ارزش اقتصادی این زمین‌ها خیلی بالاست و در نتیجه اینها باعث توسعه و گسترش مراکز اقتصادی و گردشگری در شهر خواهند شد. علاوه بر این، مراکز جلب توریست را نیز می‌توان در این محل‌ها احداث کرد. رستوران، هتل، مراکز سرگرمی و مراکز خرید مدرن، همه نمونه‌های کوچکی از نحوه استفاده از این زمین‌ها هستند.

تعدیل مسیر و عرض رودخانه. افزایش ظرفیت هیدرولیکی رودخانه و کاهش مسائل و مشکلات رسوب و تعدیل شرایط مورفولوژی رودخانه.

به هر حال در وضعیت کنونی مدیریت کارون تنها فقط قسمتی از سواحل رودخانه را فضا سازی کرده است که این فضا سازی نیز در مرکز شهر است و تنها در این قسمت می‌توان با استفاده از قایق وارد رودخانه شد.

کارون با آنکه با توجه به شرایط اقلیمی اهواز می‌تواند در بردارنده مکان‌هایی برای تعدیل هوا و خلق خرده اقلیم‌های مرطوب و خنک و همچنین جاذب گردشگران خارجی و داخلی برای توسعه اقتصادی اهواز باشد، ولی در وضعیت کنونی مکانی برای تخلیه فاضلاب شهری و تهدیدی برای سیل‌گیری شهر اهواز شده است

مسائل و مشکلات ساماندهی رودخانه کارون

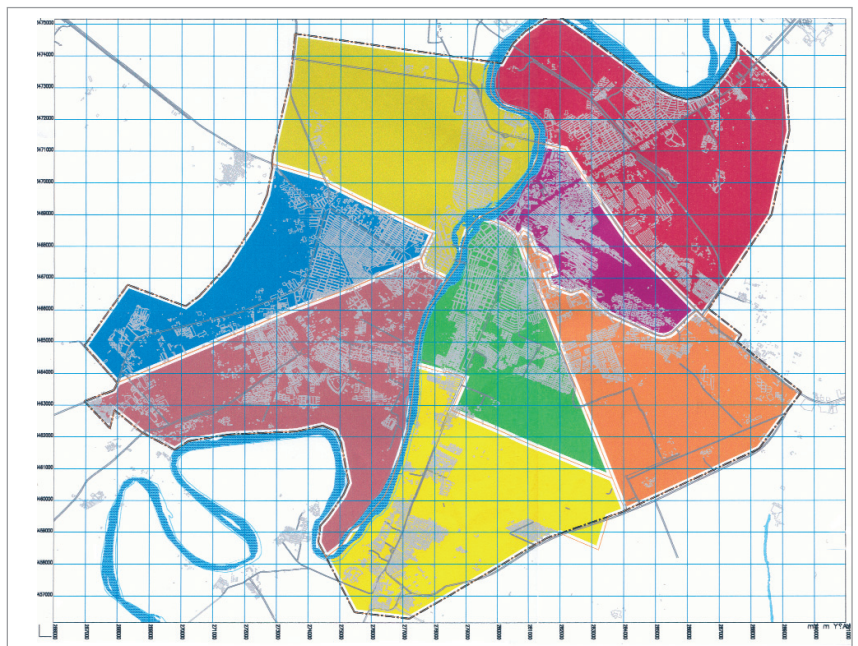
با توجه به اینکه تاکنون مطالعات جامع مهندسی گوناگونی برای کارون و فضا سازی آن در محدوده شهر اهواز صورت گرفته است ولی تاکنون اقدامات انجام شده غالباً موضعی بوده و تنها در قالب حفاظت اماکن و تأسیسات محدود انجام شده است. در نتیجه حدود حریم طبیعی رودخانه شناخته نشده و سیاست‌های روشن در این زمینه دنبال نگردیده است. در بعضی از مناطق منازل مسکونی تا ساحل رودخانه پیش رفته‌اند. علاوه بر این، اصلی‌ترین مسئله

قسمتی از فضا سازی‌های کناره رودخانه کارون

حفاظت از سواحل رودخانه که در حال فرسایش است، از طریق احداث فضای سبز و ساحل سازی‌های مقاوم. این شیوه در کمتر شدن رسوب گذاری در رودخانه کارون مؤثر است.

دسترسی و استفاده از رودخانه در امتداد سواحل آن، این امر با عبور جاده ساحلی در راستای رودخانه و در دو طرف آن و در انتهای محدوده شهر اهواز در کنار رودخانه حاصل می‌شود. این جاده‌های ساحلی علاوه بر استفاده تفریحی اثر مهمی بر روی حمل و نقل شهری و ترافیک شهر در حال و آینده خواهد داشت، و مسیرهای موجود بین اماکن مختلف شهر را کوتاه‌تر می‌کند. مثال آشکار آن بین مناطق گلستان، امانیه و کیان پارس است. از آنجا که این دو جاده ساحلی در دو طرف از زیر تمامی پل‌های شهر «۵ پل» عبور می‌کنند، لذا تقاطعی با ترافیک عبوری از روی رودخانه ندارند. در

موقعیت رودخانه کارون در اهواز

کارون در داخل شهر اهواز ورود فاضلاب شهری به رودخانه است، این مسئله باعث آلودگی آب و حتی تغییر رنگ آب این رودخانه شده است. واقعیت امر این است که این چالش زیست محیطی نیاز به سرمایه‌ای ملی دارد که تاکنون مدیران شهری اهواز به آن بی توجه بوده‌اند و هیچ اقدامی در این زمینه صورت نگرفته است.

مشکل دیگر رسوب گذاری و لایروبی رودخانه کارون است، چرا که این رودخانه به دلیل نزدیک شدن به سطح دریا، در شهر اهواز شدیداً رسوب گذاری می‌کند. این مسئله می‌تواند در صورتی که کنترل گردد و کارون لایروبی شود، در رشد اقتصادی منطقه مؤثر باشد؛ و در غیر این صورت باعث طغیان‌های زیان بار می‌شود. در وضعیت کنونی چند بخشی بودن مدیریت کارون باعث شده است که توان محیطی بزرگ‌ترین رودخانه ایران در کلان شهر اهواز به نوعی معضل زیست محیطی، طغیان در زمستان، همجواری ناسازگار و بسته شدن دید و منظر بدل شود. این امر به نگاه مدیران شهری اهواز بستگی دارد. در حقیقت علم مدیریت شهری یا به طور کلی علوم شهری امروزه تخصص خاص خود را دارد و نگاه به شهر و توان‌های محیطی آن بسته به فهم اولیای آن شهر دارد. هر چقدر این نگاه غیر تخصصی تر و غیر علمی تر باشد به همان اندازه چالش‌های شهری زودتر نمایان و عمیق تر می‌شوند. کارون با آنکه با توجه به شرایط اقلیمی اهواز می‌تواند در بردارنده مکان‌هایی برای تعدیل هوا و خلق خرده اقلیم‌های مرطوب و خنک و همچنین جاذب گردشگران خارجی و داخلی برای توسعه اقتصادی اهواز باشد، ولی در وضعیت کنونی مکانی برای تخلیه فاضلاب شهری و تهدیدی برای سیل‌گیری شهر اهواز شده است. با آنکه در برخی قسمت‌ها از جمله در قسمت مرکزی شهر مدیران شهری در گذشته با احداث پارک‌ها و فضاهای عمومی در زیباسازی شهری

تأثیر گذاشته‌اند و از توان کارون در خلق چشم‌انداز استفاده کرده‌اند ولی این بسیار محدود و با توجه به توان‌های محیطی کارون بسیار ناچیز بوده است. در وضعیت کنونی عمده‌ترین مشکلات کارون در شهر اهواز اینها هستند:

چند متولی بودن مدیریت کارون، ورود فاضلاب شهری به رودخانه، نگاه غیر تخصصی مدیران شهری به توان‌های محیطی کارون، همجواری‌های ناسازگار از جمله اسکان غیررسمی در کنار رودخانه در فاصله نیم متری با رودخانه «در محله عامری»، عدم لایروبی رودخانه و نظایر اینها. این در حالی است که با توجه به دمای بالای شهر اهواز، رشد جمعیت انفجاری و مهاجرپذیر بودن و تعارضات فرهنگی در این شهر کارون می‌تواند در تعدیل گرما، تعامل فرهنگی و گسترش عرصه عمومی مؤثر باشد.

ابعاد وسیع طرح ساماندهی رودخانه کارون چه در مرحله مطالعات و طراحی و چه در مرحله اجرایی ضرورت هماهنگی این طرح را با سایر طرح‌ها، سازمان‌ها و ادارات ذی ربط جدی کرده است. بدون ساماندهی مناسب مدیریت و اجرا در رودخانه کارون و ساحل‌سازی آن امکان استفاده بهینه به حداقل می‌رسد. به عبارت دیگر، بررسی سوابق طرح‌های بزرگ در دنیا نشان می‌دهد که بدون ساماندهی مناسب برای مدیریت و هدایت طرح، دستیابی به اهداف پیش‌بینی شده میسر نیست و یا با مشکلات عدیده‌ای همراه خواهد شد که بعضاً منجر به ضرر و زیان‌های جبران‌ناپذیر می‌گردد. در اغلب کشورهای دنیا ساماندهی طرح‌های بزرگ به صورت تلفیقی از مدیران و مسئولان دولتی و استفاده از خدمات مدیریتی بخش خصوصی است. در این نوع ساماندهی که به روش چهار عاملی معروف است، علاوه بر کارفرما و مشاور و پیمانکار از عامل چهارمی به نام خدمات مدیریت نیز استفاده می‌شود، بدین صورت که سیاست‌گذاری و تصمیمات اصلی به عهده مدیران دولتی است و کارفرما یا مجری در واقع با استفاده از خدمات مدیریت بخش خصوصی عوامل فنی و حتی امکانات لازم را برای سرپرستی و هدایت طرح و در عین حال هماهنگی با سایر سازمان‌های ذی ربط تأمین می‌کند. این شیوه می‌تواند در پایان دادن به مشکلات ساماندهی رودخانه کارون بسیار مؤثر باشد.

پیشنهادها و راه‌حل‌ها

طرح جامع اهواز با پیش‌بینی شبکه‌های عبوری و کنارگذر حجم عمده‌ای از رفت و آمدهای عبوری را از سطح شبکه شریانی شهر جدا کرده و از مشکلات آن کاسته است. ضمناً به منظور دسترسی بهتر به عوامل و عناصر مختلفی که در کنار رودخانه کارون پیش‌بینی شده‌اند، با ایجاد گذرگاهی جمع‌کننده در جبهه‌های شرقی و غربی رودخانه و تقویت مسیرهای پیاده به صورت نوارهای سبز، کوشش بر آن بوده است که از تداخل ترافیک شهری در حاشیه رودخانه جلوگیری شود.

به طور کلی با در نظر گرفتن اهمیت دید و منظر رودخانه در سیمای کلی شهر لزوم ایجاد فضای شهری متناسب با طبیعت رودخانه از روش‌های بنیادین در پایداری شهر اهواز برای استفاده از رودخانه کارون است.

بر اساس مطالعات مهندسان مشاور سازواره نو سه راه‌حل برای ساماندهی و فضاسازی رودخانه کارون در شهر اهواز داده شده

جدول کاربری اراضی پیشنهادی در محدوده رودخانه و ساحل کارون در شهر اهواز

انواع کاربری	مساحت زمین	تراکم (درصد)	شعاع عملکرد	درصد از کل نیاز شهر	مساحت مورد نیاز (شهر) (هکتار)	تعداد طبقات (حداکثر)
تجاری	۱۲۰۰۰۰	۲۰۰	شهر و منطقه ۴۰۰۰ متر	۹	۱۳۱/۶۷	۷
اداری	۱۵۰۰۰	۴۰	مرکز شهر ۲۴۰۰ متر	۳	۵۵/۸	۲
توریستی - جهانگردی	۱۷۰۰۰۰	۳۰	مرکز شهر ۲۴۰۰ متر	۱۰	۱۷۸/۸	۷
مذهبی	۲۰۰۰۰	۱۰	مرکز شهر ۲۴۰۰ متر	۵	۳۸	۲
رفاهی - توریستی	۱۵۰۰۰	۴۰	شهر ۲۴۰۰ متر	۶	۲۵/۹۵	۲
پارک - فضای سبز	۳۵۰۰۰۰	۵	شهر و منطقه ۴۰۰۰ متر	۴/۳	۸۱۸	۱
آموزشی - کودکستان	۱۰۰۰۰	۴۰	مخله‌های هم جوار ۵۰۰-۳۰۰ متر	۱۳	۷/۳	۲
بهداشتی درمانی	۳۵۰۰۰	۴۰	شهر ۲۴۰۰ متر	۰/۸	۴۴۱/۵	۲
فرهنگی - اجتماعی	۲۰۰۰۰۰	۵	شهر و منطقه ۴۰۰۰ متر	۲۶	۷۷/۳	۲
ورزشی	۳۰۰۰۰۰	۵	شهر و منطقه ۴۰۰۰ متر	۱۲	۲۴۶/۹	۱
شکله معابر و پارکینگ‌ها	۶۰۰۰۰۰		حاشیه رودخانه و شهر			
فضای سبز عمومی، کمپینگ و جنگل کاری	۱۶۵۰۰۰۰					
جمع	۳۵۰۰۰۰۰					

است:

را به خوبی می‌تواند جذب کند.

نتیجه‌گیری

از دیدگاه مدیران مدیریت کوتاه مدت و مقطعی کارون نقص اصلی در ساماندهی و ساحل‌سازی این رودخانه است. این امر باعث شده است که ارزش‌گذاری کاربری‌های اطراف رودخانه به درستی درک نشود. درگیری سازمان‌ها در نوع کاربری‌های اطراف رودخانه، از جمله چالش‌های فراروی مدیران شهری کنونی به شمار می‌آید. با آنکه متولی اصلی این رودخانه سازمان عمران کارون است، ولی این سازمان بیشتر بر خود رودخانه می‌پردازد تا فضا‌سازی اطراف آن.

علاوه بر این، توان‌های رودخانه کارون با توجه به ویژگی‌های انسانی از جمله رشد یکباره شهر اهواز به خاطر مهاجرپذیر بودن آن، ویژگی‌های طبیعی از جمله گرمای طاقت فرسا در هشت ماه از سال می‌تواند در خلق چشم‌انداز شهر انسان‌گرا و پایدار مؤثر باشد. لیکن تاکنون تعارض در نوع کاربری‌های اطراف کارون و چندگانگی مدیریت آن سبب شده است که توان‌های محیطی کارون در اهواز با پدیده‌هایی چون همجواری اسکان غیررسمی، ورود فاضلاب شهری به رودخانه، بسته شدن دید و منظر، رسوب‌گذاری و خطر سیل‌گیر بودن قسمت عمده‌ای از شهر از جمله محله گلستان بدل شود. در زمان حاضر فقط قسمت‌هایی از سواحل رودخانه با تثبیت کناره‌ها به صورت بولوار ساحلی درآمد‌ده ولی به طور کلی می‌توان گفت که رودخانه کارون در محدوده شهر اهواز دارای بستر و حریم طبیعی خاص خود است. به هر حال لزوم توجه سرمایه‌گذاری ملی برای جلوگیری از فاجعه زیست محیطی ورود فاضلاب به کارون و گسترش فضاهای عمومی از جمله فضای گردشگری، جدی است. علاوه بر این، تحول در نگاه مدیریت شهری اهواز به کارون به عنوان مکانی برای جلب گردشگر و خلق چشم‌انداز بسیار ضروری است. به نظر می‌رسد زمان آن فرا رسیده باشد که فاجعه زیست محیطی کارون نگاه مدیریت شهری این شهر را به صورت جدی به خود جلب کند. اگر ساماندهی رودخانه کارون به صورت کارآمد و پویا دنبال شود، علاوه بر رهایی از خطر سیل و رسوب‌گذاری، تحول در اقتصاد شهر اهواز با توجه به جلب گردشگر دور از دسترس به نظر نمی‌رسد.

اصلی‌ترین اقدامات لازم اینها هستند:

– جلوگیری از ورود فاضلاب شهری به رودخانه کارون؛

– بازکردن دید و منظر در قسمت‌هایی که ساخت و سازها به ساحل رودخانه چسبیده‌اند، مانند منطقه عامری؛

– لایروبی رودخانه، به خصوص در جاهایی که جزایر شکل گرفته‌اند؛

– استفاده از موقعیت کارون برای پایداری شهر اهواز و گسترش فضای سبز و حمل و نقل شهری، و

– انحراف قسمتی از آب رودخانه کارون در زمان احتمال وقوع سیل از مسیری دیگر به وسیله کانال.

کارون به عنوان بزرگ‌ترین رود ایران، با توجه به ویژگی‌های اقلیمی و انسانی اهواز می‌تواند از چالش‌های شهری اهواز به صورت مؤثری بکاهد؛ ولی نگاه غیر تخصصی و بی‌برنامه در این کلان‌شهر، کارون را به فاجعه زیست محیطی و تهدیدی برای شهر اهواز بدل کرده است.

۱- احداث پارک اداری- تجاری: قرار گرفتن مرکز تجاری شهر در حاشیه شرقی و مرکز اداری شهر در حاشیه غربی رودخانه ایده ارتباط این دو را به یکدیگر به وجود می‌آورد. نقطه تلاقی آنها می‌بایست فضای گویای عملکردهای مختلط و جنبه‌های خدماتی شهری برای هر دو منظور باشد. در این جهت استقرار واحدهای تجاری- اداری و عناصر توریستی و عوامل خدماتی نظیر نمایشگاه‌ها- انبارها و گمرگ به همراه عوامل تفریحی از قبیل باشگاه ورزشی به ویژه قایقرانی و ماهیگیری، پارک بازی بچه‌ها و مهد کودک، بازارهای روز و عناصر فرهنگی و نمادین شهر همچون کتابخانه، موزه تئاتر شهر و مسجد می‌تواند الگوی طراحی این مجموعه باشد.

۲- پارک مرکزی شهر: برای جدا کردن و آرام‌سازی محیط مرکز شهر و ایجاد فاصله‌ای مناسب بین مناطق اداری و تجاری و همچنین ایجاد ارتباط پیاده بین مناطق مختلف شهر با مرکز، می‌توان با قرار دادن یک پارک مرکزی شهر که در حاشیه رودخانه در طول شهر کشیده شده باشد، مسیرهای پیاده و دوچرخه را در طول آن در نظر گرفت. در نقاط مختلف دسترسی به ترافیک شهری می‌تواند از طریق شبکه معابر و یا ایستگاه‌های اتوبوس و همچنین بندرهای قایقرانی رودخانه میسر گردد. در چنین طرحی عوامل و عناصر بیشتر جنبه فرهنگی- هنری اوقات فراغت توریستی، ورزشی و حتی آموزشی خواهند داشت.

۳- مجموعه‌ای به عنوان گستره مرکز شهر: در این مجموعه تلفیق دو راه حل و ایده قبلی مورد نظر است و می‌توان با طراحی مخصوصی برای برقراری ارتباط‌های انسانی با محیط‌های آرامش بخش در فضای سبز پارک مرکزی شهر، از سطح زمین حاشیه رودخانه بهترین استفاده را به عمل آورد. در ضمن می‌توان با ایجاد تسهیلات و امکانات مناسب و پیشرفته برای شکل‌گیری ارتباط‌های عمودی در ارتفاع (حدود ۶ تا ۱۰ متر بالاتر از سطح زمین) مجموعه‌ای از عناصر خدماتی- تجاری و اداری شهر را طراحی کرد، به گونه‌ای که باعث استفاده مضاعف از موقعیت طبیعی حاشیه رودخانه و بهره‌برداری مناسب از آن در جهت توسعه فضای سبز شهری گردد. به علاوه، در ایجاد روحیه و سیمای کلی شهر می‌بایست به رودخانه کارون اهمیت لازم داده شود، و ضمناً به واسطه دسترسی‌های مختلف غیر هم‌سطح پیاده و سواره و امکانات پارکینگ‌های طبقاتی به امر رفت و آمدهای شهری در منطقه مرکزی شهر کمک شود.

به طور کلی مدیریت شهری اهواز اکنون راه حل سوم را اجرا می‌کند. در این شیوه طراحی، از داغ‌غله تا چینیبه در حاشیه کارون اراضی و زمین‌های بایر و یا ساخته نشده‌ای وجود دارد که طول محدوده آن به ۱۶ کیلومتر و عرض متوسط آن به ۸۰ متر می‌رسد. علاوه بر آن در اثر احداث دیواره ساحلی رودخانه کارون بر اساس طرح ساماندهی رودخانه مقداری اراضی باز یافتی (۲۲۰ هکتار) به دست خواهد آمد که می‌توان از آنها برای طراحی حاشیه رودخانه استفاده کرد. جمع این اراضی حدود ۴۵۰ هکتار برآورد می‌گردد. منطقه فعال طرح «مرکز شهر» بین پل سوم و چهارم خواهد بود که از نظر کاربری زمین فعالیت‌های توریستی، و فضای سبز در شرق رودخانه و در غرب تجارخانه‌ها و نمایشگاه‌ها و ادارات دولتی

منابع:

- کلان، کوردون، گزیده منظر شهری، ترجمه منوچهر طبیبیان، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۷۷.
- مرتضایی، سید رضا، رهیافت‌هایی در طراحی میلمان شهری، دفتر برنامه‌ریزی عمرانی وزارت کشور، انتشارات سازمان شهرداری‌ها، چاپ اول، ۱۳۸۱.
- سلطانی، کامبیز بهرام؛ مجموعه مباحث و روش‌های شهرسازی، محیط زیست، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، چاپ اول، ۱۳۷۱.
- مهندسین مشاور سازواره نو؛ طرح ساماندهی حاشیه رودخانه کارون، کارفرما: شهرداری اهواز، خرداد ۷۱.
- مهندسین مشاور خیرالله؛ طرح ساماندهی رودخانه کارون در محدوده شهر اهواز، بهمن ۱۳۷۰.

مدیریت شهری و رویارویی با تخریب فضای سبز

رحیم بیرامزاده آذر

کارشناس فضای سبز شهرداری پارس آباد

فرج الله رشید مردان

کارشناس فضای سبز استانداری اردبیل

تبدیل می‌شود و مناظر نازیبای شهری به وجود می‌آورد، که خود عصیان‌های روانی زیادی را در شهرنشینان ایجاد می‌کند. برای فائق آمدن به عوامل تخریب فضای سبز در شرایط کنونی اعمال مدیریت مقابله با استفاده از ابزارهای طراحی و معماری منظرهای شهری، مدیریت مقابله با استفاده از نکات فنی و مهندسی، مدیریت مقابله با استفاده از ابزارهای فرهنگی و باز پیرایی فضاهای سبز قدیمی لازم و ضروری‌اند. مطالعه و تحقیق در خصوص نقش، اثربخشی، طرز اجرا، نگهداری، تخریب و سایر جنبه‌های فضای سبز و زیباسازی شهری به دلیل وجود مراکز دانشگاهی و پژوهشی در کلان شهرها طبق شرایط حاکم بر آنها صورت می‌گیرد. در این میان شرایط حاکم بر شهرهای کوچک (ریزشهر) که تعداد آنها در مجموع بیش از کلان شهرهاست کمتر مورد توجه بوده است. این مقاله بیشتر با تأکید بر تخریب فضای سبز در ریزشهرها تدوین گردیده است.

نقش طرح‌های شهری در تخریب فضاهای سبز

تطبیق استعدادهای توسعه‌ای و امکانات موجود و قابل دسترس در نقاط مختلف، از مؤلفه‌های بسیار مهم توسعه و ایجاد فضای سبز در عرصه‌های شهری است. تبعیت از این اصل که هر چیز به جای خویش نیکوست، یعنی اینکه ایجاد فضای سبز در نقاط مختلف شهری می‌بایست بر اساس طرح آمایشی صورت گیرد تا نتیجه مطلوب حاصل گردد. این در حالی است که اصل مذکور از طرف برنامه ریزان و مدیران امور شهری کمتر مد نظر قرار می‌گیرد و به تبع آن خسارات جبران ناپذیری به محیط شهرها وارد می‌گردد. در واقع زمینه‌های تخریب فضای سبز به دست خود برنامه ریزان و مدیران شهری فراهم می‌شود و منظرهای مطلوب شهری به مخروبه‌های بی‌استفاده تبدیل می‌شود. در واقع طراحی منظرهای شهری تنها رسم خطوط، انحناها، اشکال و طرح‌های شکل گوناگون بر روی کاغذ نیست بلکه پارامترهای زیادی در طراحی آنها دخیل است. از جمله آنها فرهنگ و باورهای مردم، سطح آگاهی و باورهای شهرنشینان، حس مشارکت همگانی، ترافیک، پروفیل خاک، عرصه‌های شهری، اقلیم و نظایر اینهاست. عدم توجه به این پارامترها شرایطی را فراهم می‌آورد که فضای سبز ناخودآگاه و به رغم میل باطنی استفاده کنندگان از آن

مقدمه

پرداختن به روش‌های کنترل و مقابله با تخریب فضای سبز از وظایف قانونی و سازمانی ارگان‌های دخیل در امور شهر است. سکاندار این امر در شهرها، شهرداری‌ها هستند که بر اساس اصل پنجاهم قانون اساسی از نهادهای مسئول حفظ محیط زیست شهرها به شمار می‌آیند. لیکن شهرداری‌ها ابزارهای قانونی کارآمدی در اختیار ندارند و عواقب این امر امروزه در اغلب شهرها به صورت تخریب سرطانی فضای سبز شهری نمایان است. تخریب فضای سبز در شهرها یا به دلیل فقر فرهنگ شهرنشینان و یا وجود اشکالات در طراحی و معماری منظر و محیط شهری است که به وسیله شهرنشینان و دستگاه‌های اجرایی و خدماتی صورت می‌گیرد.

تخریب فضای سبز در نقاط مختلف شهرها را می‌توان به اشکال مختلف مشاهده کرد. در اثر تخریب، فضای سبز نه تنها وظیفه اصلی خود یعنی بهبود شرایط زیست شهری، زیباسازی و سایر اهداف را تأمین نمی‌کند بلکه حتی به مخروبه‌های شهری

تخریب می‌گردد.

وضعیت طراحی منظرهای شهری و نگهداری و اجرای فضای سبز عمومی در شهرهای مختلف کشور را می‌توان در گروه‌های شهری ذیل بررسی کرد.

ب) شهرهای متوسط

شهرهای یکصد هزار نفر تا یک میلیون نفر در این دسته قرار می‌گیرند. در این شهرها نیز متولی امور فضای سبز سازمان پارک‌ها و فضای سبز است. امور اجرایی فضای سبز بسته به شرایط مدیریتی می‌تواند به صورت امانی و پیمانی صورت گیرد. چیزی که در این میان بیشتر جالب توجه می‌نماید این است که دقتی که در اجرای طرح‌های فضای سبز در ابر شهرها اعمال می‌گردد، در این گونه شهرها کمتر است. کمبود امکانات ابزاری و مالی و نیروی انسانی سبب می‌شود که اینها قدرت مانور کمتری در اجرای طرح‌های فضای سبز داشته باشند. تخریب فضای سبز در این شهرها به وسیله هر دو طیف - یعنی شهروندان و دستگاه‌های اجرایی - به نسبت‌های مختلف صورت می‌گیرد. مراکز برخی از استان‌ها و شهرهای درجه دو برخی از استان‌ها در زمره این گروه شهرها هستند.

ج) شهرهای کوچک

اینها بیش از ۷۰۰ شهر کشور را تشکیل می‌دهند و جمعیت هر کدام زیر یکصد هزار نفر است. به دلیل ضعف سیستم مدیریتی که در اثر عوامل مختلف به وجود آمده، طرح‌های اجرایی کیفیت اجرایی مطلوبی ندارند. طرح‌های فضای سبز در چنین شهرها علاوه بر اینکه وظیفه اصلی خود را که تلطیف و شادابی محیط شهر و ایجاد زیبایی است نمی‌توانند انجام دهند بلکه به عنصر نازیبا در محیط شهر نیز بدل می‌گردند.

به دلیل چارت سازمانی نیروی انسانی شهرداری‌های چنین شهرهایی، امور فضای سبز زیر نظر مستقیم معاونت خدمات شهری اداره می‌گردد و فضای سبز به صورت بخشی کاملاً وابسته به خدمات شهری است و در واقع اینها هیچ گونه استقلال کاری و مدیریتی ندارند.

همچنین به دلیل اینکه مدیریت‌های خدمات شهری از نظر تخصصی هیچ قرابتی با فضای سبز ندارند، گاه بس غیر تخصصی برخورد می‌کنند، به گونه‌ای که عواقب این معضل را در اغلب ریزش‌ها به راحتی می‌توان مشاهده کرد.

در ادامه به اختصار، به عواملی که به طور مستقیم در تخریب یا کیفیت اجرایی طرح‌های فضای سبز ریزش‌ها نقش مؤثری دارند، اشاره می‌گردد. اینها عبارتند از:

- ۱- نبود نگرش صحیح مدیران و شهروندان در خصوص تأثیرات فضای سبز بر کالبد شهر؛
- ۲- فقدان نیروی انسانی کارآمد و خیره؛
- ۳- کمبود امکانات مالی و اعتباری؛
- ۴- فقدان سیستم مدیریت مستقل فضای سبز؛
- ۵- به اجرا درآمدن طرح‌های فضای سبز به صورت امانی؛
- ۶- کم‌رنگ بودن حضور شهرداران در فرایند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی کلان‌شهری؛
- ۷- وجود بافت روستایی در شهرهایی که به تازگی به شهر

الف) کلانشهرها

اینها شهرهایی هستند که بیش از یک میلیون نفر جمعیت در آن ساکن‌اند. در این گونه شهرها تخریب فضای سبز بیشتر به وسیله دستگاه‌های اجرایی شهری صورت می‌گیرد تا شهروندان عادی.

همچنین در این شهرها طراحی محیط‌های سبز و منظرسازی تا اندازه‌ای نزدیک به اصول صحیح و علمی صورت می‌گیرد. کوچک‌ترین ایراد در طراحی محیط شهری تبعات منفی در روند امور شهر خواهد داشت و مانند کلاف سردرگم به هم خواهد ریخت. به این دلیل امور مربوط به طراحی محیط و منظرهای شهر به متخصصان و کارشناسان ذی‌ربط واگذار می‌گردد.

استفاده از مهندسان مشاور در طراحی و نظارت طرح‌های شهری از نکات بارز در این گونه شهرهاست. امور شهری در این

برای فائق آمدن به عوامل تخریب فضای سبز در شرایط کنونی اعمال مدیریت مقابله با استفاده از ابزارهای طراحی و معماری منظرهای شهری، مدیریت مقابله با استفاده از نکات فنی و مهندسی، مدیریت مقابله با استفاده از ابزارهای فرهنگی و بازپیرایی فضاهای سبز قدیمی لازم و ضروری‌اند

شهرها اغلب به صورت پیمانی به اجرا در می‌آید. اعمال نظارت قوی و مهندسی از مشخصات اجرایی طرح‌های فضای سبز در ابرشهرهاست و نگهداری طرح‌های مختلف عمرانی و خدماتی نیز اغلب به صورت پیمانی انجام می‌گیرد. تجربه این شهرها ثابت کرده است که در اجرای عملیات به صورت پیمانی نتیجه مطلوب‌تری حاصل می‌گردد تا اجرای عملیات به صورت امانی.

دستگاه‌های اجرایی در واقع فقط کار نظارتی را در پیمان انجام می‌دهند. اغلب طرح‌های شهری بر اساس مطالعه مهندسان مشاور و با استفاده از طرح‌های آمایشی صورت می‌گیرد.

متولی امور فضای سبز در این گونه شهرها سازمان پارک‌ها و فضای سبز زیر نظر معاونت خدمات شهری شهرداری‌هاست و سایر سازمان‌های زیر مجموعه شهرداری‌ها همچون زیباسازی، عمران، گورستان و جز اینها هماهنگی و همکاری تنگاتنگی در خصوص امور وابسته به فضای سبز دارند.

بهره‌بردن از علوم و تکنولوژی روز، ابزار کار، نیروی کار فراوان و کارآمد، ارتباط تنگاتنگ با سازمان‌ها و مؤسسات علمی داخلی و خارجی از مشخصات این سازمان‌هاست. مشکلات زیست محیطی و آلودگی‌های صوتی و تنفسی که این گونه شهرها با آن دست به‌گریبان‌اند، سازمان‌ها و مؤسسات علمی و تشکیلات و انجمن‌های مردمی را بر آن داشته است که در کنار متولیان ایجاد

تبدیل شده‌اند؛ و

۸- تقلید بدون مطالعه و عجولانه از طرح‌هایی که در سایر شهرها ایجاد شده‌اند.

مفهوم تخریب فضای سبز

ایجاد موانع در برابر رشد، از بین بردن عمدی یا سهوی سطح سبز به دست شهرنشینان و درست اجرا نکردن طرح‌های عمرانی و خدماتی به وسیله دستگاه‌های اجرایی شهری و دیگر عوامل منفی از این دست، تخریب فضای سبز به شمار می‌آید. تخریب فضای سبز تنها تخریب محیط‌های سبز نیست بلکه تخریب مبلمان، علائم، وسایل بازی- تفریحی را نیز شامل می‌شود و به اشکال ذیل صورت می‌گیرد:

۱- تبدیل کاربری‌های فضای سبز به کاربری‌های پولساز به وسیله شهرداری‌ها؛

۲- کندن و بردن گیاهان کاشته شده در سطح شهر به وسیله شهروندان؛

۳- هرس و شکستن شاخ و برگ درختان، بدون توجه به اصول علمی هرس، به دست شهروندان و شهرداری‌ها؛

۴- تردد بیش از حد در فضای سبز و به وجود آمدن لکه‌های خالی فضای سبز به وسیله شهروندان؛

۵- حفاری‌های متعدد در سطح فضای سبز به وسیله دستگاه‌های اجرایی- خدماتی؛

۶- شکستن، سرقت و بی استفاده کردن مبلمان، المان‌ها، علائم، وسایل بازی- تفریحی و جز اینها به وسیله شهروندان؛

۷- استفاده شهروندان از فضای چمن کاری شده پارک‌ها و میدان‌های شهری برای ورزش و بازی؛ و

۸- تخریب باغ‌های قدیمی داخل محدوده شهر و ایجاد آپارتمان‌های مسکونی به وسیله شهروندان و دستگاه‌های اجرایی.

ضرورت نگرش آمایشی

آمایش شهر مقوله‌ای است که بیشتر در تدوین طرح‌های هادی جامع و تفصیلی به آن پرداخته می‌شود؛ اما ذکر این نکته لازم است که رشد بدون برنامه حاشیه شهرها آمایش را امروزه بی‌معنا ساخته است.

واژه آمایش از ریشه آمودن به معنای آباد کردن است و در اصطلاح برنامه‌ریزی به معنای توزیع فضای فعالیت‌ها و امکانات، به نحوی است که همه فضاها به صورت بهینه و نوسازی شده و هر یک به طور مستقل و با کمترین دخالت سایر بخش‌ها نقش خود را ایفا کند.

مفهوم پیش گفته امروزه کمرنگ‌تر شده است، چون در اغلب شهرها بدون داشتن طرح آمایشی به برنامه‌ریزی مقطعی و کوتاه مدت برای شهرها پرداخته می‌شود و به پتانسیل نقاط مختلف شهر توجهی نمی‌گردد. این امر باعث اختصاص نواحی از شهر برای فضای سبز شده است که هیچ گونه قابلیت برای ایجاد فضای سبز ندارند. در واقع فضا‌های سبز اتفاقی موجودیت پیدا می‌کنند و بعد آماج تخریب قرار می‌گیرند.

پیامدهای تحقق مدیریت واحد شهری در حفظ فضاهای

سبز شهری

امروزه چیزی که تمام شهرداری‌های کشور با آن دست به گریبان‌اند، تعدد مراکز و ادارات تصمیم‌گیرنده امور جاری و خدماتی شهر است که شهرداری‌ها را در رسیدن به اهداف سازمانی خود یعنی ارائه خدمات بهینه و عمران و آبادانی شهرها با مشکلاتی مواجه می‌سازد.

ماده ۱۳۶ قانون برنامه سوم توسعه که بر اساس پیشنهاد وزارت کشور در مرحله تدوین لایحه در سازمان شهرداری‌های وزارت کشور مطرح است پیش‌بینی شده که بسیاری از وظایف مشترک در امور شهری را به شهرداری‌ها واگذار شود.

بسیاری از وظایف پیشنهادی برای شهرداری‌ها در ماده مذکور در جای خود درخور بررسی است اما چیزی که به بحث ما مربوط می‌شود این است که به دلیل متمرکز شدن امکانات و مراکز تصمیم‌گیری، تخریب فضای سبز به وسیله دستگاه‌های خدماتی شهر به حداقل می‌رسد و مدیریت‌های مستقل نگهداری و توسعه محیط زیست و فضای سبز شهری در ریز شهرها به وجود می‌آید و از دوباره کاری و تضييع منابع مالی جلوگیری می‌گردد.

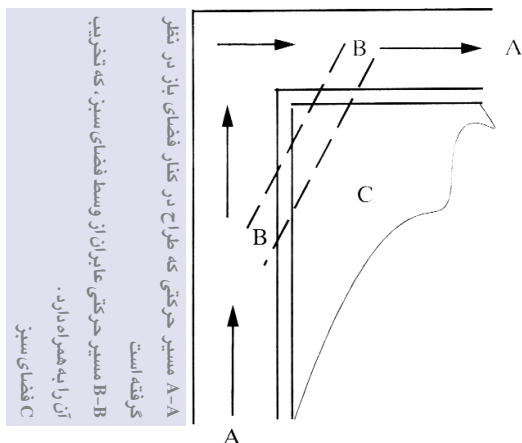
مدیریت مقابله با تخریب فضای سبز شهری

۱- با استفاده از ابزار طراحی و معماری منظر

فن طراحی و معماری منظرهای شهری ابزار توانمندی است که روز به روز در حال تغییر و دگرگونی است. در این بخش با ترکیب هنر و علم و با برنامه‌ریزی سازماندهی آگاهانه تغییرات فیزیکی در پیرامون محل زندگی شهرنشینان ایجاد می‌گردد. طرح‌های فضای سبز مطلوب آنهایی هستند که در بستر اندیشه‌ها، ارزش‌ها، سنت و فرهنگ به وجود آمده باشند.

طراح محیط‌های سبز در داخل شهرها بایستی با جامعه‌شناسی و روان‌شناسی مردمی که می‌خواهد پارک یا فضای سبز را برای آنان طراحی کند آشنا باشد. موارد گوناگونی در شهرهای مختلف کشور وجود دارد که در آنها طراحی به وسیله طراح غیربومی و غیر متخصص و ناآشنا به محل صورت گرفته و به تبع آن عصبان‌های روانی زیادی در شهروندان ایجاد شده است. این موضوع بیشتر در تدوین طرح‌های هادی، جامع و تفصیلی نمود پیدا می‌کند.

در تدوین طرح‌های مذکور به دست مهندسان سازه و عمران،

می گردد.

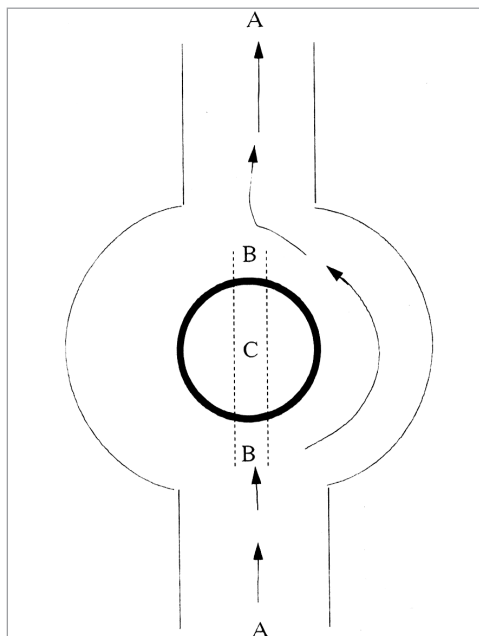
- زاویه های تند و تیز در مسیرهای پر رفت و آمد باعث می شود که عابران از مسیر نزدیک و میان بر استفاده کنند و این امر باعث تخریب فضای سبز در تقاطع می شود.

- در میدان های پیاده در پارک ها، در صورتی که سطح فضای سبز صاف و بدون مانع باشد، و همچنین عدم استفاده از گیاهان یا بلند و یا خاردار باعث می شود از فضای سبز وسط برای عبور و مرور استفاده شود و فضای سبز تخریب گردد.

- کم عرض و باریک بودن معبرهای فرعی در پارک ها و سایر فضاهای سبز عمومی باعث می گردد که از کناره های فضای سبز برای تردد استفاده شود و فضای سبز تخریب گردد.

- استفاده از رفوژ مدور نزدیک به هم با مراکز برجسته و در نظر گرفتن معبر بین دایره ها مناسب ترین راه حل برای جلوگیری از تخریب فضای سبز در رفوژهای منتهی به مراکز پررفت و آمد شهرهاست.

- در نظر گرفتن معبر مورب در رفوژهایی که عبور پیاده از

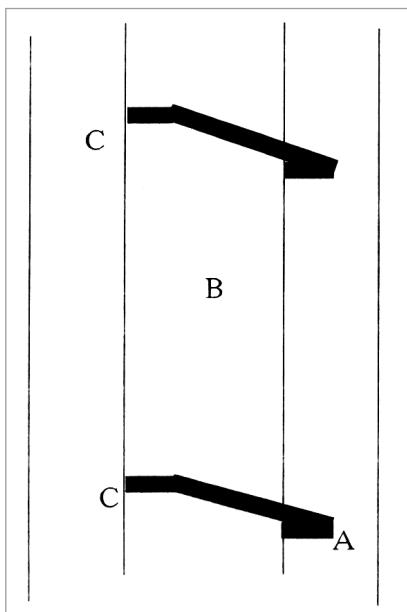

A- مسیر حرکتی که طراح در کنار فضای باز در نظر گرفته است
B- مسیر حرکتی عابران از وسط فضای سبز، که تخریب آن را به همراه دارد.
C فضای سبز

بخش های بی مصرف و لچکی های ناموزون شهری به فضای سبز اختصاص می یابد و این باعث تخریب و بی اثر شدن چنین بخش هایی در فضای شهری می گردد.

در طرح های فضای سبز متخصصان ژاپنی همیشه روی این اصل تأکید می کنند که بیشترین الگوبرداری از طبیعت بکر صورت گیرد؛ در حالی که در اغلب شهرهای کشور ما تپه ماهورهای طبیعی، صخره های واقعی، درختان قدیمی و نهرها و نظایر اینها تخریب می گردند و به جای آنها تأسیسات و المان های دست ساز جایگزین می شود. این در حالی است که در شرایط کنونی ذهن خسته انسان شهر نشین بیشتر در دامان طبیعت بکر و واقعی آسوده می شود تا محیط های دست ساز و مصنوع.

در ادامه به چند مورد مصور که طراحی درست و مطابق با اصول صحیح می تواند روند رو به تخریب فضای سبز را کند سازد اشاره

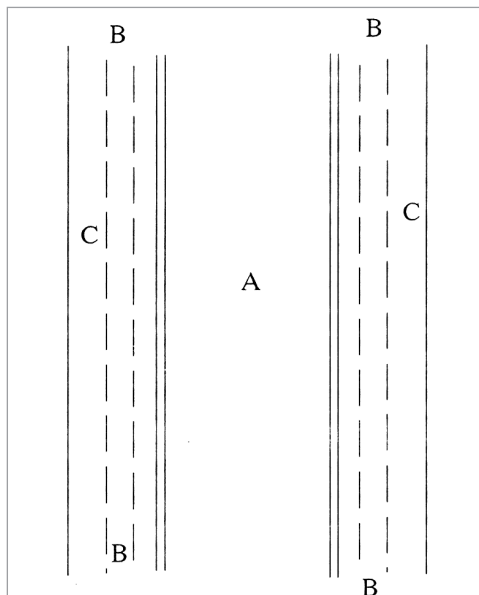

A- خیابان دو طرفه که از نظر تراکم در دو جهت قرار دارد.
B- آرک یا تونل فضای سبز که با سازه های گوناگون و اشکال ترکیبی زیادی می توان ایجاد کرد.
C- رفوژ

عرض خیابان باعث تخریب فضای سبز می شود و سرعت و وسایط نقلیه زیاد است، می تواند علاوه بر تأمین امنیت جانی عابران تا ۸۰ درصد جلوی تخریب فضای سبز را بگیرد.

- برای جلوگیری از تخریب فضای سبز در رفوژها، آرک های به وجود آمده با پیچ ها و روندهای گیاهی نقش هدایتی دارند؛ یعنی عابران را برای عبور از داخل آن ترغیب می کنند و بدین ترتیب از لگد مال شدن فضای سبز رفوژها جلوگیری به عمل می آید.

- با طراحی اصولی و بجا و با استفاده از عوامل و تجهیزات ذیل می توان تخریب فضای سبز را در پارک های عمومی به حداقل رساند؛ در حالی که استفاده نادرست از آنها می تواند تخریب فضای سبز را بیشتر سازد: آرک، آلاچیق، نرده، تابلوی راهنما، گیاهان پرچینی، رنگ آمیزی، کف سازی مناسب و پرنقش و نگار، گل و گیاه، نشیمن گاه های مناسب و...

A پیاده رو با عرض کمتر از یک متر
B- مسیری که به دلیل کم عرض بودن پیاده رو به وسیله عابران تخریب می شود
C فضای سبز

در نتیجه تا به حال مطالعات کافی و مناسب در کشور در خصوص سازگاری گیاهان فضای سبز شهری صورت نگرفته است. در شرایط فعلی مطالعه گیاهان قدیمی کاشته شده در محیط شهر و یا سایر شهرهای هم اقلیم مناسبترین راه حل انتخاب گونه مناسب است.

د- عدم پیش بینی سیستم آبیاری منظم و مناسب:

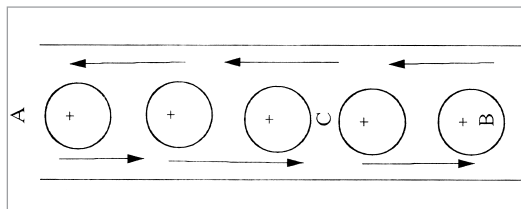
اگر از دریچه نقادانه به طرح های شهری بنگریم، می بینیم که طرح های اجرایی دو دسته اند: شهردار پسند و شهروند پسند. شهرداران به دلیل نامعلوم بودن دوره مدیریت شان برای مانور دادن بیشتر سعی در اجرای طرح های روبنایی، کوتاه مدت و زود بازده دارند که در مدت زمان کم به بهره برداری برسند. به عنوان مثال، اجرای فضای سبز رفوژها بدون اجرای شبکه گذاری آب، به اجبار بعد از احداث آبیاری باماشین تجویز می گردند. آبیاری با ماشین مشکلات زیادی را در نگهداری فضای سبز ایجاد می کند که از حوصله بحث خارج است. به هر حال بعد از چند سال فضای سبز احداثی تخریب می گردد و لوله گذاری به وسیله مدیر بعدی صورت می پذیرد.

کیفیت آبیاری نیز مهم است. استفاده از آب با درصد شوری بالا رشد گیاهان فضای سبز را مختل می سازد و یا استفاده از آب زراعی باعث توسعه علف های هرز در فضای سبز می شود و هزینه نگهداری فضای سبز را بالا می برد.

تخریب فضای سبز تنها تخریب محیط های سبز نیست بلکه تخریب مبلمان، علائم، وسایل بازی - تفریحی را نیز شامل می شود

ح- عدم توجه به اصول چمنکاری صحیح و علمی: علاوه بر اینکه آماده سازی بستر و اجرای دقیق عملیات نگهداری نقش مؤثری در ماندگاری، پاخور و مقاومت چمن ها دارند، انتخاب نوع بذر نیز برای کاشت در هر منطقه از

A- خیابان دو طرفه که در محل پر رفت و آمد شهر وجود دارد.

B-B- رفوژ دایره ای با عرض کمتر از ۵ متر و ارتفاع مرکز ۰/۵ متر که می بایست به جای رفوژ خطی برای جلوگیری از تخریب فضای سبز طراحی می شود.

C- معبر بین رفوژ های دایره ای برای عبور عابران از عرض خیابان

۲- مدیریت مقابله با استفاده از نکات فنی و مهندسی

الف - عدم توجه به طبقات خاکی در محیط شهر:

این امر باعث می گردد گیاهان مورد استفاده با مشکل گسترش ریشه، تغذیه و کمبود رطوبت مواجه شوند و طراوت و شادابی شان را از دست بدهند و به المان های نازیبا تبدیل

تخریب فضای سبز در شهرها یا به دلیل فقر فرهنگ شهرنشینی و یا وجود اشکالات در طراحی و معماری منظر و محیط شهری است که به وسیله شهرنشینان و دستگاه های اجرایی و خدماتی صورت می گیرد

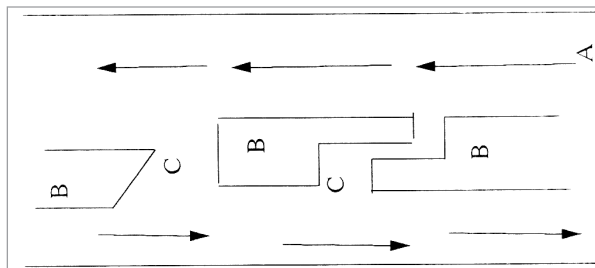
گردند. شایسته است قبل از ایجاد هر نوع فضای سبز از طبقات، بافت و قابلیت گسترش ریشه ای درختان شهری اطمینان حاصل آید و در صورت امکان به اصلاح خاک و یا انتخاب گونه مقاوم به همان بافت توجه شود.

ب - عدم توجه به قطر تاج و ارتفاع نهایی درختان در محیط شهری:

استفاده از درختان چتری و تویی در کنار خیابان ها مانع نمایش اجناس مغازه داران می شود و به دست آنان تخریب می گردد. همچنین استفاده از درختان بلند زیر سیم برق باعث می گردد همه ساله برای جلوگیری از خطرهای احتمالی درختان موجود به صورت ناموزون، نامنظم و بد شکل هرس گردند. انجام مطالعات علمی در انتخاب گونه های درختی و در نظر گرفتن بسیاری جنبه ها مانع تخریب درختان حاشیه خیابان ها خواهد شد.

ج - عدم توجه به سازگاری گیاهان مورد استفاده در فضای سبز و توسعه بی رویه آنها:

این امر همواره از موضوعات جنجال برانگیز در اکثر شهرهای کشور بوده است. گیاهان مورد استفاده در فضای سبز اکثراً وارداتی اند و از سایر مراکز گل و گیاه تهیه می شوند.

A- خیابان دو طرفه ورودی شهرها

که سرعت ماشین در آنها زیاد است. B-B- رفوژ

C- دو حالت معبر مورب که می بایست برای امنیت عابران در حین عبور از عرض خیابان در نظر گرفته شود.

نکات بسیار مهم و اساسی در این مورد است. در ایران بیشتر از بذر چمن وارداتی هلندی و ایتالیایی چند وارته‌ای استفاده می‌شود و تا کنون پژوهش کاملی در خصوص مقاومت ارقام مختلف برای مناطق گوناگون و مناسب‌ترین ترکیب وارته‌ها در ایران صورت نگرفته است. در واقع چمنکاری برای شهرهای ایران را مؤسسات تولید بذر خارجی تعیین می‌کنند.

ط- کانال عبور شبکه تأسیسات شهری:

کانال تأسیسات شهری و یا جایگاه شریان‌های حیاتی شهر (آب، برق، گاز، تلفن، فاضلاب) نقش مهمی در جلوگیری از تخریب فضاهای سبز شهری دارند. در صورت قاعده‌مند شدن حفاری‌های متعدد که اکثراً بی مورد است و خسارت جبران ناپذیری به کالبد شهر و گاه فضای سبز وارد می‌سازد، از این زیان‌ها جلوگیری می‌شود.

ی- کف‌سازی معابر پیاده:

عدم توجه به جنس، شکل کف‌سازی دسترسی‌های موجود در فضاهای سبز عمومی از دیگر عوامل تخریب فضای سبز به

در واقع زمینه‌های تخریب فضای سبز به دست خود برنامه ریزان و مدیران شهری فراهم می‌شود و منظرهای مطلوب شهری به مخروبه‌های بی‌استفاده تبدیل می‌شود

شمار می‌آید.

کف‌سازی ای که در آن قدم زدن راحت باشد و در عین حال بر نقش و نگار و شکل باشد، استفاده کنندگان را ترغیب به تردد در دسترسی‌های معابر خواهد کرد، نه در فضای سبز.

۳- مدیریت مقابله با استفاده از ابزارهای فرهنگی

الف) تابلو، بولتن، بروشور و پیام‌های تبلیغی و ارشادی از طریق رسانه‌های مختلف؛

ب) انجام اموری که به اشاعه فرهنگ فضای سبز در شهر کمک کند، توزیع رایگان گل و گیاه بین شهروندان، برگزاری مسابقات با موضوع فضای سبز در مدارس و سایر مکان‌های آموزشی، و نظایر اینها؛

ج) به وجود آوردن حس مشارکت فرهنگی و اجتماعی از طریق انجمن‌های مذهبی و فرهنگی و هنری همچنین انجمن‌های غیردولتی مرتبط با فضای سبز و محیط زیست.

دستگاه‌های اجرایی خدماتی باید کاری کنند که همه شهروندان فرهنگ مشارکت را بیازمایند. جلب مشارکت را می‌توان به عنوان پروژه‌ای تصور کرد که باید در برنامه زمانی مشخص به اجرا درآید. از طرف دیگر قبل از اجرای هر پروژه، ضرورت و اهداف و اهمیت آن پروژه را باید به شهروندان فهماند. این امر خود نوعی شرکت دادن شهروندان در اداره شهر است. اما وضعیت فعلی مشارکت مردم در مدیریت شهری و میزان تأثیرگذاری آن نشان دهنده ضعف اساسی در این زمینه و عدم استفاده از توانایی‌های بالقوه موجود است.

هر ارگان خدماتی بدون وجود مشارکت مردمی آن گونه که باید نمی‌تواند به اهداف سازمانی خود دست یابد. برای جلب مشارکت‌های مردمی می‌بایست از باورها، اعتقادات مذهبی و فرهنگی استفاده گردد و مناسب‌ترین فضا برای این کار هیئت‌های مذهبی و مدارس اند چون نهایت مشارکت‌های مردمی در مکان‌های مذهبی و فرهنگی صورت می‌گیرد.

سازمان‌های غیر دولتی نیز از جمله سازوکارهای ارائه خدمات شهری به شمار می‌روند که می‌توانند نقش عمده‌ای در جلوگیری از تخریب فضای سبز داشته باشند.

د) اجباری کردن حفظ و ایجاد فضای سبز محوطه‌های مسکونی در صدور پروانه و پایان کار ساختمانی. به عنوان مثال، برای یک واحد مسکونی یکصد متر مربعی کاشت پنج اصله درخت برای صدور پایان کار ضروری باشد؛ و یا گرفتن تعهد از شهروندان متقاضی پروانه ساختمانی مبنی بر حفاظت از فضای سبز و درختان موجود احتمالی در محل احداث ساختمان.

۴- بازپیرایی فضاهای سبز قدیمی

طرح‌هایی که بدون مطالعه کافی و بدون توجه به اصول طراحی فضای سبز و همچنین بدون توجه به فرهنگ و سنت جامعه و به شکلی تقلیدی صورت گیرد، جزء طرح‌هایی است که تاریخ مصرف دارند و جزاییت و قابل استفاده بودن شان را بعد از مدتی از دست می‌دهند و ناخواسته آماج تخریب قرار می‌گیرند. بایستی با تدوین برنامه‌ای منظم نسبت به بازپیرایی و تغییرات اساسی در طرح‌های مذکور اقدام کرد. اینها را می‌توان بسته به حجم و گستردگی طرح، در قالب برنامه‌های کوتاه مدت، میان مدت و طویل مدت تقسیم کرد و بعد به رفع آنها پرداخت.

شهرداران به دلیل نامعلوم بودن دوره مدیریت شان برای مانور دادن بیشتر سعی در اجرای طرح‌های روبنایی، کوتاه مدت و زود بازده دارند که در مدت زمان کم به بهره برداری برسند

نتیجه‌گیری

بررسی دلایل و اشکال تخریب فضای سبز در شهرها، این راهکار را پیش پای ما می‌گذارد که تخریب فضای سبز چیزی نیست که نتوان با آن مقابله کرد. به جرئت می‌توان گفت که شهرداری‌ها قادرند با انجام اقدامات ذکر شده تا بیش از ۸۰ درصد از تخریب فضای سبز جلوگیری کنند زیرا می‌توانند در هر دو عامل تخریب فضای سبز تأثیرگذار باشند.

شهرداری‌ها می‌توانند با اندیشیدن تدابیری معضلات موجود در طراحی و معماری منظرهای شهری را رفع کنند و یا فرهنگ شهرنشینی و استفاده صحیح از فضای سبز را گسترش دهند و جلوی تخریب فضای سبز را بگیرند.

برنامه‌ریزی و مدیریت سوانح را به سطح آموزش عالی ارتقا دهیم

علی عسگری

عضو هیئت علمی گروه مطالعات سوانح و بلایا دانشگاه برنودن کانادا

ایران کشوری است که هر ساله انواع متعددی از سوانح و بلایای طبیعی و انسانی ساز در آن رخ می‌دهد و این کشور از این بابت دچار خسارات جانی و مالی فراوانی می‌شود. با آنکه تجربیات علمی و عملی زیادی طی سال‌های گذشته در این زمینه کسب شده ولی زمان آن فرارسیده است که این تجربیات به گونه‌ای منسجم‌تر در خدمت کشور و جامعه در آیند. پیشگیری و کاهش پیامدهای سوانح و بلایا نه تنها نیازمند افزایش آموزش‌های مربوط در علوم و فنون موجود بلکه نیازمند ایجاد و گسترش رشته‌های جدید مورد نیاز در این زمینه است. کلیه شهرها و مناطق کشور نیازمند داشتن برنامه‌های ویژه برای پیشگیری و واکنش مناسب به بلایا و مدیریت صحیح منابع و امکانات موجود هنگام رویداد سوانح و بحران‌ها هستند. داشتن این نوع برنامه‌ها و اعمال مدیریت کارآمد نیاز به کارشناسان و متخصصان آشنا به این رشته دارد. تجربه‌ها نشان داده

است که فارغ التحصیلان رشته‌های دانشگاهی موجود به دلیل عدم دریافت آموزش‌های علمی ویژه مدیریت و برنامه‌ریزی سوانح و بلایا به طور کامل قادر به تأمین این نیاز نیستند. لذا ضرورت دارد کارشناسان و مدیرانی که بتوانند از عهده این امور به طور شایسته‌تری برآیند، در رشته‌های ویژه آموزش داده شوند و وارد بازار کار گردند. بدون تردید امروزه همه مردم و مسئولان کشور متوجه خطرهای طبیعی و غیرطبیعی که شهرها و مناطق مختلف کشور را تهدید می‌کند هستند و اقدامات ارزشمندی هم در این زمینه صورت گرفته و یا در دست اجراست. تأکید این نوشته بر آن است که راه‌اندازی دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته مدیریت و برنامه‌ریزی سوانح و بلایا شاید یکی از اقدامات بنیانی و در عین حال ضروری در این عرصه باشد. این اقدام از مدت‌ها پیش در کشورهای دیگر از جمله آمریکا و اروپا آغاز شده و تلاش بر این

است که آموزش‌های مرتبط با مدیریت و برنامه‌ریزی سوانح به گونه‌های مختلف در برنامه‌ها و رشته‌های دانشگاهی گنجانیده شوند. اگر شهرها و بنگاه‌های بزرگ صنعتی و اقتصادی بخواهند نیاز خود را به این کارشناسان تأمین کنند، دانشگاه‌های کشور باید قادر به تأمین این نیاز باشند؛ زیرا همان‌طور که اشاره شد، آموزش‌های فعلی در رشته‌های مختلف دانش لازم را در این زمینه‌ها به دست نمی‌دهد. هدف اصلی این نوشته ضمن تأکید بر ضرورت هر چه سریع‌تر و فوری راه‌اندازی این رشته در دانشگاه‌های ایران، ارائه راهکارهایی برای تحقق آن براساس تجارب موجود کشورهای دیگر است. واقعیت این است که به منظور مدیریت و برنامه‌ریزی پایدار بلایا و سوانح در سطح ملی، به تعداد زیادی کارشناس و متخصص، چه در بخش دولتی و چه در بخش غیردولتی نیاز است، تا بتوانند تیم‌های مدیریت و برنامه‌ریزی بلایا و سوانح را در سازمان‌های خود شکل دهند و تقویت کنند. اغلب کسانی که اکنون در مشاغل مربوط به این حرفه در کشور فعالیت می‌کنند، به رغم توان‌های بالای علمی و تجربی که دارند، غالباً ویژگی‌های مورد نیاز صاحبان این تخصص را کمتر دارا هستند. اینان با بسیاری از طرح‌ها و برنامه‌هایی که شکل‌دهنده ارکان مدیریت و برنامه‌ریزی بلایا و سوانح‌اند آشنایی علمی کافی ندارند. اغلب دانش و معلومات آنها مربوط به رشته‌های دیگر و برخی تجربیات کسب شده در سوانح و بلایای قبلی است.

کسانی که بتوانند پاسخگوی نیازهای جامعه در این زمینه باشند، دست کم باید خصوصیات زیر را داشته باشند:

- فارغ‌التحصیل رشته‌های دانشگاهی مرتبط باشند.
- دارای دانش و معلومات کافی در زمینه مدیریت و برنامه‌ریزی سوانح و بلایا باشند.
- دارای سوابق تحقیقاتی و علمی و عملی باشند.
- با تکنولوژی‌های روز آشنایی کافی داشته باشند.

پیشگیری و مقابله با سوانح و بلایا امروزه تبدیل به یک رشته مستقل دانشگاهی شده است و بنابراین نمی‌توان با آن به سادگی برخورد کرد. سرنوشت جان و مال اشخاص حقیقی و حقوقی کشور با ایجاد و توسعه این رشته مرتبط است. این رشته از جمله رشته‌های کاربردی است که فارغ‌التحصیلان آن می‌توانند سهم زیادی در کمک به جامعه پس از فراغت از تحصیل داشته باشند. بسیاری از اقداماتی که برای کاهش خطرها و مقابله با آنها باید صورت پذیرند اکنون دارای پیش‌زمینه‌های علمی و فنی خاص خود هستند و فقط کسانی که آموزش‌ها و معلومات لازم را در این زمینه کسب کرده باشند می‌توانند آنها را درک و از آنها استفاده کنند. مدیران و برنامه‌ریزان بلایا و سوانح فعالیت‌ها و اقدامات زیادی را باید انجام دهند که بدون آنکه برای آنها آموزش لازم را دیده باشند از عهده انجام آنها برنخواهند آمد. آنها باید در جلسات و کمیسیون‌های مختلفی در زمینه موضوع فعالیت و حرفه خود شرکت کنند و از این جهت باید مطالب بسیاری را در زمینه‌های مختلف بدانند.

اهمیت توجه به این رشته و نیاز به متخصصان

فارغ‌التحصیل از آن ناشی از این واقعیت است که:

- ۱) خطرها و سوانح جدیدی در حال اضافه شدن به فهرست خطرهایی است که جامعه را تهدید می‌کردند؛
- ۲) تعداد و بزرگی سوانح عمدتاً در حال افزایش است؛
- ۳) هزینه‌های ناشی از سوانح رو به افزایش‌اند؛
- ۴) آسیب‌پذیری جوامع در برابر سوانح و بلایا در حال افزایش است؛ و
- ۵) برخورد با این مسائل احتیاج به انجام اقدامات ریشه‌ای و بنیادی دارد.

علمی کردن فلسفه توسعه پایدار از دیگر دلایل توجیهی این امر است.

این رشته در تلاش بلندمدت برای کاهش آسیب‌پذیری

واقعیت این است که به منظور مدیریت و برنامه‌ریزی پایدار بلایا و سوانح در سطح ملی، به تعداد زیادی کارشناس و متخصص، چه در بخش دولتی و چه در بخش غیردولتی، نیاز است، تا بتوانند تیم‌های مدیریت و برنامه‌ریزی بلایا و سوانح را در سازمان‌های خود شکل دهند و تقویت کنند

جوامع انسانی و ساختارهای فیزیکی آن در برابر سوانح و بلایاست. این رشته هم به جنبه‌های علمی - فنی و تکنولوژیکی مسئله توجه دارد و هم به جنبه‌های سیاسی - اقتصادی - اجتماعی - مدیریت و برنامه‌ریزی آن. به عبارت دیگر، به طور همزمان باید فرایندهای طبیعی و نیز فرایندهای اجتماعی را در برنامه‌ریزی و مدیریت سوانح و بلایا مورد توجه قرار دارد. دانش‌آموختگان این رشته، هم باید با روش‌های کلاسیک مدیریت مانند سلسله مراتب و سازمان و مدیریت آشنا شوند و هم با روش‌های جدید مدیریت همچون استفاده از شیوه‌های مشارکتی و ایجاد خلاقیت. آنها باید هم روش‌های

جزئی‌گرا و هم‌روش‌های کلی‌گرا را به نوبه خود بیاموزند. فراگیری ابعاد سنتی و فرهنگی در مدیریت سوانح و بلایا اهمیتی کمتر از مسائل فنی و تکنولوژیکی آن ندارند. مدیرانی که در این سطح و در این زمینه‌ها فعالیت می‌کنند باید با آداب و رسوم و فرهنگ و سنت‌های مذهبی و غیرمذهبی مردم آشنایی لازم و کافی داشته باشند.

ارائه دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد در این خصوص نیازمند برنامه‌ریزی‌های اولیه است که در انجام آن می‌توان از تجربه‌های موجود کشور و تجربیات کشورهای دیگر به خوبی استفاده کرد. دانشگاه‌هایی در کشور وجود دارند که به دلیل فعالیت‌ها و رشته‌های مرتبط به خوبی توانایی ایجاد چنین رشته‌ای را دارا هستند. بنابراین تصمیم‌گیری در زمینه اینکه چه دانشگاه‌هایی می‌توانند این رشته را ارائه کنند چندان پیچیده نیست.

از جمله کشورهایی که طی سال‌های اخیر در آن توجه به این رشته با سرعت شروع شده و در حال گسترش بوده است امریکا است.

آمارها نشان می‌دهند که فقط از سال ۱۹۹۵ تاکنون تعداد دانشگاه‌های ارائه دهنده این رشته از کمتر از ۵ دانشگاه به نزدیک ۱۰۰ دانشگاه رسیده است. این حرکت از طرفی در نتیجه قبول این واقعیت است که برنامه‌ریزی و مدیریت سوانح و بلایا خودش رشته‌ای علمی است و لازم است به این شکل به آن نگریسته شود؛ و از طرف دیگر در نتیجه تقاضای رو به افزایش برای متخصصان و کارشناسان آشنا به این رشته است. البته افزایش تقاضا هم به نوبه خود در نتیجه وضع قوانین خاص در زمینه ضرورت توجه دولت‌های محلی و منطقه‌ای و بنگاه‌های بزرگ صنعتی و اقتصادی به برنامه‌ریزی و مدیریت سوانح و بلایا بوده است. در زمان حاضر ۹۷ دانشگاه در امریکا برنامه‌های مدیریت سوانح ارائه می‌کنند. ۴۲ دانشگاه گواهینامه، گرایش و دیپلم در این رشته دارند. ۱۶ دانشگاه مدارک مرتبط با این رشته را ارائه می‌کنند. ۹ دانشگاه مدارک کارشناسی ارشد در این رشته دارند. ۲۳ دانشگاه دارای دوره‌های کارشناسی ارشد در این رشته هستند و ۸ دانشگاه دوره‌های دکترای مدیریت و برنامه‌ریزی سوانح را ارائه می‌کنند. ۴۵ دانشگاه نیز راه‌اندازی این رشته را در دست مطالعه و یا اقدام دارند. در ۳۴ ایالت این رشته وجود دارد و در ۹ ایالت دیگر هم در حال راه‌اندازی است. فقط ۵ ایالت هستند که دانشگاه‌های شان این رشته را ندارند.

نگاهی به نمونه درس‌هایی که در این رشته‌ها و در این دانشگاه‌ها ارائه می‌شود، به خوبی نشان می‌دهد که نمونه آنها در هیچ کدام از رشته‌های متداول دانشگاهی وجود ندارد. در عین حال بعید به نظر می‌رسد فردی که قرار است مدیریت و برنامه‌ریزی سوانح را چه در بخش دولتی و چه در بخش خصوصی انجام دهد، بدون داشتن دانش و معلوماتی که عمدتاً از طریق این دروس کسب می‌شود بتواند این کار را به خوبی به انجام برساند. نمونه‌ای از درس‌های اصلی که می‌توانند در آموزش عالی این رشته گنجانیده شوند عبارتند از:

- مدیریت بحران در بنگاه‌های صنعتی
- حقوق و قوانین مدیریت سوانح
- برنامه‌ریزی پیشگیری و کاهش سوانح در شهرها
- سکونت در مناطق پرخطر
- مدیریت مقابله و پاسخ به سوانح
- سیاست و سوانح و بلایا
- مدیریت مقابله و پاسخ به سوانح خاص
- اصول و فرایندهای آمادگی در برابر سوانح و مانند زلزله و یا سیل بلایا
- اقتصاد بلایا و سوانح
- اصول و فرایندهای امداد رسانی در سوانح
- اصول و مبانی مدیریت سوانح
- اصول و فرایندهای پیشگیری و کاهش آثار سوانح
- جامعه‌شناسی سوانح و بلایا
- روش تحقیق در مطالعات و مدیریت سوانح
- مدیریت مواد خطرناک
- کاربرد سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی در مدیریت و برنامه‌ریزی سوانح
- مدیریت خطر و ریسک
- کاربرد سنجش از دور در مدیریت و برنامه‌ریزی

سوانح

- مدل‌سازی سوانح و بلایا
 - تاریخ سوانح و بلایا در جهان و ایران
 - مدیریت و برنامه‌ریزی سوانح
 - اصول و مبانی بلایا و سوانح
 - شناخت سازمان‌های امداد رسانی
 - آموزش عمومی و ارتباطات سوانح و بلایا
- دانشگاه‌هایی که این رشته در آنها دایر شده، به شکل‌های متفاوتی عمل کرده‌اند. برخی از آنها گروه‌های آموزشی

پیشگیری و مقابله با سوانح و بلایا امروزه تبدیل به یک رشته مستقل دانشگاهی شده است

مستقل با همین عنوان دایر کرده‌اند، مانند گروه سوانح و بلایای دانشگاه برنودن در کانادا. به دلیل ماهیت بین‌رشته‌ای این رشته گروه مربوط نیز در همه جا در یک دانشکده قرار ندارد.

این گروه علمی معمولاً به عنوان یکی از گروه‌های دانشکده‌های زیر شکل گرفته است:

- دانشکده معماری و ساخت
- دپارتمان مدیریت و بازرگانی
- دانشکده مدیریت سوانح و آموزش عمومی
- دپارتمان مدیریت منابع انسانی
- دپارتمان علوم بین‌رشته‌ای
- دانشکده مدیریت

■ دانشکده خدمات عمومی

در برخی از دانشگاه‌ها گروه جدیدی شکل نگرفته بلکه در کنار گروه‌های موجود دروس مربوط به صورت گرایش خاصی به دروس موجود اضافه شده‌اند. رشته‌هایی که این دروس به آنها اضافه شده و گرایش مدیریت و برنامه‌ریزی سوانج را به وجود آورده‌اند، عمدتاً عبارتند از:

■ جغرافیا

■ برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای

■ برنامه‌ریزی اجتماعی

■ زمین‌شناسی

■ محیط زیست

هر کدام از رشته‌های مذکور از جهتی به رشته مدیریت و برنامه‌ریزی سوانج و بلایا نزدیکی‌هایی دارند که همان موجب ایجاد این گرایش در کنار آنها می‌شود.

با این حال اغلب دانشگاه‌ها این رشته را در مقطع کارشناسی ارشد راه‌اندازی کرده‌اند. علل آن نیز متعدد است. از طرفی برخی نهادهای مرتبط با سوانج و بلایا مانند سازمان‌های آتش‌نشانی و امداد دوره‌های آموزش تخصصی خود را معمولاً در مقاطع کاردانی و به صورت محدود در حد کارشناسی دارا هستند؛ اگر چه باید توجه داشت که این دوره‌ها معمولاً دارای دوره‌های عملیاتی و اجرایی‌اند و کمتر ماهیت

آمارها نشان می‌دهند که فقط از سال ۱۹۹۵ تاکنون تعداد دانشگاه‌های ارائه دهنده این رشته در ایالات متحده از کمتر از ۵ دانشگاه به نزدیک ۱۰۰ دانشگاه رسیده است

علمی و مدیریتی و برنامه‌ریزی دارند. از طرف دیگر، نیاز اصلی و اساسی در شرایط فعلی به کارشناسان و متخصصان حداقل دارای مدرک کارشناسی ارشد است که بتوانند در سطوح برنامه‌ریزی و مدیریتی فعالیت کنند.

این تجربیات دربردارنده درس‌های زیادی برای کشور است. برخی از آنها را به طور خلاصه می‌توان به صورت زیر ارائه کرد:

– ایران کشوری بلاخیز و پرتلاطم است و باید به طور بنیادی و ریشه‌ای در این زمینه اقدامات لازم صورت پذیرد.

– برنامه‌ریزی و مدیریت درست برخورد با سوانج و بلایا اکنون تبدیل به علم و دانش مخصوص خود شده است و نشانه آن هم شکل‌گیری رشته‌های علمی و دانشگاهی است.

– ایران به دلیل نداشتن کارشناسان آشنا با این حرفه فرصت‌های زیادی را برای برنامه‌ریزی کاهش و مقابله با آثار سوانج و بلایا از دست می‌دهد. اگر بپذیریم که مدیریت سوانج و بلایا حرفه‌ای مستقل و مهم است، آن‌گاه باید کشور ما این متخصصان که دارای آموزش‌های عالی و مهارت‌های لازم در این خصوص باشند، داشته باشد. داشتن مدرک دانشگاهی در موضوع حرفه از ویژگی‌های اصلی در تعریف تخصص هاست.

– لازم است در کوتاه‌ترین فرصت‌ها سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان آموزش عالی کشور ایجاد و گسترش این رشته را در مقاطع مختلف کارشناسی و کارشناسی ارشد مورد توجه قرار دهند.

– شکل‌گیری این رشته می‌تواند نیاز درونی علمی و تحقیقاتی بسیاری از دانش‌پژوهان کشور را که علاقه‌مند به این نوع مطالعات در چارچوبی نظام‌مند هستند فراهم سازد. در زمان حاضر دانشجویان علاقه‌مند به این موضوعات بدون آنکه دروس پایه‌ای مرتبط را داشته باشند، صرفاً به دلیل علاقه مشقات زیادی را اول برای آشنایی با مسائل و موضوعات سوانج و بلایا متحمل می‌شوند و سپس به تحقیقات و پژوهش‌های خود می‌پردازند.

– بر اساس دانش نویسنده شکل‌گیری مقاطع کارشناسی ارشد این رشته با توجه به زیربناهای موجود در برخی از دانشگاه‌های کشور به خوبی و با سرعت قابل‌راه‌اندازی است. ناگفته نماند که نویسنده پیش‌تر طرح ایجاد چنین رشته‌ای را به مسئولان دانشگاه تربیت مدرس ارائه کرده بود. فارغ‌التحصیلان دوره‌های کارشناسی رشته‌های مختلف مانند زمین‌شناسی، جغرافیا، جامعه‌شناسی، اقتصاد، محیط زیست و مانند آنها می‌توانند در این مقطع مشغول تحصیل شوند. این رشته در مقطع کارشناسی ارشد می‌تواند گرایش‌های مختلف مانند علوم سوانج و بلایا و برنامه‌ریزی و مدیریت سوانج و بلایا را در خود داشته باشد.

– همزمان با ایجاد و راه‌اندازی این رشته‌ها لازم است اقدامات لازم قانونی و مقرراتی برای جذب فارغ‌التحصیلان این رشته در سازمان‌ها و ادارات مربوطه صورت پذیرد و به عبارت دیگر سازمان‌های ذی‌ربط ضرورت دادن این مشاغل به فارغ‌التحصیلان رشته ضرورت تلقی کنند.

– همکاری و هماهنگی دانشگاه‌ها با نهادهای ذی‌ربط در این امور در کشور مانند ستادهای حوادث غیرمترقبه و مانند آنها برای راه‌اندازی این رشته بسیار ضروری است. ماهیت کاربردی بودن این رشته ایجاب می‌کند که این همکاری به وجود آید و حفظ شود.

– ایران به دلیل دارا بودن تجربیات زیاد در زمینه سوانج و بلایای طبیعی می‌تواند حتی در سطوح بین‌المللی نیز در این رشته موفقیت کسب کند. بنابراین در بلندمدت می‌توان انتظار داشت که این رشته‌ها در ایران مورد علاقه افراد سایر کشورها نیز قرار گیرد.

– باید توجه داشت که نیاز به این رشته بر خلاف برخی از رشته‌ها نیازی فراگیر و عمومی نیست. بنابراین تعداد تحصیل‌کنندگان در این حرفه باید متناسب با نیاز بالقوه بازار کار باشد. در شرایط عادی اغلب شهرهای متوسط و بزرگ، فرمانداری‌ها و شهرداری‌های کشور و ارگان‌های دولتی حداقل نیاز به یک نفر فارغ‌التحصیل در این رشته دارند.

امید می‌رود با راه‌اندازی این قبیل رشته‌ها گام‌های اساسی‌تری در راه‌ایمن کردن کشور برداشته شود.

تجربه موفق همدان فرصت‌های قانون تجمیع عوارض

آزاده افشار

کارشناس علوم ارتباطات اجتماعی

۱۳۷۵/۳/۱ و آیین‌نامه اجرایی آن توسط شوراهای اسلامی کشور وضع می‌گردد».

بر اساس ماده ۱۶ این آیین‌نامه «شوراهای اسلامی مکلف‌اند هرگونه عوارض محلی جدید یا افزایش در نرخ عوارض محلی جاری را با رعایت مقررات ماده ۵ قانون و با نظارت وزارت کشور تصویب و حداکثر تا پانزدهم بهمن ماه هر سال جهت اجرا در سال بعد اعلام نمایند».

در تبصره این ماده دریافت عوارض محلی در سال ۱۳۸۲ مجاز دانسته شده بود؛ اما در این میان برخی از شهرداری‌ها به دلیل عدم آگاهی از نحوه تصویب عوارض محلی و لزوم اعلان عمومی و چاپ تعرفه این عوارض تا قبل از ۱۵ بهمن ماه ۱۳۸۲ در رسانه‌ها، در استفاده از این فرصت برای ایجاد منابع درآمدی پایدار در سال ۱۳۸۳ بازماندند. این فرصت سوزی موجب گردید تا در سال ۱۳۸۲ برخی از شهرها، شوراها و شهرداری‌ها به صورت برنامه‌ریزی شده‌ای به سراغ این فرصت قانونی بروند. در این بین شورا و شهرداری همدان با اطلاع از این موضوع، پس از تعیین و تصویب عوارض محلی اقدام به چاپ تعرفه عوارض محلی سال ۱۳۸۳ در مهلت قانونی مقرر در قانون تجمیع عوارض در شهر همدان کرد؛ و در سال جاری نیز نسبت به دریافت و وصول عوارض محلی اقدام خواهد کرد.

گفتنی است حوزه مدیریت درآمد شهرداری همدان با استفاده از کارشناسان و مطالعه گسترده‌ای از سال قبل اقدام به شناسایی منابع جدید درآمد محلی و افزایش منطقی برخی از تعرفه‌های قدیمی کرده است. در این خصوص جلسات مختلفی از سوی کارشناسان شهرداری برگزار گردید و پس از حصول توافق، تعرفه پیشنهادی شهرداری به صورت لایحه به شورای شهر ارسال شد. حسین معصوم زاده، مدیر درآمد شهرداری همدان، در مورد

شهروندان یا استفاده‌کنندگان از خدمات شهری با توجه به بهره‌ای که از امکانات و خدمات شهر محل سکونت خود می‌برند می‌بایست سهم خود را از هزینه‌هایی که بر شهر تحمیل می‌کنند بپردازند. در کشورهای توسعه یافته این هزینه‌ها تحت عنوان «عوارض محلی» از شهروندان دریافت می‌شود. البته باید گفت بهای خدمات ارائه شده برای هر یک از شهروندان محاسبه شدنی نیست. از این رو در برخی از کشورها با برقراری ارتباط منطقی این خدمات با دارایی‌ها و درآمدهای شهروندان - که خود تا حدودی نمایانگر میزان بهره‌مندی از امکانات شهری است - مبالغی به صورت مالیات محاسبه و از شهروندان دریافت می‌شود. گفتنی است در گذشته، یعنی پیش از «قانون اصلاح موادی از قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و چگونگی برقراری و وصول عوارض و سایر وجوه از تولیدکنندگان کالا یا ارائه‌دهندگان خدمات کالاهای وارداتی»، موسوم به تجمیع عوارض، مصوب ۱۳۸۱/۱۰/۲۲ و آیین‌نامه اجرایی آن مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۲۸، قوانین و دستورالعمل‌های پراکنده‌ای در خصوص وضع و دریافت عوارض محلی در ایران رایج بود. قوانین مذکور برای اولین بار تعریف مشخصی از عوارض محلی به وسیله شهرداری‌ها را مشخص ساختند و مبنای وصول آن را به همراه ضوابط و نرخ‌ها، مراجع مسئول و نحوه وضع و وصول عوارض محلی تعیین کردند.

در آیین‌نامه اجرایی قانون تجمیع عوارض محلی چنین آمده است: «عوارض محلی عوارضی است که به استناد تبصره ۱ ماده ۵ قانون و با رعایت مقررات مندرج در قانون تشکیلات و وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران مصوب

چگونگی مراحل تصویب عوارض محلی در شورای شهر چنین توضیح می‌دهد: «شهرداری همدان به منظور اجرای بند ۱۶ ماده ۷۱ قانون شوراهای اسلامی شهر، عوارض محلی جدید را به شورای شهر پیشنهاد کرد.

سپس شورای اسلامی به استناد وظایف قانونی و آیین‌نامه اجرایی نحوه وضع و وصول عوارض مصوب ۷۸/۷/۷ عوارض پیشنهادی شهرداری را در کمیسیون مالی در دستور کار خود قرار داد و با دعوت از کارشناسان استانداری از دفتر شهر و روستا به بررسی عوارض پیشنهادی پرداخت و پس از برگزاری جلسات متعدد تغییراتی را در لایحه پیشنهادی شهرداری به وجود آورد.

وی می‌افزاید: «پس از برگزاری ۲۰ جلسه کارشناسی در کمیسیون مالی، عوارض پیشنهادی محلی در صحن شورا مطرح شد و طی چندین جلسه بخشی از عوارض پیشنهادی با تغییراتی مورد تصویب قرار گرفت. همچنین به علت کافی نبودن زمان، بخشی از تعرفه‌های پیشنهادی شهرداری که اولویت کمتری نسبت به سایر عوارض داشتند از دستور کار شورا خارج شدند، تا بر اساس تبصره ۱ ماده ۵ قانون معروف به تجمیع عوارض نرخ تعرفه‌های عوارض محلی قبل از ۱۵ بهمن ماه در روزنامه محلی چاپ شود و به اطلاع شهروندان برسد، تا شهرداری بتواند این عوارض را در سال ۱۳۸۳ وصول کند».

معصوم زاده با اشاره به اینکه لایحه تصویب شده به وسیله شهرداری و شورای شهر برای تأیید به استانداری ارسال گردید، می‌گوید: «استانداری نیز پس از تغییراتی جزئی عوارض پیشنهادی را با استناد به اختیارات تفویضی وزیر کشور به تصویب رساند و در آخرین مرحله شهرداری تعرفه جدید عوارض محلی را از طریق جرایم به شهروندان همدانی اعلام کرد».

طبق قوانین موجود وزارت کشور و استانداری‌ها به نمایندگی از سوی دولت می‌بایست بر وضع عوارض جدید نظارت داشته باشند. این نظارت به منظور بررسی عدم مغایرت عوارض جدید با سیاست‌های عمومی دولت و تناسب آن با میزان خدمات ارائه شده به شهروندان و درآمد آنها و تأثیرات تبعی عوارض بر اقتصاد محل است. گاه ممکن است عوارض تصویبی از سوی شوراها به طور مثال به دلیل مغایرت با سیاست‌های دولت در حمایت از صادرکنندگان کالا از سوی استانداری‌ها و یا وزارت کشور لغو شود.

پژمان محبی، رئیس کمیسیون برنامه و بودجه شورای شهر همدان، نیز در خصوص مسائلی که در تصویب عوارض محلی به وجود آمد و رایزنی‌هایی که با دفتر شهر و روستای استانداری همدان صورت گرفت، چنین توضیح می‌دهد: «به دلیل حضور کارشناسان استانداری در جلسات شورا و شهرداری، تبادل نظرهایی انجام شد و اطلاعات به نحو مطلوبی رد و بدل گردید. بر همین اساس برای تصویب عوارض در استانداری مشکل جدی وجود نداشت و برخی از مشکلات اولیه نیز همچون شفاف‌سازی در تحریر عوارض محلی و مواردی از این دست رفع شد».

وی می‌افزاید: «در سال نو، عوارض جدیدی نظیر عوارض سالانه بانک‌ها، مؤسسات اعتباری و صندوق‌های قرض الحسنه (اعم از دولتی و خصوصی)، تعمیرات واحدهای اداری، صنعتی و تجاری و حق واگذاری محل و سرقفلی و نظایر اینها نیز به تصویب

رسید».

علاوه بر مشکلاتی که ممکن است در فرایند وضع عوارض جدید در تعامل با دستگاه‌های دولتی نظیر وزارت کشور پیش آید، شوراها نیز به عنوان نمایندگان و مدافعان حقوق شهروندان، گاه در برابر شهرداری‌ها قرار می‌گیرند و به حمایت از شهروندان، بدون توجه منطقی در برابر وضع عوارض جدید ایستادگی می‌کنند.

مدیر درآمد شهرداری همدان، در مورد مشکلات فراوری شهرداری همدان در تصویب عوارض محلی می‌گوید: «شهرداری و شورای شهر سعی داشتند برای تصویب عوارض محلی به ماده ۴ آیین‌نامه نحوه وضع و وصول عوارض در خصوص رعایت سیاست‌های عمومی دولت دقت کنند، که بر همین اساس زمان بسیاری برای این کار صرف شد. همچنین شورای شهر در استفاده از تجارب سایر کلان‌شهرها و شهرها و یافتن منابع جدید درآمدی زمان بسیاری را صرف کرد، ضمن اینکه شورای شهر نسبت به افزایش و روزآمد کردن برخی از تعرفه‌ها نظر مثبتی نداشت. بر همین اساس شهرداری برای جلب آرای اکثریت اعضای شورا جلسات متعددی را در خصوص افزایش منطقی نرخ تعرفه‌ها برگزار کرد. البته اکثریت اعضای شورا از افرادی بودند که در دوره اول شورا نیز عضویت داشتند، و همین امر نقطه قوتی برای شهرداری همدان بود؛ زیرا اعضا از وضعیت مالی شهرداری اطلاع داشتند و این امر برای تصویب عوارض محلی کمک بسیاری به شهرداری کرد».

وی می‌افزاید: «کمیسیون مالی شورای شهر به طور دقیق عوارض پیشنهادی شهرداری را مورد بررسی قرار داد و همین امر موجب شد تا طرح عوارض پیشنهادی شهرداری در صحن شورا با مشکلات و تغییرات کمتری رو به رو شود».

معصوم زاده با اشاره به اینکه برای تصویب عوارض محلی در هر استان می‌بایست شرایط اقتصادی، اجتماعی و سیاسی منطقه، جمعیت و وسعت شهر مد نظر قرار گیرد اظهار داشت: «کمیسیونی در مراکز استان‌ها می‌تواند با همفکری و استفاده از تجربیات سایر استان‌ها، عوارض محلی را پیشنهاد کند و به تصویب برساند که وحدت رویه در استان وجود داشته باشد؛ و البته آن‌گاه تصویب این عوارض به وسیله مراجع نیز آسان‌تر خواهد بود».

تجربه شورا و شهرداری همدان و چندین شهر دیگر در خصوص وضع عوارض به استناد قانون موسوم به تجمیع عوارض نشان می‌دهد که امکان استفاده مطلوب و مؤثر از این فرصت قانونی زمانی میسر است که میان نهادها و دستگاه‌های اصلی مدیریت شهری همچون شهرداری، شورا و وزارت کشور هماهنگی و ارتباط دائمی برقرار شده باشد. شناسایی منابع جدید عوارضی نیز می‌بایست حاصل مطالعه و رایزنی با کارشناسان خبره و کسب رضایت مردم در فرایندی برنامه‌ریزی شده باشد. تا ۱۵ بهمن ماه سال ۱۳۸۳ یعنی آخرین مهلت قانونی تعیین و تصویب عوارض محلی فرصت زمانی کافی وجود دارد. در این فاصله دیگر شهرداری‌ها نیز می‌توانند برای کسب منابع درآمدی جدید و پایدار برنامه‌ریزی کنند.

بررسی ابهامات قانون تجمیع عوارض

فاطمه شهبازی
کارشناس علوم ارتباطات اجتماعی

تلاشی که امروزه مدیریت شهری متناسب با بودجه شهرداری‌ها انجام می‌دهد، موفقیتی کمتر از حداقل نیازهای واقعی شهر را به همراه دارد.

در نگاهی به شهرهای ایران، نمی‌توان شهرداری‌ای را یافت که بودجه بندی‌اش بر اساس نیاز واقعی شهر و دریاقتی‌های آن نیز بر اساس همان بودجه بندی باشد. این امر موجب شده است تا اکثر سؤالات شهرداری‌ها از سازمان شهرداری‌های کشور، مربوط به قانون تجمیع عوارض باشد.

بر این اساس در اجرای وظایف محول شده به سازمان شهرداری‌های کشور، مندرج در اساسنامه و برنامه‌های اعلامی دفتر حقوقی مبنی بر تهیه و اجرای برنامه‌های آموزشی برای شهرداری‌های کشور و نیز بر اساس دعوت سازمان همیاری شهرداری‌های استان سمنان، این دفتر کارگاهی آموزشی با شرکت شهرداران شهرهای استان سمنان با موضوع قانون تجمیع عوارض برگزار کرد. در این کارگاه محمد رضا بهاروند کارشناس دفتر حقوقی و قوانین به ارائه مطالب آموزشی مرتبط با بندهای مختلف قانون تجمیع عوارض پرداخت.

در آغاز این کارگاه آموزشی بهاروند با مروری بر تاریخچه قوانین مرتبط با عوارض شهری گفت: «تا پیش از انقلاب اسلامی، وضع و وصول عوارض بر اساس بند ۸ ماده ۴۵ قانون شهرداری به مرحله اجرا درمی‌آمد که با تصویب قانون تشکیلات شوراهای اسلامی کشور در سال ۱۳۶۱ و به استناد بند ۱ ماده ۳۵ این قانون در سرفصل وظایف شورای شهر قرار گرفت. بدین ترتیب مقرر شد در صورتی که درآمدهای پیش‌بینی شده شهرداری‌ها کافی نباشد، شورای شهر می‌تواند با تفیذ ولی امر برای تأمین هزینه‌های شهرداری عوارض متناسب با امکانات اقتصادی محل و خدمات ارائه شده تعیین کند. لیکن به علت فقدان تنفیذ و یا نبود قائم مقام شورای شهر، با پیگیری‌های وزارت کشور در سال ۱۳۶۹، بند ۱ ماده ۳۵ قانون تشکیلات، وظایف شوراهای اسلامی کشور منسوخ گردید و وضع عوارض جدید و افزایش عوارض شهرداری‌ها مستند به بند الف ماده ۴۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین شد که در سال ۱۳۷۳ به بند الف ماده ۳۰ تغییر نام داد. با تصویب قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران در سال ۱۳۷۵، تصویب لوایح و برقراری و لغو عوارض شهر و نیز تغییر نوع و میزان آن با در نظر گرفتن سیاست‌های عمومی دولت، بر عهده شوراهای اسلامی شهر قرار گرفت.»

بهاروند پس از بیان تاریخچه وضع عوارض در شهرداری‌ها، در تشریح هدف دولت از ارائه لایحه تجمیع عوارض گفت: «شاخصه اصلی

و هدف از ارائه لایحه تجمیع عوارض از سوی دولت همانا ساماندهی، تقویت و حمایت از بخش تولید بوده است و نه صرفاً راهی برای افزایش درآمد شهرداری‌ها. مذاکرات مجلس نشان می‌دهد که در تمام مراحل تصویب این قانون و اصلاحیه‌های صورت گرفته، تأکید بر روی کارخانجات تولیدی بوده و شهرداری در واقع موضوع فرعی این قانون بوده است.»

اما مشکلات مالی شهرداری‌ها، بر مجموعه قانون گذار تحمیل می‌کند که در قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف و اجرای آن، فرصتی فراهم آید تا روزه‌ای برای شهرداری‌ها گشوده شود.

ارائه لایحه تجمیع عوارض در صحن علنی مجلس شورای اسلامی، نگرانی‌هایی را در شهرداری‌ها به وجود آورد که آنچه تاکنون به عنوان عوارض بخش خدمات و تولید دریافت می‌شد، تحت تأثیر این قانون قرار گیرد و یا لغو شود. لذا برای تغییر این لایحه، شهرداری‌ها مذاکراتی را با مجلس آغاز کردند که به همراه فشار افکار عمومی و مطبوعات کمیسیون اقتصادی مجلس، دریافت عوارض جدیدی که بر اساس قانون برنامه سوم توسعه در حال تدوین است، می‌تواند محدودیت‌هایی را برای شهرداری‌ها به وجود آورد. از این رو در روند تصویب قانون موسوم به تجمیع عوارض در صحن مجلس، تغییراتی در لایحه پیشنهادی دولت به وسیله نمایندگان اعمال شد و به مراجع محلی و از جمله شوراهای اسلامی شهر اختیاراتی در وضع عوارض محلی تفویض گردید.

در زمان حاضر وضع و افزایش عوارض محلی به استناد بند ۱۶ ماده ۷۱ و ماده ۷۷ قانون تشکیلات، وظایف و اختیارات شورای شهر، تبصره ۱ ماده ۵ قانون تجمیع عوارض و ماده ۱۶ آیین‌نامه اجرایی آن است.

مدرس کارگاه آموزشی ستاد تجمیع عوارض در ادامه این کارگاه آموزشی گفت: «هر آنچه که در قانون تجمیع عوارض به عنوان منبع دریافت عوارض بیان شده است به شکل متمرکز به حساب خزانه داری کل واریز می‌شود اما وجوه وصولی از عوارض محلی مستقیماً در اختیار شهرداری‌ها قرار می‌گیرد». به گفته بهاروند با تصویب قانون تجمیع عوارض و آیین‌نامه اجرایی آن لایحه، قانون نحوه وضع و وصول عوارض مورخ ۷۸/۷/۷ که سیاست‌های عمومی دولت در وضع عوارض محلی را مشخص می‌کند همچنان به قوت خود باقی است، بجز مواردی مرتبط با نحوه شکایات و روند مراحل تصویب، که از سوی دیوان عدالت اداری لغو شد.

تبصره ۱ ماده ۵ قانون تجمیع عوارض تأکید دارد که وضع عوارض محلی جدید و یا افزایش نرخ هر یک از عوارض محلی می‌بایست حداکثر تا ۱۵ بهمن ماه هر سال برای اجرا در سال بعد تصویب و اعلام عمومی گردد. با توجه به این امر اکثر شهرداری‌ها در سال گذشته نتوانستند از این مهلت قانونی استفاده کنند. بهاروند در خصوص برنامه سال آینده سازمان شهرداری‌ها در مواجهه با این امر اظهار داشت: «سازمان شهرداری‌ها فقط در نقش راهنما و هدایت گر می‌تواند مباحث کلی و کلان را در زمینه عوارض برای شهرداری‌ها روشن سازد و راهکار دیگری نمی‌تواند ارائه کند. حال اگر شهرداری به هر دلیلی نتوانسته است از مهلت قانونی ۱۵ بهمن ماه استفاده کند، هیچ امکانی برای افزایش و وضع عوارض جدید در سال ۱۳۸۳ نخواهد داشت و در صورتی که اعلام عمومی عوارض محلی جدید را بعد از مهلت قانونی

انجام دهد، آن موارد از سال ۱۳۸۴ اجرا شدنی است».

در ادامه کارگاه یوسفعلی درون پرور، شهردار سمنان، از مدرس کارگاه آموزشی سؤال کرد که چرا سازمان شهرداری‌ها شاخص‌های تعریف شده‌ای را برای توزیع عوارض متمرکز دریافتی از خزانه کل پیش‌بینی نکرده است و توزیع آن نیز زمان طولانی را سیر می‌کند. به عنوان نمونه، اگر در گذشته عوارضی برای بنزین وضع می‌شد، طی حداکثر یک ماه شهرداری می‌توانست آن را دریافت کند. اما اکنون این روند بسیار طولانی شده است. به گفته‌ی تأخیر در نحوه توزیع عوارض متمرکز در سال گذشته ضرر و زیان عمده‌ای را متوجه شهرداری‌ها کرده است.

مدرس کارگاه استاد تجمیع عوارض در پاسخ شهردار سمنان گفت: «در تبصره ۱ ماده ۶ آیین‌نامه‌ای با پیشنهاد مشترک وزارت کشور و شورای عالی استان‌ها و با تصویب هیئت وزیران پیش‌بینی شده است مبنی بر اینکه کل عوارض متمرکز می‌بایست به وسیله خزانه داری کل کشور به نام وزارت کشور در اختیار سازمان شهرداری‌ها قرار گیرد، تا بین شهرداری‌ها و دهیاری‌ها توزیع شود. سازمان شهرداری‌ها نیز طبق قانون حق ندارد حتی یک ریال از وصول عوارضی که طبق قانون بر عهده‌اش است، تنفیذ اختیار کند».

وی ادامه داد: «پس از تعیین بودجه، دفتر برنامه و بودجه سازمان، بودجه را توزیع می‌کند و مدیر کل دفتر خدمات مالی موظف می‌شود حداکثر تا یک هفته بودجه را به شهرداری‌ها و دهیاری‌ها پرداخت کند. در صورت موجود بودن بودجه در حساب سازمان، لزومی ندارد که سازمان آن را دیر هنگام بین شهرداری‌ها توزیع کند. کندی‌هایی که گاه در این خصوص دیده می‌شود، ناشی از دیر وصول کردن از خزانه داری کل کشور به حساب تمرکز وجوه سازمان شهرداری‌هاست».

کارشناس دفتر حقوقی و قوانین سازمان شهرداری‌ها، در این زمینه که دریافت عوارض کارخانه‌های واقع در محدوده قانونی و حریم شهرها با چه معیاری به شهرداری همان محل پرداخت می‌شود، ابتدا به تعریف حریم پرداخت و گفت: «طبق ماده ۹۹ قانون شهرداری‌ها حدود و حریم و تهیه نقشه جامع شهرسازی باید به وسیله شهرداری محل مشخص شود و به تصویب شورای شهر و تأیید وزارت کشور برسد. در صورت عدم تعیین حریم در شهرها، دفتر فنی استانداری موظف به تعیین حریم است. در غیر این صورت، دو شهر همجوار می‌بایست در این زمینه به توافق برسند و راه حل قانونی بیابند. تهیه نقشه جغرافیایی در این مورد رافع خلأ قانونی است».

به گفته این کارشناس، می‌بایست ۱ درصد عوارض محصول نهایی از کارخانجاتی که طبق بند «ا» ماده ۳ قانون تجمیع عوارض در داخل محدوده قانونی و حریم شهرها قرار دارند، بر اساس بند «ب» ماده ۶ مستقیماً به حساب شهرداری همان محل واریز شود. چنانچه کارخانه‌ای در خارج از محدوده قانونی و حریم شهرها واقع شده باشد، عوارض مذکور به حساب تمرکز وجوه سازمان شهرداری‌ها ریخته می‌شود تا از طرف سازمان بین دهیاری‌های همان شهرستان توزیع گردد.

بهاروند با اشاره به اینکه تمامی دستگاه‌های حقیقی و حقوقی که بر اساس قوانین گذشته تخفیف‌هایی را از شهرداری می‌گرفتند به استناد تبصره ۳ ماده ۵ قانون تجمیع عوارض که کلیه قوانین و مقررات مربوط به اعطای تخفیف یا معافیت از پرداخت عوارض یا وجوه به شهرداری را ملغی کرده مکلف به پرداخت عوارض هستند، گفت: «در زمان حاضر

اینارگران به موجب قانون برنامه سوم توسعه و بودجه سال ۸۲ و ۸۳ کماکان از پرداخت عوارض معافاند. لیکن شهرداری‌ها می‌توانند از آن دسته مؤسسات دولتی و نهادهای عمومی که دیون یا بدهی‌هایی داشته‌اند و تاکنون به شهرداری‌ها پرداخت نکرده‌اند، آن را دریافت کنند».

در سؤالی از سوی یکی از شهرداران مطرح شد که آیا امکانی وجود دارد تا علاوه بر عوارضی که طبق ماده ۴ قانون تجمیع عوارض به عنوان عوارض سالیانه (محلی) شماره‌گذاری و نقل و انتقال از خودروها وضع می‌شود، بتوان مجدداً عوارض مضاعفی بر اساس تبصره ۱ ماده ۵ قانون دریافت کرد، مدرس کارگاه پاسخ داد: «به طور کلی عوارض خودرو بر دو نوع است: اولاً عوارض شماره‌گذاری که بند «ز» ماده ۴ بر ۲ درصد مالیات و ۱ درصد عوارض اشاره دارد. این عوارض در سطح ملی است و به شهرداری‌ها تفویض نمی‌شود؛ ولی عوارض سالیانه که بر اساس بند «و» ماده ۴ به عنوان عوارض محلی به حساب شهرداری محل واریز می‌شود، یک در هزار قیمت خودرو است که از طرف وزارت دارایی تعیین می‌گردد. در خصوص عوارض نقل و انتقال نیز ابهاماتی بین وزارت دارایی و شهرداری‌ها به چشم می‌خورد. اعتقاد بر این است که خودروهایی چون سواری مشمول دریافت عوارض نقل و انتقال هستند، در حالی که شهرداری‌ها در این مورد سکوت اختیار کرده‌اند. البته این امکان وجود دارد که شهرداری‌ها بتوانند هر ۱۰ سال یک بار عوارض نقل و انتقال را دریافت کنند».

به گفته بهاروند، با تصویب قانون لایحه تجمیع عوارض، تغییری در وصول عوارض بر نقل و انتقال (معامله) اراضی شهری نیز صورت نگرفته است، مگر مواردی که به تصویب یا رد شورای شهر برسد.

در تاریخ ۸۲/۱۱/۲۹ دو اصلاحیه به آیین‌نامه اجرایی قانون تجمیع وارد شد که یکی مربوط به نقل و انتقال معاملات اتومبیل و دیگری عوارض گمرکاتی بوده است. وی در مورد هدف و نتیجه این اصلاحیه گفت: «این اصلاحیه در انتهای تبصره ۱ ماده ۱۱، سازمان امور مالیاتی کشور را موظف کرده است که ماهیانه نسخه‌ای از فهرست‌های دریافتی از دفاتر اسناد رسمی را به شهرداری محل بفرستد و در متن ماده ۱۳ نیز علاوه بر وزارت امور اقتصادی و دارایی عبارت «وزارت کشور (سازمان شهرداری‌های کشور)» را اضافه کرده است.

این اصلاحیه تأثیری بر ارقام وصول عوارض نقل و انتقال معاملات اتومبیل و عوارض گمرکاتی نخواهد گذاشت.

در ادامه این کارگاه بهاروند به سؤالی که مطرح می‌کرد شهروند مصرف کننده برق چند درصد عوارض محلی می‌بایست به شهرداری‌ها پرداخت کند و آیا سازمان برق نیز عوارض جداگانه‌ای خواهد گرفت، چنین پاسخ گفت: «عوارضی که به عنوان عوارض برق وصول می‌شود، مربوط به یک تشکیلات خصوصی است، و هیچ مغایرتی با آنچه که شهرداری به عنوان عوارض محلی از شهروند می‌گیرد ندارد. شهرداری‌ها پس از تصویب شورای شهر بر اساس بند «ج» ماده ۴ قانون تجمیع، ۳ درصد بهای مصرفی برق را به عنوان عوارض دریافت می‌کنند».

در پایان این کارگاه آموزشی شهرداران شرکت کننده ضمن مثبت خواندن تأثیرات چنین نشست‌هایی، خواهان برگزاری کارگاه‌های مشابهی در خصوص سایر موضوعات مرتبط با مدیریت شهری از سوی سازمان شهرداری‌ها شدند.

باززنده‌سازی بخش قدیمی و فرسوده شهرها

محمد حسین بوچانی

دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری

دستیابی به درآمدهای نفتی، موجب گسترش شهرهای ما شد. این مکانیسم موجب ایجاد چالش‌هایی شد که ما سازوکار هدایت و کنترل رویارویی با این مسائل را در شهرها نداشتیم. به عنوان مثال، کشور ما سابقه دخالت نهادهای عام‌المنفعه در تسکین این آلام شهری را - بر خلاف کشورهای توسعه یافته - نداشته است. حتی سابقه دخالت نهادهای غیردولتی در کم کردن مسائل فضای شهری را هم نداشته است. از طرف دیگر، مثل کشورهای اروپایی از بازوی برنامه‌ریزی دولتی در تسکین نابسامانی‌ها هم استفاده نکرده‌ایم و با این بازو مشکلات شهری را هم رفع و رجوع نکرده‌ایم.»

همچنین به گفته وی: «نواحی شهری قدیمی، که به غلط اصطلاح بافت تاریخی جایگزین آن شده است، رفع و رجوع مشکلات شان به وسیله تحلیل گران و برنامه‌ریزان و آن هم اصولاً با نگرش کالبدی بود؛ به خصوص در دوران اول زایش برنامه‌ریزی شهری، اصولاً مشکلات نواحی کهن و قدیمی شهرها فقط در حیطه کالبدی تصور می‌شد و در نتیجه برخورد کالبدی هم با آن صورت می‌گرفت. البته آن زمان چنین عنوانی به کار برده نمی‌شد ولی بعداً تحلیل گران و ناظران آن تمهیدات و سیاست‌ها را با این عنوان ذکر کردند. این نوع برخورد، برخورد با معلول به جای علت بود. ولی از دهه‌های ۸۰ به بعد نگرش اقتصادی به سمت اقتصادی - اجتماعی حرکت کرده است. درسی که می‌توان گرفت، چگونگی برخورد با نواحی درون شهری است. نواحی درونی شهرها عرصه تضادهای شهری‌اند و این نواحی علاوه بر کانون مشکلات شهری، دارای ارزش‌های فرهنگی، تاریخی و هنری هم هستند. زمانی برخورد با این نواحی شهری در تخریب و پاکسازی و توسعه مجدد بود. این برخورد موجب مهاجرت ساکنان این نواحی، پایین آمدن توان اقتصادی و جز اینها شد. تبعات منفی این سیاست‌ها این بود که جمعیت و فعالیت در این نواحی شهری از بین رفت. به این دلایل، به اصلاح روی آوردند و سپس در تجدید حیات نواحی کهن شهری به معنی اقتصادی - اجتماعی گام برداشتند؛ یعنی توان بخشی یا احیای زندگی گذشته در این نواحی با برخورد کالبدی مشکلات اقتصادی - اجتماعی همچون بیکاری، پایین بودن سطح سواد و پایین بودن سطح مهارت‌ها از بین نمی‌رود. علاوه بر این، به دلیل فرسودگی کالبدی و افت اقتصادی - اجتماعی و جز اینها در این نواحی نوعی افت شهری مشاهده می‌شود؛ به رغم اینکه

ارزش‌ها و ثروت‌های فرهنگی - کالبدی شهرها را در گذشته شکل داده و زندگی مدنی و اجتماعی را در بستر آنها جاری کرده‌اند. لیکن بعد از انقلاب صنعتی به دلایل گوناگون اکثر کانون‌های انسانی کهن شهری دچار فرسودگی کالبدی، ناهنجاری اجتماعی و نابسامانی اقتصادی شده‌اند. بر این اساس بازگرداندن زندگی اجتماعی به دلیل وجود ارزش‌هایی که در گذشته، شهرها و حیات اجتماعی در آنها را شکل داده، موضوعی است که به عناوین گوناگون همچون تجدید حیات، باززنده‌سازی، احیا و مرمت، بهسازی و عمران، و جز اینها مدت‌هاست که اذهان متخصصان شهری را به خود مشغول کرده است.

نواحی قدیم شهری قبل از آنکه معرف عناصر و مسائل فنی و کالبدی باشند، دربرگیرنده سلسله روش‌های تفکر اجتماعی و راه و رسم زندگی مردمان دوران خود هستند. به عبارتی دیگر، بخش عظیمی از فضای شهر کنونی ما متعلق به دوره‌های پیشین است. این فضاهای شهری به خصوص بعد از طرح‌های جامع مورد بی‌توجهی قرار گرفتند. بر این پایه، این نواحی با ارزش اجتماعی - کالبدی که در روزگاری نه چندان دور کانون ثروت و قدرت و مدیریت بوده‌اند، امروزه به محله‌هایی نابسامان از حیث کالبدی، ناپایدار از حیث اجتماعی و بی‌برنامه از حیث مدیریتی تبدیل شده‌اند. رویکرد انسانی به این فضاها مستلزم درک پایه‌ای چالش‌های اقتصادی، کالبدی، اجتماعی نواحی تاریخی شهرهاست. واقعیت امر این است که تاکنون نگرش پایداری درباره تجدید حیات نواحی کهن شهری در ایران شکل نگرفته است، و مدیریت این فضاها که کانون هویت ایرانی‌اند، با برخوردی فیزیکی و مقطعی با این ثروت‌های فرهنگی - کالبدی در تخریب و فرسودگی آنها گام برداشته است.

زهره دانشپور در این زمینه چنین می‌گوید: «وقوع انقلاب صنعتی تأثیرهای متفاوتی بر شکل توسعه شهرهای کشورهای کمتر توسعه یافته، کشورهای سرمایه‌داری و کشورهای سوسیالیستی داشته است؛ یعنی انقلاب صنعتی بر شهرهای کشورهای کمتر توسعه یافته و توسعه یافته به صورت متفاوت تأثیر گذاشته است. این تأثیر بر شهرهای کشورهای بیشتر توسعه یافته ابتدا به صورت نابرابری فضایی - اجتماعی بود و همین امر با تأخیر و تحت تأثیر عوامل دیگر همچون

زهره عبیدی دانشپور
دکتر در برنامه ریزی شهری و منطقه‌ای

ممکن است عناصر بسیار با ارزشی هم در این نواحی موجود باشد».

او می‌افزاید: «اگر شهر را تشکیلی از نواحی شهری بدانیم، این نواحی اجتماعی بر حسب تفاوت‌ها و تشابهات گروه‌های اجتماعی و اقتصادی مختلف ساکن در هر محله متمایز می‌گردند و با تحلیل چند متغیره کالبدی - اجتماعی - اقتصادی در شهر این نواحی را می‌توان تشخیص داد. تفاوت نواحی شهری در دسترسی جمعیت به درآمد، به خدمات و به زیرساخت‌ها، خدمات رفاهی، تأسیسات و تجهیزات شهری، ثروت و جز اینهاست. سپس مشکلات نواحی شهری در توان متفاوت هر فرد در دسترسی به مسکن، آموزش و پرورش، گذراندن اوقات فراغت، آب و برق و نظایر اینها خلاصه می‌شود. مشکلات شهری که ما به این صورت می‌بینیم، به میزان پاسخگویی نهادهای حکومتی و نهادهای غیردولتی مثل شوراهای و شهرداری‌ها بر می‌گردد. بنابراین ناحیه کهن و قدیمی شهری که با هم پوشی لایه‌های اجتماعی - اقتصادی به صورت یک سلول شهری در می‌آید، در برابر نواحی جدیدتر شهری تحلیل می‌شود. ممکن است که سلول‌های شهری از نظر ویژگی‌های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، تاریخی متفاوت از سلول‌های همجوار خودشان باشند. نواحی‌ای در شهرها هستند که ارزش‌هایی همچون ارزش‌های تاریخی، فرهنگی، هویتی و نظایر اینها دارند که باید برای حفظ هویت شهرها از آنها نگهداری کرد. در ایران از سده دهه قبل تاکنون هویت معنوی و تاریخی شهرهای ما قصابانه از بین رفته است. در زمانی که در شهرهای قدیمی همچون کاشان، اصفهان، شوشتر، مشهد، تبریز و جز اینها ناحیه تاریخی و کهن به دلیل گذردادن شاهراهی اصلی هویت‌شان را نه فقط از حیث تاریخی بلکه به لحاظ اجتماعی و اقتصادی نیز از دست دادند، برخورد با آنها تاکنون قصابانه بوده است. علاوه بر این، برخورد با این معضلات هم اتفاقی و مقطعی بوده است».

حسین زاده دلیر، استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز، در این باره می‌گوید: «بخش عظیمی از فضای کالبدی شهرهای ایران متعلق به دوره‌های پیشین است. حتی قسمت اعظم آنها متعلق به دوره‌هایی است که وسایل نقلیه سریع در شهرها حضور پیدا نکرده بودند. به عبارتی، بخش بزرگی از مراکز شهرهایی چون شیراز، اصفهان، تبریز، یزد و کاشان و برخی دیگر در دوره گذشته شکل و فرم گرفته‌اند. در اکثر شهرهای دنیا وضع بر همین منوال است؛ به خصوص در قاره اروپا خیلی از شهرها قدیمی و کهن‌اند. مسئله این است که بعد از گسترش کالبدی - جمعیتی شهرها قسمت مرکزی و تاریخی شهر به دلیل عدم تقارن با شبکه گذراندی جدید و مسائل جدید زندگی کنونی، اهمیتش چه به لحاظ رفت و آمد و چه به لحاظ آلودگی هوا و جایگزینی طبقاتی و جز اینها کم‌رنگ شده است. بر این اساس، در جوابگویی به این چالش‌ها کشورهای اروپایی تحت عنوان احیای دوباره به نواحی تاریخی و کهن شهری جان دوباره دادند. تحت هر برنامه‌ای هدف همانا نگهداری، حفاظت، اسکان و ادامه حیات در این نواحی بود. این برنامه هم در ایران با تأخیر زمانی بلندمدت شروع شده

و اکنون در حال اجراست ولی نواحی تاریخی در شهرهای ایران و برنامه‌ریزی برای آن متفاوت از دیگر کشورها - به خصوص اروپایی - است.

عمدتاً شهرهای ما با سه عنصر اصلی شکل گرفته‌اند: بازار، ارگ و مسجد. این سه عنصر اصلی هسته اولیه شهرهای ما هستند و این هر سه در ارتباطی ارگانیک در جوابگویی به زمان خود با هم تعامل دارند. ارتباط این عناصر نیز هم معنی دار است و هم توجیه‌پذیر. بازار به لحاظ مالی دو عنصر دیگر را حمایت می‌کند و مسجد نیز همین‌طور؛ و ارگ هم به لحاظ سیاسی دو عنصر دیگر را مورد حمایت قرار می‌دهد.

با وارد شدن ماشین به زندگی انسان فضای شهر کهن ایرانی در پاسخگویی به نیاز کالبدی و اجتماعی جدید می‌بایست تحول می‌یافت ولی تاکنون به دلیل عدم درک عمیق از زندگی مدنی در گذشته کالبدی این مراکز برنامه‌ها و سازوکارها در جهت تخریب و فرسودگی این محله‌ها گام برداشته‌اند».

او می‌افزاید: «این محله‌ها زمانی به لحاظ اسکان، مکان شاخص‌ترین گروه جامعه بودند و ارزش زمین در بالاترین حد بود و فعالیت اقتصادی در تعامل با مسجد و محله‌های سکونتی در بهترین حالت قرار داشت؛ ولی با مرور زمان در پی انقلاب صنعتی، این محله‌ها به دلیل عدم پاسخگویی به نیاز زندگی اجتماعی تخلیه شدند، و آن‌گاه هویت و ارزش و اعتبار گذشته خود را از دست دادند».

بنابراین، اینها اکنون دیگر همان فضایی نیستند که در گذشته بودند. این همه، به اضافه فرسودگی کالبدی به دلیل گذر زمان، نابسامانی و ناپایداری و کم‌ارزش شدن اجتماعی - اقتصادی این بافت‌های کهن شهری را به همراه داشته است. چون ساکنان اصلی نواحی تاریخی مسکن خود را ترک می‌گویند و در پی آن بر اثر آکولوژی و جایگزینی شهری مهاجران کم درآمد در این محله‌ها سکنی می‌گزینند، و چون قدرت اقتصادی و نفوذ سیاسی کمتری در مراکز تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری دارند، بر این اساس بافت تاریخی و مراکز با ارزش و با هویت شهرهای ایرانی دور از برنامه‌ریزی دولتی و مشارکت بخش خصوصی، فرسوده و تخریب می‌شوند».

حفاظت از بناهای تاریخی نیازمند مدیریت هوشمندانه منابع، مشارکت مردمی و نهادهای عام‌المنفعه و سرمایه‌گذاری دولتی است.

سیاست بلندمدت باید بر پایه مبارزه با عوامل فرساینده متمرکز شود. بی‌گمان از میان تمامی عوامل موجود در احیا و باززنده‌سازی مقوله فرهنگی نقشی بنیادین در حساس کردن تمام اقشار جامعه دارد و وظیفه کارشناسان را در نگرش به آثار و شواهد گذشته مضاعف می‌کند.

شهرهای ما تا قبل از انقلاب صنعتی ساختار ارگانیک داشته‌اند. ارتباط این ساختار بر پایه پیاده طراحی شده بود؛ ولی با ورود صنعت و مدرنیسم و ماشین چهره شهر ایرانی تغییر کرد.

علیرضا ابلقی مدیر کل دفتر ساماندهی اسکان غیر رسمی سازمان عمران و بهسازی در این باره می‌گوید: «با ورود

علیرضا ایلکی
مدیرکل دفتر ساماندهی اسکان غیررسمی سازمان
عمران و بهسازی

مدرنیسم بعد از صنعتی شدن ساختار کالبدی، و به تبع آن دگرگونی ساختار عملکردی و اجتماعی و فرهنگی، از دهه اول ۱۳۰۰ شهرهای ما متحول شد. در زمان پهلوی اول با خیابان کشی‌هایی که از اصول خاصی هم پیروی نمی‌کردند و با ساختار شهر کهن ایرانی منطبق نبودند، اولین مداخله در بافت تاریخی صورت پذیرفت و به نوعی با این ساختار شکنی کالبدی، اجتماعی، فرهنگی، عملکردی ساختار مرکزی شهرهای ایران دگرگون شد. در ادامه، با رشد سریع شهرنشینی در دهه ۱۳۵۰ پدیده بافت جدید شهر شکل گرفت. در این زمان بافت قدیم مطرح گردید و به طور دقیق‌تر از ۱۳۳۰ با بعد عنوان بافت قدیم در مقابل بافت جدید قرار گرفت. در دهه ۴۰ با شروع طرح‌های جامع ساختار مدرنی پیشنهاد شد که دسترسی‌های آن منطبق بر دسترسی سواره بود؛ اما بافت تاریخی به خاطر ساختار ارگانیک خودش به طور وسیع اجازه چنین مداخله‌ای را نمی‌داد. از آن زمان در طرح‌های جامع بخش‌هایی به عنوان بافت قدیم شهر شناسایی و مطرح گردیدند و مداخلات براساس طرح‌ها در این بافت تا مدتی ممنوع بود. از یک جهت این اقدام‌ها مدتی توانست بافت قدیم را از تعرض مصون بدارد و آن را حفظ کند. اما دخالت نکردن، یا دست کم دخالت نکردن اندیشمندانه و مناسب در این بافت‌ها، آنها را در درون خودشان محکوم به فرسودگی کرد. این ایزوله کردن تا مدتی ممکن بود، اما ادامه آن در درازمدت باعث شد که به دلیل فقدان شبکه دسترسی، تأسیسات، فاضلاب، مسائل ایمنی و نظایر اینها، بخش‌های عمده‌ای از محله‌های مرکزی شهرها با افت ارزش و منزلت مکانی-زینتی و افت کیفیت محیط زیست زندگی همراه شوند. در نهایت نیز ساکنان بومی وادار به ترک این بافت‌ها شدند. این نشان می‌دهد که در کشور ما تاکنون هیچ برنامه‌ای برای این بافت‌ها وجود نداشته و برنامه‌های احیا و مرمت و تجدید حیات بافت تاریخی از حد شعار فراتر نرفته است.»

او می‌افزاید: «تنها جایی که در ایران به این موضوع می‌پردازد، سازمانی از وزارت مسکن و شهرسازی است، به نام سازمان عمران و بهسازی شهری. این سازمان دارای دفتری است به نام دفتر بهسازی و نوسازی، که اقداماتی را در دست اجرا دارد؛ ولی حداقل در استان‌های سراسر کشور تاکنون تدارکی دیده نشده است. آنچه در درون شهرها نیاز به عمران و بهسازی دارد، ارزشمندترین بخش‌های شهری است.

البته روش مداخله در بافت‌ها متفاوت است. بافتی که واجد ارزش‌های فرهنگی و تاریخی و کالبدی است، نیاز به برخوردی متفاوت از بافتی که فرسوده است دارد. در نگرش به مرکز تاریخی شهر بین بافت تاریخی ارزشمند و با هویت با بافتی که فرسوده است و نیاز به نوسازی دارد باید تفاوت در نظر گرفته شود. اگر این تفاوت را قائل نشویم همواره احتمال می‌رود برای نوسازی بافت تاریخی فرسوده، بافت تاریخی با ارزش مورد هجوم بولدوزر قرار گیرد و ارزش‌های هویتی شهر نابود گردد؛ یا برعکس، بافت فرسوده چنان با تعصب نگهداری شود که منجر به فرسوده شدن تمام ناحیه تاریخی گردد و این ناحیه ساکنان خود را از دست بدهد. بنابراین، ضروری به نظر

می‌رسد که سازمان میراث فرهنگی با تعریف روشن و دقیق، ملاک‌های مداخله در بافت تاریخی را به روشنی تدوین کند. بدیهی است که موضوع دخالت کردن در بافت تاریخی، از مقوله‌های علم مرمت شهری است؛ و این یعنی وارد شدن با دیدگاه مرمت شهری به بافت تاریخی. اما در بافت فرسوده طبعاً می‌بایست با اندیشه‌های نوسازی وارد شد، و خود نوسازی و چگونگی آن جای بحث و تأمل فراوان دارد. آیا می‌بایست با آن مانند زمینی خالی خارج از شهر برخورد شود؛ یا نه، به عنوان بخشی زنده از شهر که بایستی جراحی شود. بنابراین شیوه دخالت باید به صورت جدی مورد بحث قرار بگیرد و یک بار برای همیشه تصمیم‌گیری نهایی شود. شاید بتوان منشوری را تهیه کرد که از نابودی و تخریب بیشتر نواحی تاریخی و کهن شهری جلوگیری شود.»

امروزه تلقی ما از شهر و شهرسازی و مناسبات فرهنگی و اجتماعی و به تبع آن مناسبات کالبدی، با ریشه‌های شهر در گذشته به کلی متفاوت است و ادامه این روند فرهنگ ما را در تمام ابعاد خود به سرعت دستخوش بی‌هویتی می‌کند. شهر موجودی زنده است که با سایر اندام‌های جامعه پیوند دارد. اصولاً شهرسازی به عنوان پدیده‌ای کالبدی - اجتماعی، مرتبط با سایر پدیده‌هاست. هرگونه کاستی و بیماری در اجزای این پدیده کل ارگانیک شهری را مخدوش می‌کند و تا زمانی که ریشه‌های تاریخی و هویت گذشته خود را در شهرها و شهرسازی بیابیم، این بیماری و بحران وسعت بیشتری خواهد یافت و در بطن همه سیستم شهری ما رسوخ خواهد کرد. وقتی به چالش‌های فراگیر بی‌هویتی در جامعه امروزی خود به دقت می‌نگریم و وقتی به فرهنگ غنی و کارآمد گذشته خود نظر می‌کنیم، این پرسش به ذهن ما می‌رسد که آیا زمان رنسانس برنامه‌ریزی شهری ما نرسیده است.

زهره دانشپور می‌گوید: «دخالت در ناحیه قدیمی و کل شهرهای ایران تاکنون برنامه‌ریزی شده نبوده و به عبارتی این دخالت از دو جنس کاملاً متفاوت بوده است. تاکنون برنامه‌ها عمدتاً کالبدی بوده‌اند و بنابراین تبعات اجتماعی، اقتصادی در نظر گرفته نشده است و تجدید حیات اجتماعی - اقتصادی در کنار تجدید حیات کالبدی صورت نگرفته است؛ در صورتی که در کشورهای دیگر همچون انگلستان تجارب از نوع دیگری است. دوم آنکه این دخالت‌ها تاکنون همه گیر نبوده، یعنی دخالت موردی و مقطعی بوده و بعد آنجا رها شده است؛ مثل تجربه اصفهان در محله جویبار در سال ۱۳۶۲ تا ۶۴. در واقع این دخالت‌ها از پیش تدبیر شده نبوده و در محیط بسته کالبدی صورت گرفته است.»

او می‌افزاید: «اگر بخوایم برخورد برنامه‌ریزانه داشته باشیم، ناحیه تاریخی را نباید از سایر نواحی جدا کنیم چرا که این نگاه، نگاهی کالبدی خواهد بود. گام اول برای ما استفاده از تجارب کشورهای دیگر است و نمی‌بایست به صورت آزمایش و خطا از صفر شروع کنیم.

حدود ۶۰ سال برنامه‌ریزی بهسازی و نوسازی دیگر کشورها - از ۱۹۴۵ تا ۲۰۰۳ - در بردارنده تجارب بسیار باارزشی است. درست است که ایران از حیث اجتماعی،

کریم حسین زاده دلیر
دکتر در برنامه ریزی شهری و منطقه‌ای

اقتصادی، کالبدی، فرهنگی متفاوت با دیگر کشورهاست اما توجه به تجربه دیگر کشورها ضروری است. سپس می‌بایست در چارچوب برنامه‌ریزی شهری و طرح‌ها نحوه برخورد با فضاها و ساختارهای تاریخی شهرها را انتخاب کنیم. در دنیا چون بخش خصوصی میل کمتری به سرمایه‌گذاری در این گونه نواحی ندارد، بخش عام‌المنفعه در کنار بخش عمومی تجدید حیات سه سویه را در دهه ۹۰ بنیان گذاشتند. تجدید حیات سه سویه در دنیا، با مشارکت بخش عمومی و خصوصی و نهادهای عام‌المنفعه، با سرمایه‌گذاری در ناحیه تاریخی و کهن سبب بازگرداندن زندگی اجتماعی دوباره در این نواحی شد. بسته به هدفی که در ناحیه قدیمی شهر دنبال می‌شود، باید شاخه تفکر آن نیز انتخاب شود. اگر هدف جلب گردشگر است، شاخه‌ای دیگر از نوع تفکر را می‌طلبید، و اگر هدف بازگرداندن زندگی اجتماعی است، نحوه برخورد نیز متفاوت خواهد بود.»

دانشپور نتیجه می‌گیرد: «هسته اولیه شهرها دارای پتانسیل‌هایی هستند ولی اکنون متروک گردیده و به عبارتی دچار افت شهری شده‌اند.

این چیزی است که از دهه ۶۰ کشورهای دیگر با آن روبه‌رو بودند. آنها برای این مواجهه تمهیداتی نیز به کار بردند. در نهایت این نتیجه گرفته می‌شود که هدف بازگرداندن زندگی اجتماعی و اقتصادی به این نواحی است.»

ابلقی در این زمینه معتقد است: «بافت‌های تاریخی به دلیل روزآمد نشدن، ساکنان خود را از دست داده‌اند. کسانی که تعلق خاطر به این فضاها داشته‌اند مهاجرت کرده‌اند و به همین دلیل قیمت زمین و ساختمان در این بافت‌ها تنزل کرده است. اکنون اسکان غیررسمی همانند حاشیه شهرها در مرکز شهرهای تاریخی ایران مشاهده می‌شود. این افت ارزش اجتماعی - کالبدی و محیطی با کمبود زیرساخت‌ها اکنون مسئله اصلی این بافت‌هاست. ولی این روند به خصوص در اروپا برعکس اتفاق افتاده است و اکنون کانون‌های قدیمی شهرها به عنوان ثروت فرهنگی و با هویت عملکردی پایدار عمل می‌کنند.

ما هنوز به این فضاها به عنوان مصیبت نگاه می‌کنیم و می‌خواهیم چشمان خود را بر روی این فضاها ببندیم و آنها را از بین ببریم؛ در حالی که کشورهای اروپایی - و حتی کشورهای جهان سومی - نگاه متفاوتی به تک تک این بناها و بافت‌ها دارند.

ما تاکنون معیاری برای ارزش‌گذاری و ملاکی برای طبقه‌بندی بافت‌های تاریخی تدوین نکرده‌ایم.»

او می‌افزاید: «اکولوژی اجتماعی در بافت تاریخی تا جایی می‌تواند پیش رود که بازگرداندن جمعیت به این فضاها دیگر امکان‌پذیر نباشد. ابتدا باید در دیدگاه‌های مان در مورد بافت تاریخی تجدیدنظر کنیم و از مشارکت مردمی در طرح‌های توسعه شهری کمک بگیریم.»

تاکنون دولت به عنوان معجزه‌گر اصلی به حساب می‌آمده، در حالی که توان مالی دولت برای چنین مداخله‌ای بسیار پایین است. به نظر می‌رسد که حق انتخاب را باید به مردم داد و خود

آنها تحت حمایت برنامه‌های دولت در عمران بافت تاریخی تلاش و کوشش کنند. بنابراین برای پروژه مرمت و احیای بافت تاریخی به تعریف کردن نهادهای اجتماعی در مقیاس محله‌ها نیاز است. این نهادها می‌توانند تأمین‌کننده و تضمین‌کننده مشارکت مردم باشند. شورای شهر نیز در این مقوله می‌تواند بسیار کمک کند، چون نهاد منتخب مردم است. اعتمادسازی می‌تواند حضور مردم را به صورت جدی در عرصه نوسازی و بهسازی تقویت کند. از طرف دیگر، نهادهای دولتی هم با ارائه سوبسیدها، ارائه طرح‌ها و نظایر اینها می‌توانند امر نوسازی و عمران در بافت تاریخی را تقویت کنند. بر این منوال دیگر نیازی به مداخله کلان دولتی وجود ندارد. دولت می‌تواند نقش هدایت، نظارت و کمک و جمع‌آوری را بر عهده بگیرد. نیز از آنجا که امر نوسازی بافت تاریخی ماهیت فرابخشی دارد و به علاوه در اکثر شهرهای ایران مطرح است، نیاز به تشکیل ستادی در مقیاس ملی است؛ و همچنین تدوین سندی به نام بهسازی یا نوسازی که مورد قبول هیئت دولت و دستگاه‌های ذی‌مدخل باشد.»

او می‌افزاید: «واقعیت امر این است که دخالت آمرانه یا شهرسازی آمرانه در ایران تاکنون هیچ نتیجه مطلوبی نداشته است. به نظر می‌رسد در تمام دنیا تکیه بر مشارکت مردمی است. تاکنون در ایران نهاد شناخته شده‌ای در خصوص بافت تاریخی تصمیم‌گیری نکرده است و سازمان میراث فرهنگی نیاز به مجهز کردن خود با تمام پارامترهای مرمت و احیا دارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود که نهادی فرابخشی در مقیاس دولت در سطح استان‌ها به ترکیب نهادهای مؤثر در بافت تاریخی تشکیل شود. علاوه بر این، بناهادهای مردمی به صورت دوسویه با طراحی و تدوین طرح مناسب با پیش‌بینی دقیق اعتبارات می‌توان بافت تاریخی را احیا و مرمت و باززنده‌سازی کرد.»

تجارت باززنده‌سازی شهری در موقعیت‌های تاریخی نشان می‌دهد که برای احیا و مرمت بافت‌های تاریخی قاعده واحدی وجود ندارد.

مسائل فنی مربوط به مرمت و احیای شهری در همه ادوار زندگی شهرها مطرح بوده است ولی اکنون بهبود شرایط سکونت، کار، شبکه خدماتی و ارتباطی محله‌ها بیش از پیش تعیین‌کننده است. علاوه بر این، تجربه‌ای شهری را نمی‌توان یافت که روش احیا و مرمت در آن، به کل بافت دیگر شهرها تعمیم‌پذیر باشد ولی استفاده از آن تجارب کمک می‌کند که در برنامه‌ریزی برای بناهای تاریخی و کهن شهری همیشه از صفر شروع نشود. باید توجه داشت که اگر مردم ساکن محله‌های و شهرهای قدیمی، خود به مشارکت و قبول مسئولیت در اجرای طرح‌های مرمتی ترغیب و تشویق نشوند، یا در عمل به ایجاد موانع در اجرای آن می‌پردازند و یا در بهترین صورت، نسبت به آن بی‌تکلف و بی‌تفاوت می‌مانند. بنابراین می‌توان گفت زمانی که مبحث بافت‌های قدیمی فرسوده شهرها مطرح می‌شود، به خاطر تفاوت و تقلیل قیمت‌ها در این فضاها، برای هر نوع کالا، این مقوله شکل خاصی به خود می‌گیرد. در این میان تعویض جمعیت ساکن

بافت‌های قدیمی، معمولاً به زبان حفظ و باززنده‌سازی بافت است و چاره‌جویی برای آن تنها در سطح پیوند مستقیم بین طرح مرمت معماری شهری در بخش‌های قدیمی و طرح جامع شهری - منطقه‌ای میسر است.

دلیر، رئیس شورای شهر تبریز و دکتر در برنامه‌ریزی شهری - منطقه‌ای، در این زمینه چنین می‌گوید: «به عزم ملی نیاز است تا هویت مدفون و رو به افست بافت تاریخی به مفهوم تجدید حیات زندگی مدنی بازگردانده شود. علاوه بر این، نگرش محلی و منطقه‌ای از یک طرف و مشارکت و بیدار کردن وجدان مردم از طرف دیگر می‌بایست در دستور کار قرار گیرد. دست کم بدین ترتیب روند تخریب و فرسودگی بافت‌های کهن و با ارزش شهری قطع می‌شود و سپس با سرمایه‌گذاری و ارائه راهکارهای عملی در نوسازی و بهسازی و تجدید حیات در این محله‌ها می‌توان زندگی معمولی را به آنها بازگرداند. به عنوان مثال، در قبال ساختن برج، باید برای احیای بافت قدیم هم میزان مشخصی سرمایه‌گذاری شود. به هر حال، این بخش باید به هر شکلی احیا شود، به شیوه‌هایی که از پیش طراحی شده‌اند، و با الگوهایی که متعلق به خود بافت‌اند. این فضاها بازگوکننده فرهنگ و شیوه‌های افکار زندگی نیاکان ما هستند. در اکثر کشورهای دنیا بافت مرکزی را تبدیل به مراکز فرهنگی کرده‌اند و برای تجدید حیات اجتماعی مراکز مهم اقتصادی را به این بافت‌ها انتقال داده‌اند. در ایران به دلیل فقدان مدیریت واحد شهری، متصدی بافت مرکزی مشخص نیست. در بافت قدیم از جهت ساخت و ساز نهادهای و ارگان‌های مختلف ذی‌مدخل‌اند. اکنون سازمان میراث فرهنگی فقط در حفظ و نگهداری بدون مداخله می‌کوشد. چنین چیزی لزوماً همیشه مثبت نیست. به عبارتی، گاهی بهترین عناصر شهری بدون توجه در بافت تاریخی تخریب می‌شوند و آن‌گاه به اصرار در نگهداری قسمت کم‌ارزش دیگر کوشش می‌گردد.

با واگذاری مسئولیت بافت تاریخی به نهادی چون شوراها،

به نظر می‌رسد در صورتی که این کار با برنامه باشد می‌توان از افراط و تفریط جلوگیری کرد. در مورد مداخله در بافت‌ها، چه در گذشته و چه در آینده و حال، باید عقلایی نگاه کرد. نمی‌توان با رد تمام خیابان‌کشی‌های گذشته در بافت‌های تاریخی تمام برنامه‌های اجرا شده را ناکارآمد معرفی کرد. با تمام این تلاش‌ها هنوز در بافت کهن شهری ما حرکت انسان و پیاده به نیاز زندگی اجتماعی امروز پاسخ نمی‌دهد.»

بافت‌های قدیمی شهرهای سرزمین ما، در دهه‌های اخیر به دلیل فقدان دیدگاه‌های روشن در خصوص اهداف، سیاست‌ها و راهکارهای اجرایی در زمینه مداخله و ساماندهی، روند سریع فرسودگی را پیموده‌اند.

ذکر این نکته ضروری است که طرح‌های آماده‌سازی که به صورتی شتابزده و در مقیاس وسیعی در اکثر شهرهای کشور به اجرا درآمد، علاوه بر مصرف کردن اراضی و زمین‌هایی که می‌توانستند به نحو مناسب‌تری در خدمت توسعه شهری قرار گیرند، نقش عمده‌ای در تخلیه چنین بافت‌هایی داشته‌اند. بافت‌های تاریخی در زمان حاضر به دلیل فرسودگی، فقدان تأسیسات و تجهیزات و ناتوانی در پاسخگویی به نیازهای امروز زندگی با گریز جمعیت بومی ساکن و ورود مهاجران تهیدست روستایی و نظایر اینها مواجه‌اند.

براین اساس، ابلقی روش‌های مداخله در این بافت‌ها را به صورت زیر پیشنهاد می‌کند:

- ارتقای کیفیت محیط «زیستی - کالبدی و فضای»؛

- حفاظت و احیای ارزش‌های فرهنگی - تاریخی؛

- هویت بخشی به مجموعه شهر؛

- بهره‌گیری از قابلیت‌ها و ظرفیت‌های موجود (کالبدی -

فضایی - فرهنگی، تاریخی و اجتماعی و جز آن) برای توسعه، به منظور رسیدن به توسعه پایدار شهری؛ و

- ایجاد پیوند و یکپارچگی در جهت جبران گسست کالبدی موجود.

پوزش و تصحیح

در ماهنامه شماره ۵۸ در بخش آموزش مقاله «خطر سواره در تقاطع دوچرخه» مندرج در صفحه

۶۱ و ۶۲، زیرنویس شکلها اشتباه ذکر شده بود که بدین وسیله اصلاح می‌گردد:

زیرنویس شکل شماره ۱ مربوط به شکل شماره ۲

زیرنویس شکل شماره ۲ مربوط به شکل شماره ۳ و

زیرنویس شکل شماره ۳ مربوط به شماره ۴ و

زیرنویس شکل شماره ۴ مربوط به شکل شماره ۱ می‌باشد.

انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور حضوری دیگر در هفدهمین نمایشگاه کتاب و یازدهمین جشنواره مطبوعات

انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور در هفدهمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب و یازدهمین جشنواره مطبوعات حضور چشمگیری داشت.

امسال نیز جشنواره مطبوعات همراه با نمایشگاه بین‌المللی کتاب برگزار شد. در این جشنواره غرفه ماهنامه "شهرداریها" پاسخگو و پذیرای علاقه‌مندان، دانشجویان، کارشناسان و متخصصان امور شهری بود. در طول ایام جشنواره اعضای هیئت تحریریه و نویسندگان ماهنامه "شهرداریها" به همراه مدیر انتشارات سازمان شهرداری‌ها در غرفه حضور داشتند و رودررو با مراجعه‌کنندگان به گفت‌وگو پرداختند. لازم به ذکر است که ماهنامه "شهرداریها" سال گذشته در دهمین نمایشگاه مطبوعات از میان گروه نشریات ساختمان و شهرسازی، موفق به دریافت لوح تقدیر شد.

گفتنی است انتشارات سازمان شهرداری‌ها نیز در نمایشگاه بین‌المللی کتاب و کتب شهری خود را به بازدیدکنندگان عرضه کرد.

عناوین جدیدترین کتب منتشر شده که در این غرفه به نمایش گذاشته شد بدین شرح است: «نوآوری شورا در مدیریت شهری»، «سرعت ۳۰، آرام‌سازی خیابان‌های محلی»، «کتاب الکترونیکی آمار کشتارگاه‌های کشور» و «شهرهای کوچک و رویکردی دیگر در توسعه منطقه‌ای».

نکته درخور توجه اینکه غرفه انتشارات سازمان شهرداری‌ها با استقبال پرشور بازدیدکنندگان رو به رو شد. کیفیت این استقبال مدیون حضور نویسندگان کتاب‌ها، مدیران کل دفاتر، اعضای شورای

سیاستگذاری نشر کتاب در این غرفه بود.

افزون بر این، در کنار نکات پیش‌گفته اطلاع‌رسانی بموقع و مؤثر واحد نشر کتاب و گروه توزیع و اشتراک انتشارات سازمان شهرداری‌ها و تجدید چاپ کتب پرمخاطب، نقش مهمی در میزان استقبال علاقه‌مندان داشت.

یادآور می‌شود محمدحسین مقیمی، رئیس سازمان شهرداری‌های کشور نیز در بازدید اختصاصی خود از غرفه‌های انتشارات سازمان شهرداری‌ها در بخش کتب و مطبوعات، به صورت مستقیم در جریان فعالیت و نحوه ارائه آخرین دست‌آوردهای انتشارات سازمان شهرداری‌ها در هفدهمین نمایشگاه قرار گرفت. این بازدید با استقبال و توجه ویژه همکاران فعال در انتشارات سازمان شهرداری‌ها روبه‌رو شد.

وی به علاوه از تأسیس فرهنگسرای رسانه در حوزه کار مطبوعات و فرهنگ‌سازی رسانه‌ای و نیز تأسیس مکانی به نام خانه مطبوعات خبر داد.

محمود احمدی‌نژاد شهردار تهران نیز طی سخنانی در این مراسم گفت: «امروزه عرصه اداره شهرها، عرصه پیچیدگی‌ها، طراحی‌های گسترده و حضور تخصص‌های مختلف و سلیق گوناگون است. شکی نیست که رسانه‌ها هم در عرصه ایجاد همدلی و پل ارتباطی بین مردم و مدیریت، نقش یگانه دارند و هم در

هدایای نفیسی اهدا کرد.

اسفندیار رحیم‌مشائی، رئیس سازمان فرهنگی - هنری شهرداری تهران، هدف از برپایی این جشنواره را ایجاد تعامل و ارتباط بیشتر مدیریت شهری با رسانه‌های مکتوب عنوان کرد و افزود: «علاوه بر اینکه مطبوعات خودشان از حیث کارشناسی در حوزه مدیریت شهری صاحب نظر هستند می‌توانند با انتقال نظریات صاحب‌نظران در ابعاد فنی و تخصصی با ارائه تجزیه و تحلیل، نقد و بررسی، راهکار و پیشنهاد، مدیریت شهری را در اداره هر چه بهتر شهر یاری رسانند». وی گفت: «این جشنواره با دارا بودن دبیرخانه ثابت، در سال‌های آینده نیز ادامه خواهد یافت، ضمن اینکه در نظر است در صورت امکان وجهه بین‌المللی نیز به آن داده شود».

نخستین جشنواره مطبوعات حوزه شهری

نخستین جشنواره مطبوعات حوزه شهری به همت سازمان فرهنگی - هنری شهرداری تهران طی مراسمی در محل فرهنگسرای بهمن برگزار گردید و از افراد برتر تقدیر به عمل آمد.

در این مراسم هیئت داوران از میان ۱۱۲۳ اثر ارسال شده در رشته‌های گزارش خبری، توصیفی، تحلیلی، تحقیقی، مصاحبه، مقالات مطبوعاتی، مقالات تخصصی، طنز مکتوب، کاریکاتور، عکس و یادداشت ۳۸ نفر را برگزید و به آنان لوح تقدیر، لوح جشنواره و یک سال اشتراک روزنامه همشهری و

عرصه نقد جایگاه مطمئنی برای تحقق نگاه عالمانه به مسائل شهر به شمار می‌آیند.»
احمدی نژاد افزود: «رسانه‌ها با نگاه تیزبین افراد دلسوز مسائل مهم شهر را با قلم زیبا منعکس می‌کنند»

باراندازی مرکز آموزش عالی علمی و کاربردی کارکنان شهرداری قم آموزش می‌بیند

مرکز آموزش عالی علمی و کاربردی شهرداری قم، با موافقت سازمان شهرداری‌های کشور و تحت نظارت دانشگاه جامع علمی و کاربردی (واحد استان قم) تأسیس گردید.

از جمله مشکلات شهرداری‌های کشور کمبود نیروی تحصیلکرده در سطوح میانی و در مقطع کاردانی بوده، که برای رفع این نیاز و همچنین به منظور ارتقای سطح علمی کارکنان شهرداری‌ها، مرکز مورد بحث با تجهیز امکاناتی از سوی شهرداری قم راه اندازی شده است.

در زمان حاضر این مرکز از طریق کنکور و پودمان (بدون کنکور) دانشجو می‌پذیرد. پرسنلی که قبلاً در آزمون ثبت نام کرده و مدارک لازم را به دانشگاه جامع

قمصر، میزبان سومین جشنواره گل و گلاب

قمصر، شهر گل و گلاب، امسال نیز میزبان برگزاری سومین جشنواره گل و گلاب در روزهای هفته دوم خرداد ماه است.

شهرداری قمصر در ابتکاری تازه برای اولین بار طی روزهای برگزاری جشنواره کارناوالی با پوشش بومی - محلی به راه می‌اندازد. این کارناوال در مسیر خود با

و ضمن آشنا ساختن شهروندان به حقوق شهروندی، شهرداری را نیز از قوت‌ها و ضعف‌های اقدامات خود آگاه می‌سازند.»
لازم به ذکر است که روزه قوسی و حسین مهرآوران

علمی و کاربردی ارسال داشته‌اند، مجاز هستند در کنکور رشته مربوط شرکت جویند و به مدت ۲ سال در آن رشته تحصیل کنند.

گروه دیگر از پرسنل شهرداری نیز از طریق پودمان وارد مرکز آموزش عالی می‌شوند. در این شیوه نیازی به آزمون ورودی نیست. در مرحله نخست مؤسسه‌ای که داوطلب در آن شاغل است با این مرکز قراردادی منعقد می‌کند. سپس داوطلب با ثبت نام در رشته مورد نظر و بدون محدودیت زمانی در دوره تحصیل، می‌تواند وارد مرکز آموزش عالی شود.

مرکز آموزش عالی، برگزاری آزمون‌های ضمن خدمت برای کارکنان شهرداری و انجام کارهای تحقیقاتی و مطالعاتی را نیز در دستور کار دارد.

افزون بر اینها، این مرکز به عنوان نخستین دانشگاه علمی و کاربردی در سه رشته (کاردانی معماری، کاردانی شهرسازی و کاردانی نرم‌افزار کامپیوتر) برنامه‌ریزی و اقدام به پذیرش دانشجو کرده است. علاوه بر آن در نظر دارد دو رشته حمل و نقل و عمران

سرنا و دهل موسیقی محلی می‌نوازد و سراسر قمصر را گل‌ریزان می‌کند و با این کار در واقع به مردم نوید شروع فصل گلاب‌گیری را می‌دهد.

شهرداری قمصر طی سال‌های برگزاری جشنواره به منظور معرفی شهر قمصر به عنوان شهری گردشگری تلاش کرده است تا محیط شهر را برای حضور گردشگران مهیا کند. این شهرداری برای زیبایی شهر و آسایش گردشگران سعی کرده است تا تعداد پارک‌ها و بوستان‌های شهر را افزایش دهد. تا به حال در این شهر ۱۰ پارک احداث شده است که از آن جمله می‌توان به پارک‌های حافظیه، فردوس، پردیس، فاطمیه، گلاب و برخی دیگر اشاره کرد. همچنین شهرداری قمصر برای زیباسازی و نورپردازی، اقدام به نصب آبشار - قاصدک‌های نورانی و درخت‌های نخل نور در پارک‌های شهر کرده است.

ناگفته نماند که امسال ساختمانی به نام ستاد جشنواره گل و گلاب در نزدیکی محل برگزاری جشنواره برای راهنمایی گردشگران در نظر گرفته شده است. در این محل علاوه بر راهنمایی مسافران، بروشورهایی که حاوی نقشه شهر، معرفی جاذبه‌ها و امکانات شهر، شماره تلفن‌های ضروری و نظایر اینهاست در اختیار آنان قرار خواهد گرفت.

همچنین به دلیل آنکه عده‌ای از گردشگران تنها یک روز در قمصر حضور دارند و فرصت کافی برای

از ماهنامه «شهرداریها» جزء برگزیدگان بخش مقالات تخصصی نخستین جشنواره مطبوعات در حوزه شهری شناخته شدند.

شهری را در مقطع کاردانی و کارشناسی جزو برنامه‌های آتی خود قرار دهد.

در رشته کاردانی معماری تاکنون ۴۶ نفر از طریق کنکور و ۴۳ نفر به صورت پودمانی در این مرکز پذیرفته شده و ثبت نام کرده‌اند.

به علاوه، ۱۱ نفر در رشته شهرسازی و ۵۳ نفر در رشته نرم‌افزار کامپیوتر مورد تأیید مرکز آموزش عالی قرار گرفته‌اند و به تحصیل می‌پردازند.

لازم به ذکر است که مرکز آموزش عالی علمی و کاربردی شهرداری قم، تحت نظارت دانشگاه جامع علمی و کاربردی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است و مدارک تحصیلی آن مورد تأیید دانشگاه جامع علمی و کاربردی و وزارت علوم است.

به گفته مسئولان این مرکز هم‌اکنون شهرداری قم بخشی از تجهیزات و امکانات و محل استقرار مرکز را تأمین کرده است اما این مرکز نیازمند توجه و تخصیص اعتبار از سوی سازمان شهرداری‌ها برای تکمیل امکانات مورد نیاز است.

گشت و گذار در شهر ندارند، یک لوح فشرده (CD) که حاوی تصاویر چهار فصل شهر قمصر، طریقه گلاب‌گیری سنتی این شهر و معرفی جاذبه‌ها و تفرجگاه‌های آن است، در اختیارشان قرار می‌گیرد.

علاوه بر این، به دلیل استقبال گردشگران از قمصر در روزهای جشنواره و طی فصل گلاب‌گیری، شهرداری تعدادی چادر اسکان موقت خریداری و در بوستان‌ها و پارک‌های سطح شهر نصب کرده است. همچنین به منظور برقراری امنیت و آسایش حال گردشگران مستقر در چادرها شهرداری با همکاری نیروی انتظامی اقدام به ایجاد «پلیس پارک» کرده است. این پلیس‌ها برای ایجاد امنیت از غروب تا طلوع خورشید در پارک‌ها نگهبانی می‌دهند.

شهرداری قمصر با برگزاری جشنواره گل و گلاب و شرکت در نمایشگاه‌های بین‌المللی گردشگری و صنعت توریسم داخلی و خارجی کویت و منطقه آزاد کیش و جز آن توانست قمصر را «شهر گلاب ایران» معرفی کند و از کمک‌های دولتی و مردمی در جهت افزایش هر چه بیشتر امکانات این شهر بهره‌برد. از جمله اینها می‌توان به آسفالت خط کاشان - قمصر، گازرسانی به قمصر و برقراری خطوط ارتباط تلفن همراه اشاره کرد که همه اینها نقش عمده‌ای در افزایش امکانات رفاهی و توریستی داشته‌اند.

گفتنی است شهرداری‌ها به عنوان ایفا کننده نقش

مدیریت در شهرها می‌توانند با شناخت پتانسیل‌های موجود و سرمایه‌گذاری بر روی آنها در قالب برنامه‌های

ترفیع درجه زنان آتش نشان کرج

تیم بانوان آتش نشان پس از دو سال تلاش در سازمان آتش نشانی و خدمات ایمنی کرج موفق به دریافت «درجه آتش نشان ۲» شد.

محمود امیر یزدانی، مدیر عامل سازمان آتش نشانی و خدمات ایمنی کرج در مورد طرح اولیه تشکیل تیم بانوان آتش نشان گفت: «با توجه به بازدیدهایی که سال‌ها پیش برای کسب مهارت و دانش و بازدید از آتش‌نشانی‌های کشورهای خارجی همچون ژاپن، فرانسه، روسیه، عربستان و جز آنها صورت گرفت،

بلندمدت در طول زمان به اهداف از پیش تعیین شده دست یابند و به مرور زمان سرمایه‌های معنوی و مادی

مشخص گردید که زنان آتش نشان در هر یک از زمینه‌های پیشگیری از حریق، آموزش جلوگیری از بروز حریق و اطفای حریق نقشی فعال دارند. این امر موجب شد تا طرح اولیه تشکیل آتش نشان زن در ایران شکل گیرد».

وی در ادامه افزود: «در کشورهای خارجی بانوان آتش نشان به صورت ترکیبی فعالیت می‌کردند؛ اما در ایران سعی بر آن شد تا برای تشکیل تیم بانوان آتش نشان گام اساسی برداشته شود. البته در کشور ما با توجه به محدودیت‌های موجود، ۳ سال بررسی و تحقیق در مورد چگونگی تعیین سرفصل‌های آموزشی، استادان، آموزش‌های عملی، ساعت‌های کار و جز اینها صورت گرفت. در این راه از کمک‌های استادان داخلی و خارجی

هزینه شده‌را در جهت رونق شهر و رضایت شهروندان به کار گیرند.

نیز بهره گرفته شد». این طرح در سال ۱۳۸۱ در شورای شهر مطرح گردید و به تصویب رسید. سپس آگهی استخدام آتش نشان زن در روزنامه‌های کثیرالانتشار درج شد. از شرایط اولیه ثبت نام در این آزمون استخدام، داشتن حداقل ۲۳ سال سن و مدرک تحصیلی دیپلم بود. داوطلبان شرکت کننده در این رشته ۱۰۰ نفر بودند. سپس آزمونی در ۲ بخش تئوری و عملی برگزار شد و در نهایت از میان آنها ۱۲ نفر برتر برگزیده شدند، که اینان آموزش‌های ضروری و دوره‌های تخصصی را - همچون اطفای کامل حریق، نجات، امداد، ایمنی گاز و جز اینها - گذراندند.

این بانوی آتش نشان از سال ۱۳۸۲ فعالیت خود را به طور رسمی آغاز کرده‌اند و تاکنون در بیش از ۶۰ فقره عملیات امداد و نجات همچون برخورد قطار با خودرو، نجات از چاه، تخریب ساختمان، زلزله بوم و سوانحی از این دست شرکت کرده‌اند.

گفتنی است در پایان سال گذشته این آتش نشانان موفق به دریافت درجه آتش نشان ۲ شدند. این آتش نشانان ۵ سال در این درجه باقی می‌مانند و سپس در صورت کسب فاکتورهایی همچون دریافت مدرک دانشگاهی یا گذراندن دوره‌های تخصصی می‌توانند به درجه‌های بالاتر نیز ارتقا یابند.

ناگفته نماند که کشورهایی همچون روسیه و ترکیه از این تیم آتش نشان برای تبادل هر چه بیشتر اطلاعات و ارائه تجربیات دعوت به عمل آورده‌اند.

تبریز اعلام کرد.

بر این اساس، حاجی پور شهردار تبریز با فرانکو فینلی مدیر عامل شرکت کنسرسیوم ایتالیایی (تکسکو) که در زمینه‌هایی چون بسته‌بندی محصولات و تولیدات مواد غذایی، راه‌سازی، پل‌سازی و سدسازی در سطح بین‌المللی فعالیت می‌کند، دیدار و گفت‌وگو کرد.

در این دیدار فهرست برخی از پروژه‌های شهرداری تبریز با قابلیت سرمایه‌گذاری شرکت‌های خارجی به طرف ایتالیایی ارائه شد و شهرداری تبریز نیز مشارکت شرکت خارجی را مستلزم توجهات اقتصادی، اجتماعی

توافق شهرداری تبریز با ایتالیایی‌ها

سرمایه‌گذاری خارجی در عمران شهری

یک شرکت کنسرسیوم ایتالیایی، ضمن دیدار با شهردار تبریز و معرفی زمینه‌های همکاری و توانایی‌های این شرکت، آمادگی خود را برای همکاری و مشارکت در اجرای طرح‌های شهرداری

و ارائه سرویس، امکانات و خلاقیت مطلوب و مناسب از سوی شرکت تکسکو عنوان کرد.

در مذاکرات انجام شده، ساختمان‌سازی با استفاده از سازه‌های سبک، ایجاد مجتمع‌های تفریحی و توریستی، سدسازی و پل‌سازی پروژه‌های اقتصادی و چندین طرح دیگر از زمینه‌های مورد علاقه شهرداری تبریز برای همکاری و مشارکت اعلام شد.

شهردار تبریز سرمایه‌گذاری برای تکمیل پروژه عظیم مجتمع گوشت تبریز و صنایع جنبی آن را از دیگر زمینه‌های مهم همکاری دو طرف برشمرد.

شرقی مشهد برگزار کرد.

این نمایشگاه با هدف عرضه انواع گل و گیاه طبیعی و مصنوعی و ابزار آلات باغبانی و آشنایی هر چه بیشتر شهروندان، به ویژه بانوان با این زمینه‌ها، برپا گردید. پارک ۱۰۰ هکتاری بانوان بزرگ‌ترین پارک در نوع خود در خاورمیانه است و در یکی از ۳ قسمت تفکیک شده پارک جنگلی ۲۱۰ هکتاری

پارک بانوان در مشهد

پذیرای نمایشگاه گل و گیاه

شهرداری مشهد برای اولین بار با مدیریت بانوان، نمایشگاه سراسری گل و گیاه را در پارک صد هکتاری ویژه بانوان واقع در جنگل طرق در جنوب

طرق احداث شده است.

در این نمایشگاه که در سطح کشوری برگزار شد، غرفه‌های رایگان در فضای به وسعت ۳ تا ۵ هزار متر مربع در اختیار شرکت کنندگان قرار گرفت.

نکته حائز اهمیت اینکه مدیریت نمایشگاه سراسری گل و گیاه که به مدت ۷ روز (۲۳ تا ۳۰ اردیبهشت) برگزار شد، بر عهده کانون همبازی زنان

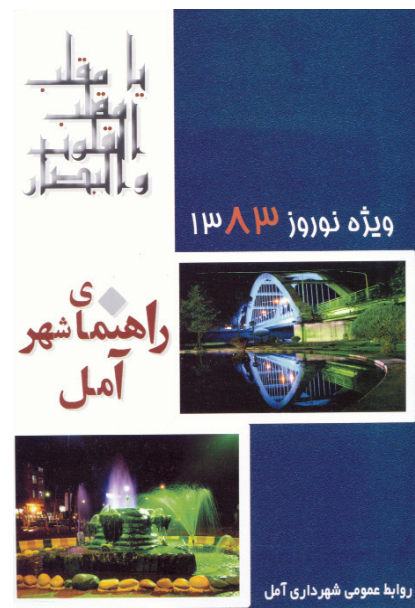
شهرداری بود. این کانون از اول سال ۱۳۸۲ به همت زنان شاغل در شهرداری و با هدف ارتباط کارمندان زن با شهرداری، به شهردار مشهد پیشنهاد گردید و به تصویب شورای شهر رسید. در زمان حاضر این کانون زیر نظر شهرداری و به منظور تحقق اهداف شهرداری عمل می‌کنند و با عضویت ۳۰۰ نفر به شکل هیئت امنایی اداره می‌گردد. کانون همیاری زنان شهرداری با داشتن

کار گروه‌هایی تعریف شده و داشتن برنامه‌های متنوع در طول سال نقش سیاست‌گذاری را ایفا می‌کند. گفتنی است که عمده مخاطبان این کانون، زنان شهروند. از تمام بانوان - چه شاغل و چه خانه‌دار - برای عضویت در کانون دعوت به عمل آمده است. علاوه بر آن، کانون همیاری زنان شهرداری مشهد برگزاری جشنواره غذا و صنایع دستی را در برنامه آینده این کانون پیش بینی کرده است.

راهنمایی گردشگران در آمل

شهرداری آمل در اولین اقدام ابتکاری خود در سال ۸۳ ویژه نامه‌ای با عنوان «راهنمای شهر آمل» چاپ و در میان گردشگران نوروزی توزیع کرد.

هدف از تهیه این راهنما معرفی جاذبه‌های گردشگری شهر آمل به گردشگران بوده است. راهنما با مقدمه‌ای به قلم شهردار آمل آغاز می‌شود و سپس به معرفی شهر آمل از طریق شرح تاریخچه، جمعیت، وسعت، آب و هوا، نام رودخانه‌ها، اماکن باستانی، مشاهیر و زبان مردم شهر می‌پردازد. مکان‌های تفریحی، تاریخی و زیارتی شهر در این کتابچه معرفی شده و به کمک عکس‌های زیبا و یک نقشه به نمایش گذاشته شده‌اند، که از آن جمله می‌توان

به پل دوازده چشمه (بر جای مانده زمان صفویه)، پل معلق، بقعه شمس طبری، آستانه مبارک امام زاده عبدا... و نظایر اینها اشاره کرد.

درج شماره تلفن‌های ضروری شهرستان آمل از دیگر اطلاعاتی است که در این راهنما درج شده است. این اطلاعات شامل شماره تلفن‌های بیمارستان‌ها، داروخانه‌های شبانه روزی، سازمان آتش نشانی، شهرداری، فوریت‌های پلیسی و جز اینهاست تا گردشگران در صورت لزوم با در اختیار داشتن شماره این اماکن بتوانند از خدمات آنها بهره‌مند شوند.

گفتنی است این ویژه نامه در ورودی شهر، پارک‌ها و ستاد نوروزی مستقر در فرمانداری در میان گردشگران توزیع شد. تهیه و توزیع راهنماهایی از این دست در میان گردشگران نه تنها موجب آشنایی بیشتر گردشگران با جاذبه‌ها و امکانات شهرها خواهد شد، بلکه تداوم این امر در طول زمان می‌تواند موجب جذب گردشگران و رونق هر چه بیشتر صنعت گردشگری در شهرها شود.

ارتقای درجه شهرداری حسن آباد

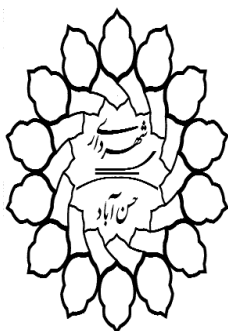
شهرداری حسن آباد که از سال ۱۳۷۰ تأسیس شده است در آبان ماه سال ۱۳۸۲ موفق به ارتقای درجه شهرداری از ۵ به ۶ شد.

درجه بندی در شهرداری‌ها بر اساس موقعیت شهر در تقسیمات کشوری، جمعیت شهر و میزان درآمد مستمر شهرداری صورت می‌گیرد. با محاسبه امتیاز حاصل از این معیارها درجه شهرداری تعیین می‌گردد یا تغییر می‌یابد و سپس از سوی وزیر کشور ابلاغ می‌گردد. شهرداری‌ها هر ۵ سال یک بار می‌توانند درجه بگیرند.

حجت ... هلالی، مسئول امور اداری شهرداری حسن آباد، در مورد عوامل افزایش درجه شهرداری‌ها این گونه توضیح داد: «موقعیت شهر از جمله مواردی است که در ارتقای درجه شهرداری اهمیت دارد. حسن آباد مرکز بخش فشافویه از توابع شهرستان ری است که

به دلیل وجود کاروانسرای شاه عباسی، عبور جاده ابریشم و نظایر اینها دارای پیشینه تاریخی مهمی است. جمعیت شهر از دیگر ملاک‌های درجه بندی شهرداری‌هاست. شهر حسن آباد نیز طی ۷ سال گذشته با رشد جمعیت رو به رو بوده است. بر اساس آخرین سرشماری جمعیتی که به وسیله مرکز آمار صورت گرفت، جمعیت حسن آباد از سال ۷۵ از ۱۵ هزار نفر به بیش از ۲۵ هزار نفر رسیده است. شهرداری حسن آباد همچنین در سال ۸۲ نسبت به سال گذشته ۱۱۵ درصد افزایش درآمد داشته است.»

وی افزود: «درآمد شهرداری در سال ۸۲ حدود ۴۲۰ میلیون تومان پیش‌بینی شده بود که در پایان این سال شهرداری ۱ میلیارد و ۱۰۰ میلیون تومان کسب درآمد کرد. منابع درآمدی شهرداری حسن آباد که موجب افزایش درآمد شدند، عبارت بوده‌اند از: افزایش کمک‌های استانی، افزایش احداث کارخانه‌ها و تبدیل حسن آباد به شهرک صنعتی و دریافت ۱ درصد عوارض تولیدات کارخانه‌ها و نظایر اینها.» گفتنی است در زمان حاضر ۱۸۰۰ کارخانه در این

شهر مشغول فعالیت هستند که طی سال‌های آینده به دلیل بهره‌برداری از فازهای جدید و کنگ زنی‌های انجام شده، تعدادشان افزایش خواهد یافت.

احداث پروژه‌های عظیم ملی و منطقه‌ای در این منطقه، از جمله فرودگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، شهرک عظیم صنعتی شمس‌آباد در مجاورت شهر، انتقال زندان قصر و جز اینها از جمله مواردی‌اند که آینده این شهر را رقم خواهند زد.

در سراسر کشور:

اجرای قانون نظام مهندسی ساختمان الزامی شد

اجرای قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان که در برخی از استان‌های کشور اجباری بود، از ابتدای اسفند ماه برای کلیه مناطق کشور الزامی شد.

قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان که مصوب سال ۱۳۷۴ مجلس شورای اسلامی است که آیین‌نامه‌های اجرایی آن به ترتیب در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۷۹ به تصویب هیئت وزیران رسیده‌اند. این قانون بر شکل‌گیری تشکیلات منسجم و دارای مسئولیت برای متخصصان مرتبط با رشته ساختمان تأکید دارد و در آن درج گردیده است که استفاده بهینه از توان کارگران ساختمانی دارای مهارت فنی به همراه آموزش‌های لازم، موجب اطمینان از ایمنی، بهداشت، بهره‌دهی مناسب، آسایش و صرفه اقتصادی در طراحی، محاسبه، اجرا، بهره‌برداری و نگهداری ساختمان‌ها می‌شود؛ و بر طبق قانون، مسئولیت اجرای این امر به وزارت مسکن و شهرسازی تنفیذ می‌گردد.

محمد صادق موسوی خلخالی، مدیر کل دفتر

سازمان‌های مهندسی و تشکل‌های حرفه‌ای وزارت مسکن و شهرسازی، با اعلام اجباری بودن رعایت قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان گفت: «تجربه زلزله بم نشان می‌دهد که ۳۰ درصد عامل تخریب ساختمان‌ها به کارگیری مصالح غیراستاندارد و ۱۰ درصد دیگر ضعف عوامل فنی بوده است».

وی افزود: «مردم به هنگام برپایی ساختمان تنها به دنبال مصالح و نیروی انسانی ارزان قیمت می‌گردند؛ حال آنکه بهبود کیفیت فنی ساختمان مستلزم بهره‌گیری از مواد و مصالح مناسب و دانش فنی بالاست که بسترسازی فرهنگی مناسب‌ترین راه برای تشویق مردم در پذیرش این امر به شمار می‌آید».

علاوه بر آن، وزارت مسکن و شهرسازی در اجرای بخشی از ماده ۴ قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان و به منظور بالا بردن کیفیت اجرای ساختمان و حسن اجرای خدمات فنی مهندسی، از تاریخ اول تیرماه ۸۳ از اشتغال معماران تجربی که تاکنون پروانه اشتغال به کار تجربی از وزارت مسکن و شهرسازی دریافت نکرده باشند، جلوگیری به عمل خواهد آورد.

بدین ترتیب کلیه معماران تجربی می‌توانند برای دریافت پروانه اشتغال به کار موقت تجربی حداکثر تا تاریخ ۸۳/۳/۲۰، در استان تهران به دفتر سازمان‌های مهندسی و تشکل‌های حرفه‌ای وزارت مسکن و شهرسازی و در استان‌ها به سازمان مسکن و شهرسازی مراجعه کنند. ارائه مدارک شناسایی و نیز داشتن ۸ سال کار تجربی برای دریافت پروانه موقت اشتغال به کار

تجربی ضروری است.

در این صورت کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی اعم از دولتی همچون شهرداری‌ها، و همچنین غیردولتی، نهادهای خصوصی و عمومی، کارفرمایان و مجریانی که در بخش ساختمان‌های غیردولتی فعالیت دارند، مکلف‌اند از استخدام یا ادامه کار معماران تجربی فاقد کارت مهارت، خودداری ورزند.

عملکرد شهرداری ایلام در سال گذشته

شهرداری ایلام در تلاشی ده ماهه، به منظور ارتقای سطح عمران و توسعه فضای سبز و همچنین دیگر وظایف محول شده به شهرداری گام‌های مهمی را پشت سر گذاشته است.

واحد عمران شهرداری ایلام در این مدت ۱۷/۹۶۹ متر مربع از سطح شهر را موزاییک فرش، ۱۰۴/۳۱۲ متر جدول کشی و نزدیک به ۱۹۲ هزار متر از جداول میدان‌ها و بولوارهای سطح شهر را رنگ‌آمیزی کرده است. همچنین توسعه و تکمیل ۱۰ بولوار در سطح شهر از دیگر عملکردهای شهرداری ایلام به شمار می‌رود.

واحد فضای سبز شهرداری ایلام نیز برای توسعه و بهبود فضای سبز شهر ۳۰ هزار متر چمن کاری داشته و با احداث دو بوستان شقایق و لاله، ۱۴ بوستان محلی دیگر شهر را احیا و حصارکشی کرده است.

افزون بر اینها، تولید و کاشت دو میلیون و ۲۰۰ اصله نهال در سطح شهر گام دیگر شهرداری ایلام

ایلام

در این ده ماه با تلاش واحد اداره املاک شهرداری ایلام، اموری چون صدور ۱۲ سند مالکیت املاک

گردش کار رایانه‌ای در شهرداری نجف آباد

سیستم مکانیزه شهرسازی شهرداری نجف آباد در اصفهان همگام با اجرای طرح توسعه کاربری فناوری اطلاعات و ارتباطات (تکفا) در نهادها و سازمان‌های دولتی و خصوصی راه اندازی شد. سیستم شهرسازی شهرآرا که همسو با اجرای

به منظور اجرای بهتر طرح تکریم راهنمای وصول عوارض در کاشان تدوین شد

به منظور اجرای هر چه بهتر طرح تکریم ارباب رجوع و شفاف سازی محاسبات، کارشناسان شهرداری کاشان نظام نامه وصول عوارض و سایر درآمدهای شهرداری کاشان را، با عنوان نظام هماهنگ وصول عوارض، تدوین کردند. سیاست‌های عمده‌ای که در تهیه این نظام نامه مد نظرند مواردی از این دست را در برمی‌گیرند: حمایت

پژوهشکده شهری و روستایی سازمان شهرداری‌های کشور

به تأیید وزارت علوم رسید

شورای گسترش آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با ایجاد پژوهشکده در سازمان شهرداری‌های کشور موافقت کرد.

طرح تقاضای ایجاد مرکز پژوهش‌های شهری و روستایی وابسته به سازمان شهرداری‌های کشور در تاریخ ۱۳/۱۰/۱۳۸۲ در شورای گسترش آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مطرح گردید، که با موافقت این شورا مرکز مذکور رسماً افتتاح شد و شروع به کار کرد.

مرکز پژوهش‌های شهری و روستایی، که نام جدید مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری نیز هست، همچنان در قالب یک پژوهشکده فعالیت‌های مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهری را به انضمام انجام امور پژوهشی، فنی و طراحی مطالعات در زمینه روستایی دنبال خواهد

شهرداری و زمین‌های معوض و تنظیم ۱۲۰ مورد تفاهم نامه، تغییر کاربری و تغییر سطح و همچنین

طرح تکریم ارباب رجوع و سهولت کار شهروندان در شهرداری نجف آباد راه اندازی گردید، جزئی از طرح جامع شهر آذین (راهبرد جامعه فناوری اطلاعات برای شهرداری‌های ایران) است.

از مهم ترین وظایفی که برای این نرم افزار طراحی شده، عبارتند از: اتوماسیون صدور انواع پروانه و گواهی‌های ساختمانی، اتوماسیون صدور مجوزهای تفکیک، افزاز و تجمیع عوارض و اتوماسیون فرایند پاسخ استعلام.

از حقوق محرومان و اقشار آسیب پذیر، کاهش وابستگی بودجه شهرداری به درآمد حاصل از ساختمان‌ها و اراضی، تقویت پایه، وضع عوارض بر افزایش دارایی‌ها و ارزش افزوده، تأکید برآمدهای مستمر و پایدار و نیز استفاده از روش تشویق، ترغیب و جریمه به منظور ارائه راهکاری مناسب در توزیع یکسان امکانات و خدمات.

گذشته از اینها، اهداف دیگری در تهیه نظام نامه وصول عوارض نهفته است که از جمله می‌توان به اینها اشاره کرد: شفاف سازی سیستم محاسبات شهرداری در کلیه کدهای درآمدی، ارائه مستندات قانونی، ایجاد وحدت رویه و کاستن از تخفیفات و تقسیط‌های درازمدت و معافیت‌های بی مورد و نظایر اینها.

تنظیم ۱۶ مورد تفاهم نامه صدور پروانه ساختمانی به جای خسارت تعریض به انجام رسیده است.

یادآور می‌شود که امور مقدماتی نصب سیستم مکانیزه شهرسازی شهرآرا در شهرداری نجف آباد با خلاصه سازی اطلاعات حدود ۶۰ هزار پرونده موجود در شهرداری و نواحی تابع برای ورود به بانک اطلاعاتی سیستم شهرسازی شهرآرا از پانزدهم آذرماه سال گذشته آغاز شد که با انجام عملیات تلخیص ورود اطلاعات سیستم مکانیزه شهرسازی شهرآرا در ۲۹ بهمن ماه سال ۱۳۸۲ رسماً راه اندازی گردید.

همچنین در این نظام نامه کدهای درآمدی، نوع عوارض اعم از ملی یا محلی، مرجع وصول کننده، محل واریز، مستندات قانونی، نحوه محاسبات و درصد عوارض، وضعیت موجود، وضعیت پیشنهادی و سایر توضیحات ضروری به صورت مبسوط ارائه گردیده است.

این نظام نامه پس از ویرایش و انجام تشریفات قانونی به صورت کتابچه‌ای چاپ و از طریق کتاب فروشی‌ها به شهروندان عرضه خواهد شد. همچنین از خرداد ماه سال جاری بخش‌هایی از نظام نامه وصول عوارض، برای اطلاع شهروندان در نشریه داخلی شهرداری کاشان (سیمای شهر) به چاپ می‌رسد.

می‌تواند دریچه‌ای برای آشنایی و بهره‌مندی هر چه بیشتر پژوهشگران، اندیشمندان با این پژوهشکده باشد.

کرد. گفتنی است وب سایت مرکز پژوهش‌های شهری و روستایی - وابسته به سازمان شهرداری‌های کشور - نیز به آدرس www.urrc.org.ir راه اندازی شده است که

مرکز پژوهش‌های شهری و روستایی با نام مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری کار خود را از سال 1368 در معاونت راهبردی امور عمرانی وزارت کشور شروع کرده است. از آن زمان تا 1380 بیش از 120 طرح پژوهش در این مرکز انجام شده است. در کنار انجام این پژوهشها برگزار می‌شود 19 همایش و کارگاه آموزشی، نظارت بر 69 پروژه انجام شده در شورای پژوهشی استانها و انتشار 100 عنوان کتاب و همگانی در انتشار 50 عنوان کتاب با انتشارات سازمان شهرداریها، گرفتن مجوز و انتشار مجله‌های شهرداریها و فصلنامه مدیریت شهری که در مقاطع بعد به انتشارات سازمان شهرداریهای کشور محول گردید، آن جمله دیگر خدمات مطالعاتی و تحقیقاتی این مرکز در این مقطع زمانی است.

در میزگردی تخصصی برگزار شد: فرایند بازسازی بم

همایش بررسی فرایند بازسازی بم، به منظور تبادل تجربه میان متخصصان و دخیل کردن دانشگاه در امر بازسازی شهرهای زلزله زده، در فروردین ماه سال جاری در محل دانشگاه مرکزی پیام نور برگزار شد.

در این همایش که با همکاری مرکز پژوهش‌های شهری و روستایی سازمان شهرداری‌های کشور و دانشگاه پیام نور بر پا گردید، درباره تجربه‌های ارزشمند بازسازی شهرهایی که در گذشته دچار زلزله شدند، بحث و تبادل نظر شد و روند بازسازی شهر زلزله زده بم نیز مورد بررسی قرار گرفت.

مهم‌ترین نکات مطرح شده در این همایش را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

□ فرایند بازسازی

– ضرورت تشکیل کمیته‌های مردمی و مشارکت دادن شهروندان در بازسازی شهر خود؛

– استفاده از تجربه‌های گذشته بازسازی شهرهای زلزله زده در تدوین راهبردهای مدیریت بحران و به کار بستن آنها؛

– عدم تفکیک بازسازی کلیدی شهر از مقوله بازسازی روحی و روانی مردم حادثه دیده؛

– به کارگیری دیدگاه‌های متخصصان مختلف همچون جامعه‌شناسان، اقتصاد دانان، روانشناسان و شهرسازان در امر بازسازی؛

– در نظر گرفتن نیازهای واقعی شهروندان در تدوین

برنامه‌های بازسازی؛

– تقویت و انسجام اجتماعی از طریق بازشناسی محله‌ها و واحدهای همسایگی و مشارکت دادن آنها در عملیات بازسازی؛ و

– انجام عملیات بازسازی، متناسب با موقعیت اقلیمی و اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی شهر حادثه دیده.

□ دخالت دانشگاه در امر بازسازی

– جمع آوری و سازماندهی مدارک و مطالعات مربوط به منطقه حادثه دیده؛ و

– انجام پروژه‌های تحقیقاتی یا پایان نامه‌های دانشگاهی، مرتبط با موضوع زلزله.

□ اقدامات پس از بحران

– تعیین ستادی برای برآورد دقیق درصد تخریب منطقه مورد نظر، به منظور توزیع عادلانه و صحیح منابع اعتباری؛ و

– احیای حیات اقتصادی شهرها، از طریق برپایی مراکز

خرید و پرداخت نقدی به حادثه دیدگان به جای توزیع اقلام مورد نیاز آنها.

□ پیشنهادهای جانبی

– تشکیل وزارتخانه‌ای خاص برای مدیریت بحران در کشور و حذف فعالیت‌های موازی که نهادها و وزارتخانه‌های دیگر انجام می‌دهند؛

– ارائه اطلاعاتی درباره نحوه روبرویی با زلزله و کاهش خسارات و صدمات آن، از طریق رسانه‌های جمعی؛ و

– تأسیس تشکلی مردمی یا انجمن علمی مدیریت بحران و بازسازی به منظور ارائه خدمات مشاوره‌ای پیش از وقوع بحران و پس از آن.

در پایان این همایش شرکت کنندگان پیشنهاد دادند به منظور مطرح ساختن نتایج به دست آمده از نشست، ملاقاتی نیز با ریاست جمهوری و سایر مسئولان ذی ربط انجام گیرد.

تقدیر از چهار شهردار

شهرداران شهرهای تالش، قشم، سنندج و فومن، سبروس شفق، حسین فینی قشمی، پیمان سنندجی و احمد رضانی به دلیل کوشش در اجرای طرح تکریم ارباب رجوع از سوی محمد حسین مقیمی، معاون وزیر و رئیس سازمان شهرداری‌های کشور، مورد تقدیر قرار گرفتند.

شهرداری تالش در اجرای طرح مذکور با تأکید بر آموزش پرسنل و کارکنان شهرداری و اجرای مواد تصویب نامه شورای عالی اداری در جهت پاسخگویی به ارباب رجوع و جلوگیری از سرگردانی آنان در واحدهای مختلف شهرداری اقدام کرد.

برنامه‌های این شهرداری در جهت اجرای طرح تکریم ارباب رجوع به شرح زیر است: تقویت واحد اطلاع‌رسانی و چاپ و بروشور و کتاب و راه‌اندازی خطوط ارتباطی شامل پیام گیر، تلفن گویا، تفکیک کارها به شکل مناسب بین کارکنان، الزامی کردن

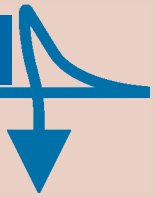
خوش برخوردی و رعایت ادب در برخورد با مردم، کاهش بوروکراسی، امکان دسترسی هر روزه به ارباب رجوع به دفتر شهردار، ایجاد امکانات رفاهی، نظر سنجی و تجزیه و تحلیل آمار و اطلاعات در جهت اصلاح امور، تعیین بازرسی ویژه برای راهنمایی و تهیه گزارش مستند از مسئولیت‌ها به صورت غیر محسوس، تبیین منشور اخلاقی، واگذاری برخی از امور به بخش خصوصی، افزایش توان کمی و کیفی ماشین آلات در جهت ارائه خدمات بیشتر و برگزاری برنامه‌های آموزشی.

این شهرداری در شاخص‌های برنامه تحول اداری از جمله تحقق اتوماسیون اداری، آموزش کارکنان، واگذاری امور به بخش غیردولتی و اجرای مطلوب برنامه‌های جاری و طرح تکریم ارباب رجوع از سوی ستاد جشنواره شهید رجایی استان گیلان به عنوان دستگاه نمونه استان در سال ۸۲ - ۸۱ انتخاب شده است.

بنابر گزارش روابط عمومی شهرداری قشم، این

شهر نیز با اجرای نظر سنجی، تحلیل و تجزیه انتقادات و پیشنهادهای ارباب رجوع و رفع نقائص، تشویق کارکنانی که بیشترین خدمات را به ارباب رجوع ارائه داده‌اند و احضار کارمندی که مراجعه کنندگان از آنان در ارائه خدمات انتقاد داشته‌اند و توجیه و آموزش آنان، توانسته است در اجرای طرح توفیقاتی را کسب کند، به نحوی که موفق به دریافت عنوان دستگاه نمونه در استان هرمزگان شود.

شهرداری فومن و سنندج نیز با برگزاری جلسات آموزش پرسنل و مسئولان شهرداری، نظر سنجی از ارباب رجوع، اطلاع‌رسانی مطلوب، آشنا کردن ارباب رجوع با قوانین و مقررات شهری و شهرسازی، ایجاد امکانات و تسهیلات رفاهی، برخورد شفاف با ارباب رجوع، برگزاری سمینار و کنفرانس داخلی، تشویق مدیران و کارکنان و برخورد با کارکنان خاطی در جهت اجرای این طرح موفقیت‌هایی را به دست آورده‌اند.

اهواز

شهرداری اهواز از این پس نشریه داخلی این شهرداری را با عنوان "پژواک شهر"، ماهیانه در قالب ۸ صفحه منتشر می‌کند.

بندر ترکمن

شهرداری بندر ترکمن در استان گلستان، در جهت حمایت از حقوق شهروندان، آنان را در مقابل حوادث احتمالی بیمه کرد.

تهران

شهرداری منطقه ۲۲ تهران با همکاری دفتر آموزش سازمان حفاظت محیط زیست و مؤسسه زیست محیطی افق سبز گستر، با هدف ایجاد حساسیت در سطح جامعه و تشویق مردم به فعالیت‌های زیست محیطی، مسابقه بزرگ نقاشی را در سه گروه سنی کودکان (۶-۱۶) و نوجوانان (۱۶-۲۰) و بزرگسالان (۲۰ سال به بالا) برگزار کرد.

تبریز

به منظور توسعه ارتباط بین شهروندان و سازمان تاکسی رانی تبریز، اولین سایت اینترنتی این سازمان به نشانی www.Taxitabriz.com راه اندازی شده است. این سایت در بردارنده آخرین عملکردها، طرح‌ها و برنامه‌های اجرایی سازمان نشانی کلیه آژانس‌ها، معرفی رانندگان نمونه، اخبار اتحادیه و نظایر اینهاست.

خوی

کتابسرای شهر خوی با مشارکت شهرداری این شهر و بخش خصوصی در محل بوستان شهر شادی به بهره‌برداری رسید. این کتابسرا با ارائه انواع کتاب‌های علمی و درسی و سی‌دی‌های آموزشی، همه‌روزه تا ساعت ۱۱ شب به ارائه خدمات می‌پردازد.

شاهین شهر

شهرداری شاهین شهر که تاکنون فاقد هرگونه نقشه بهنگام از وضعیت موجود شهر بود، اقدام به تهیه عکس‌های هوایی با مقیاس ۱:۴۰۰۰ کرده است. در سال گذشته عملیات تبدیل عکس‌های هوایی به نقشه‌های دیجیتالی در مقیاس ۱:۱۰۰۰ در محدوده خدماتی شهر و ۱:۲۰۰۰ در محدوده حریم شهر، آغاز گردید.

فارسان

شهرداری فارسان یکصد تن‌دیس یک بعدی را با اشکال مختلف، برای زیباسازی شهر و نورپردازی در شب، در نقاط پررفت و آمد شهر بر روی تیرهای روشنایی نصب کرده است.

گرگان

شهرداری گرگان به منظور رفع کمبود تابلوها و علائم راهنمایی و رانندگی در سطح شهر گرگان نصب ۷۰۰ تابلوی راهنمایی و رانندگی و نصب تابلوهای جدید به جای تابلوهای فرسوده و قدیمی را آغاز کرده است. این شهرداری در نظر دارد پس از ساماندهی تابلوهای راهنمایی و رانندگی، نصب چراغ‌های چشمک زن راهنمایی و رانندگی را در چهارراه‌ها و تقاطع‌ها آغاز کند.

محمدیار

محمدیار از شهرهای جنوب آذربایجان غربی است. شهرداری این شهر در سال جدید برای تأمین روشنایی ۲ پارک موجود در شهر و همچنین میدان امام شهر اقدام به نصب ۴ دستگاه برج نور به ارزش ۱۰۰ میلیون ریال کرده است.

نجف آباد

شهرداری نجف آباد همزمان با فرارسیدن هفته منابع طبیعی و روز درختکاری و همچنین به منظور جلب مشارکت شهروندان در جهت حفظ و توسعه و اشاعه فرهنگ فضای سبز، اقدام به برگزاری مسابقه طراحی و نقاشی با عنوان «هر دانش آموز، یک درخت» در مقاطع مختلف تحصیلی کرد.

نیاسر

شهرداری نیاسر واقع در ۳۰ کیلومتری شمال غرب کاشان - اخیراً خبرنامه داخلی این شهرداری را با نام نیاسر، ویژه نوروز ۸۳، در چهار صفحه منتشر کرده است.

همدان

طی سال گذشته با احداث - و افزوده شدن - بوستان‌های منطقه‌ای و محله‌ای در سطح شهر همدان، ۲۱۷ متر مربع به فضای سبز این شهر اضافه شده است.

شوراها در نخستین انتخابات

درصد بوده است. در ۶۴/۳ درصد از کل استان‌ها این سهم کمتر از ۱ درصد است. همین طور بیشترین سهم زنان در میان منتخبات شوراها مربوط به استان‌های تهران (۳/۳ درصد)، یزد (۳ درصد) و کرمان (۲/۲ درصد)، و کمترین سهم نیز از آن استان‌های کهگیلویه و بویراحمد (۰/۱ درصد) و آذربایجان غربی (۰/۲ درصد) بوده است.

– بررسی منتخبات مشاغل مختلف در شوراها نشان می‌دهد که کارمندان و صاحبان مشاغل آزاد هیچ‌گاه (البته به جز یک مورد) بیش از ۴۰ درصد از آرا، خانه‌دارها هیچ‌گاه (بجز یک مورد) بیش از ۱/۵ درصد از آرا و روحانیان نیز هیچ‌گاه (البته مگر در سه مورد) بیش از ۱ درصد از آرا را به دست نیاوردند. از طرفی دامداران و کشاورزان همواره، بجز در ۱۰ مورد، بیش از ۵۰ درصد از آرا را در اختیار داشته‌اند. این تفاوت مشهود را باید در تعداد شوراهای روستایی جست و جو کرد؛ زیرا این دسته از مشاغل (دامداری و کشاورزی)، جزو مشاغل اصلی روستاییان به حساب می‌آیند و تعداد شوراهای روستایی نیز تفاوت جدی در تمامی استان‌ها با شوراهای شهری دارد.

– کارمندان در استان کهگیلویه و بویراحمد (۴۱/۴۵ درصد)، بوشهر (۳۹/۱۶ درصد) و یزد (۳۶/۱۹ درصد) سهم بیشتری در شوراها نسبت به کارمندان دیگر استان‌ها به خود اختصاص داده‌اند، و کارمندان استان کردستان (۴/۲۶ درصد) و زنجان (۷/۰۹ درصد) پایین‌ترین مقام را از این نظر داشته‌اند.

– همچنین دو استان نام برده یعنی کردستان و زنجان – هر کدام با ۸۴/۶ درصد و ۸۳/۳۲ درصد کشاورز و دامدار در میان منتخبات شوراها خود بالاترین مقام را از این نظر دارند و پایین‌ترین مقام نیز مربوط به استان‌های هرمزگان (۲۸/۰۵ درصد) و بوشهر (۲۶/۹ درصد) – یعنی دو استان واقع در حاشیه جنوبی – بوده است.

– در مورد خانه‌داران باید گفت که استان کهگیلویه و بویراحمد بدون فرد خانه‌دار بوده است و پس از آن استان اردبیل (با سهم ۰/۲ درصد در میان سایر مشاغل) پایین‌ترین رده را از این نظر در میان استان‌ها داشته‌اند. باید گفت که استان کهگیلویه و بویراحمد پایین‌ترین سهم زنان در شوراها را در میان سایر استان‌ها به خود اختصاص داده است.

– در مورد صاحبان مشاغل آزاد مشاهده می‌شود که استان هرمزگان (۴۳/۸۷ درصد)، استان تهران با ۳۴/۲ درصد و استان بوشهر با ۳۳/۰۸ درصد منتخبات دارنده شغل آزاد در میان سایر استان‌ها در بالاترین رده از نظر سهم مشاغل آزاد قرار دارند. نکته‌ای که در اینجا جلب توجه می‌کند، آن است که دو استان هرمزگان و بوشهر در میان سایر استان‌ها پایین‌ترین مقام را از نظر سهم مشاغل دامداری و کشاورزی در شوراها داشته‌اند.

– قشر روحانی در سه استان سیستان و بلوچستان (۳/۱۵ درصد)، گلستان (۲/۰۸ درصد) و یزد (۱/۳۵ درصد) از نظر سهم روحانیان در شوراها بالاتر از سایر استان‌ها قرار می‌گیرند. استان قم نیز پس از این استان‌ها (با ۰/۹ درصد سهم) قرار می‌گیرد و استان لرستان (با ۰/۰۸ درصد سهم روحانیان در میان سایر منتخبات) پایین‌ترین مقام را از این نظر دارد.

در نردبان مشارکت، تشکیل شوراهای شهری و روستایی مرحله‌ای مشخص و با اهمیت محسوب می‌شود که ورود به این مرحله و عبور از آن چنین می‌طلبد که جامعه ویژگی‌هایی را در طول مسیر کسب کند. آمار شهر این شماره مربوط به همین مسئله شوراهای شهری و روستایی است. نخستین نکته‌ای که باید پیش از بررسی نکات جدول مورد نظر ذکر شود، این است که این آمار مربوط به نخستین دوره انتخابات شوراها در سال ۱۳۷۸ است. همچنین به جهت یکدست شدن جدول، شوراهای شهرک تشکیل شده در تعدادی از استان‌ها (استان‌های تهران، فارس، کرمانشاه، کهگیلویه و بویراحمد، گیلان، لرستان، مازندران، مرکزی، همدان) که در مجموع تعداد ۲۴ شورای شهرک را شامل می‌شوند، جزو شوراهای شهری استان‌ها به حساب آمده‌اند. با این توضیح مهم‌ترین نکات جدول از این قرارند:

– بیشترین تعداد رأی گرفته شده مربوط به استان تهران (۲،۴۸۷،۲۰۴ رأی) است و پس از آن استان خراسان (۲،۴۸۷،۲۰۴ رأی) در ردیف دوم قرار می‌گیرد. کمترین رأی گرفته شده نیز مربوط به استان‌های سمنان (۷۹۵،۲۳۷ رأی) و ایلام (۲۵۰،۹۷۲ رأی) است.

– در ۳۵/۷ درصد از استان‌های کشور آرای مربوط به شوراهای روستایی از شوراهای شهری بوده است. در این بین استان گلستان (با ۶۰/۲ درصد) و استان گیلان (با ۵۹/۲ درصد) بالاترین سهم آرای روستایی در مقابل آرای شوراهای شهری را در اختیار داشته‌اند. از طرفی دیگر، استان‌های قم و تهران هر کدام با سهم ۸۹/۱ درصد و ۸۷/۲ درصد آرای شهری از کل آرا بیشترین سهم آرای شهری نسبت به آرای روستایی را در اختیار دارند.

– بیشترین تعداد شورای شهری تشکیل شده در استان‌های اصفهان (۷۳ شورا)، خراسان (۵۹ شورا) و فارس (۷+۵۴) شورا بوده است، و استان قم با ۳ شورای شهری، و کهگیلویه و بویراحمد با ۹ شورا کمترین تعداد شورای شهری را دارند. نکته‌ای که در این میان جلب توجه می‌کند، این است که در حالی که در هیچ یک از استان‌ها سهم شوراهای شهری بیش از ۸ درصد از کل شوراها نبوده است، در استان ایلام ۳۲/۶ درصد از شوراها تشکیل شده شهری‌اند. از سویی دیگر، بیشترین تعداد شوراهای روستایی تشکیل یافته مربوط به استان‌های خراسان (۳۹۵۵ شورا)، مازندران (۲۱۴۳ شورا) و گیلان (۲۱۱۰ شورا) بوده است؛ یعنی پهناورترین استان و دو استان حاشیه شمالی کشور. همین طور باید گفت که سهم شوراهای روستایی در مقابل شهری در استان کردستان (۹۹/۲ درصد) و کهگیلویه و بویراحمد و سیستان و بلوچستان (هر کدام ۹۸/۸ درصد) بیشتر از سایر استان‌هاست.

– بیشترین منتخبات شوراها به ترتیب مربوط به استان‌های خراسان (۲۰۰۷۶ نفر)، گیلان (۱۱۲۳۳ نفر) فارس (۱۰۸۲۲ نفر) و مازندران (۱۰۵۵۱ نفر) بوده است که این را می‌توان به تعداد فراوان شوراهای روستایی این استان‌ها در مقابل سایر استان‌ها مربوط دانست.

– سهم زنان در میان منتخبات شوراها در تمامی استان‌ها کمتر از ۴

پانویشت:

* ۵۴ شورای شهر و ۷ شورای شهرک.
منبع آماری: سند انتخابات کشور (گردآورنده): شوراها، آنچه گذشت: مجموعه مکاتبات سند انتخابات کشور و هیئت مرکزی نظارت بر انتخابات شوراهای اسلامی، تهران، انتشارات همشهری، ۱۳۷۸.

وضعیت آرای گرفته شده و منتخبان شوراهای شهری و روستایی در اول انتخابات شوراهای اسلامی شهری و روستایی

استان	جمع کل آرای گرفته شده شهر و روستا	آرای شورای شهر از کل (درصد)		آرای شورای روستا از کل (درصد)		شوراهای تشکیل شده				منتخبان				وضعیت شغلی منتخبان			
		شهری	روستایی	شهری	روستایی	تعداد	درصد	تعداد	درصد	مرد	زن	کارمند	دامدار و کشاورز	خانه دار	آزاد	روحانی	
جمعه	۶۳۷۸۱۳۱	۳/۸۵	۵/۱۳	۱۳۸	۲/۸	۸۸۳۸	۷/۸۶	۲۱۰۶۶۱	۲/۶۶	۷/۱۰	۱۶/۶۱	۱۳/۱۶	۳۳/۱۰	۱۶/۸۱	۷۵/۰		
یزد	۵۷۰۱۱۸	۱/۸۸	۷/۳۸	۸۱	۱/۵	۶۱۳	۶/۳۶	۵۰۸۱	۸/۶	۳	۶۱/۳۸	۵۶/۳۴	۱۳/۱	۱۸/۸	۵۳/۱		
همدان	۸۶۹۸۷۶	۱/۶۳	۶/۰۵	۱۸	۲/۸	۸۱۶	۷/۸۶	۶۶۷۳	۵/۶۶	۵/۰	۶/۱۱	۵۷/۳۸	۰/۱۰	۶۷/۸۱	۶۲/۰		
هرمزگان	۳۷۲۰۶۳	۵/۳۳	۵/۵۵	۸۱	۲/۸	۶۳۸	۷/۸۶	۳۵۶۳	۶/۶	۱	۸۲	۵۰/۸۸	۳۳/۱۰	۸۷/۳۳	۳۶/۰		
مرکزی	۵۳۱۸۶۳	۳/۵۵	۶/۳۳	۱۸	۵/۸	۰۱۷	۵/۸۶	۱۸۶۳	۶/۶۶	۱/۱	۸۳/۸۱	۸۶/۸۸	۵۵/۰	۸۲/۳۱	۷۱/۰		
مازندران	۸۸۰۳۰۳۱	۶/۵۳	۱/۳۵	۸۸	۸/۱	۳۳۱۸	۳/۷۶	۱۵۰۰۱	۱/۶۶	۶/۰	۷/۸۳	۸۶/۵۳	۳/۰	۴۵/۰۸	۱۳/۰		
لرستان	۸۱۰۵۶۶	۶/۸۵	۱/۸۳	۸۱	۴/۱	۷۰۴۱	۸/۷۶	۱۸۶۵	۵/۶۶	۵/۰	۴۳/۸۱	۸۵/۷۸	۰/۰	۸۸/۸	۷۰/۰		
گیلان	۶۸۳۳۸۱۱	۷/۰۳	۲/۶۵	۸۸	۸/۱	۰۱۱۸	۳/۷۶	۳۳۸۱۱	۸/۷۶	۳/۱	۳۸/۳۸	۱۵/۸۵	۶۸/۰	۱۸/۸۸	۷۱/۰		
گلستان	۳۵۶۸۶	۷/۶۸	۲/۰۶	۶۱	۶/۱	۴۳۷	۱/۷۶	۷۰۶۳	۶/۶۶	۳/۰	۶۲/۶۸	۸۲/۰۶	۱۶/۰	۷/۳۱	۷۰/۸		
کهگیلویه و بویراحمد	۶۸۶۸۶۸	۵/۶۳	۱/۳۵	۶	۲/۸	۲۸	۷/۷۶	۶۵۳۸	۶/۶۶	۱/۰	۵۳/۱۳	۷۱/۸۸	—	۶۱/۶۸	۷۱/۰		
کرمانشاه	۶۱۷۳۶۸	۷/۱۶	۲/۷۸	۱۸	۴/۱	۵۷۳۱	۶/۷۶	۶۶۳۸	۸/۶۶	۳/۰	۸۷/۱۱	۳۸/۶۸	۵/۰	۶۶/۰۸	۳۲/۰		
کرمان	۵۵۶۳۵۷	۲/۵۵	۷/۳۳	۵۳	۴/۸	۳۳۸۱	۸/۶۶	۶۶۳۶	۷/۸۶	۲/۸	۳۸/۸۸	۶۶/۴۵	۴۸/۱	۱۳/۸۱	۸۳/۰		
کردستان	۳۵۲۰۸۵	۷/۷۳	۲/۱۵	۲۱	۷/۰	۳۶۳۱	۲/۶۶	۰۰۰۸	۸/۶۶	۳/۰	۶۸/۳	۶/۳۷	۳/۰	۱۲/۰۸	۶۷/۰		
قم	۷۸۵۳۵۸	۱/۶۷	۶/۰۸	۴	۶/۸	۰۱۱	۴/۸۶	۶۵	۲/۶۶	۷/۱	۷۷/۷۱	۸۱/۶۵	۶۳/۰	۷۶/۰۸	۶/۰		
قزوین	۰۷۸۳۳۳	۸/۵۵	۴/۳۳	۲۱	۱/۸	۵۶۵	۶/۸۶	۶۵۷۸	۲/۶۶	۷/۰	۳۸/۸۱	۳۸/۶۶	۷۸/۰	۲۳/۸۱	۱۳/۰		
فارس	۱۸۴۶۷۵۱	۸/۲۵	۲/۶۳	۱۶	۶/۸	۵۰۲۸	۱/۸۶	۸۲۷۰۱	۵/۶۶	۵/۰	۶۸/۶۸	۳۶/۳۵	۶۸/۰	۳۸/۸	۳۲/۰		
سیستان و بلوچستان	۳۵۶۸۶۸۵	۱/۸۳	۶/۱۵	۶۱	۲/۸	۶۸۸۱	۷/۷۶	۷۸۸۵	۸/۷۶	۳/۱	۰۸/۷۸	۸۵/۷۳	۸۰/۱	۵/۷۱	۵/۸		
سمنان	۵۶۸۸۸۸	۸/۰۸	۳/۶۸	۶۱	۶/۸	۵۵۲	۱/۳۶	۸۷۸۱	۷/۶	۲	۵۶/۵۸	۴۵/۷۳	۱۰/۱	۱۰/۳۴	۵/۰		
زنجان	۵۱۷۰۰۳	۳/۶۳	۶/۳۵	۴۱	۶/۸	۶۷۸	۳/۷۶	۲۶۶۳	۵/۶۶	۵/۰	۶۰/۸	۲۳/۸۷	۳۳/۰	۲۸/۷	۵۳/۰		
خوزستان	۲۱۲۲۳۸۱	۳/۸۶	۶/۲۳	۳۸	۱/۸	۸۷۵۱	۶/۸۶	۱۵۱۸	۲/۶۶	۷/۰	۸۸/۳۸	۳۱/۳۵	۱۳/۰	۳۷/۰۸	۳۳/۰		
خراسان	۳۰۲۸۷۴۲	۲/۸۵	۷/۷۳	۶۵	۵/۱	۵۵۶۳	۵/۷۶	۶۸۰۰۸	۲/۶۶	۷/۰	۸۳/۸۱	۳۸/۰۸	۱۶/۰	۶۸/۵۱	۴۵/۰		
چهارمحال و بختیاری	۲۱۹۳۷۸	۶/۶۳	۳/۰۵	۶۱	۷/۸	۶۷۳	۲/۶۶	۳۵۶۸	۴/۶۶	۸/۰	۵۵/۷۸	۶/۸۳	۲۱/۰	۳۵/۸۸	۶۱/۰		
تهران	۶۶۶۳۳۷۸	۲/۸۷	۸/۸۱	۳۳	۱/۶	۳۱۶	۶/۸۶	۸۶۷۸	۸/۶۶	۴/۸	۳۵/۶۸	۲۵/۶۸	۳۵/۱	۰۸/۳۸	۶۵/۰		
یوشهر	۲۰۳۴۳۸	۳/۵۵	۶/۳۳	۸۱	۴/۳	۶۷۳	۷/۵۶	۳۰۱۸	۱/۶۶	۶/۰	۶۱/۶۸	۳۲/۳۵	۷۸/۰	۷۰/۳۸	۸۵/۰		
ایلام	۲۸۶۰۹۵۸	۶/۷۵	۱/۱۳	۵۱	۶/۸	۱۸	۳/۸۶	۶۳۶۱	۴/۶۶	۸/۰	۶۷/۶۸	۳۲/۳۵	۸۵/۰	۲/۷۱	۰/۰		
اصفهان	۸۸۶۱۱۳۱	۶/۱۸	۱/۷۸	۳۸	۱/۸	۳۵۶	۶/۶۶	۳۸۶۵	۸/۷۶	۳/۱	۵۳/۶۸	۵۸/۳	۱۵/۰	۸۶/۶۸	۲۶/۰		
اردبیل	۷۳۶۶۱۵	۸/۱۵	۳/۷۳	۸۱	۶/۸	۰۴۰۱	۳/۷۶	۲۰۱۵	۵/۶۶	۵/۰	۵۳/۸۱	۳۸/۳۸	۲۰/۰	۶۴/۸۱	۵۶/۰		
آذربایجان غربی	۰۶۱۵۵۷۰	۷/۱۵	۴/۷۳	۲۴	۸/۸	۶۷۸	۳/۶۶	۸۵۶۶	۷/۶۶	۲/۰	۳۱/۶۸	۳۸/۳۸	۷۰/۰	۶/۱۱	۳۸/۰		
آذربایجان شرقی	۱۹۶۱۴۴۱	۷/۵۵	۴۴/۲	۴۵	۳/۸	۱۸۶۱	۹/۶۶	۶۷۷۴	۸/۶۶	۳/۰	۳۲/۸۱	۸۶/۴۸	۵۰/۰	۶۵/۳۱	۴۴/۰		

Public Monuments and Memorials

واشینگتن، آبنمای طولانی و مستقیم و بنای یادبود کلاسیک لینکلن، جلوه مشابیهی از نظر زیبایی هندسی دارد. در برخی از شهرهای شمالی ایتالیا، یادمان‌ها و به ویژه فواره‌های یادبودی به صورت نه چندان منظم در کنار یا گوشه میدانی قرار گرفته‌اند. مرکز این میدان را به عنوان فضایی بسیار ارزشمند برای مقاصد مدنی، تجاری و تفریحی گوناگون بازگذاشته‌اند، که البته از نظر فضایی صرف هم با ارزش است. این نوع مکان‌یابی مورد تحسین و توصیه کامیلو زیتیه بود^(۲). مکان‌یابی بسیار جذاب دیگر در باغ‌هایی است که کنار آزاد راه، خیابان یا بولوار مهمی قرار دارند، مثل باغ‌هایی که در مجاور خیابان شانزه لیزه پاریس یا باغ‌های وین، که با یادمان‌های مربوط به موسیقیدان‌ها، در مجاور خیابان‌های حلقوی شهر واقع‌اند. مکان‌یابی یادمان در باغ‌ها عموماً جذاب است، زیرا زمینه چمن و بوته و درخت، مجسمه را به بهترین وجه نمایش می‌دهد؛ ضمن اینکه باغ دقیقاً محلی برای پی بردن به ارزش یادمان است. یکی از بهترین یادمان‌های بزرگ مکان‌یابی شده، بنای یادبود آلبرت در باغ‌های کنزینگتن^(۳) لندن است، که به شدت مورد مخالفت بوده است. این بنای بزرگ گوتیک و با سازه سرپوشیده را سرگیلبرت اسکات^(۴) در سال ۱۸۶۳ طراحی و در سال ۱۸۷۲ تکمیل کرد. این بنا با وجود بزرگی‌اش دارای مقیاس مناسب در مقابل توده ساختمانی تالار آلبرت است. نقدهای مخالف این بنا که در فاصله دو جنگ جهانی به شدت رایج بود، پس از تحسین بی پروای بنا به وسیله معماران و منتقدان بلند آوازه، فروکش کرده است.

مکان‌یابی یادمان‌های عمومی در وسط خیابان‌ها و محل تلاقی راه‌ها چندان رضایتبخش نیست. نمونه آن فراوان است، به ویژه در لندن که چند تا از آنها را به دلیل مقتضیات ترافیکی برداشته‌اند. با افزایش ترافیک، این یادمان‌ها بیش از پیش دوردست می‌شوند و آنها را فقط با فاصله می‌توان دید، مگر اینکه عابران پیاده به خاطر دیدن آنها جان خود را به خطر بیندازند. اگر کمیته‌ای محل یک بنای یادمانی را در وسط راهی - هر چند پهن - یا در تقاطع راه‌ها پیشنهاد کند، برنامه‌ریزان باید در صورتی با آن موافقت کنند که باغ عمومی در کنار آزاد راه وجود نداشته باشد. برنامه‌ریزی مدرن حمل و نقل اغلب به جزایر ایمنی^(۵) (یعنی فضاهایی با اندازه‌های مختلف و محصور در بین راه‌ها) منجر می‌شود. یادمان‌ها گاهی در این جزایر باقی می‌مانند یا در آنها قرار می‌گیرند. یادمانی که به وسیله ترافیک شدیداً محصور می‌شود واقعاً دوردست محسوب می‌گردد، در حالی که هدف ایجاد آن ایجاب می‌کند که بنا را بتوان دید و از آن لذت برد. به این ترتیب، شرط اولیه در مکان‌یابی عمومی این است که آن را بتوان هنگام فراغت و در صورت امکان تا حدی با آرامش و سکوت دید. با وجود این، یادمان باید به قدر کافی به مرکز همه چیز نزدیک باشد تا بخشی از زندگی شهری شود. یادمان‌های موسیقیدانان در وین به نحو مطلوبی با توجه به این نکته استقرار یافته‌اند. یادمان باید مقیاس مناسب داشته باشد و تا حد ممکن از نظر موقعیت و طراحی نیز گویا باشد؛ و این موضوع هم خارج از قلمرو برنامه‌ریزان نیست که گاهی بگویند در منظره شهری، سنگ روشن دارای شفافیتی است که اغلب در برنز چندان به چشم نمی‌آید.

یادمان‌ها و یادبودهای عمومی

منظور از یادمان عمومی، گرامیداشت یاد شخص یا اشخاص سرشناس، رویدادی درخور توجه مانند پیروزی نظامی یا از خود گذشتگی در جنگ، و یا هر علت مهم دیگری است. یادمان‌های عمومی از دیرباز در شهرها، شهرک‌ها، روستاها و نقاط مختلف کشور بر پا می‌شده‌اند. نمونه‌های برجسته‌ای از دوره‌های مختلف، از روزگار رم و یونان و مصر باستان برجا مانده است.

نقش برنامه‌ریزان در مورد یادمان‌های عمومی به مکان‌یابی آنها - یعنی موقعیت مناسب نسبت به محیط پیرامون - مربوط می‌شود. آشنایی با برخی از بهترین نمونه‌های مکان‌یابی برای آنان سودمند است. موقعیت مناسب هر یادمان تا حد زیادی به نوع، ماهیت و اندازه آن بستگی دارد.

یادمان‌های عمومی، اشکال گوناگون دارند: پیکره ایستاده یا نشسته بر روی پایه، مجسمه سوار کار، یک دسته تندیس نمادین، فواره، یادمان‌های بزرگ - مقیاس مانند ستون بلند یا طاق نصرت، یا بنایی که صرفاً برای گرامیداشت بر پا شده است، همچون لینکلن و جفرسون در واشینگتن. اگر از برنامه‌ریزان درباره بهترین موقعیت بنای یادبود نظر بخواهند، آنان باید از نوع و اندازه پیشنهادی آن آگاه باشند و همچنین برای مطابقت مناسب آن با موقعیتی خاص باید پیشنهادهایی در زمینه تعدیل طراحی آن بدهند.

شهرهای بزرگ - به ویژه رم، وین، پاریس، استکهلم و واشینگتن - همگی دارای نمونه‌های مناسبی از مکان‌یابی یادمان‌ها هستند. بیشتر فواره‌های رم و استکهلم عموماً به خوبی مکان‌یابی شده‌اند و دارای مقیاس هماهنگ با محیط اطراف خود هستند. در رم، نمونه‌های مناسبی از یادمان‌های دوره باستان، رنسانس و مدرن وجود دارد که به درستی مکان‌یابی شده‌اند و نسبت به محیط اطراف با مقیاس هستند؛ البته جز مورد انگشت نمای یادمان ویتوریو امانوئل که به وسیله ساکنی طراحی شده و در سال ۱۸۷۰ برپا گردیده است. این بنای عظیم کلاسیک دوره رنسانس (با حدود ۴۰۰ فوت وسعت و ۲۰۰ فوت بلندی) واقع در انتهای کورسوامبرتو^(۱)، به هیچ وجه با محیط پیرامون تناسب ندارد و یکی از معدود یادمان‌هایی است که محل آن در این شهر زیبا، با وقار نیست.

مکان‌یابی یادمان‌های عمومی وابستگی بسیار زیاد به ماهیت طرح شهری دارد. اگر طرح شهری، طرح هندسی، منظم و متقارن باشد، مثل مجموعه شکوهمند لوور و توپلری^(۲)، میدان کنکورده^(۳)، خیابان شانزه‌لیزه و میدان اتوال^(۴) پاریس، به همراه یادمان‌های آنها - یعنی طاق نصرت، تک ستون، پیکره روی پایه و طاق کنستانتین - که در مرکز یا به صورت متقارن سازمان یافته‌اند، طرح در صورتی موفقیت‌آمیز خواهد بود که یادمان‌ها به مانند این منظره مرکز پاریس دارای مقیاس مناسب نسبت به فضای اطراف و ساختمان‌ها و درختان پیرامون باشند. این ترکیب متقارن هندسی، که یکی از بهترین نمونه‌ها در جهان است، به وسیله سر بالایی اندک خیابان شانزه‌لیزه به طرف بنای انتهایی و با شکوه طاق نصرت به شدت تقویت می‌شود. واشینگتن نیز با مجموعه کاپیتول^(۵)، مرکز خرید وسیع و طولانی، تک ستون سنگ مرمری عظیم

منبع:

Whittick.Arnold(1974)Encyclopedia of urban planning-Mc.Graw-Hill/USA

پانویسها:

- 1-Corso Umberto
- 2-the Louvre and the Tuileries
- 3-Concorde
- 4-l'Étoile
- 5-Capitol
- 6-Camillo Sitte
- 7-Kensington
- 8-Sir Gilbert Scott
- 9-traffic islands

ماهنامه از دریچه چشم شما

۱- مدیران شهری؛

۲- کارشناسان شهری؛ و

۳- دانشگاہیان (استادان و دانشجویان).

از آن میان شهروندان، اعضای شورای شهر و کارشناسان شهرداری در گروه یکم جای می‌گیرند، شهرسازان (طراحان و برنامه ریزان شهری) در گروه دوم، و هیئت‌های علمی و دانشجویان در گروه سوم. در زیر، درصد هر یک از آنان را به دست داده‌ایم که کارشناسان شهرداری در گروه یکم با ۴۴ درصد بالاترین تعداد پاسخگویان را داشته‌اند.

از این تعداد ۱۱ درصد شهردار، ۵ درصد عضو شورای شهر، ۴۴ درصد کارشناس شهرداری، ۱۱ درصد شهرساز، ۸ درصد عضو هیئت علمی دانشگاه و ۶ درصد دانشجو بودند و ۲۴ درصد نیز سایر مشاغل اداری یا غیراداری را داشتند.

۲) میانسالان بیشتر

در این بخش گروه سنی را جسته‌ایم که از پاسخ‌های شما دریافتیم که خوانندگان ما بیشتر در گروه سنی جوان تا میانسالان (۵۰ - ۲۵ سالگان) پراکنده‌اند. جوان‌ترین پاسخگویان در گروه سنی ۲۵ - ۲۲ سال قرار داشتند با ۴ درصد جمعیت کل، و مسن‌ترین گروه پاسخگویان با ۹ درصد از جمعیت بین ۵۰ تا ۵۵ سال بودند. میانگین سنی پاسخگویان به پرسشنامه نظر سنجی ماهنامه ۳۵ سال بود.

۳) مردان هوادارترند

از میان خوانندگان این ماهنامه که نشریه‌ای ویژه مسائل شهر و شهرداری هاست، ۱۲ درصد خواننده زن و ۸۸ درصد مردان هستند.

۴) لیسانسیه‌ها بیشتر می‌خوانند

میانگین دانشپایه پاسخگویان مدرک تحصیلی کارشناسی بود؛ این حال ۴۵ درصد دانشپایه کارشناسی ارشد و یا دکترا داشتند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت طیف پاسخگو به نظر سنجی ماهنامه میزان دانش و آگاهی بالایی داشته است. اینان برای ماهنامه فرصت مناسبی برای ارزیابی خود در مجموعه خوانندگان فراهم آورده‌اند.

۵) جاذبه‌ای همسان برای کهنه کاران و تازه کاران

متوسط سابقه کار حرفه‌ای پاسخگویان ۱۱ سال بود و با این همه تفاوت میانگین سابقه کار و میزان مطالعه ماهنامه معنی دار نبود. به عبارت دیگر، همه خوانندگان بدون توجه به سابقه کارشان ماهنامه را یکسان مطالعه می‌کردند.

۶) دوستان قدیمی ماهنامه پرحوصله‌ترند

۴۶ درصد پاسخگویان بین سه تا چهار سال است که با ماهنامه مرتبط‌اند. میانگین مدت آشنایی پاسخگویان با ماهنامه شهرداریها دو تا سه سال است.

نخستین بار که از شما پرسیدیم، ماهنامه دوساله بود. در زمستان سال ۷۹ بود که پرسیدیم ماهنامه به نظر تان چگونه نشریه‌ای است، و شما کدام بخش آن را بیشتر دوست دارید و... و در مرداد ماه ۱۳۸۰ پاسخ‌های تان را چاپ کردیم (ماهنامه شماره ۲۷، ص ۷۹).

بر آن بودیم که برای بار دوم خیلی پیش‌تر از این به سراغ تان بیاییم تا خودمان را در آینه زلال نگاه‌تان ببینیم؛ آخر ماهنامه دلواپسی دو سوه‌ای است که ما می‌سازیمش و شما می‌خوانیدش. خواستیم بار دیگر از شما بخواهیم تا ما را و توان کاری و علمی مان را ارزیابی کنید. تا آنجا دل در این راه داشتیم که در شماره ۵۲ صفحه‌ای برای تان گشودیم که «با مخاطب» نام گرفت؛ یعنی همین صفحه که می‌خوانید. این صفحه باز شد تا برای مان آنچه را که می‌خواهید، بنویسید تا ما آن را بر صفحه بیاوریم. اما این فضای کوچکی بود برای خیل دوستداران و خوانندگان.

سرانجام در زمستان پیش (۱۳۸۲) تحریریه پرسشنامه‌ای را گزیده ریخت و در میان خوانندگان خود در سراسر این سرزمین پهن‌آور پراکند. پاسخ‌های تان از دور و نزدیک رسید و باز ما شرمنده از مهربانی‌های بی‌دریغ شما بودیم که به ندای ما پاسخ دادید. شادمان کردید و مفتخر شدیم.

پاسخ‌های محبت بارتان را گردآوردیم به شوق. ۱۱ درصد پرسشنامه را پاسخ داده بودید که کارشناسان آنها را واگوی کردند و شگفت‌زده شدیم. باورمان نمی‌شد. اما آمار با همان لحن خشک خود آن پاسخ سرشار از افتخار را برای مان تکرار می‌کرد: «همیشه می‌خوانم!... بیشتر وقت‌ها می‌خوانم... خوب است...»

و... شمارگان را بیشتر کنید». پاسخ‌های شما عزیزان، ما را در تلاش برای ماندن، ایستادن، کوشیدن و بهتر شدن و روزآمد شدن راست‌تر کرد. ازین پس تلاش خواهیم کرد دست کم دو سال یک بار، به سراغ شما بیاییم تا کارهای مان را محک بزنید. چون برای ما سنجه و معیار، ارزیابی شما هاست.

حال برای آنکه بدانید جمع شما خوانندگان و دوستداران ماهنامه چه نگاهی به نشریه خودتان داشته‌اید، به ناگزیر با همان لحن خشک آماری نتایج را برای تان می‌نویسیم.

از انبوه خوانندگانی که پاسخ‌شان به دست مان رسید، البته بجز آنهایی که پرسشنامه را دیر فرستاده بودند و نصفه و نیمه کاره، این نتایج حاصل شد:

۱) کارشناسان پرخوان

نخست ببینیم که پاسخ دهندگان را در چه گروه‌های کاری می‌توانیم گردآوریم. پاسخنامه‌ها ما را به سه دسته کلی راهنمایی کردند:

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت پرسشنامه‌های توزیع شده به همراه ماهنامه را بیشتر خوانندگان قدیمی تکمیل و ارسال کرده‌اند.

۷) مشتریان برنده‌اند

اشتراک هر نشریه تضمینی است برای پیوسته دریافتن و همواره خواندن آن، و خود نشانه‌ای است از دل‌بستگی. بنابراین شما دل‌بستگی خود را به نشریه‌تان نشان داده‌اید، زیرا ۶۸ درصد پاسخگویان ماهنامه را به صورت اشتراک تهیه می‌کنند، ۲۲ درصد از طریق محل کار و ۷ درصد به صورت اهدایی.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت خوانندگان فعال و علاقه‌مند به نشریه، آن را از طریق اشتراک سالانه تهیه می‌کنند.

۸) مدیران شهری، خوانندگان جدی ماهنامه

گسترده‌گی - و شاید گوناگونی - موضوعات یکی از بردهای اطلاع‌رسانی خوب است و ما این را از روی آوردن خانواده مدیریت شهری به این نشریه می‌دانیم که ۵۵ درصد پاسخگویان را شهرداران، اعضای شورای شهر و کارمندان شهرداری تشکیل داده بودند، و مابقی مرکب بودند از شهرسازان (۱۱ درصد)، اعضای هیئت علمی (۷ درصد) و سایر مشاغل مرتبط با مدیریت شهری (۲۱ درصد).

۹) دریافت خوب و مطالعه پیوسته

پس از کنش و واکنش‌های بسیار میان ما و اداره پست و آن همه گله‌گذاری سرانجامی خوش حاصل شده است، زیرا ۹۳ درصد پاسخگویان از نحوه ارسال ماهنامه برای آنان رضایت داشته‌اند و ۸۲/۶ درصد از آنان ابراز کرده‌اند ماهنامه را به طور مرتب مطالعه می‌کنند.

۱۰) سودمندترین‌ها کدام‌اند؟

تنها خوانندگان هر نشریه می‌توانند میزان بهره‌مندی خود را از مطالب بگویند؛ و گردانندگان به یاری همین پرسش‌هاست که چارچوب آن را گرتنه می‌ریزند. ماهنامه از این رهگذر درونمایه‌های اصلی فراورده خود را برای آینده رقم می‌زند. پرسیده بودیم «با خواندن ماهنامه شهرداریها، بیش از همه از کدام مورد استفاده بیشتری می‌برید؟» پاسخگویان به ترتیب اهمیت به موارد زیر اشاره کرده‌اند.

الف- برنامه‌ریزی شهری

ب- مدیریت شهری

ج- جایگاه شهرداری در نظام مدیریت شهری

د- آموزش موضوعات کالبدی

۱۱) پاسخ شورایی‌ها

پیوند میان ماهنامه و شوراها، پیوستاری جدایی‌ناپذیر است، چرا که ماهنامه نخستین شماره خود را با آغاز به کار سراسری نخستین شوراها شهری منتشر ساخت و از همان آغاز بخشی از ماهنامه‌ها به «شورا و مشارکت» اختصاص داد. از این رو پرسشی ویژه از شورایی‌ها لازم می‌نمود، بر این پایه که موضوعات مهم و مورد نیاز شوراها اسلامی شهر کدام‌اند. پاسخگویان، آنها را به این ترتیب برشمرده

بودند:

الف- رابطه شورا و شهرداری

ب- شورا و جلب مشارکت مردمی

ج- شورا و مدیریت هماهنگی شهری

د- جایگاه شورا در نظام مدیریت شهری

۱۲) چه کسانی دوستدار چه بخش‌هایی بودند

پرسیده بودیم کدام بخش از مجله را بیش از همه دوست می‌دارید؟ پرسشی است آسان با پاسخ‌هایی بسیار گوناگون و دسته‌بندی نه چندان راحت؛ به ویژه آنکه بر تفکیک وضعیت شغلی پاسخگو هم تکیه کرده بودیم. در این بخش نظر کل پاسخگویان لحاظ شده بود. خوانندگان پاسخگو به پرسش و نظرسنجی میزان علاقه خود را بیش از همه به بخش‌های زیر در ماهنامه بیان کرده‌اند، البته هم به تفکیک وضعیت شغلی و هم به طور کلی:

الف- شهرداران به صفحات زیر در ماهنامه توجه بیشتری دارند:

۱) مشاوره حقوقی و قانون شهر

۲) از نگاه شهردار

۳) تجربیات جهانی

۴) مشاوره اداری-مالی

ب- اعضای شوراها شهر

۱) مشاوره حقوقی و قانون شهر

۲) مشاوره اداری-مالی

۳) شورا و مشارکت

۴) گزارش‌های خبری

ج- کارمندان شهرداری

۱) مشاوره حقوقی

۲) تجربیات جهانی

۳) قانون شهر

۴) آموزش

د- شهرسازان

۱) تجربیات جهانی

۲) شهرداری به روایت اسناد

۳) شهرها و شهرداری‌های جهان

۴) طرح و شهر

و به طور کلی از نظر پاسخگویان مهم‌ترین صفحات و بخش‌های ماهنامه چنین اولویت‌گذاری شده است:

۱) تجربیات جهانی

۲) شهرها و شهرداری‌های جهان

۳) طرح و شهر

۴) قانون شهر

۵) گزارش اصلی

۶) آموزش

۷) گفت‌وگو با کارشناسان

۸) الفبای شهر

۹) گزارش‌های خبری
۱۰) مقالات اندیشه و پژوهش

۱۳) جاذبه تجربه‌های جهانیان

به دور از دانشپایه‌ها (دکتری، کارشناسی ارشد و کارشناسی) گرایش به تجربیات جهانی از دیگر موضوعات بوده و سه گزینه بعدی آنها گویا با نیازهای مطالعاتی هر کدام پیوند داشته است. در زیر علاقه به بخش‌های مختلف ماهنامه از سوی دارندگان این سه دانشپایه رده‌بندی شده است.

الف- پاسخگویان دارای مدرک دکترا صفحات زیر از ماهنامه را ترجیح می‌دهند:

- ۱) تجربیات جهانی
- ۲) طرح و شهر
- ۳) مقالات اندیشه و پژوهش
- ۴) واژگان شهری

ب- پاسخگویان دارای مدرک فوق لیسانس صفحات زیر را ترجیح می‌دهند:

- ۱) تجربیات جهانی
- ۲) شهرها و شهرداری‌های جهان
- ۳) طرح و شهر
- ۴) گزارش اصلی

ج- پاسخگویان دارای مدرک کارشناسی صفحات زیر را بیشتر می‌خوانند:

- ۱) تجربیات جهانی
- ۲) قانون شهر
- ۳) آموزش
- ۴) گزارش‌های خبری

۱۴) بحث مناسب همراه با تنوع

هم‌اندیشی و یکسان دیدن همیشه حس خوشایندی را میان دو کس یا دو گروه پدید می‌آورد؛ حس تأیید و درستی نگاه و اندیشه. شما در این باره ما را مطمئن کردید که خطا نکرده‌ایم. از شما پرسیده بودیم که «آیا محورهای موضوعی مورد بحث ماهنامه را مناسب می‌دانید یا خیر؟» ۸۸ درصد پاسخ موافق داده بودند و بر تنوع بیشتر نیز تأکید کرده بودند.

۱۵) جلوه‌های دیداری، حرف آخر

پربرگی لزوماً نشانگر پربراری نشریه نیست، اما ضریب وجود مقاله‌های خوب را در لایه لای نشریه بالا می‌برد. طرح روی جلد نخستین جاذبه دیداری را برای خواننده پدید می‌آورد که بعد نوبت به پشت جلد و صفحه آرای و نوع چاپ می‌رسد. درباره تک تک اینها پرسیده بودیم که پاسخ خودتان را می‌توانید در ادامه ببینید. در مورد سایر ویژگی‌های ماهنامه از قبیل تنوع موضوعات، تعداد صفحات ماهنامه، طرح روی جلد و نظایر آن پاسخ‌ها چنین‌اند:

الف - ۸۰ درصد پاسخگویان کیفیت چاپ ماهنامه را کاملاً

مناسب دانسته‌اند.

ب- ۷۵ درصد اندازه و ابعاد ماهنامه را کاملاً مناسب دانسته‌اند.

ج- ۶۷ درصد رنگ جلد ماهنامه را کاملاً مناسب دانسته‌اند.

د- ۶۲ درصد تعداد صفحات ماهنامه را کاملاً مناسب دانسته‌اند.

ه- ۵۵ درصد زیبایی‌های تصویری و صفحه آرای ماهنامه را کاملاً مناسب دانسته‌اند.

و- ۵۲ درصد طرح روی جلد و عکس پشت جلد ماهنامه را کاملاً مناسب دانسته‌اند.

ز - ۵۰ درصد تیرهای مطالب ماهنامه را کاملاً مناسب دانسته‌اند.

در مجموع می‌توان گفت کمترین رضایت شما، از پایین بودن شمارگان (تیراژ) ماهنامه و حجم آگهی‌های چاپ شده بوده است. همچنین خوانندگان بر افزایش تیراژ، تنوع مطالب، بهبود تصویرسازی در متن، بهبود خوانایی جداول آماری و کیفیت عکس‌ها اشاره کرده‌اند.

۱۶) ماهنامه الکترونی نوپدید پرهواخواه

برای همگامی با تازه‌های جهان چاپ و نشریه به انتشار ریز لوح فشرده (مینی CD) دست زدیم و از شما در این زمینه پرسیدیم. ۶۷ درصد ماهنامه الکترونی را که از شماره ۵۱ تا اکنون پخش شده، دیده بودند و از کیفیت و شیوه اطلاع‌رسانی آن هم رضایت داشتند.

۱۷- از شما پرسیدیم چه موضوع‌هایی را دل‌تان می‌خواهد که ما بیشتر به آنها بپردازیم و زمینه مطالب ماهنامه بر این فام‌ها بنشینند؛ پاسخ داده بودید و ما هم به نسبت خواست شما آنها را ردیف کردیم که می‌خوانید.

۸۶ درصد پاسخگویان اعلام کرده‌اند که ماهنامه را به دوستان یا همکاران دیگر نیز توصیه کرده‌اند.

سرانجام پیشنهادهای مهم خوانندگان پاسخگو به پرسشنامه نظر سنجی برای توجه بیشتر ماهنامه به آنها عبارتند از:

۱) محیط زیست شهری

۲) روان‌شناسی شهری

۳) مردم‌شناسی شهری

۴) فقر شهری

۵) شهر و سیاست

۶) شهرداری‌های ICT

۷) ارزیابی عملکرد شهرداری‌ها

۸) روابط میان شهرداری‌ها

۹) معیارهای انتخاب شهردار

۱۰) شهرداری و شهروندان

۱۱) بهسازی تشکیلات شهرداری‌ها

۱۲) قوانین شهرداری و تفسیر آنها

۱۳) مدیریت بحران

۱۴) راه‌اندازی تشکیلات پژوهشی در شهرداری‌ها

۱۵) توجه به شهر و استان‌ها و مسائل مدیریت شهری آنها

archiwum.warszawa.um.gov.pl

سایت مذکور مربوط به شهرداری شهر ورشو، پایتخت لهستان است. اولین سند موجود که به شهر ورشو اشاره کرده بین سال های ۱۲۸۱ و ۱۳۲۱ نگاشته شده است. این شهر با وسعت ۴۹۵ کیلومتر مربع و با جمعیتی حدود ۱/۶۲ میلیون نفر بزرگ ترین شهر لهستان به شمار می آید.

ورشو از یازده بخش تشکیل شده است که هر کدام شرایط قانونی و مسئولان تصمیم ساز خاص خود را دارند. بخش مرکزی ورشو بخشی است متشکل از هفت منطقه شهری که هر کدام با یک شورای منطقه اداره می شود که دارای مسئول اجرایی ویژه ای است و آن مسئول بر روی بودجه ای جداگانه کنترل دارد. هر بخش از سیاست های مستقلی تبعیت می کند. شورای شهر دارای ۶۸ عضو است و هیئت اجرایی بر تمام شهر تسلط دارد.

شهر ورشو شامل یازده بخش است و هر کدام از اینها در تمامی مسائل شهری مانند راهبردها و طرح های توسعه، حمل و نقل، تهیه آب، سیستم دفع فاضلاب، زباله های جامد و دفع آنها و تولید انرژی مصرفی و نظایر اینها مسئول هستند.

سایت اینترنتی شهرداری ورشو از آن دسته از صفحه های الکترونیکی است که با تمرکز بر تسهیل کاربری طراحی شده است. سایت ارائه کننده اطلاعات فراوانی در مورد شهر و خدمات شهری است و با عکس هایی که برای القای مفاهیم مورد نظر بسیار مناسب هستند تزئین شده است. در بالای تمامی صفحات سایت ده لینک که در دو سطر قرار گرفته اند به چشم می خورند که دسترسی کاربران را به تمامی صفحه های سایت امکان پذیر می سازند. این لینک ها عبارتند از: «مقامات ورشو»، «اداره ورشو»، «ورشو در یک نگاه»، «تاریخ ورشو»، «زیرساخت های فنی»، «موقعیت اقتصادی»، «سرمایه گذاری های ورشو»، «زندگی فرهنگی» و «تحصیلات در ورشو»، که نسخه لهستانی اینها نیز موجود است.

www.ahwazcity.com

بر اساس اسناد و مدارک موجود در سال ۱۳۰۷ هجری شمسی بودجه بلدیة شهر ناصریه (اهواز) تعیین شد، که بی شک تاریخ تأسیس شهرداری پیش از آن بوده است. شهرداری اهواز امروزه با پنج منطقه، معاونت ها و سازمان های مختلف و با ۴۶۸۳ نفر پرسنل، کار خدمات رسانی به شهروندان این شهر را بر عهده دارد.

سایت مذکور که مربوط به شهرداری اهواز است، به تازگی طراحی شده و بر روی شبکه جهانی اینترنت قرار گرفته است و در زمان حاضر همچنان در حال گذراندن مراحل آزمایشی است. این آزمایش ها برای شناخت نقاط ضعف و قوت سایت است و نهایتاً به اصلاح سایت می انجامد و آن را برای خدمات رسانی مهیا می سازد. سایت از بخش های مختلفی تشکیل شده است که به طور مشخص می توان این بخش ها را به دو دسته عمده تقسیم کرد:

دسته اول لینک هایی هستند که به صفحات اطلاع رسانی منتهی می شوند و عمدتاً به تشریح فعالیت های شهرداری به منظور هر چه آشناتر کردن شهروندان با خدمات این سازمان می پردازند و یا اطلاعاتی کاربردی را به کاربران عرضه می کنند. از جمله اطلاعات مذکور اینها هستند: «تاریخ شهر اهواز»، «دیدنی های شهر اهواز»، «پیام شهردار اهواز»، «پروژه های معروف شهرداری»، «ارکان شهرداری اهواز»، «شورای اسلامی شهر»، «دفتر سرمایه گذاری مشارکت ها»، «تاریخچه شهرداری اهواز»، «نقشه شهر اهواز» و «اخبار و رویدادها».

دسته دوم متشکل از لینک هایی است که کاربران را به سمت صفحاتی که برای برقراری ارتباط مردم با شهرداری و مسئولان آن است هدایت می کنند. نمونه آن صفحه های «در باره ما»، «تماس با ما» و «مناقصه ها و مزایده ها» است که امکان برقراری ارتباط شهروندان را از طریق پست الکترونیکی با شهردار، مدیران و معاونان و روابط عمومی شهرداری اهواز مهیا می سازد و یا شرکت آنها را در انواع مناقصه ها و مزایده های شهرداری امکان پذیر می سازد. هدف از راه اندازی سایت، همان طور که از متن صفحه اصلی و از پیام شهردار (در صفحه پیام شهردار) برمی آید، خدمت رسانی بهتر در سال نهضت خدمات رسانی به مردم به کمک بهره گیری از فناوری های پیشرفته روز است.

نام کتاب: جهانگردی شهری^(۱) /
نویسندگان: ژرژ کازس^(۲)، فرانسواز پوتیه^(۳)
مترجم: صلاح‌الدین محلاتی / ناشر:
 مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شهید بهشتی
چاپ نخست: ۱۳۸۲ / شمارگان:
 ۱۵۰۰ نسخه در ۱۹۴ صفحه / بها:
 ۱۱۰۰۰ ریال

جهانگردی شهری

آنچه شهرهای بزرگ و به پیروی کورکورانه‌ای شهرهای کوچک را نیز - امروزه به گونه‌ای پرکشش کرده، ایجاد جاذبه‌هایی بصری است برای خرید و مصرف، تبلیغ و نماسازی برای هتل‌ها، رستوران و غذاهای بزرگ و کوچک. شب‌نمایی شهرها به یاری نورافشانی، چراغانی و ساخت پیکره‌های نورافشان در میدان‌ها و پارک‌های بزرگ نیز بیشتر با همین هدف انجام می‌شود، بی آنکه فرهنگ گردشگری در فواصل کور و فرصت‌های تنگ کار پیمایی مجالی برای بروز و زمینه‌یابی یافته باشد. شعار طنز گونه «زندگی برای کار و دوندگی بیشتر» رفته رفته صورتی جدی به خود می‌گیرد و گردشگری را در حلقه انحصار گروه‌های اجتماعی خاصی جای می‌دهد. آنچه راهگشاست، زمینه‌چینی برای فرهنگی است که تاکنون نتوانسته است جایگاهی برای خود در حیات اجتماعی شهرهای این سرزمین به دست آورد.

تاکنون در این صفحه‌ها سه کتاب در این زمینه بازنمایی شده‌اند، در شماره ۵۱ ماهنامه که جامعه‌شناسی جهانگردی و مسافرت که اشاره شد تریلوی نوشته و ترجمه‌های دکتر محلاتی در زمینه گردشگری، کامل شده است؛ اما اینک با یک تترالوی^(۴) (چارگانان) رو به رو هستیم. بجز کتاب پیش گفته، دو کتاب دیگر در زمینه جهانگردی اینهاست: درآمدی بر جهانگردی که در شماره ۴۳ بدان پرداختیم و دومین آنها آمایش جهانگردی است، ترجمه‌ای از چند نویسنده که ژرژ کازس یکی از آنهاست. وی در نگارش این کتاب نیز - که در ماهنامه ۴۸ معرفی گردید - دست داشته است. امید آنکه مترجم درباره دوگانه نویسی نام کازس / کازس توضیحی به خوانندگان کتاب‌هایش بدهد.

کتاب حاضر را دو تن از استادان دانشگاه پاریس نوشته‌اند. فصل نخست را پوتیه و بخش دوم و سوم را کازس نگاشته است. نویسندگان برای پدید آوردن این کتاب از ۲۱ پایه نگاشته سود جست‌اند که ۲ منبع آن انگلیسی و بقیه فرانسوی‌اند.

کتاب با سخنی از مترجم آغاز می‌شود که «مهم‌ترین فضاهایی که مورد دیدار و اقامت جهانگردان قرار می‌گیرند، فضاهای شهری هستند که از دیرباز جذاب‌ترین فضا را تشکیل می‌دادند... شهرها در بردارنده مراکز مهم اقتصادی، علمی، تفریحی و پزشکی... هستند و افزون بر اینها از جاذبه‌های طبیعی نیز بهره‌مندند. به همین جهت مهم‌ترین کانون جلب جهانگردان‌اند». دیباچه نویسندگان بخش بعدی است که در آن به جوان بودن زمینه پژوهش‌های جهانگردی اشاره دارند و گفته‌اند، نخستین کتابی است که در فرانسه در این باره نگاشته شده است. آنها پژوهندگان مسائل شهری و رشته‌های وابسته به شهر را سرزنش کرده‌اند که «از مسئله جهانگردی شهری و آمد و رفت‌های آن غفلت داشته‌اند!» آنان باور دارند که «جهانگردی شهری امروز به صورت مسئله و فعالیت مهمی درآمده است که اقدام‌های اجتماعی و تغییرهای فضایی چشمگیری را به ویژه در کشورهای پیشرفته» شکل می‌دهد.

پیکره کتاب از سه فصل با زیر فصل‌های بسیار ساخته شده است. فصل نخست «جهانگردی و جهانگردان شهری: شناخت تقاضا و ویژگی‌های آن» است که در آن توصیه‌های همایش اتاوا (کانادا) در سال ۱۹۹۲ را برای واژگان جهانگرد^(۵) و تفرجگر^(۶) آورده است. بی‌گمان نویسندگان دیدگاه‌های یکسره اروپایی و به ویژه فرانسوی دارند؛ بنابراین

یادداشت‌ها:

- 1- Le tourisme urbain
- 2- George Cazes
- 3- Françoise Potier
- 4- Tetralogy
- 5- Tourist
- 6- Excursionniste
- 7- Festival Market Places

گرفته‌برداری از این پدیده در زمینه‌های پژوهشی و نظری شاید چندان دشوار نباشد. اما در عمل برای کشوری مثلاً آسیایی، وضعیت چندان روشنی در پیش رو نخواهد بود. برای نمونه، در «تعریف جهانگردی شهری» - زیربخشی در صفحه ۲۳ - چنین آمده است: «ایهام‌هایی که در مورد قلمرو جهانگردی شهری وجود دارد، با در نظر گرفتن توصیه‌های سازمان جهانی جهانگردی، مقتضی تعریفی است که با ذاتی عملی، واقع‌گرا، عینی و ملموس از جهانگردی شهری - که سعی در هماهنگی میان دو موضوع شهر و جهانگردی دارد - ارائه دهد. این تعریف با پژوهشی که در سطح ملی در مورد «رفتار و سلوک جهانگردان شهری» به وسیله مؤسسه ملی پژوهش در مورد وسایل آمد و رفت و ایمنی آنها» و بر مبنای پرسش‌ها و پاسخ‌های آزاد صورت گرفت، آزمایش شد». فصل دوم کتاب «داوهای اقتصادی» بیش از ۳/۱ کتاب را در بر می‌گیرد. این فصل سرشار از آمارهای بسیار جالب و شگفت‌آور است و در نخستین زیرفصل خود به «حرکت دوباره و تغییرات اقتصادی» می‌پردازد که بسیار خواندنی است. در زیر فصل بعدی «تصویری که باید بازسازی و تشویق شود»، نشان داده شده است که چگونه شرکتی نوین با شعار «برادفورد، شکننده اسطوره‌ها» توانست این شهر قدیمی صنعتی در انگلستان را بازسازی و به‌سازی کند تا برای پذیرایی گردشگران آماده شود (ص ۷۴). در یکی از زیرفصل‌ها با نام «نشانه و نمونه» جهانگردی شهری: (پالهد کنگره) - لاید [= کاخ همایش] - در جدولی مهم‌ترین کاخ‌های برگزاری همایش‌ها در فرانسه ذکر گردیده که در آن تاریخ گشایش، میزان سرمایه‌گذاری به میلیون فرانک، شیوه مدیریت و توان‌پذیری گنج‌نایده شده است (ص ۸۸).

در میان ۱۳ شهر نام برده در جدول بجز پاریس، نام شهرهایی مانند کن، مون‌پلیه، نیس و نانت به چشم می‌خورد که در اینجا برای نمونه به کن، مرکز برگزاری جشنواره پراوازه سینمایی به همین نام اشاره می‌شود [کن (کاخ جشن‌ها) / گشایش ۱۹۸۲ / هزینه ۷۰۰ / مدیریت، شرکت اقتصادی مختلط / توان‌پذیری، شام و تالار بزرگ حضار (با ۲۳۰۰ صندلی)، تئاتر (با ۱۰۰۰ جا)، ۱۴ تالار (۳۵ تا ۳۰۰ جا)، ۷ تالار نمایش (از ۵۰۰ تا ۱۴۰۰۰ متر مربع)] که واقعاً شگفت‌انگیز می‌نماید. ماهنامه خواندن این کتاب را برای همه دست‌اندرکاران مسائل شهری، از مدیران گرفته تا برنامه‌ریزان و دانشجویان، توصیه می‌کند و بر آن تأکید می‌ورزد؛ به ویژه فصل سوم آن با نام «آماده‌سازی فضاهای شهری برای جهانگردی» که نیاز به ژرفکاو می‌دارد. «جهانگردی شهری» کتابی پایه‌برای دانشجویان رشته‌های جهانگردی است (← نقشه ص. ۱۴۰). فصل سوم زیرفصل‌های پرکشی چون «آمایش جهانگردی شهری گسترده» را با این زیر بخش‌ها در خود دارد: (۱) تجدید فعالیت شهر؛ (۲) الگوی «فستیوال مارکت پلیس» (جشنواره در محله بازار)؛ (۳) بازگشایی جبهه‌های آبی (بنادر) بر روی جهان سرگرمی و بازی؛ و (۴) تجربه‌های دیگر: شهری نگری پیرامون محور جهانگردی. نویسندگان کتاب را با یک «نتیجه‌گیری» به پایان برده‌اند. این اثر متأسفانه از نمایه‌نام (دست‌کم) خالی مانده و کاربرد پژوهشی خود را یکسره از دست داده است. در پایان، دست‌میزی برای برگردان زیبا و روان استاد محلاتی، به امید آنکه سال‌های بسیار بیاید و برای نسل نو قلم زند.

Contents

Note	4
Special Report	5
Idea and Research	
- Utopian Ideas and The Creation of Urban Science / F.Habib	11
- Urban Green Space Land use, From Planning to Reality / F.Baruji	17
Dialogue	
- Environmental Approaches in Urban Planning and Design / I.Asadi	24
Legal Counsellor / Sh.Nazarpoor	28
Administrative and Financial Counsellor / J.Rezaie	31
Municipalities According to Documents	
- Tehran in The Mirror of Baladye Statistics	35
Urban Law	
- A critique about Green Space's Executive Orders and Laws / K.Suzanchi	37
Mayor's View	
- The Festival of Tulips and Daisies in Mahallut / Interview with Mayors of Mahallut	41
Councils and Participation	
- Government and Councils in Iran / Baladye (Municipality) Association and Aggravation of Dissatisfaction / H. Shafi'i	44
- The ABC of City / Urban Green Space / M.Barabadi	46
World's Experiences	
- Ulise, City of Flowers and Meadow / Trans: M.Mousavi	48
- Guangzhou, A Successful City in Sustainable Development / B.Harati	52
World's Cities and Municipalities	56
Plan and City	
- The Urban Management and Environmental Potential of the Karoon River / M.H.Bouchunni	61
Instruction	
- Urban Management against the Green space Destruction / R.Bayrumzade	67
Point of View	
- Promote the Planning and Disaster Management to the Higher Education / A.Asgari	73
News Report	
- Rehabilitation of Historic Areas of Cities	77
Brief News	86
Glance at cities / Gorgun, Hamedun, Niyassar, Tabriz, Tallesh, Tehran	93
Urban Statistics / D.Jalali	94
Urban Terminology / N. Barakpoor	96
Letters	97
Web sites / Sh.Farzinpak	100
New publication / A.Jalali	101

60

Monthly Journal of Information
Educational and Research
on Urban Management and Planning
Number.60.May.2004

Shahrdariba

- Instruction for Urban Management, Obstacles and Priorities
- Utopian Ideas and Creation of Urban Science
- Environmental Approaches in Urban Planning and Design
- A critique about Green Space's Executive Orders and Laws
- The Festival of Tulips and Daisies in Mahallut
- Baladyye (Municipality) Association and Aggravation of Dissatisfaction
- Guangzhou, A Successful City in Sustainable Development
- The Urban Management and Environmental Potential of the Karoon River
- Urban Management against the Green space Destruction
- Promote the Planning and Disaster Management to the Higher Education
- Rehabilitation of Old and Decrepit Areas of Cities

